View metadata, citation and similar papers at core.ac.uk
brought to you by CORE
provided by Kharkov National University of Internal Affairs Institutional...

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ

Тези доповідей круглого столу

(м. Харків, 27 жовтня 2017 р.)

Харків 2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

УДК 30(477)
ББК 67.9(4УКР)301.1я431
П68

Друкується згідно з рішенням оргкомітету за дорученням Харківського національного університету внутрішніх справ від 31.08.2017 № 127

П68 **Правоохоронна** функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017. – 228 с.

У збірнику вміщено тези доповідей учасників круглого столу за такими напрямками: правоохоронна функція сучасної держави; ґенеза правоохоронної функції держави; конституційно-правові засади реалізації правоохоронної функції держави; порівняльно-правовий аналіз здійснення правоохоронної функції держави у різних типах правових систем; суб'єкти здійснення правоохоронної діяльності; міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності; гармонізація законодавства європейських держав у сфері правоохоронної діяльності.

УДК 30(477)
ББК 67.9(4УКР)301.1я431

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (http://www.univd.edu.ua) у розділі «Видавнича діяльність. Матеріали науково-практичних конференцій, семінарів тощо»), а також у репозитарії ХНУВС (http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/).

© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

ЗМІСТ

СОКУРЕНКО В. В.
Пріоритети розвитку Національної поліції України 10

ШВЕЦЬ Д. В.
Захист прав і свобод людини та громадянина – пріоритет діяльності Національної поліції України 13

БУРДІН М. Ю.
Національно-патріотичне виховання курсантів та студентів у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання МВС України як невід'ємна складова виховної функції держави 16

КЛОЧКО А. М.
Щодо первинної професійної підготовки поліцейських в Україні 18

БАНДУРКА С. С.
Правоохоронна функція держави як функція захисту приватного підприємства 22

БРУСАКОВА О. В.
Національна поліція України як суб'єкт забезпечення екологічної безпеки держави 27

БУГАЙЧУК К. Л.
Національна поліція України як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави 30

ВАРУНЦ Л. Д.
Роль Королівської канадської кінної поліції в реалізації правоохоронної функції держави 33

ВАСИЛЬЄВ С. В.
Правове регулювання дисциплінарної відповідальності працівників міліції УСРР у 20-х роках ХХ ст. 36

ВОЛКОВА І. М.
Класифікація юридичних фактів-станів 39

ВОЛОШЕНЮК О. В.
Європейський досвід запобігання вчиненню правопорушень ... 42

ГАВРИЛЕНКО О. А.
Протидія корупційним злочинам (criminis repetundarum) у праві Стародавнього Риму та Візантії 46

ГЛАДКОВА Є. О.
Теоретичні та прикладні аспекти тактики протидії злочинності 48

ГОЛОВКО Б. Г.
Особливості організації адвокатури країн Західної Європи періоду феодалізму 53

ГОЛОВКО О. М.
До витоків розуміння правоохоронної функції держави 56

ГОЛУБ М. В.
Правове забезпечення охорони публічного порядку на рівні окремих адміністративно-територіальних одиниць 59

ГРЕЧЕНКО В. А.
Підготовка співробітників міліції в Харкові на початку радянсько-німецької війни (1941 р.) 63

ГРИГОРЕНКО Я. О.
Концепція безпеки згідно з Кодексом поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки 66

ГРИШКО Л. М.
Вплив приписів ісламу на конституційний статус особи в монархіях Арабського Сходу 68

ДЕДУРІН Г. Г.
Деформація правоохоронної функції держави у Німеччині внаслідок встановлення нацистської диктатури 72

ЄФІМЕНКО М. Ю.
Особливості відшкодування моральної шкоди, завданої державою у сфері нормотворчої діяльності 74

ЖЕЛЕЗОВ О. Є.
Професійна та моральна відповідальність професійних суддів за Кодексом суддівської етики та законодавством України 76

ЗАГУМЕННА Ю. О.
Аутсорсинг державних функцій у контексті завдань реформування державного управління: зарубіжний досвід.....79

ЗАЙЦЕВ Л. О.
Нормативно-правове регулювання Тимчасовим урядом Росії грошового обігу 1917 року.....82

ЗОЗУЛЯ І. В.
Захист прав громадян на безпечність та якість продуктів в Україні в умовах євроінтеграції як правоохоронна функція держави.....84

ІВАНОВ С. Ю.
Правоохоронна система Української Держави (квітень–грудень 1918 р.).....87

КАЛЄНІЧЕНКО Л. І.
Державно-правовий примус та система його форм 89

КИРИЧЕНКО В. Є.
Правоохоронна функція держави в контексті глобалізації.....93

КИСИЛЬОВА К. В.
Організаційно правова основа діяльності Ради національної безпеки і оборони України.....97

КОВАЛЬ В. П.
Реалізація прав військовослужбовців як одного з елементів їх адміністративно-правового статусу крізь призму правового режиму воєнного стану..... 100

КОЛОМІЄЦЬ Ю. М.
Реалізація правоохоронної функції держави як пріоритетний напрямок діяльності Президента України.... 102

КОЦАН І. Д.
Заходи, спрямовані на забезпечення законності в роботі робітничо-селянської міліції Харківщини в перші роки її існування 105

КРІЦАК І. В.
Нормативно-правове забезпечення розвитку громадянського суспільства в Україні 109

ЛАЗАРЄВ В. В.
Парламентський контроль у правоохоронній політиці держави 112

ЛЕВАДА О. В.
Пільги та обмеження як правові засоби регулювання суспільних відносин (теоретико-правовий аспект) 114

ЛЕВЕНЕЦЬ С. А.
Поліцейська діяльність країн ЄС: досвід для України 116

ЛОГВИНЕНКО Є. С.
Розуміння покарання у філософських вченнях Стародавнього Китаю 118

ЛОГВИНЕНКО І. А.
Українсько-російські взаємовідносини у 1917 році: уроки історії 120

МАНДИЧЕВ Д. В.
Питання реалізації правоохоронної функції держави господарськими судами України 124

МАРЧУК М. І.
До проблеми «роздержавлення» правоохоронної функції: досвід Рреспубліки Польща 126

МАХДИ С. С.
Административно-управленческие меры обеспечения гендерного равенства в сфере государственной службы Украины 129

МЕЛЬНИК С. М.
Забезпечення інформаційної безпеки Генеральним штабом Збройних сил України 132

МЕРНИК А. М.
Теоретико-правові підходи до визначення охорони основних прав людини 134

МИХАЙЛОВА Ю. О.
Щодо використання в Україні позитивного досвіду наукової організації праці поліцейських провідних країн світу 137

МОСКОВЕЦЬ В. І.
Роль і значення громадськості в забезпеченні національної безпеки держави ... 140

НАВРОЦЬКИЙ О. О.
Основні підходи до визначення і класифікації прав дитини у вітчизняній юриспруденції ... 143

НАЙДА В. О.
Роль громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки України в умовах агресії Російської Федерації ... 145

НАУМКІН О. О.
Громадський контроль при відборі на посаду судді за законом України «Про судоустрій і статус суддів» ... 147

НЕВЗОРОВ І. Л., ХОТЕНЕЦЬ П. В.
Функції спеціальних підрозділів поліції в деяких зарубіжних країнах ... 150

ОСТАПЕНКО І. О.
Заснування військової поліції як органу підтримки правопорядку у військовому гарнізоні ... 153

ПАЙДА Ю. Ю.
Забезпечення дотримання прав і свобод людини в роботі Національної поліції України ... 155

ПАНОВ І. О.
Майбутнє митної служби – питання політичної та економічної безпеки України ... 158

ПАНОВА І. В.
Охорона права громадян на доступ до інформації у сфері публічного управління ... 161

ПАНОВА О. О.
Особливості використання сил органів поліції при забезпеченні публічного порядку й безпеки за особливих умов ... 163

ПЕРЕДЕРІЙ О. С.
Пріоритети діяльності правоохоронної системи у світлі активізації європейської інтеграції України 165

ПЕРЕРВА Ю. М.
Правова експертиза законопроекту як необхідна умова легітимності закону 168

ПОГРІБНИЙ І. М.
Окремі аспекти складу процесуальних правовідносин 171

ПОНОМАРЬОВ С. П.
Публічна безпеки в системі сектору безпеки і оборони України 173

ПОПОВА С. М., ПОПОВА Л. М.
Фінансово-господарський контроль як ефективний механізм правового регулювання економіки 178

САПЕЙКО Л. В.
Розвиток трудового законодавства в період перебудови (1985–1991 рр.) 181

СВІТЛИЧНА Ю. О.
Правове регулювання іноземних інвестицій на регіональному рівні 184

СЕНЧУК І. І.
Роль правоохоронних органів у здійсненні функцій держави 187

СЕРЬОГІН В. О.
Груповий профайлінг як загроза інформаційному прайвесі 189

СИДОРЕНКО А. Ю.
До питання щодо класифікаційної характеристики відомчих нормативно-правових актів 192

СИНЯВСЬКА О. Ю.
Напрямки побудови партнерських відносин поліції та населення 195

СИНЯК Я. В.
Щодо поняття «правоохоронна функція держави» 198

СЛИНЬКО Д. В.
Поняття та ознаки процесуальних галузей права 200

СМОЛЯРЧУК С. Е.
Функціональна спрямованість діяльності поліцейського крізь призму етико-моральних і культурних цінностей 203

ТКАЧЕНКО О. Ю.
Місце та значення адміністративно-правового механізму в реалізації державної політики в паливно-енергетичній сфері України 205

УСТИМЕНКО О. С.
Національна поліція України в механізмі забезпечення прав і свобод людини та громадянина 208

ФІЛІПСЬКА Н. О.
Забезпечення права людини на приватність у кіберпросторі як один із напрямів правоохоронної функції держави 210

ХОЛОД Ю. А.
Інститут поліції у філософській системі Г. Гегеля 212

ЦЕБИНОГА В. Ю.
Роль Національної поліції України у процесі реалізації правоохоронної функції держави 215

ЦЕБИНОГА О. Ю.
Перспективи впровадження медіації в Україні 217

ЧЕРХАВСЬКИЙ М. В.
Юридичний аналіз правової природи поняття «апарат примусу» 219

ШУЛЬГА А. М.
«Особа» і «особистість» як терміни правничої лінгвістики 221

ЮШКЕВИЧ О. Г.
Форми участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики 223

ЯКОВЛЕВ П. О.
Громадські об'єднання як суб'єкти інформаційних відносин .. 226

УДК 351.74(477)

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-8923-5639

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Визначальною рисою сучасного етапу розвитку України є перебування нашої держави на марші реформ, що здійснюються в різних сферах соціального життя, в тому числі в секторі національної безпеки. Міністерство внутрішніх справ України й органи, діяльність яких воно координує (Національна поліція, Національна гвардія, Державна прикордонна служба, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Державна міграційна служба), є важливими частинами цього сектора. Ключові виклики, які сьогодні стоять перед органами системи МВС, безпосередньо пов'язані з їх спроможністю забезпечити захист конституційних прав і свобод громадян, здатністю протистояти злочинності й іншим негативним соціальним проявам. Характерною особливістю українського сьогодення є комплексний характер загроз, зумовлений поєднанням зовнішніх і внутрішніх безпекових чинників, серед яких, зокрема, складна криміногенна ситуація в державі, високий рівень корупції та організованої злочинності. На масштабності вказаних проблем було наголошено ще в минулому році, на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності 21 вересня 2016 року, де було вказано, що ця серйозна проблема становить одну з головних загроз національній безпеці та демократичному розвитку нашої держави. Ситуація ускладнюється тим, що гібридна війна на сході нашої країни за ідеологічної, фінансової та військової підтримки Російської Федерації сприяє розповсюдженню по всіх регіонах України неконтрольованої кількості зброї та вибухових пристроїв. Звісно, реагування на такі загрози повинно мати системний характер, здійснюватися за єдиним задумом та єдиним керівництвом із гнучким застосуванням усіх наявних сил і засобів.

Крім того, що правоохоронні органи України мають віднайти сучасні методи боротьби зі злочинністю, вони повинні також орієнтуватися на очікування громадян щодо принципів і способів їх діяльності. Ще у 2001 році відомий американський поліцеїст Д. Бейлі

© Сокуренко В. В., 2017

сформулював базові вимоги до змісту поліцейської діяльності в сучасному демократичному суспільстві: пріоритетним напрямком роботи поліції має бути служіння як потребам окремих громадян, так і суспільним групам і суспільству в цілому; поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом; поліція повинна захищати права людини, особливо ті, що є необхідними для вільної політичної діяльності в демократичному суспільстві; поліція має бути прозорою у своїх діях. Ці вимоги є дороговказом і для української національної поліції нового зразка.

Слід пам'ятати, що реформування органів системи МВС полягає не лише у зміні форми чи назви відповідних структур. Розвиток Національної поліції України має відбуватися на основі сучасної правоохоронної ідеології, цілісної концепції та стратегії через напрацювання й реалізацію відповідної законодавчої бази, відповідно до актуальних загроз і запитів громадянського суспільства. Нещодавно українському народові було презентовано документ під назвою «Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року». Цей документ спрямований на поглиблення тих здобутків, що були досягнуті внаслідок реалізації положень «Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 року № 1118-р. Нова Стратегія передбачає, що МВС забезпечуватиме реалізацію її цілей, керуючись такими підходами: служіння суспільству; підзвітність і демократичний цивільний контроль; залучення суспільства до процесу створення безпечного середовища; впровадження сучасних практик управління; підвищення ефективності роботи та взаємодії через максимальне використання інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації завдань органами системи МВС. Відповідно пріоритетами діяльності органів системи МВС визнано: безпечне середовище; протидія злочинності; дотримання та забезпечення прав людини; ефективне інтегроване управління кордонами та збалансована міграційна політика; якість і доступність послуг; ефективне врядування, прозорість і підзвітність; розвиток кадрового потенціалу та соціальний захист працівників.

Вважаємо, що однією з найважливіших умов реалізації вказаних пріоритетів є розвиток відомчої системи освіти та підготовки кадрів, яка відповідає професійним потребам і здатна забезпечити належне виховання майбутніх правоохоронців у дусі демократичних цінностей та нової філософії поліцейської діяльності. Таке завдання під силу навчальним закладам, які мають

якісний професорсько-викладацький склад і відповідну матеріально-технічну базу. За належної підтримки й ефективного менеджменту, навчальні заклади системи МВС здатні забезпечувати комплексну багаторівневу підготовку працівників за різними напрямами правоохоронної діяльності.

Наприкінці вересня 2017 року в Харківському національному університеті внутрішніх справ відбувся семінар-нарада «Актуальні питання реалізації Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України», на якому було висловлено багато слушних думок і пропозицій. Згадувана концепція була затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 25 листопада 2016 року № 1252 і спрямована на реалізацію таких завдань: оптимізацію мережі навчальних закладів системи МВС та підвищення ефективності управління системою підготовки кадрів; запровадження трирівневої моделі підготовки фахівців і приведення змісту та структури професійної підготовки кадрів у відповідність до потреб практики; максимальне впровадження в освітній процес позитивного зарубіжного досвіду підготовки фахівців, накопичених здобутків і кращих вітчизняних освітянських традицій; орієнтацію освітнього процесу на формування фахової, діяльнісної та особистісної компетенцій на основі базових знань і вмінь у рамках освітньої підготовки та постійної актуалізації підвищення кваліфікації, моделювання і комплексного вирішення ситуативних завдань; формування відповідної психологічної готовності та морально-ділових якостей особистості; запровадження нових морально-етичних стандартів, що забезпечують високий рівень фаховості, духовності, професійності та відповідальності наукових і науково-педагогічних працівників; забезпечення формування позитивного іміджу поліцейської освіти і професії на засадах партнерства та постійної взаємодії із засобами масової інформації з метою об'єктивного інформування населення про стан реформування та здобутки відомчої освіти тощо. Ухвалення подібних документів свідчить про усвідомлення керівництвом МВС того факту, що головним чинником створення ефективної поліцейської системи є нова кадрова політика, де особлива увага приділяється підвищенню професіоналізму працівників, їх специфічній діяльності в умовах розбудови демократичної, правової та соціальної держави. Реалізація вказаних завдань вимагає не лише впровадження в освітній процес інноваційних технологій, а й потребує належного фінансування для перетворення відомчих навчальних закладів на багатопрофільні,

провідні науково-методичні центри, з істотним розширенням освітніх напрямків науки для поширення наукових знань і здійснення культурно-просвітницької діяльності.

Отже, сучасні реалії вимагають від органів системи МВС, зокрема від Національної поліції України, суттєвих трансформаційних змін для того, щоб забезпечити реалізацію стратегічних пріоритетів поліцейської діяльності відповідно до міжнародних стандартів і національних актів нормативного та програмного характеру. Ключовими незмінними ідеями у процесі подальших реформ мають залишатися політична нейтральність, децентралізація правоохоронної діяльності, боротьба з корупцією, підвищення культури службової діяльності правоохоронців. Визначальну роль у формуванні національної поліцейської моделі відіграють навчальні заклади системи МВС, які здатні не лише транслювати майбутнім правоохоронцям необхідні професійні знання, а й виховати з них патріотично налаштованих громадян, для яких права і свободи людини, суверенітет держави – це не порожні слова, а життєвим гаслом яких є девіз «Служити, захищати та перемагати».

Одержано 12.10.2017

УДК 351.751

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,
перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-1999-9956

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА – ПРІОРИТЕТ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Складні випробування, які постали перед Україною сьогодні (проведення антитерористичної операції на сході країни, соціальні й економічні проблеми, відсутність необхідної консолідації політичних еліт для їх скорішого вирішення тощо), посилили інтерес науковців (політологів, правознавців, істориків, соціологів, економістів) і широкого загалу до осмислення ролі та місця сучасної правової держави в цивілізованому світі, пошуку шляхів удосконалення її функцій.

Серед усіх функцій держави особливе місце займає правоохоронна. Правоохоронна функція, або функція з установлення й охорони

© Швець Д. В., 2017

правопорядку – це діяльність держави щодо забезпечення точного і повного виконання своїх розпоряджень усіма громадянами, організаціями та державними органами. З метою реалізації цієї функції застосовуються різні методи, такі як методи правотворчості та правозастосування (діяльність компетентних органів щодо застосування заходів юридичної відповідальності).

Отже, правоохоронна функція держави – це комплексний напрямок діяльності держави, який об'єднує низку заходів (у тому числі примусових), заснованих на принципах справедливості й ефективності, що спрямовані на безконфліктну реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних і масових порушень законності й правопорядку.

Конституція України (ст. 3) гарантує права і свободи людини та громадянина. Пріоритет прав і свобод людини та громадянина є суттєвою складовою правоохоронної функції держави. Виходячи з цього, закон України «Про національну поліцію» визначає, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями й визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Базовим принципом діяльності поліції є дотримання прав і свобод, «гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України», і сприяння їх реалізації (ст. 7).

Важливим є те, що відповідно до чинного законодавства обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах і в порядку, визначених Конституцією та законами України, за нагальної необхідності та в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. Поліцейським заборонено за будь-яких обставин сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (ст. 7). Також законодавчо заборонені будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

Міністерством внутрішніх справ України, керівництвом Національної поліції України проводяться планові заняття та систематична роз'яснювальна робота серед особового складу, метою яких є підвищення якості служби працівників і забезпечення неухильного дотримання прав людини під час здійснення

правоохоронної діяльності, що має спрямовуватися на гарантування та забезпечення дотримання й безперешкодної реалізації громадянами своїх прав.

Слід відзначити і таку складову діяльності Національної поліції України, як відкритість і прозорість перед громадськістю. Закон України «Про Національну поліцію» прямо вказує, що поліція має забезпечувати постійне інформування органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку (ст. 9).

У сучасній юридичній літературі вважається, що головною функцією держави в цивілізованому суспільстві може і повинна стати охорона інтересів людини, захист її прав. Держава та її структури мають бути підпорядковані захисту, охороні прав людини. Це означає, що всі гілки державної влади – законодавство, управління та правосуддя – повинні служити захисту й охороні людини.

Водночас слід зауважити, що вплив правоохоронної функції на реалізацію прав громадян виявляється не лише у самій правоохоронній діяльності, а й у поєднаному з нею правотворенні – правовій регламентації основних прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, конкретних видів забороненої поведінки, виду та ступеня застосовуваних заходів юридичної відповідальності, а також форм державного контролю, методів виявлення, попередження і припинення правопорушень.

Отже, розбудова України як демократичної, соціальної та правової держави істотно піднесла роль і значення правоохоронної функції, яка набула властивостей однієї з центральних або пріоритетних функцій держави. Забезпечення правопорядку, приборкання будь-яких протиправних дій, захист прав і свобод людини покладаються на Національну поліцію та є невідкладним і першочерговим її завданням. Неухильне дотримання законності, гласність і відкритість у діяльності поліції може слугувати запорукою довіри населення до неї. Рівень довіри населення, відповідно до закону України «Про Національну поліцію», є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Виходячи з цього, значно підвищуються вимоги до сучасного поліцейського. Його освітній, загальнокультурний рівень, підготовка, здатність правильно й ефективно застосовувати свої знання – основні умови становлення поліцейського нової формації, який перш за все служить людині, захищаючи та охороняючи її права і свободи.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.74:37

Михайло Юрійович БУРДІН,
проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-5560-1848

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ МВС УКРАЇНИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

На сучасному етапі українського державотворення, в складних умовах військової агресії проти нашої країни, надзвичайно актуальною є проблема виховання у молодого покоління патріотичних почуттів та активної громадянської позиції, сприяння усвідомленню курсантами та студентами свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей. Система освіти загалом і науково-педагогічні колективи вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання МВС України зокрема повинні ефективно вирішувати складні завдання патріотичного виховання молоді, що знайшли своє відображення в офіційних документах.

Метою національно-патріотичного виховання є формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, поваги до видатних вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків. Патріотичне виховання охоплює соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти. Головною складовою цього виховання є формування у молоді любові до рідної країни, що здійснюється насамперед сім'єю та безпосереднім соціальним оточенням через передавання певних культурних традицій, звичаїв, обрядів і вірувань.

Організовуючи виховну роботу з патріотичного виховання, слід ураховувати, що в Україні історично склався широкий спектр регіонально-політичних і регіонально-культурних відмінностей, існує неоднозначне ставлення населення до багатьох подій минулого та сучасності. Саме патріотизм, громадянськість повинні об'єднувати українців, зберегти те, що протягом століть було нашою метою, – незалежну державу.

© Бурдін М. Ю., 2017

Патріотичне виховання молоді повинне здійснюватися за такими напрямами:

– державний – ґрунтується на забезпеченні державою системи героїко-патріотичного та патріотичного виховання;

– соціальний – ґрунтується на вивченні норм моралі та їх дотриманні й орієнтується на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;

– військовий – передбачає вивчення воєнної історії України, підвищення фізичної загартованості молоді в інтересах підготовки до захисту Вітчизни;

– правовий – передбачає формування глибоких правових знань, прищеплення високої правової культури.

Запорукою ефективності виховного процесу є органічне поєднання системи принципів і напрямів національно-патріотичного виховання в цілісну систему, яка забезпечує досягнення відповідних результатів – міцно й органічно засвоєних загальнолюдських та українських національних цінностей.

Патріотичне виховання має бути пріоритетним напрямом усієї навчально-виховної роботи – на заняттях і поза ними. Необхідно виховувати особистість із розвинутою національно-патріотичною свідомістю.

Задля цього треба акцентувати увагу на посиленні актуалізації та підвищенні мотивації вивчення курсантами та студентами історико-правових дисциплін. Саме ці предмети сприяють формуванню цілісного розуміння таких засадничих принципів патріотичного виховання, як відданість Батьківщині, гордість за її культурні й історичні здобутки.

Реалії сьогодення визначили пріоритетні напрями роботи з національно-патріотичного виховання молоді. З метою відновлення, збереження та популяризації у суспільстві здобутків українського народу у боротьбі за свободу та незалежність, виховання у підростаючого покоління патріотизму, формування національної ідентичності, вшанування подвигу та героїзму захисників української державності указом Президента України від 14 жовтня 2014 року № 806 установлено День захисника України, що відзначається щорічно 14 жовтня. Актуальними є зустрічі з учасниками бойових дій на сході України та волонтерами, відвідання військовослужбовців, які отримали поранення та проходять реабілітацію в медичних закладах. Із цією ж метою

26 серпня 2017 року на Харківщині започатковано День шани воїнів та волонтерів АТО. Однією з центральних подій цього дня стала презентація Прапора єдності, зшитого зі стягів усіх підрозділів, які беруть чи брали з 2014 року участь в АТО, та волонтерських організацій Харківщини. Безумовно, такі заходи мають велике значення у справі формування патріотичної свідомості молоді.

Отже, національно-патріотичне виховання є одним із головних пріоритетів у підготовці поліцейського. У підґрунтя такої підготовки мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, наступності та спадкоємності поколінь, толерантності. Особлива відповідальність за захист державно-конституційного устрою України, забезпечення законності та стабільного правопорядку лягає на плечі майбутніх правоохоронців. Лише той, хто має не тільки високі професійні, морально-психологічні та духовні якості, але й патріотизм, здатен виконати свій обов'язок професійно. Саме тому на вищі навчальні заклади із специфічними умовами навчання МВС покладається почесний обов'язок формування у курсантів, слухачів і студентів почуття патріотизму, любові до України, виховання громадянина-патріота, здатного захищати й охороняти права та свободи громадян, спокій і законність у державі, сприяти встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.74(477)

Анатолій Миколайович КЛОЧКО,
проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-6898-964X

ЩОДО ПЕРВИННОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

На початку 2016 р. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16.02.2016 № 105 було затверджене Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції. Його особливістю було те, що Положення фактично унормовує порядок та організаційні засади здійснення зазначеної підготовки поліцейських, базові засади щодо чого були закладені в ст. 72–73 закону України «Про Національну

© Клочко А. М., 2017

поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, і яка є першим рівнем професійного навчання поліцейських.

Слід зазначити, що Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, набуло істотних змін порівняно з колишнім Положенням про організацію курсів первинної професійної підготовки (спеціалізації) працівників підрозділів патрульної служби (наказ МВС України від 16.03.2015 № 276). По-перше, нове Положення, затверджене відповідним відомчим нормативно-правовим актом, ґрунтувалось на нещодавно ухваленому законі України «Про Національну поліцію», на відміну від попереднього Положення. По-друге, працівники підрозділів патрульної служби на правових засадах отримали можливість по-сучасному найменуватись поліцейськими. По-третє, Положення за наказом від 16.02.2016 № 105 тільки за обсягом змістовної частини понад удвічі перевищувало Положення за наказом від 16.03.2015 № 276. По-четверте, сам факт ухвалення такого Положення свідчив про абсолютне розуміння Міністерством внутрішніх справ України потреби суспільства в отриманні професійно підготовленого поліцейського.

При цьому особливими умовами первинної професійної підготовки поліцейських, уперше прийнятих на службу в поліції, є те, що вони зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за відповідними навчальними програмами (планами), затвердженими Міністерством внутрішніх справ України, а після успішного закінчення курсу первинної професійної підготовки згідно із законом України «Про Національну поліцію» вони повертаються для подальшого проходження служби до органів (закладів, установ) поліції, з яких їх направили для проходження первинної підготовки. При цьому заборонено залучати поліцейських, які не пройшли первинну професійну підготовку, до виконання повноважень поліції, допускати до роботи з інформацією з обмеженим доступом або до будь-якої діяльності, пов'язаної з використанням зброї та спеціальних засобів (крім навчальних і тренувальних занять під час проходження первинної підготовки).

Метою такої первинної професійної підготовки є, зокрема, набуття поліцейськими спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, у тому числі відповідної спеціальної підготовки щодо зберігання, носіння й використання вогнепальної зброї. Професійна підготовка проводиться на базі вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами

навчання та установ (закладів) Національної поліції, що діють для забезпечення організації відповідної спеціальної підготовки поліцейських, уперше прийнятих на службу в поліції, а також підвищення кваліфікації та перепідготовки молодшого складу поліції й здійснення окремих видів службової підготовки поліцейських.

Відтепер нормативно врегульовано порядок направлення на професійну підготовку та порядок організації професійної підготовки поліцейських. При цьому особливу увагу звернуто на перелік навчальних дисциплін (предметів), час, відведений на їх вивчення, та строки підготовки, які визначаються відповідними навчальними програмами (планами), що розробляються кадровим підрозділом апарату Національної поліції, погоджуються із зацікавленими структурними підрозділами апарату Національної поліції та затверджуються керівництвом МВС. Самі ж форми організації професійної підготовки визначаються закладами, що здійснюють професійну підготовку, за погодженням з кадровим підрозділом апарату Національної поліції.

У цілому запровадження зазначених Положень первинної професійної підготовки набуло позитивних ознак на практиці. Більш того, вони суттєво вплинули й на інтенсивність і якість підготовки. Так, наприклад, ще наприкінці 2015 р. тільки на базі Волинського училища професійної підготовки працівників міліції УМВС України у Волинській області було здійснено восьмитижневу первинну підготовку працівників патрульної поліції – майбутніх правоохоронців, а на початку 2016 року – чотирьохмісячну підготовку за програмами первинної професійної підготовки молодшого складу поліції та оперуповноважених кримінальної поліції слухачів первинної професійної підготовки для сектору реагування патрульної поліції на Запорізькому центрі підготовки поліцейських і слухачів на Криворізькому факультеті Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ; слухачів, які прийняті на службу в підрозділи кримінальної поліції ГУНП в Донецькій області та проходять первинну професійну підготовку в Маріупольському навчальному центрі первинної професійної підготовки поліцейських «Академія поліції» Донецького юридичного інституту МВС України, та ін.

Уже сьогодні розпочалася повноцінна професійна підготовка (спеціалізація) поліцейських у Сумському центрі первинної професійної підготовки «Академія поліції», який є структурним підрозділом Харківського національного університету внутрішніх

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

справ, створеним відповідно до рішення МВС України на базі Державної установи «Сумський навчальний центр підготовки поліцейських». Підготовка поліцейських, яких уперше прийнято на службу в поліції, здійснюється на посади поліцейських (інспекторів) патрульної поліції, слідчих (на основі вищої юридичної освіти), дільничних офіцерів поліції, інспекторів сектора реагування патрульної поліції (ізолятора тимчасового тримання) та старших інспекторів-чергових.

Наразі, як зазначається, така підготовка в межах аналогічних навчальних професійних поліцейських закладів України проводиться на засадах випереджальної освіти – з адаптацією до нових соціальних, інформаційних, технічних і технологічних вимог та кваліфікованого здобуття нових знань шляхом самоосвіти. Саме тому первинна професійна підготовка поліцейських передбачає вивчення навчальних дисциплін і відповідних тем, зокрема: основ забезпечення прав і свобод людини; дотримання антикорупційного законодавства; взаємодії з населенням на засадах партнерства; попередження насильства в сім'ї; перевірки документів, виявлення ознак їх підроблення; дій поліцейського на місці події; профілактичної поліцейської діяльності; первинної домедичної допомоги; вогневої підготовки тощо.

Під час проходження первинної професійної підготовки рекомендується звернути особливу увагу на тактичну підготовку, організаційно-правові засади в діяльності дільничного офіцера поліції, діяльність дільничного офіцера поліції під час застосування норм Кодексу України про адміністративні правопорушення, методику розслідування окремих кримінальних правопорушень, застосування дільничним офіцером поліції законодавства України щодо реагування на звернення громадян, роль дільничного офіцера поліції під час дорожньо-транспортних пригод.

Слід сподіватись, що висока популярність таких навчальних закладів в Україні, а також змістовна якість професійної підготовки поліцейських у них дозволять у подальшому здійснювати навіть підготовку працівників поліції з інших держав Євросоюзу, які направляються для професійного навчання, стажування або підвищення кваліфікації. Принаймні в Україні сьогодні вже успішно опрацьовується можливість застосування низки моделей професійної підготовки кадрів поліції країн Європи, зокрема переймається позитивний досвід професійної підготовки працівників поліції на європейському континенті за існуючими принципами та підходами до організації комплектування та їх професійного навчання, з

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

можливістю застосування багатоваріантного навчання з відтворенням на заняттях ситуацій, що виникають у поліцейській діяльності, проведення виїзних занять безпосередньо в органах і підрозділах поліції тощо.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.5:347.471

Сергій Сергійович БАНДУРКА,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ ЯК ФУНКЦІЯ ЗАХИСТУ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Діяльність приватних підприємств складає основу економіки України та забезпечує її подальший розвиток. Ефективність діяльності приватних підприємств могла бути більш високою, як би в суспільстві були створені належні умови їх функціонування, зокрема, забезпечена самостійність, невтручання державних органів, вільний ринок для реалізації товару, послаблення податкового тиску та надмірного контролю з боку правоохоронних органів.

Президент України П. Порошенко в Посланні до Верховної Ради України «Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році» вказав, що «правоохоронці повинні взагалі забути про контроль за малим бізнесом. Крім тих випадків, коли є аргументована підозра, – а не конкуренти нашептали, що певний підприємець задіяний у конкретній шахрайській схемі. … Середній клас, – це той, на плечі якого лягло найбільше навантаження за ці три роки.»

На сьогодні в Україні приватні підприємства становлять значну частину господарюючих суб'єктів, заснованих на приватній власності фізичних і юридичних осіб. Приватні підприємства – це одна з форм господарювання, яка є зручною з багатьох точок зору: в першу чергу, через відсутність вимог щодо мінімального розміру статутного фонду, а також через можливість здійснення одноосібного керівництва і управління такою юридичною особою, адже законодавство не містить вимог щодо обов'язкового створення у приватному підприємстві виконавчого та інших органів, як це вимагається, наприклад, у товаристві з обмеженою відповідальністю.

© Бандурка С. С., 2017

Приватні підприємства надто мобільні, гнучкі, швидко пристосовуються до вимог ринку. Вони є тим плідним ґрунтом, на якому зростає середній і великий бізнес. Тому в багатьох країнах, у тому числі й в Україні, розвиток приватного бізнесу регулюється законодавчими актами.

Стаття 113 Господарського кодексу України приватним підприємством визнає підприємство, яке діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, або осіб без громадянства і його (їх) роботи чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, яке діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання – юридичної особи.

Перш ніж приватне підприємство розпочне свою діяльність, воно проходить складні і обтяжливі адміністративно-правові процедури організації і становлення, зокрема, воно проходить організаційний етап створення, який оформляється адміністративно-правовими актами (наказом, розпорядженням, протоколом зборів, затвердженням статуту, положення) визначення місця розташування. Приватне підприємство має пройти також державну реєстрацію (нотаріальне посвідчення), внесено в єдиний державний реєстр підприємств і організацій України (статистика, нотаріально завірена). Місце розташування приватного підприємства закріплюється договором на приміщення, в якому буде здійснюватись його діяльність (поетажний план, страхове свідоцтво), або іншим документом, актом передачі в користування, розпорядженням вищого суб'єкта господарювання чи органу влади, місцевого самоврядування. Для отримання дозволу на початок робіт необхідно також оформити банківські реквізити, довідку про взяття на облік платника податків, свідоцтво про реєстрацію, список працівників (ІТР і робітників), дипломи керівників, посвідчення робітників, виконуючих небезпечні роботи та копії отриманих ліцензій.

Враховуючи важливість і значущість приватних підприємств як суб'єктів господарювання, держава як суб'єкт правоохоронної функції на законодавчому рівні має здійснити необхідні системні заходи з метою вдосконалення їхньої діяльності. Одним з аспектів цього є розробка питання чітких адміністративно-правових засад діяльності приватних підприємств, оскільки саме вони визначають форми та способи здійснення їхньої діяльності. Отже, можна зазначити, що подальше теоретичне дослідження і практичне опрацювання питань адміністративно-правових засад діяльності приватних підприємств, розкриття особливостей їх реалізації сприятиме належному їх вивченню та з'ясуванню правового статусу

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

підприємства, адже основною метою є забезпечення належного дієвого законодавчого механізму здійснення підприємницької діяльності.

Проте для більш чіткого формування адміністративно-правових засад діяльності приватного підприємства потрібно визначити взагалі сутність та зміст категорії «адміністративно-правових засад». Так, під ними слід розуміти сукупність закріплених у нормах адміністративного права параметрів (характеристик) суспільного явища та правовідносин, що потребують урегулювання за допомогою адміністративно-правових засобів. Зміст адміністративно-правових засад включає в себе такі складові: 1) категоріальний (передбачає висвітлення понять і ознак явища, змодельованих у правових актах, порівняння її з правовим і соціальним буттям і формування науково-правової категорії, що адекватно відображає правову реальність); 2) нормативний (пов'язана із систематизацією нормативно-правових актів, які містять правову основу регулювання відповідних суспільних відносин, та виокремлення серед них тих, що містять адміністративно-правові норми, а також їх подальшим аналізом); 3) інституційний (стосується окреслення системи суб'єктів відповідних правовідносин, визначення серед них основних і головних, характеристики їх адміністративно-правового статусу, розкриття особливостей координації і взаємодії, в тому числі й у міжнародних відносинах); 4) інструментально-технологічний елементи (стосується форм (правотворчої, правозастосовної (регулятивної і правоохоронної)) і методів (правових і неправових) діяльності суб'єктів реалізації норм адміністративного права).

Виходячи з наведеного твердження слід зазначити, що адміністративно-правові засади є засобом визначення (закріплення) правових параметрів (підстав, меж, способів) діяльності приватного підприємства, які характеризують його як суб'єкта адміністративного права, суб'єкта адміністративно-правових відносин. За своєю сутністю адміністративно-правові засади діяльності приватних підприємств втілюються у відповідних принципах, які й визначають їхнє правове становище.

Основні положення та норми-принципи, які становлять підґрунтя для здійснення приватними підприємствами своєї діяльності, закріплені на конституційному рівні. Найважливішим моментом конституційних основ адміністративно-правових відносин підприємницької діяльності є принцип, відповідно до якого органи державної влади і органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі та в межах

повноважень і у спосіб, передбачений Конституцією та чинними законами України. Такі повноваження випливають із самої суті правової держави і принципу верховенства права: право має домінувати над органами влади, не допускати можливості свавілля з боку останніх, забезпечувати можливість контролю громадянського суспільства за державною діяльністю, в тому числі за здійсненням публічно-владних повноважень у сфері підприємництва.

Нормативно-правова база діяльності приватного підприємства складається також з наступних законів: «Про державну реєстрацію юридичних осіб. фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про захист економічної конкуренції», «Про ціни і ціноутворення», «Про інвестиційну діяльність», «Про захист права споживачів», Податковий кодекс України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України тощо.

Серед системи адміністративно-правових засад діяльності приватного підприємства особливе місце посідають правовідносини, які складаються в процесі взаємовідносин суб'єктів підприємницької діяльності та держави і врегульовані нормами адміністративного права. В науковій літературі такі правовідносини називають адміністративно-підприємницькими.

Адміністративно-підприємницькі відносини характеризуються певними ознаками, які дозволяють виокремити їх з загального масиву адміністративних правовідносин. Вони виникають в процесі взаємовідносин суб'єктів підприємницької діяльності з органами публічної адміністрації. Крім того, обов'язковим суб'єктом таких правовідносин є орган публічної адміністрації, який представляє публічно-правовий інтерес в економічній сфері, і діє від імені держави в межах своєї компетенції. Такі відносини характеризуються взаємною зобов'язаністю сторін, адже важливо не тільки чітке виконання приписів адміністративно-правових норм суб'єктами підприємництва, але і про обов'язок органів влади забезпечити ефективну реалізацію права на здійснення підприємницької діяльності.

Адміністративно-правові засади діяльності приватного підприємства можна розглядати через принципи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Серед таких принципів найпершими слід виділяти принцип верховенства права та принцип законності.

Принцип верховенства права виражається через положення закріплене в ст. 8 Конституції України. Принцип законності сприяє

реалізації права громадян на підприємницьку діяльність, що не заборонена законом, і зобов'язує кожного суб'єкта та об'єкта державного регулювання у сфері господарювання діяти у встановлених законом межах, відповідно до своїх повноважень. Іншими словами, незважаючи на те, що органи публічної адміністрації наділені широкими повноваженнями самостійної правотворчості, правозастосування і правоохорони, вони можуть діяти лише в межах, окреслених правом.

У ст. 44 Господарського кодексу України визначено загальні принципи підприємницької діяльності. До них належать:

1) самостійне формування програми діяльності, вибір постачальників і споживачів продукції;

2) вільний найм працівників;

3) вільне розпорядження прибутком;

4) самостійне здійснення зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд.

Наведені вище принципи діяльності приватного підприємства не є вичерпними, та повинні доповнюватись принципами: демократизму, системності, ефективності, передбачуваності, господарської самостійності, економічної відповідальності.

Таким чином, на основі викладеного можна зробити висновок, що приватне підприємство є основним інструментом прогресу, що приносить прибуток, воно є продуктом еволюції, проб та помилок. Сприятливі соціальні умови сприяють його розвитку, цінностями якого виступають свобода особистості і недоторканність приватної власності. За таких умов приватне підприємство виникло як найбільший винахід інтелекту людини, як двигун прогресивного розвитку економіки. А його адміністративно-правові засади є тим нормативним масивом, основою, на якій ґрунтується підприємницька діяльність, розкривається правова сутність приватного підприємства та урегульовуються відносини з державними органами влади з приводу надання публічних послуг, державної підтримки, здійснення регуляторної та контрольно-наглядової діяльності.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.5

Оксана Валеріївна БРУСАКОВА,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-6522-8020

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В останні роки проблема охорони навколишнього середовища є однією з найбільш гострих проблем, що хвилюють людство. В деяких регіонах України екологічна ситуація не просто несприятлива, а катастрофічна. На даному етапі Україна знаходиться у стані глибокої екологічної кризи, через те, що має неефективний еколого-економічний виробничий потенціал, недостатню правову базу охорони природи, недостатню систему управління, та в недостатній мірі діючі економічні стимули раціоналізації природокористування.

Україна визначила подальшим вектором свого розвитку європейську інтеграцію. Відомо, що екологічні проблеми мають важливе значення для Євросоюзу і взаємне співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища є пріоритетом для країн Євросоюзу. Тому, питання охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки будуть одними з критеріїв, що будуть визначати процес зближення України до інтеграції в Євросоюз.

Екологічна безпека є складовою частиною безпеки держави, суспільства та окремої людини. В її рамках встановлюється вимоги до різноманітної діяльності держави, встановлюються обмеження та заборони. Це все направлено на створення умов переходу держави до сталого розвитку. При такому розвитку проблеми боротьби саме зі злочинами, що посягають на екологічну безпеку, є актуальними.

Проблеми екологічного характеру та безпеки мають своє відображення у діючому законодавстві України. Так, в основному законі держави – Конституції України визначені права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля; обов'язки людини і держави в екологічній сфері; повноваження державних органів влади та місцевого самоврядування щодо забезпечення екологічної безпеки та охорони довкілля. Також важливим є те, що держава бере на себе обов'язок по забезпеченню екологічної безпеки та підтриманню екологічної рівноваги на території України.

© Брусакова О. В., 2017

Закон України «Про основи національної безпеки України» (ст. 1, 3) закріплює у пріоритеті національних інтересів екологічну безпеку та захист навколишнього природного середовища й природних ресурсів. При цьому міністерства України та інші центральні органи виконавчої влади названі як суб'єкти забезпечення національної безпеки України. У статті 50 закону України «Про охорону навколишнього середовища» визначено категорію «екологічна безпека» як такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Забезпечення екологічної безпеки є завданням різних органів держави, посадових осіб і громадян. Істотну роль в цьому могла б зіграти екологічна поліція як спеціалізований підрозділ Національної поліції України.

Актуальною проблемою у боротьбі зі злочинами, які посягають на екологічну безпеку, є проблема відсутності відповідного повноправного правоохоронного органу в цій сфері.

Закон України «Про Національну поліцію» (ст. 2) чітко не визначає діяльність органів поліції у напрямі забезпечення і своєчасного виконання екологічного законодавства, виявлення, попередження та припинення саме екологічних злочинів.

На теперішній час в Україні питанням контролю та нагляду за дотриманням природоохоронного законодавства, займаються посадові особи правоохоронних органів в галузі охорони природи. Однак, на нашу думку, у багатьох випадках без допомоги поліції природоохоронні органи не зможуть встановити особу правопорушника, зібрати докази у справі, та, навіть, виявити чи припинити екологічні правопорушення. Насамперед це пов'язано із наявністю у співробітників поліції особливих повноважень, таких як огляд транспортних засобів і приміщень, перевірка та вилучення потрібних документів, приводи свідків чи підозрюваних тощо.

Сучасні реалії вказують на необхідність консолідації дій органів поліції та інших державних виконавчих органів з охорони природи (Державна екологічна інспекція, Державне агентство земельних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство водних ресурсів України тощо). Така співпраця забезпечила б ефективність у різних сферах діяльності державних органів з охорони навколишнього середовища та усунення конкуренції між ними. Звичайно, говорити про ефективність роботи поліції в цьому напрямі не має сенсу, поки у відповідних

нормативно-правових актах не будуть чітко окреслені його цілі, завдання, структура та повноваження, а також контроль за його діяльністю з боку інших державних органів. Для цього, насамперед, потрібно внести зміни в чинне законодавство України (закони «Про основи національної безпеки», «Про Національну поліцію», «Про охорону навколишнього природного середовища» та ін.).

Екологічна криза проявляється у тому числі і в нездатності правоохоронних органів забезпечити надійний контроль і нагляд за виконанням законів про охорону навколишнього природного середовища. Отже, необхідно не тільки посилити контроль за виконанням природоохоронного законодавства, але і спробувати вирішити проблему усунення прогалин. З метою підвищення ефективності природоохоронної діяльності слід чітко розмежовувати механізми правового регулювання користування природними ресурсами і їх охорони. Природоохоронне законодавство має стимулювати раціональне природокористування та дотримання екологічних нормативів, розвиток екологічно чистих виробництв та екологічно безпечної поведінки громадян. Потрібне вдосконалення нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, цивільної оборони, пожарної та промислової безпеки, що дасть змогу підвищити якість та рівень правового регулювання в цих сферах суспільних відносин. Також в області боротьби зі злочинами, що посягають на екологічну безпеку, необхідно проводити більш жорстку кримінальну політику стосовно осіб, які винні у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, а також при рецидиві злочину.

Важливим напрямком діяльності органів поліції в галузі охорони природи могла б бути профілактика екологічних правопорушень. Якщо виходити з того, що досягнення найвищої ефективності еколого-правової діяльності органів поліції проявляється в певному зниженні екологічних правопорушень, то їх найважливішим завданням стає виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню екологічних правопорушень, і розробка заходів щодо їх попередження, перевірку дотримання фізичними та юридичними особами норм екологічного законодавства при здійсненні господарської та іншої діяльності. Зазначені норми є досить різноманітними та встановлюються на певних стадіях діяльності людини, яка впливає на об’єкти довкілля (землю, тваринний світ, ліси, воду, повітря тощо).

З кожним роком число екологічних злочинів та інших правопорушень збільшується. Вони все більше впливають на стан громадської безпеки, в ряді регіонів виступають чинником політичної та екологічної дестабілізації. Екологічні злочини завдають шкоди не тільки економіці країни, а й підривають самі біологічні основи існування людини. Підсумовуючи вищенаведене, можемо зробити висновки, що для ефективної боротьби зі злочинами проти екологічної безпеки, потрібно посилити контроль за охороною навколишнього середовища. Для цього доречно було б створити спеціальний підрозділ Національної поліції України – екологічну поліцію, яка буде мати відповідне забезпечення технікою та професіональними кадрами. Одночасно, боротьба зі злочинами у сфері екологічної безпеки не буде мати сенсу без солідної правової бази, для чого вкрай потрібні відповідні зміни у законодавстві України.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.43

Костянтин Леонідович БУГАЙЧУК,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-2429-5010

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Щодо змісту поняття «правоохоронна функція держави» у науковій літературі до сих пір не має одностайного трактування. Як правило, дослідники відмічають її складну структуру та виділяють серед внутрішніх елементів наступні підфункції: охорона конституційного (державного) ладу; охорона прав і свобод людини; охорона власності; охорона громадського порядку; охорона природних ресурсів і навколишнього природного середовища; боротьба зі злочинністю. Деякі інші говорять, що таких функцій є декілька, зокрема профілактична, захисна, функція охорони громадського порядку, громадської безпеки і власності, ресоціалізаційна, оперативно-розшукова, функції розслідування злочинів, судового розгляду справ, виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів тощо. О. І. Безпалова зазначає, що

© Бугайчук К. Л., 2017

правоохоронна функція держави – це напрямок діяльності держави, який реалізовується системою уповноважених на те органів державної влади (переважно правоохоронними органами), органів місцевого самоврядування та громадськості, що уповноважені виключно в рамках наданих законом повноважень здійснювати юридичні заходи впливу (у тому числі примусові заходи) з метою забезпечення законності та правопорядку.

На підставі вищевикладеного можемо дійти висновку, що правоохоронна функція держави – це окремий і самостійний напрям її діяльності, в рамках якого уповноваженими суб'єктами, за допомогою спеціальних юридичних засобів здійснюється загальна охорона права, зміцнення законності та правопорядку, реалізація, охорона та захист прав і свобод громадян.

Національна поліція України, як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку є правоохоронним органом, оскільки виконує завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та ін., а значить вона здійснює особливий вид державної діяльності – правоохоронну. В цьому випадку Національна поліція України здійснює реалізацію правоохоронної функції держави у особливій притаманній її формі в межах та порядку визначеними чинним законодавством України.

Реалізація правоохоронної функції держави Національною поліцією України здійснюється за трьома основними напрямами: правотворчому, виконавчо-розпорядчому та практично-правоохоронному.

В рамках правотворчого напряму, поліція може створювати відповідні правові норми, що втілюються у певні нормативні акти, які є підставою виникнення, зміни або припинення правовідносин. Зокрема, керівник поліції вносить на розгляд міністра внутрішніх справ України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг;підписує накази поліції; скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів поліції; у межах повноважень надає доручення, обов'язкові для виконання поліцейськими, державними службовцями і працівниками поліції; затверджує положення про самостійні структурні підрозділи

апарату поліції. Крім того, за поліцією закріплені повноваження видавати, відповідно до закону, дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів, видавати та погоджувати дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху.

За виконавчо-розпорядчим напрямом керівник поліції у межах компетенції організовує та контролює виконання поліцією Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, а також наказів і доручень міністра внутрішніх справ України з питань, що належать до сфери діяльності поліції. Він представляє поліцію у відносинах з іншими органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, іншими організаціями в Україні та за кордоном, звітує перед Міністром внутрішніх справ України про виконання покладених на поліцію завдань і повноважень, забезпечує дотримання визначеного Міністром внутрішніх справ України порядку обміну інформацією між Міністерством внутрішніх справ України і поліцією.

Практично-правоохоронний напрям реалізується в рамках повноважень (прав та обов'язків) поліції, що закріплені законом України «Про Національну поліцію». Зокрема, поліція відповідно до покладених на неї завдань:

– здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

– вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

– здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

– здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

– вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

– здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

– здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону.

Отже правоохоронна діяльність Національної поліції України включає в себе заходи, які спрямовані на захист прав і свобод

громадян та держави, забезпечення публічної безпеки та порядку, боротьбу зі злочинністю за правотворчим, виконавчо-розпорядчим та практично-правоохоронним напрямами.

Одержано 12.10.2017

УДК [351.74:342.5](71)

Лариса Дмитрівна ВАРУНЦ,
доцент кафедри конституційного
і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-0024-385X

РОЛЬ КОРОЛІВСЬКОЇ КАНАДСЬКОЇ КІННОЇ ПОЛІЦІЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

У функціях держави конкретизуються інтереси суспільства, реалізується різноманітна діяльність держави, як усередині так і зовні, проявляються особливості й закономірності розвитку економічного, суспільного і духовного прогресу. Зазначимо, що функції держави класифікуються за різними критеріями. Зокрема, до внутрішньої функції держави відносять правоохоронну функцію, під якою розуміють комплексний цілісний пріоритетний напрямок державної політики, спрямований на забезпечення верховенства права та пріоритету прав людини, охорони права та правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, законності та правопорядку. Зауважимо, що існування держави без ефективної системи захисту й охорони прав людини та громадянина є неможливим.

Важливо зазначити, що в реалізації правоохоронної функції держави, зокрема, Канади, важливу роль відіграє діяльність поліції.

Основою здійснення правоохоронної діяльності Королівською канадською кінною поліцією (федеральною поліцією) є нормативно-правове забезпечення. Так, згідно положень Конституції Канади 1982 року діяльність федеральної системи правоохоронних органів у Канаді відноситься до виняткового ведення федерації. Оскільки не кожна провінція Канади має власну поліцію, у більшості з них – функції муніципальної і провінційної поліцій виконує КККП на договірній (контрактній) основі на відповідних умовах. Контрактна система має певні переваги: забезпечення високоефективної

© Варунц Л. Д., 2017

діяльності поліцейських формувань щодо забезпечення громадського порядку, виключаючи можливість втручання політиків у поліцейську оперативну діяльність; підтримання належного рівня законності і порядку; значна економія у витратах на підготовку кадрів, устаткування, транспорт.

Відмітимо, що діяльність поліцейських формувань на договірній (контрактній) основі, направлена на попередження та зниження рівня злочинності, підтримання правопорядку, у тому числі за допомогою громадськості, за винятком: видачі ліцензій, збору податків, здійснення функцій ветеринарної, санітарно-епідеміологічної, пожежної служб. Контроль за діяльністю таких поліцейських формувань покладено на комісара поліції. Прерогатива внутрішнього управління надана провінційній владі. Спеціальний акцент у контрактах приділяється поліцейському обслуговуванню корінного населення.

Значне місце у діяльності поліції займає питання щодо взаємодії поліції з населенням. Ключовим компонентом моделі поліцейської діяльності, заснованої на підтримці громадськості, є підзвітність населенню та відповідальність поліції за свої дії. Кожне поліцейське формування знаходиться під контролем цивільної влади: Генерального прокурора Канади, помічника Генерального прокурора Канади, міністра юстиції провінції, місцевих представницьких органів (поліцейських рад чи рад поліцейських комісарів), у Квебеці, Онтаріо й Альберті – поліцейських комісій провінції, комісії з розгляду скарг громадськості на діяльність співробітників поліції, міських консультативних рад. Така система забезпечує звітність поліції перед громадськістю та відкриває нові можливості для взаємодії поліції і населення в аспекті вирішення проблем « community policing». Серед основних форм такої взаємодії можна виділити: обмін інформацією, дія різноманітних Програм, врахування інтересів корінного населення шляхом обслуговування таких громад з урахуванням специфіки, діяльність комісії по скаргах на діяльність поліції, тощо. Зауважимо, що у Канаді приділяється значна увага захисту безпеки суспільства і попередження злочинності шляхом прийняття відповідних програм. Таких програм прийнято більше 200. Для виконання даних програм зі сторони поліції проводяться відповідні дії з урахуванням територіальних особливостей, корінного населення чи певних етнічних груп для профілактики та попередження злочинності. Зокрема, до таких заходів можна віднести: встановлення дистанційно керованих телекамер, використання системи

кабельного телебачення, стаціонарних і мобільних радарних установок, різноманітної техніки, допомоги добровольців (волонтерів), спілкування з лідерами громад, населенням у цілому, відвідування зборів громадськості, виділення спеціального часу – Тижня Канадської поліції – коли населення країни може звернутись до керівництва поліції безпосередньо чи за допомогою телефонного дзвінка з різноманітними запитаннями чи відповідною інформацією.

Серед пріоритетних напрямків взаємодії поліції з громадськістю необхідно виділити: встановлення партнерських взаємовідносин, консультації з населенням з метою визначення проблем, які хвилюють відповідну громаду та вироблення адекватної стратегії дій, підзвітність громаді за свою діяльність. Для виконання відповідних задач поліція застосовує відповідні заходи: створення міні-постів в місцях підвищеної безпеки, що дає можливість концентрації на місцевій проблематиці; для підсилення ефекту присутності поліції використовується перерозподіл піших патрулів в залежності від ситуації; проведення профілактичної роботи; розробка програм щодо попередження злочинності шляхом залучення громадськості (щодо сусідської взаємодопомоги, діяльність ангелів-охоронців).

Таким чином, Королівська канадська кінна поліція відіграє важливу роль у здійсненні правоохоронної функції держави, а саме: забезпечує державну політику боротьби зі злочинністю, громадський порядок, сприяє запобіганню та припиненню правопорушень; здійснює профілактичні заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів; бере участь у наукових, кримінологічних і соціологічних дослідженнях, розробці відповідних державних програм щодо боротьби зі злочинністю та охорони правопорядку; здійснює на договірній основі функції муніципальної чи провінційної поліції у відповідних регіонах, реагує на потреби тих людей, яким у силу якихось обставин необхідна термінова допомога. Такими є функції і більшості поліцейських структур світу.

Діяльність поліції Канади направлена на різнобічний розвиток відносин з якомога більшим суспільним колом через засоби масової інформації, консультативні зустрічі з представниками громадськості, взаємовідносини з різноманітними органами влади і управління, громадськими організаціями, окремими громадянами. Поліція є важливим партнером у співтоваристві відомств, що займаються боротьбою зі злочинністю та забезпеченні дотримання прав людини.

Оскільки одним із найбільш важливих показників рівня цивілізованості суспільства є реальність забезпечення прав і свобод людини, «людина має отримати від держави ефективний захист не лише у законі, але й на практиці». Саме тому більшість країн світу, у т.ч. Канада, значну увагу приділяє вдосконаленню організації та діяльності правоохоронних органів, у т.ч. поліції, зокрема, в аспекті забезпечення прав людини. Одним із найважливіших елементів вдосконалення поліцейської діяльності є підвищення рівня координації різних спеціалізованих служб та управління поліцією. По мірі того, як все більш складні завдання повинні вирішуватись поліцейськими, поліцейські організаційні структури і стиль управління зазнають необхідних змін, які дозволяють вирішувати проблеми, що виникають. Даний досвід може бути реалізований в процесі реформування органів внутрішніх справ України.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.15

Станіслав Валерійович ВАСИЛЬЄВ,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування Національного фармацевтичного університету, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/ 0000-0002-4700-3458

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ УСРР У 20-Х РОКАХ ХХ СТ.

Якісне виконання працівниками міліції покладених на них обов'язків є запорукою дотримання законності в державі. Варто, щоб і самі працівники не порушували норм законодавства під час служби. Саме тому вивчення проблеми притягнення працівника міліції до дисциплінарної відповідальності в історичній ретроспективі виглядає достатньо актуальним.

В. С. Венедіктов під юридичною відповідальністю державних службовців МВС України розуміють або «… нормативно передбачені державно-владні заходи примусового характеру, що настають як реакція уповноважених державою органів на вчинення посадовою особою правопорушення, пов'язаного з виконанням нею службово-трудових обов'язків». О. М. Куракін пропонує власне визначення дисциплінарної відповідальності осіб рядового та начальницького

© Васильєв С. В., 2017

складу ОВС. Цей вид юридичної відповідальності працівників міліції він вважає «… їхнім обов'язком понести покарання, який виникає із вчинення дисциплінарного правопорушення».

В українській радянській міліції 20-х років ХХ ст. порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників міліції був встановлений у Дисциплінарному статуті радянської робітничо-селянської червоної міліції УСРР, затвердженому наказом НКВС УСРР від 12 грудня 1923 р. Наголосимо на тому, що вказаний нормативно-правовий акт був відомчим. Згідно зі ст. 20 Дисциплінарного статуту проступком проти міліцейської дисципліни вважалося порушення службовцем міліції встановлених законом та статутами обов'язків та правил поведінки або неуважне та недбале ставлення до служби, яке не містить у собі складу кримінально-караного діяння. Тобто були визначені об'єктивні та суб'єктивні ознаки дисциплінарного проступку. Як санкції за вчинення дисциплінарного проступку Дисциплінарний статут передбачав зауваження, попередження (усне або в наказі), догану (усну або в приписі чи наказі). Могло бути застосоване позбавлення звільнення з казарменого приміщення в позаслужбовий час строком не більше ніж на два тижні. Це покарання застосовувалося для тих осіб, хто за законом, статутом чи наказом начальника повинен був жити в казармі. Серед найбільш суворих стягнень слід назвати позбавлення права на просування по службі, а також на отримання нагород строком від 4 до 8 місяців, переміщення на наступну нижчу посаду та арешт до 30 діб.

Начальник був зобов'язаний вжити заходів покарання до підлеглого, який вчинив дисциплінарний проступок. Правами застосування стягнень за ст. 22 Дисциплінарного статуту користувалися як начальники міліції губернії, округа або району, так і відповідні комісари. Розмір можливих санкцій залежав від посади начальника, адже начальник міліції району мав право накласти арешт строком до 5 діб, губернії – до 20 діб. Водночас, начальник міліції республіки міг заарештувати підлеглого строком до 30 діб.

Порядок оскарження накладеного стягнення передбачався нормами ст. 34–47 Дисциплінарного статуту. Особа, до якої було застосоване дисциплінарне стягнення, мала право оскаржити його призначення, а не ступінь стягнення. Начальник, до якого надійшла скарга, був зобов'язаний розглянути її протягом трьох днів, а про результати розгляду повідомити зацікавлених осіб протягом двох тижнів. Накладення дисциплінарного стягнення після відхилення

скарги можна було оскаржувати й вищому начальнику, ніж той, хто відхилив скаргу. Можливість судового оскарження не передбачалася. Окремим наказом ГУРРСМ НКВС УСРР «Про заборону працівникам міліції порушувати клопотання у вищих інстанціях без дозволу безпосереднього начальника» від 17 серпня 1923 р. працівникам міліції було заборонено звертатися до вищих начальників без відома свого безпосереднього керівника.

Нове Положення про робітничо-селянську міліцію УСРР від 10 листопада 1926 р. у ст. 14 Розділу 2 передбачало, що службовці міліції за свої дії несли відповідальність або в адміністративному порядку, згідно з дисциплінарним статутом, або перед судом на однакових підставах з усіма іншими державними службовцями. Зрозуміло, що в названому Положенні малися на увазі кримінальна відповідальність («перед судом») та були змішані поняття адміністративної та дисциплінарної відповідальності. Окреслене явище слід визнати наслідком нерозробленості в той час понять адміністративної та дисциплінарної відповідальності. Відповідальність «… адміністративним порядком згідно з дисциплінарним статутом» можна розглядати саме як дисциплінарну відповідальність. Дисциплінарний статут радянської робітничо-селянської червоної міліції УСРР від 12 грудня 1923 р. залишався чинним, він жодною мірою не суперечив новому Положенню про робітничо-селянську міліцію УСРР від 10 листопада 1926 р.

Отже, порядок притягнення працівників міліції УСРР до дисциплінарної відповідальності у 1920-х роках визначався на підставі норм Дисциплінарного статуту радянської робітничо-селянської міліції УСРР 1923 р. Цей статут визначав поняття «проступку проти міліцейської дисципліни», перелік дисциплінарних стягнень та права начальників по їх застосуванню до службовців міліції. Вважаємо, що даний нормативно-правовий акт встановлював вкрай жорсткі різновиди дисциплінарних стягнень, адже в дисциплінарному порядку працівник міліції міг бути заарештований.

Одержано 12.10.2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

УДК 340.111.55

Ірина Миколаївна ВОЛКОВА,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ-СТАНІВ

Правильна класифікація юридичних фактів-станів має важливе теоретичне і практичне значення. Теоретична необхідність класифікації полягає в тому, що правильне віднесення їх до певного виду дозволяє виявити особливості тієї чи іншої групи юридичних фактів-станів. А практичне значення визначається тим, що, враховуючи специфіку виду, можна досягти підвищення ефективності використання юридичних фактів-станів у правовому регулюванні. Незважаючи на те що існує безліч юридичних фактів-станів, на сьогодні не розроблено детальної класифікації юридичних фактів-станів.

Уперше зробив спробу узагальнити і систематизувати юридичні факти-стани В. Б. Ісаков. Вчений зазначав, що у деяких випадках факт-стан – це триваюча соціальна обставина (наприклад, стан здоров'я). В інших ситуаціях фактом-станом можуть бути правовідносини (наприклад, членство у житлово-будівельному кооперативі). Це зовсім не дискредитує самостійність фактів-станів, тому що правовідносини теж можуть виконувати роль юридичних фактів. Ю. С. Новікова критерієм розподілу юридичних фактів-станів на вказані види визначає їх сутність.

За носієм (суб'єктом) слід розрізняти такі юридичні факти-стани:

1) юридичні факти-стани держави (наприклад, членство у міжнародній організації) та державних утворень (зокрема, автономія);

2) юридичні факти-стани суспільства (як приклад, стан правового інформування суспільства, громадянське суспільство);

3) юридичні факти-стани юридичних осіб (фінансовий стан підприємства);

4) юридичні факти-стани фізичних осіб (осудність).

За походженням юридичні факти-стани поділяються на:

1) соціальні – факти-стани, зумовлені діяльністю суспільства (як приклад, членство у політичній партії, шлюб);

2) технічні, тобто факти-стани, що визначаються технічними характеристиками об'єктів (наприклад, технічний стан автомобіля);

© Волкова І. М., 2017

3) природні – факти-стани, зумовлені природними властивостями і якостями об'єктів (зокрема, стан навколишнього природного середовища).

За формою прояву слід розрізняти позитивні і негативні юридичні факти-стани. Позитивні – юридичні факти-стани, що виражають явища дійсності, які існували чи існують на даний час. Негативні – юридичні факти-стани, що виражають відсутність певних явищ дійсності. Наприклад, наявність стажу роботи є позитивним юридичним фактом-станом, а відсутність судимості – негативним.

За значимістю юридичні факти-стани поділяються на основні (головні) і додаткові (підлеглі). Основний юридичний факт-стан найбільш повно відображає сутність життєвої ситуації, що потребує правового регулювання. Всі інші факти мають уточнююче значення, конкретизують та деталізують юридично значущі обставини. Як приклад, основними фактами-станами для призначення пенсії за віком є вік і стаж роботи (ст. 12 закону України «Про пенсійне забезпечення»). Всі інші фактичні обставини (стан здоров'я тощо) мають додатковий характер, зокрема, інваліди по зору I групи – сліпі та інваліди з дитинства I групи мають право на пенсію за віком: чоловіки – після досягнення 50 років і при стажі роботи не менше 15 років; жінки – після досягнення 40 років і при стажі роботи не менше 10 років (ст. 18 закону України «Про пенсійне забезпечення»).

Оскільки юридичні факти-стани є фактами суспільного життя, їх класифікація можлива за матеріальним змістом, тобто за належністю до тієї чи іншої сфери суспільних відносин. Наприклад, юридичні факти-стани, пов'язані з правовим регулюванням транспортної сфери (стан дорожнього покриття, технічний стан транспортного засобу), охорони здоров'я (тимчасова непрацездатність, інвалідність) тощо.

За поширеністю у праві розрізняють загальноправові, міжгалузеві та галузеві юридичні факти-стани. Загальноправові юридичні факти-стани діють у всіх галузях права, наприклад, громадянство. Міжгалузеві юридичні факти-стани закріплюються у двох чи більше галузях права. До них належать осудність, вагітність, інвалідність, стан алкогольного сп'яніння, законне представництво. Галузеві юридичні факти-стани діють лише в одній галузі права. Так, у кримінальному процесуальному праві закріплено такі юридичні факти-стани: підозрюваний, обвинувачений, тримання під вартою, а в трудовому праві – роботодавець, працівник, тимчасова непрацездатність.

За галузями права (за галузевою належністю) юридичні факти-стани поділяються на конституційно-правові (іноземець, народний депутат), кримінально-правові (судимість, крайня необхідність, необхідна оборона, стан сильного душевного хвилювання, осудність, безпорадний стан), адміністративно-правові (державний службовець, внутрішньо переміщена особа), цивільно-правові (власність, оренда), сімейно-правові (шлюб, нужденність, споріднення, перебування на утриманні) тощо.

З огляду на зв'язок з відповідними правовими відносинами, юридичні факти-стани поділяються на матеріальні і процесуальні. Матеріальні факти-стани є підставами руху матеріальних правовідносин. Процесуальні факти-стани пов'язані з юридичним процесом, його розвитком і динамікою. Прикладами матеріальних юридичних фактів-станів є громадянство, шлюб, трудові правовідносини. До процесуальних юридичних фактів-станів належать тримання під вартою, арешт майна.

Залежно від документального закріплення, слід розрізняти оформлені і неоформлені юридичні факти-стани. Більшість юридичних фактів-станів існує в оформленому, зафіксованому вигляді (так, факт судимості підтверджується обвинувальним вироком суду, наявність освіти – дипломом, інвалідність – висновком МСЕК). Разом з тим деякі юридичні факти-стани можуть існувати в неоформленому вигляді. Подібні юридичні факти-стани можна назвати латентними (прихованими). Це, наприклад, позика грошових коштів без додержання письмової форми, стан здоров'я, незаконне зберігання боєприпасів.

За складом (структурою) юридичні факти-стани поділяються на прості та складні. Прості – юридичні факти-стани, що складаються з одного факту, якого достатньо для настання юридичних наслідків, тобто після настання зазначеного юридичного факту виникають юридичні наслідки. Зокрема, ч. 2 ст. 110 СК України передбачено, що позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини.

Складні – певна сукупність елементів одного юридичного факту-стану, необхідного для настання юридичних наслідків. Вони містять декілька юридично значущих ознак. Наприклад, факт дієздатності громадянина містить у собі як суб'єктивний елемент – здатність своїми діями здобувати і реалізовувати права і виконувати обов'язки, так і об'єктивний елемент – вік. Типовим прикладом складних юридичних фактів-станів є правопорушення.

Незважаючи на те, що однією з ознак юридичних фактів-станів є тривалість у часі, вказана обставина також може бути критерієм їх класифікації на безстрокові та строкові (строки). Безстрокові юридичні факти-стани породжують юридичні наслідки на невизначений строк, тобто не вказується момент, з якого вони втрачають дію. До них належать шлюб, громадянство, членство у релігійній організації. Строки – юридичні факти-стани, у яких настання юридичних наслідків обумовлене конкретним моментом чи періодом у часі (наприклад, оренда, аліментні правовідносини, домашній арешт).

Отже, незважаючи на те що існує безліч юридичних фактів-станів, а їх класифікація – необхідний засіб вивчення правовідносин, особливостей правового регулювання, її ще не розкрито повною мірою. Подальший розвиток класифікації юридичних фактів-станів необхідний для вирішення різноманітних завдань юриспруденції, у тому числі підвищення ефективності правового регулювання.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.743

Олександр Володимирович ВОЛОШЕНЮК,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-8978-0645

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Розбудова України на демократичних засадах, курс на євроінтеграцію вимагають системного реформування правоохоронних органів та приведення їх діяльності у відповідність до європейських стандартів. Одним з таких стандартів є пріоритет запобігання вчиненню правопорушень перед притягненням правопорушників до юридичної відповідальності. Значення профілактики як головного напряму протидії злочинності обумовлено наступними обставинами: це найбільш гуманний спосіб підтримання правопорядку й забезпечення безпеки суспільства; це найбільш ефективний засіб протидії злочинності, адже покарання як регулятор людської поведінки має обмежені можливості; це найбільш економічний спосіб реалізації

© Волошенюк О. В., 2017

правоохоронної функції, оскільки дешевше запобігти злочинові, ніж витрачати кошти на його розслідування.

У ч. 2 ст. 2 Лісабонського договору зазначено, що Європейський Союз має запропонувати своїм громадянам простір свободи, безпеки та юстиції без внутрішніх кордонів, в якому свобода руху осіб забезпечується разом із відповідними заходами щодо контролю на зовнішніх кордонах, надання притулку, імміграції, запобігання злочинності і боротьби з нею. Згідно з визначенням Ради ЄС від 28 травня 2001 р., запобігання – це діяльність, яка охоплює всі заходи, що сприяють скороченню злочинів, а також зменшенню відчуття небезпеки у громадян як кількісно, так і якісно безпосередньо за допомогою утримання від злочинних дій або через політику і втручання, спрямовані на зменшення можливостей для вчинення злочинів, а також через впливи на причини злочинності. У Європейському кодексі поліцейської етики вказується, що одним із основних призначень поліції в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, є «запобігання та подолання злочинності». Таким чином, сучасна філософія поліцейської діяльності вимагає пошуку і впровадження ефективних форм і методів профілактики правопорушень, у тому числі з залученням інститутів громадянського суспільства. В Європі є кілька організацій, які в своїй роботі популяризують значення запобігання злочинності, щоб гарантувати відчуття безпеки населення. Одна з найбільш відомих організацій серед правоохоронних органів – Європейська мережа запобігання злочинів. У мережі Інтернет доступна широка інформація про проекти неурядових організацій, таких як «Сусідський нагляд», «Ваш поліцейський» (Данія), «Триматися осторонь не означає бути в безпеці» (Естонія), «Крок за кроком до безпечної громади» (Литва), «Безпечна старість» (Румунія). Вони розроблені у взаємодії поліції і суспільства.

Однією з передових європейських методик правоохоронної діяльності сьогодні є правоохоронна діяльність, керована аналітикою, яка зміщує акцент роботи поліції від реагування на злочини до дій на випередження та запобігання, забезпечуючи, щоб ті, хто веде боротьбу зі злочинністю, були на крок попереду злочинців. Корисним у цьому сенсі є досвід Чехії в плануванні і здійсненні превентивної діяльності на державному рівні. З 1996 року Міністерством внутрішніх справ Чеської Республіки розробляється державна стратегія з питань запобігання злочинності, яка формується на підставі досліджень громадської думки щодо проблем

безпеки, статистичних даних правоохоронних органів, аналізу криміногенної ситуації, потенційних загроз та ін. Кожні чотири роки уряд приймає середньострокову стратегію попередження злочинності, яка визначає пріоритети, стратегічні цілі, завдання та заходи на наступний період. Створено Національний комітет з попередження злочинності, в якому беруть участь практично всі відомства під загальною координацією МВС. Кожен рік на превентивні проекти держава виділяє необхідне фінансування.

У Австрії велика увага приділяється захисту житла від протиправних посягань. Статистика пограбувань житлових приміщень вказує на те, що найбільш активними грабіжники є у період між листопадом і січнем, між 16:00 і 21:00, залежно від того, коли починаються сутінки. Саме у цей період здійснюється підсилене поліцейське патрулювання житлових районів. Крім того, поліція розповсюджує серед населення корисні поради стосовно того, як захистити свій будинок від пограбування, серед яких, зокрема, такі: слід підтримувати добрі стосунки з сусідами, оскільки добросусідство стримує злочинців; у разі тривалої відсутності необхідно домовлятися з кимсь, щоб вони забирали кореспонденцію та рекламні матеріали з поштової скриньки; під час відпустки слід використовувати таймер-перемикачі, щоб у кімнатах час від часу включалося світло; використовувати лише високоякісні замки тощо.

У профілактичній діяльності поліції та суб'єктів громадянського суспільства широко використовуються можливості сучасних інформаційних технологій. Наприклад, на веб-сайті іспанської національної поліції розташовано інформацію, що стосується заходів безпеки для будинків, безпечного використання Інтернету, запобігання фальсифікаціям лотерей, запобігання шахрайствам у телефонних розмовах тощо. Всі ці поради доступні іспанською, французькою, німецькою, італійською та англійською мовами. У Німеччині створено спеціальний сайт jugendschutz.net (захист молоді), діяльність якого спрямована на захист дітей та підлітків від ризикованих контактів, небезпечної поведінки, впливу політичного екстремізму та сексуальної експлуатації. Jugendschutz.net закликає провайдерів створювати свій вміст таким чином, щоб не загрожувати дітям та молодим людям. Особлива увага у його роботі приділяється проблемам, пов'язаним з розповсюдженням ідей радикального ісламізму в мережі Інтернет. Вказана робота ведеться у декількох напрямах: оперативне реагування на факти розміщення на сайтах, у блогах, соціальних мережах, форумах матеріалів екстремістського характеру (причому

не лише ісламського, а й антимусульманського спрямування); розповсюдження брошур, інформаційних компакт-дисків, звітів про результати досліджень у галузі релігійного екстремізму; розробка освітніх програм, проведення інформаційно-виховних заходів у навчальних закладах, молодіжних організаціях та інших установах, що мають стосунок до соціалізації молоді; співпраця з місцевими мечетями, імамами, ісламськими організаціями тощо. У Данії, де протягом останніх років спостерігається стрімка тенденція зростання цифрового шахрайства (у звітах поліції вказується збільшення випадків з 647 в 2011 році до 22 339 в 2016 році), було створено спеціальний додаток «Моя цифрова самооборона». Додаток надає споживачам поради щодо того, як їм захистити персональні дані, як виявити спроби шахрайства і що робити у разі, якщо їм буде спричинена шкода. До ініціативи Датської Ради споживачів приєдналися різні компанії, органи влади та установи, які додають різні дані до програми, зокрема – інформацію про фальшиві веб-сторінки, конкурси-афери, небезпечні посилання в текстах та електронних листах. Національна рада з попередження злочинності Угорщини намагається надати корисні знання громадянам не тільки традиційним способом, але і в інтерактивній, грайливій формі. Спеціально розроблена програма під назвою «Házőrző» (сторожовий пес) складається з 3D-гри, тесту, який оцінює рівень безпеки особистого майна, а також порад про найкращий захист квартири чи приватного будинку. Додаток можна завантажити лише в Угорщині з GooglePlay і в AppStore.

Розглянуті приклади не є вичерпними, практично у кожній європейській державі накопичено цікавий і корисний досвід превентивної правоохоронної діяльності. Але й розглянутих фактів достатньо, щоб зробити висновок про багатогранність, невичерпність підходів до профілактики правопорушень. У перших двох пунктах статті 23 закону України «Про Національну поліцію» вказано, що поліція відповідно до покладених на неї завдань: здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення. Це свідчить про те, що європейський досвід запобігання вчиненню правопорушень, безумовно, є корисним і для нашої держави, він потребує ретельного вивчення та використання вітчизняними органами влади та громадськими організаціями.

Одержано 12.10.2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

УДК 343.35:94

Олександр Анатолійович ГАВРИЛЕНКО,
професор кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5554-4919

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ (CRIMINIS REPETUNDARUM) У ПРАВІ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ ТА ВІЗАНТІЇ

Історія становлення та розвитку правової протидії корупційним проявам сягає своїм корінням глибини тисячоліть. Згадки про цей вид злочинів зустрічаються у письмових пам'ятках держав Стародавнього Сходу, давньоелліньских держав. Але, якщо вести мову про стародавню добу, то варто наголосити, що найбільшого розвитку ці процеси набули у давньоримській державі.

Розвиток державного життя та зростання кількості різноманітних зловживань з боку римських посадовців, що супроводжувало його, викликали гостру необхідність у відповідній організаційній та правовій протидії таким негативним проявам – виданні спеціальних законів про посадові злочини, а також створенні особливої установи для розслідування скарг на утиски та зловживання з боку магістратів. Такою установою був спочатку суд з п'яти сенаторів (recuperatores), до яких могли звертатися постраждалі (хоча, окрім того, існувала й можливість піддати корупціонерів judicium publicum у трибутних коміціях). Правовий захист від зловживань посадових осіб, що забезпечувався римським громадянам законом, мав на увазі повернення протиправно отриманого майна: потерпілі могли повернути собі речі, втрачені внаслідок вимагання посадовцями (res repetere). Звідсіля й походить найменування судової комісії – quaestio repetundarum.

Закон Кальпурнія (Lex Calpurnia de repetundis) 149 р. до н. е., який запровадив у життя римської держави нову форму суду, був разом з тим першим законом, що спеціально спрямовувався на протидію посадовим злочинам. Коло суб'єктів цих злочинів спочатку було доволі вузьким. До них відносилися намісники провінцій, що вимагали або отримували від підвладного їм населення гроші або інші матеріальні цінності.

Але, вочевидь, ефективність закону була недостатньою. Мабуть саме тому вже невдовзі після Закону Кальпурнія було прийнято Закон Ацилія (Lex Acilia) 123–122 р. до н. е., розроблений під впливом Гая Гракха, який перетворив позов про повернення

© Гавриленко О. А., 2017

незаконно отриманого магістратом майна на позов про подвійне відшкодування шкоди (як і при крадіжці). У 111 р. до н. е. з'явився Закон Сервілія Главка (Lex Servilia Glaucia), що поширив відповідальність за вчинення criminis repetundarum на усіх магістратів, а не лише провінціальних, а також на суддів у випадках несумлінного відправлення ними правосуддя.

Закон Корнелія (Lex Cornelia) 81 р. до н. е. конкретизував поняття crimen repetundarum, включивши до нього такі діяння посадовців, як: 1) хабарництво; 2) збирання грошей на встановлення статуй та невиконання взятого на себе зобов'язання протягом п'ятирічного терміну; 3) привласнення грошей, що призначалися для проведення свят; 4) заняття лихварством і торгівлею; 5) витрата невиправдано великих коштів на посольства. За вчинення таких діянь законом передбачалося покарання через вигнання (exilium), а в якості додаткового – матеріального стягнення у четверному розмірі від завданих збитків. У випадку смерті винної особи обов'язок компенсувати збитки покладався на її спадкоємців.

Останнім за часом законом республіканського періоду, присвяченим criminis repetundarum став Закон Юлія (Lex Julia) 59 р. до н. е., виданий у період першого консульства Юлія Цезаря. Цей закон за своїм змістом був найповнішим. Частково він повторював попереднє законодавство, частково містив нові норми. Закон Юлія зберігав чинність протягом усього наступного періоду імперії, принаймні, відповідні імператорські укази часто спиралися на його положення.

Низка настанов посадовим особам міститься у так званих новелах Юстиніана I (483-565 рр.), які насправді з'явилися вже після його смерті. Серед їх норм, окрім іншого, була сувора заборона хабарництва, особливо у суді. Усі особи, що брали участь у процесі, на його початку присягали повідомляти усім зацікавленим сторонам будь-яку інформацію, що стосувалася випадків отримання суддями неправомірної вигоди або прийняття неправосудного рішення. У випадку, якщо факт прийняття суддею такого рішення у цивільній справі внаслідок пропозиції або отримання хабара доводився, суддя був зобов'язаний сплатити duplum – подвійний розмір обіцяної, або triplum – потрійний розмір отриманої неправомірної вигоди. Окрім того, він позбавлявся своєї посади. Хабарництво при провадженні кримінального процесу повинне було мати наслідком конфіскацію усього майна судді, а також його вигнання (exilium).

Навпаки, якщо звинувачення у корупції залишалося недоведеним і звинуваченому судді вдавалося очиститися від

підозри, то особа, яка несправедливо звинуватила його, мала бути піддана покаранню у вигляді конфіскації майна, якщо звинувачення було висунуте у ході розгляду кримінальної справи, і сплаті aestimatio litis, якщо звинувачення було виголошене у перебігу цивільного процесу.

Звинувачення судді у хабарництві могло бути висунуте не лише особою, з якої той вимагав хабар, але й третьою особою, а також противною стороною у процесі. В останньому випадку в разі доведення факту покаранню піддавався не лише суддя, але й особа, що дала хабар або обіцяла його.

Отже, корупція була притаманна більшості стародавніх держав. Аналіз деяких актів внутрішньодержавного законодавства Стародавнього Риму та Візантії надає можливість дійти висновку, що в цей час достатньо активно закладалися основи антикорупційного законодавства. Це було викликано поширенням відповідних злочинів, зокрема й у судових органах, які вважалися тяжкими правопорушеннями, що завдають суттєвої шкоди державі. Хоча, далеко не завжди держава сприймала корупцію як загрозу і відповідно протистояла їй. Подеколи вона розглядалася правителями як інструмент, за допомогою якого можна було запобігати згуртуванню чиновників, тримаючи їх у страху бути викритими та притягненими до відповідальності. Антикорупційне законодавство як у Стародавньому Римі, так і в Візантії не було достатньо досконалим та ефективним щоб протидіяти поширенню корупційної злочинності.

Одержано 12.10.2017

УДК 343.851

Євгенія Олексіївна ГЛАДКОВА,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-4621-1738

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ТАКТИКИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Як відомо, причин загострення і ускладнення криміногенної ситуації в Україні чимало. По-перше, вони в наших економічних, соціальних негараздах, низьких темпах реформування суспільства,

© Гладкова Є. О., 2017

кризових процесах, що супроводжуються значним ростом безробіття, падінням рівня життя, зневірянням громадян тощо; по-друге, у недостатній (а подекуди, навіть, низькій) ефективності роботи правоохоронних структур, центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що значною мірою пояснюється тим, що правоохоронна діяльність переважно орієнтована на розкриття та розслідування вже скоєних злочинів, а не на їх запобігання через вплив на причини та умови злочинів; по-третє, у відсутності належної, а головне – системної управлінської та організаційної роботи у сфері протидії злочинності.

Нажаль є всі підстави констатувати відсутність в Україні на даний момент чітко визначеної, цілеспрямованої державної політики запобігання та протидії злочинності. Разом з тим давно відомо, що налагодження дієздатних відносин та зв'язків у певній системі відчутно сприяє покращенню результатів її функціонування. Вагомим чинником у цьому ряду постає і проблема наявності серйозних прогалин у теоретичному розумінні системи антикриміногенного впливу на злочинність, зокрема і її тактичних основ.

Проблема формування наукових основ тактики протидії злочинності, як у теоретичному аспекті, так і на прикладному рівні, на сьогоднішній день у кримінологічній науці не піддавалась глибокій системній розробці. Навіть у профільних роботах Г. А. Аванесова, Ю. М. Антоняна, О. М. Бандурки, С. І. Герасимова, В. В. Голіни, О. М. Джужи, А. Ф. Зелінського, Н. С. Лейкіної, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, Г. М. Міньковського, Г. С. Саркісова та інших проблеми тактики здійснення впливу та реалізації відповідних заходів майже не порушувались. Навіть сам термін «тактика», як вказував А. П. Закалюк, стосовно даного виду діяльності не вживається; для цього використовуються інші терміни «зміст», «заходи», «форми», «засоби», які не адекватні досліджуваному поняттю і не можуть в повній мірі його замінити. Тому, актуальною уявляється проблема окреслення основних засад реалізації тактики протидії злочинності та відповідних механізмів, але вже у прив'язці до антинаркотичної її складової.

Протидія злочинності (як і будь-яка інша правозастосовна практика та усіляка соціально спрямована діяльність) не може здійснюватись стихійно, безсистемно. Вона повинна мати свою науково обґрунтовану тактику. Це означає, що з наукових позицій повинні бути вивчені та визначені необхідні поняття, сфера дії, принципи, підстави, вимоги та умови здійснення, елементи,

інтенсивність, черговість, порядок і способи застосування різних заходів впливу, прийоми оволодіння і застосування їх на практиці, нарешті, результативність у цілому і за окремими елементами. Підсумком даних досліджень повинні, на нашу думку, стати визначені закономірності, що відображатимуть основні засади здійснення запобігання, профілактики та припинення злочинів та інших правопорушень в цілому та щодо окремих сфер.

В даний час значна частина питань організації протидії злочинності не регулюється законом, а передбачається лише відомчими нормативними актами, в яких заходи і засоби такої діяльності, як правило, позначені лише в загальному виді, а прийоми, способи, тактика їх застосування зовсім залишені для вільної творчості. Це призводить до незадовільних результатів, тому що відбувається в умовах, коли значна частина працівників правоохоронних органів не має відповідної спеціальної підготовки, особливо в тактиці виховного та психолого-педагогічного впливу.

Деякі загальні вимоги (принципи) розробки тактики протидії злочинності можуть бути узяті з інших напрямків правозастосовної діяльності, де тактичні проблеми вже глибоко вивчені та сформульовані. Так, у роботах з криміналістичної тактики вона характеризується як сукупність науково обґрунтованих тактичних прийомів, засобів, методів і рекомендацій із застосування в різних ситуаціях залежно від поставлених задач. При цьому вони розробляються на основі використання емпіричних даних, а також за допомогою визначення закономірностей застосування логічних, психологічних, управлінських та організаційних конструкцій для впливу на такий специфічний об’єкт діяльності, яким є людина.

Тактика протидії злочинності також повинна бути системною діяльністю, підкорятися основному – усуненню ймовірності вчинення злочинів. Вона повинна використовувати дані спеціальних наук, які вивчають методику психологічних, соціологічних досліджень людини взагалі та особи, яка вчинила або може вчинити злочин, зокрема.

Комплекс заходів, охоплюваний тактикою протидії злочинності, не є суворим алгоритмом. За рахунок можливостей програмного забезпечення можна створювати умови для можливого вибору, що може залишатися вільним, виходячи з конкретних умов. Однак ця свобода вибору відносна, тому що буде обмежена рамками законності, відомчими нормативними актами, обов’язковим прокурорським наглядом і визначатись інтересами оптимального досягнення результату в конкретних умовах.

Мають бути чітко визначені розумні межі правового, а в деяких випадках і процесуального, регулювання тактики окремих видів протидії злочинності. Правове регулювання підстав, заходів, форм і засобів профілактики, припинення або запобігання злочинам повинно підкріплюватись і доповнюватись методичними рекомендаціями, настановами про прийоми, способи, методи їх здійснення, навчанням відповідних виконавців, прищеплюванням їм необхідних навичок.

Поряд з цим варто визначити оптимальне сполучення індивідуальних форм впливу, гласних та негласних оперативно-розшукових заходів, методів і засобів переконання та примусу. Для розробки індивідуальних заходів протидії потрібна участь фахівців, експериментальна перевірка заходів, їх диференціація залежно від характеристик суб'єкта антигромадської поведінки, ступеня моральної деформації конкретної особи, криміногенності її мікросередовища, реальної життєвої ситуації.

Усі ці питання повинні бути вирішені та науково обґрунтовані із одночасним забезпеченням інтересів держави і суспільства у протидії злочинності, а також із безумовним дотриманням конституційних та інших законних прав і інтересів громадян, недоторканності особистості, приватного життя, честі, гідності тощо.

Слід вказати, що запобіжна діяльність, адресована людині, завжди є тактикою спілкування з нею. Форми, зміст, способи останнього сприймаються по-різному залежно від групової та індивідуальної психології, стану психіки різних людей, тобто мають визначені соціально-психологічні закономірності та індивідуальні особливості. Тактика протидії злочинності повинна будуватися з їх урахуванням, тому велике значення має зміст психології – психологічна складова конкретної особи, якій адресовано вплив, та індивідуальні особливості сприйняття нею інформації. Крім того, немаловажним фактором є і соціально-економічний вплив суспільства.

Розглядаючи тактику протидії злочинності, потрібно враховувати наступні обставини. По-перше, протидія злочинності досягається за рахунок застосування не одного заходу, а цілого їх комплексу. По-друге, результат при одній і тій же тактиці запобіжної роботи істотно змінюється залежно від ступеня криміногенності кожної з трьох основних детермінант злочинної поведінки: особистості, її мікросоціального середовища та

конкретної життєвої ситуації. Перераховане врешті-решт становить комплекс об'єктів впливу тактики протидії злочинності, яка в основному має вихід на рівень конкретного злочинного діяння, а якщо точніше – акта індивідуальної злочинної поведінки. По-третє, інтенсивність запобіжних заходів повинна знаходитись в прямій залежності від ступеня прояву названих криміногенних детермінант.

Тактика протидії злочинності має бути спрямована на особистість, а також на умови, обставини, ситуації, що сприяють чи полегшують скоєння кримінально караних діянь. Ці заходи відіграють роль соціального інструмента, що покликаний нейтралізувати або усунути негативні внутрішні риси, скорегувати поведінку.

В. М. Бурлаков структурує профілактичний процес на такі етапи: виявлення осіб, які підлягають профілактичному впливу; вивчення особистості та умов її соціального середовища перебування; прогнозування антигромадської поведінки і планування профілактичних заходів;реалізація цих заходів та контроль отриманих результатів; фіксація досягнення цілей індивідуальної профілактики.

Метою індивідуальної профілактики є позитивна корекція особистості, що тягне за собою зміни її поведінки з антигромадської до лояльної, яку схвалює суспільство. Досягнення цієї мети потребує вирішення конкретних задач:

– виявлення осіб, чия поведінка свідчить про реальну можливість вчинення злочинів;

– вивчення соціально-психологічних особливостей цих осіб, а також зовнішніх джерел негативного впливу;

– прогнозування ймовірності скоєння особами різних антигромадських і протиправних дій;

– планування з урахуванням суспільної небезпеки особистості заходів індивідуальної профілактики;

– застосування позитивних заходів впливу та корекції.

Одержано 12.10.2017

УДК 347.965

Борис Георгійович ГОЛОВКО,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-8815-5722

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АДВОКАТУРИ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ПЕРІОДУ ФЕОДАЛІЗМУ

Рух держави Україна у європейському напрямку є неможливим без суттєвого удосконалення національної правової системи. Адвокатська корпорація, адвокатська діяльність є суттєвими складовими будь-якого цивілізованого суспільства. Вітчизняна історія останнього сторіччя, на жаль, містить приклади зневажливого ставлення до сутності адвокатської професії. Тому уявляється цілком виправданим звернення до історичного досвіду створення і функціонування, аналізу правових засад адвокатури у провідних європейських країнах. Предметом нашої розвідки є адвокатська діяльність у Франції, Німеччині, Великій Британії, Італії, Іспанії часів феодалізму. На думку багатьох дослідників, особливість існування адвокатури у зазначених державах пояснюється певною дихотомією – адвокати і повірені. Адвокат – це вільна професія, повірений – державний посадовець або посадова особа судового органу.

Першими європейськими адвокатами періоду раннього середньовіччя вважаються ломбардинські гіусперити. В той же час вони не володіли монополією на надання юридичних послуг. Помітне місце посідали юристи, які мали науковий ступінь доктора права, що з'явились внаслідок розвитку університетів.

В Іспанії XIII ст. юридичні послуги надавали юрисконсульти – практики (legistas) і адвокати (abogados), причому з XIV ст. у адвокатів виникає станова організація. Протягом XVI–XVIII ст. поняття «адвокат» наповнюється сучасним змістом. У 1732 р. у іспанських адвокатів навіть з'явився власний статут.

Особливістю організації адвокатської діяльності Швейцарії до XVIII ст. стало використання традиційного німецького права, яке передбачало усність судового процесу за відсутності професійного судді. Юридична допомога надавалась суддями-заступниками (Richter-Fürsprechers), які виконували функції і адвокатів і суддів.

© Головко Б. Г., 2017

З часом професія адвоката стає досить почесною, і тому доступ в адвокатуру був можливим для знатних громадян, в той же час обов'язки повірених виконували менш відомі громадяни.

Появу адвокатури у Німеччині пов'язують з лангобардськими і вестготськими законами VI ст., наприклад, Вестготська правда і її переклад «Фуеро Хузго». До початку XIX ст. правом надання адвокатської допомоги користувались правники, прокуратори, комісари юстиції тощо. І лише у 1879 р., внаслідок затвердження статуту німецької адвокатури, з'являється єдина назва професії – адвокат (Rechtsanwalt). Дослідники констатують, що з XVI ст. значення повірених (стряпчих, ходатаїв) зменшувалася, а роль адвокатів зростала. Протягом століть функція адвокатури майже не змінювалась – адвокати готували документи і подавали їх у судову канцелярію. Згідно з судовими статутами Саксонії 1622 р., Баварії 1753 р., Прусії 1793 р., Австрії 1781 р. змагальність зводилась до послідовного надання і долучення до справи документів, які розглядались судом. Прусський статут взагалі не передбачав участі адвокатів у процесі і покладав на суддів обов'язок піклуватися про захист інтересів сторін. Історії Німеччини відомі періоди, коли, як і в імператорському Римі, влада намагалась перетворити професію адвоката на державну посаду. Так, Фридрих Великий у 1780 р. скасував у Прусії інститут адвокатури як вільних захисників і заснував інститут ассистентцратів, які були прирівняні до державних службовців. Обов'язок цих правників – «допомагати суду у викритті істини, діяти з спільно з суддями, повідомляти їм все, що відбувається у цьому відношенні, чи є воно корисним або шкідливим». Якщо ассистентцрат неналежно виконував свої обв'язки, його могли ув'язнити у фортецю або тюрму.

Виникнення адвокатури в Англії пов'язане з судовими реформами Генриха II (1154–1189 рр.) і закріплення за королівським судом постійного розташування у Вестмінстері. Одразу ж правом присвоєння претенденту звання адвоката (barrister) почали користуватися чотири впливові адвокатські корпорації, відомі як «Судові інни»: Gray's Inn, Lincoln's Inn, Middle Temple, Inner Temple. Протягом багатьох віків судові інни готували суддів і адвокатів, а з часом лише через інни відкривався шлях до зайняття вищих судових посад.

Також правозахисну діяльність в Англії пов'язують з повіреними-солісіторами (solicitor). Виникнення цього інституту стало можливим внаслідок злиття кількох юридичних професій:

аторнеїв при судах загального права, прокторів церковних судів і суддівських переписувачів (scriveners). Законом про судоустрій 1873 р. всі юридичні об'єднання, за виключенням барістерів, об'єднувались і отримували офіційну назву – солсітор вищого суду. Суддівські інни наприкінці XVIII ст. практично зникають, а їх місце у якості інтегруючого посіло юридичне товариство (Law Society).

Перші французькі правозахисники належали до духовенства, що підтверджується постановами церковних соборів. Піднесення адвокатської діяльності співпадає з виникненням паризького парламенту – верховного суду, у якому адвокати мали чітку організацію, а також державне і суспільне визнання. Закон 1327 р. визначив розподіл захисників на адвокатів (avocats) і стряпчих (procureurs) і заборонив поєднувати два види діяльності одній особі. Обов'язком стряпчих була підготовка справи до судового розгляду і виконавче провадження по окремих категоріях судових актів. Тобто діяльність стряпчих мала більш технічний характер і полягала у підготовці і наданні документів. Можливість отримання посади стряпчого у спадок свідчила про менший суспільний статус стряпчого у порівнянні з адвокатом. Адвокати здійснювали захист інтересів сторін у суді. До адвокатів надавались такі вимоги: наявність університетської освіти, трирічне стажування, реєстрація в адвокатському реєстрі. Цікаво, що адвокати не вступали у безпосередні стосунки з клієнтом, а гонорар адвокату виплачував стряпчий. Очевидно, домінувала думка, що адвокат захищає клієнта з власної волі і з прагнення справедливості.

Таким чином, слід зауважити, що практика надання юридичної допомоги, яку започаткували римські юристи, набула свого розвитку у середні віки. Відмінною рисою середньовічної адвокатури став її поділ на адвокатів і повірених, причому перші були абсолютно вільними у своїй діяльності, а здійснення повноважень повіреними контролювалось державою. Еволюція континентальної західноєвропейської адвокатури відмічена зростанням ролі адвокатів і зменшенням ролі стряпчих, в той же час як в Англії обидва напрямки зберігали власні позиції.

Одержано 12.10.2017

УДК 34.01

Олександр Миколайович ГОЛОВКО,
професор кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
доктор юридичних наук, професор;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-1459-5434

ДО ВИТОКІВ РОЗУМІННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Державно-правовий розвиток підтверджує глибокий висновок видатного англійського мислителя Г. Спенсера, про ускладнення функцій держави по мірі її еволюційного розвитку, спеціалізацію її органів. Набір цих напрямів діяльності чи функцій постійно розширюється, вони ускладнюються і деталізуються. Однак, є серед них такі, які притаманні державі за самою її природою, від виникнення. Правоохоронна функція є однією з них. Принципово важливе завдання держави – забезпечення загальнообов'язковості приписів права, підтримання їх силою легального примусу, а також охорона суб'єктивних прав і об'єктивного права і їх відновлення у випадку порушення.

Правоохоронна діяльність як невід'ємна складова юридичної практики є обов'язковим елементом такого базового і найбільш комплексного у світі правової дійсності утворення як правова система. Водночас вона є функцією держави, яка також ускладнюється, структурується, проявляється в діяльності все нових суб'єктів – органів держави. Дискусії про сутність правоохоронної функції тривають, всебічно досліджуються науковцями, такими як О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, С. М. Гусаров,В. Г. Фатхутдінов та багато інших.

Цікавим є питання, коли і яким чином люди вперше усвідомили наявність у держави правоохоронної функції? Де вихідна точка наукового дискурсу з цього питання? Уже в одному з найдавніших текстів людства «Повчанні геракліопольського царя» (Давній Єгипет, початок III тис. до н. е.) звернена увага на необхідність чинення справедливого суду та недопущення повстань і заколотів. У давньоіндійському трактаті «Артхашастрі» (IV ст. до н. е.) на першому місті серед завдань правителя визначена безпека держави. Одна із найдавніших пам'яток політико-правової думки Китаю «Хунфань» («Великий план», раніше VII ст. до н. е.), яка увійшла пізніше до конфуціанського канону «Шуцзи» серед п'яти

© Головко О. М., 2017

найважливіших державних справ виділяв суд і покарання – функцію, близьку за суттю до правоохоронної.

Сучасне раціональне усвідомлення суспільства веде свій початок від видатних пам'яток давньогрецької державно-правової думки. Вже у вченні Сократа (V ст. до н. е.) бачимо одне із перших визначень законності, а отже підхід до поняття правопорядку як завдання здійснення правоохоронної діяльності.

Його великий учень Платон у діалозі «Держава», моделюючи першу в історії людства ідеальну державу, з трьох запропонованих станів – правителів (мислителів), воїнів та виробників, перші два відносив до стражів. Він вказував на необхідність пошуку і відбору тих, хто за своїми природними даними здатен до охорони держави (а отже і права). Стражі якраз і уособлювали першу платонівську утопію зі спільністю майна, дружин і дітей: «Вони охороняли би державу від зовнішніх ворогів, а всередині його оберігали би дружніх громадян, щоби у цих не було бажання, а у тих – сил творити зло».

У діалозі «Закони», де викладено правову теорію Платона – очевидно першу цілісну правову теорію в історії людства – бачимо перше, початкове визначення правоохоронної функції держави: «Така властивість мусить не лише дати державі та її ладу і її тілесне здоров'я і збереження, але і вселити благозаконня в душах, а ще більше – дати збереження самим законам». Розвиваючи свої ідеї про модель ідеальної держави, Платон також уперше запропонував створення спеціалізованого органу охорони держави, її безпеки та законів (тобто говорячи сучасною мовою, правоохорони), який він назвав Нічним зібранням громадян.

Іншим титаном давньогрецької думки був Аристотель, життя і творчість якого припали на IV ст. до н. е. У трактаті «Політика» він теж фактично говорить про правоохоронну діяльність, пов'язуючи її з розумінням правового порядку, а останній – законності: «Тут ми вже маємо справу із законом, оскільки порядок і є закон. Тому переважніше, щоб владарював закон, а не хто-небудь один із середовища громадян». Це винятково важливий висновок. Отже, правоохорона стає не просто охороною існуючого ладу, держави, правителя і його свавільних рішень – вона набуває власне правового характеру, пов'язується із режимом законності. Таким чином, Аристотель найбільш близько з древніх мислителів підійшов до сучасного розуміння правоохоронної функції держави, хоча і не надав відповідного формулювання. Душею держави називав він, поруч із військовими, тих, хто чинить суд, забезпечує виконання законів і порядок.

У «Афінській політії» Аристотель детально розкрив державний устрій сучасної йому Афінської республіки. Окрему увагу він приділив характеристиці судових органів і тих, які фактично здійснювали правоохоронну діяльність. До них належали зокрема фесмофети. Вони відповідали за організаційне забезпечення діяльності судів, фіксували і доводили Народним зборам надзвичайні заяви, пропозиції про відсторонення за зловживання посадових осіб, розглядали різного роду скарги, зокрема на дії посадовців. До фактично правоохоронних функцій мислитель відносив також боротьбу з корупцією, протидію фінансовим правопорушенням тощо. При цьому саме на виникнення посади фесмофетів Аристотель вказував як на одну з ознак демократизації державного ладу в Афінах. Отже, виходячи із міркувань цього давньогрецького мислителя, охорона влади і охорона закону – відрізняються за своєю природою, тобто, говорячи сучасними словами, він інтуїтивно вбачав різницю між каральною і правоохоронною функціями держави. Друга могла реалізовуватися у демократичній державі, за умови панування законів, при цьому законів справедливих і відповідних приписам природного права.

У розвитку думки про державу і право одним із найбільш видатних серед давньоримський мислителів був Марк Тулій Цицерон (I ст. до н. е.). Він був видатним юристом – практиком і державним діячем, і саме йому належить заслуга в юридизації державно-правової думки, наданні її філософсько-правовому звучанню формально-логічних рис. Встановивши логічну єдність держави і права, він трактував першу як правовий порядок, а отже зробив важливий подальший крок у інтелектуальне опрацювання проблеми правоохоронної функції держави. Охорону законів Цицерон вважав справою, яка забезпечує силу і стабільність законів, а останні – силу і стабільність держави: «… взагалі держава може управлятися, вірніше, зберігатися, лише завдяки великій справедливості». Мислитель відзначав, що право, держава і правоохорона перебувають у нерозривному зв'язку, остання обумовлена першими двома: «… Ніщо так не вгодне вищому божеству, яке править усім світом … як зібрання і об'єднання людей, зв'язані правом і називані державою; їх правителі й охоронці, звідси відбувши, сюди і повертаються».

Говорячи про інституційне забезпечення реалізації правоохоронної функції держави, Цицерон у діалозі «Про закони» так визначав зміст діяльності преторів: «Посадовою особою, яка розбирає питання права і творить суд або наказує чинити суд з

приватних справ, хай буде претор; хай буде він охоронцем цивільного права». При цьому мислитель визначав закони як найбільше благо людства, а отже охорона їх є охороною такого надзвичайно цінного блага. Ідеї Цицерона отримали розвиток у працях видатних римських юристів Гая, Модестина, Павла, Папініана, Ульпіана.

Середньовіччя призвело до справжнього інтелектуально-культурного падіння європейської цивілізації порівняно із рівнем Стародавнього Риму. В повній мірі це стосується й теоретичного обґрунтування правоохоронної функції держави, розкриття її змісту. Прогрес у цьому питанні загальмувався, змінився регресом. Інтелектуальне повернення до проблем правопорядку і правоохорони відбулося вже в часи Нової історії та Просвітництва.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.95.077.3(477)

Микола Володимирович ГОЛУБ,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-0506-3532

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ НА РІВНІ ОКРЕМИХ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ

Така сфера діяльності правоохоронної системи України, як охорона публічного порядку та забезпечення публічної безпеки, є, перш за все, сукупністю заходів, направлених на дотримання прав і свобод людини, створення умов для їх практичної реалізації.

Належний рівень правопорядку як в державі в цілому, так і на рівні окремих адміністративно – територіальних одиниць, залежить від ефективності функціонування суб'єктів, головним завданням яких є саме здійснення заходів, направлених на охорону і забезпечення публічного порядку і публічної безпеки.

Стан протидії правопорушенням в такому важливому регіоні держави, як Харківська область, суттєво впливає на рівень правопорядку в Україні в цілому. Харківська область є четвертою в державі за кількістю населення, довжина кордону з РФ, який

© Голуб М. В., 2017

проходить по території області, складає 315 кілометрів, а відстань до лінії розмежування становить трохи більше 100 кілометрів. Це далеко не всі чинники, які обумовлюють важливість підтримання стабільності в регіоні і публічного порядку та публічної безпеки як важливих складових цієї стабільності. Статистика стану протидії злочинності в області за 8 місяців 2017 року говорить про те, що незважаючи на зниження кількості злочинів, скоєних у громадських місцях в цілому по області, в сільських районах ми відстежуємо зростання на 28,05 %, в тому числі і на вулицях на 24,84 %. Викликає занепокоєння стан роботи по профілактиці правопорушень. Насамперед це стосується осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Кількість перебуваючих на профілактичному обліку таких осіб у порівнянні з аналогічним періодом 2016 року зменшилась на 29,6 %. Зменшилась кількість осіб, яких було взято під адміністративний нагляд на 14,7 %. Також зменшилась кількість осіб притягнутих до кримінальної відповідальності за ст. 395 КК України на 42,7 %.

В зв'язку з наявністю вищезазначених факторів, які суттєво впливають на стан правопорядку на території регіону, необхідно всім, без виключення суб'єктам, відповідальним перед державою та суспільством за цей напрямок роботи, чітко розуміти і належним чином керуватися тими елементами правового забезпечення, тією правовою базою, яка існує на теперішній час. Це стосується всіх правових джерел незалежно від їх юридичної сили – від Конституції України до галузевих та міжгалузевих наказів та розпоряджень, а також нормативних актів органів місцевої влади та місцевого самоврядування.

Якщо розглянути перелік вищевказаних суб'єктів, ми можемо зробити висновок, що в даному випадку має місце їх розподіл на суб'єкти, повноваження яких розповсюджується на всю територію держави і суб'єкти, які здійснюють свою правоохоронну діяльність тільки на території окремої адміністративно-територіальної одиниці.

Виходячи з вищевикладеного, констатуємо, що такими суб'єктами які здійснюють заходи по охороні публічного порядку і забезпеченню публічної безпеки на рівні окремої адміністративно – територіальної одиниці є: суб'єкти, до функцій яких відноситься проведення заходів по охороні публічного порядку на всій території держави, в тому числі і на території окремої адміністративної одиниці; суб'єкти, до функцій яких відноситься проведення заходів по охороні публічного порядку тільки на окремо взятій адміністративно-територіальній одиниці.

Розглядаючи види суб'єктів, діяльність яких поширюється не тільки на окрему адміністративно – територіальну одиницю, а й на територію всієї держави, ми можемо зазначити, що такими суб'єктами є: Президент України; Кабінет Міністрів України; центральні органи виконавчої влади.

Видаючи свої укази та розпорядження Президент здійснює регулюючу та координуючу функції, що до правового регулювання охорони публічного порядку на території всієї держави і в тому числі – на території окремо визначеної адміністративно-територіальної одиниці.

Враховуючи стан оперативної обстановки в тому чи іншому регіоні держави, Президент визначає де або на якому напрямку правоохоронної діяльності акцентувати увагу, зокрема, взяти ситуацію під особистий контроль.

Що стосується Кабінету Міністрів України, то ми також розглядаємо його, як суб'єкта правового забезпечення охорони публічного порядку, повноваження якого поширюються на територію всієї держави, в тому числі і на окрему адміністративну одиницю, відзначаємо важливість прийняття цим суб'єктом нормативно-правових актів, які мають велике значення у регулюванні питань охорони публічного порядку.

Наступним суб'єктом, діяльність якого розповсюджується як на територію держави, так і на територію того чи іншого регіону є центральні органи виконавчої влади (міністерства, державні комітети, центральні органи зі спеціальним статусом, урядові комітети). Цілком зрозуміло, що провідну роль у правовому забезпеченні охорони публічного порядку на рівні окремої адміністративно-територіальної одиниці відіграють такі центральні органи виконавчої влади як: Міністерство внутрішніх справ; Національна поліція; Державна служба з надзвичайних ситуацій; Служба безпеки України; Державна прикордонна служба; Державна міграційна служба; Державна пенітенціарна служба; Міністерство оборони та інші.

Кожна з цих державних структур в процесі свого функціонування видає документи нормативного характеру, які здійснюють у відповідних напрямках правове забезпечення охорони публічного порядку на території певної адміністративно-територіальної одиниці.

Другою складовою суб'єктів, які здійснюють правове регулювання охорони публічного порядку в регіоні шляхом видання відповідних актів управління, є суб'єкти повноваження

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

яких розповсюджується тільки на територію окремо взятої адміністративно-територіальної одиниці.

Це такі суб'єкти, як: Рада міністрів, міністерства, республіканські комітети АРК; Місцеві державні адміністрації (обласні держані адміністрації, державні адміністрації міст Києва та Севастополя, районні державні адміністрації); територіальні підрозділи міністерств і інших ЦОВВ; адміністрації державних підприємств; органи місцевого самоврядування; громадські організації (громадські формування з охорони публічного порядку і державного кордону); окремі громадяни.

Правове регулювання охорони публічного порядку здійснюється цими уповноваженими суб'єктами через прийняття указів, постанов, розпоряджень, наказів, положень, інструкцій та інші, які діють на території регіону.

Нажаль, не всі суб'єкти, які здійснюють правове забезпечення охорони публічного порядку на рівні адміністративно-територіальної одиниці, в повній мірі забезпечують належний стан цього напрямку своєї діяльності.

Звертаємо увагу на те, що більш ніж, як за 23 роки існування цього документу, декілька раз змінилася не тільки назва служб та підрозділів, діяльність яких регулює цей документ, а й основні принципи та напрямки їх діяльності.

Виходячи з вищевикладеного, можемо зробити наступні висновки: діяльність суб'єктів держави по правовому забезпеченню функціонування сил та засобів, здійснюючих заходи по охороні публічного порядку на рівні певної адміністративно-територіальної одиниці – необхідна умова належного стану цієї роботи; ефективність цієї роботи залежить від всебічного урахування рівня суспільних відносин як в цілому у державі, так й від особливостей кожного регіону; обов'язковість взаємодії між групами суб'єктів та між суб'єктами в середині груп в процесі здійснення правового забезпечення охорони публічного порядку; забезпечення зворотного зв'язку між суб'єктами, здійснюючими правове забезпечення і силами та засобами, які безпосередньо виконують функції охорони публічного порядку.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.74:338.2(91)«1941»

Володимир Анатолійович ГРЕЧЕНКО,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор історичних наук, професор;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-6046-0178

ПІДГОТОВКА СПІВРОБІТНИКІВ МІЛІЦІЇ В ХАРКОВІ НА ПОЧАТКУ РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ ВІЙНИ (1941 Р.)

Друга світова війна зажадала зміни характеру та змісту роботи всіх державних органів, серед них і органів внутрішніх справ. Обов'язки міліції значно розширилися, з введенням військового стану в 1941 році на всій території України.

Висвітлюючи питання участі курсантів, випускників і викладачів Харківської школи міліції у Другій світовій війні, слід виділити основні напрями їх діяльності у воєнний період: по-перше, це безпосередня участь у бойових діях на фронті; по-друге – участь у бойових діях у тилу ворога, у партизанських загонах і з'єднаннях; по-третє – охорона тилу, забезпечення громадського порядку та боротьба з кримінальною злочинністю.

Особовий склад Харківської школи міліції з перших днів війни був повністю влитий у діючу армію, ті ж працівники міліції, які залишились на міліцейському посту, виконували свої обов'язки в умовах бойової обстановки.

Із самого початку війни діяльність міліції Харкова була спрямована на надання допомоги військовій владі. Міліція суворо стежила за виконанням установлених правил у районах, де вводився воєнний стан, регулювала організацію та проведення масових заходів, обмежувала рух транспорту в нічні години, контролювала світломаскування. Органами міліції була організована посилена зовнішня постова служба. У прифронтових містах і найближчих до фронту тилових районах, у місцях найбільшого скупчення громадян та на околицях міст виставлялись додаткові пости й посилювалася патрульна служба. На міліцію покладався і особливий нагляд за дотриманням населенням, установами та підприємствами правил світломаскування в нічний час. Проводячи боротьбу з порушеннями правил світломаскування, працівники міліції виявляли й затримували ворожих коректувальників, що під час повітряних нальотів наводили літаки супротивника на важливі оборонно-господарські об'єкти.

© Греченко В. А., 2017

На міліцію покладалися боротьба з дезертирством і мародерством, з панікерами, розповсюдниками провокаційних чуток і вигадок, надання допомоги в евакуації підприємств і населення із західних районів республіки на схід.

Система професійної підготовки кадрів міліції та карного розшуку, що функціонувала напередодні війни, дозволяла в екстремальних умовах продовжувати підготовку міліціонерів, забезпечуючи потреби країни в достатньо кваліфікованих кадрах. У кінці 1941 р. харківське училище, що раніше називалося школою, було передислоковано в м. Ташкент.

Унаслідок реорганізації управлінь і відділів (відділень) міліції та мобілізації штат міліції УРСР зменшився. При цьому замість співробітників міліції – чоловіків, які пішли на фронт, в органах внутрішніх справ почали з'являтися жінки (у 1944 р. їх кількість у міліції досягла 20 % особового складу), пенсіонери, непризовна молодь й особи, які були непридатні до служби в армії за станом здоров'я, що прийшли з фабрик, заводів і цивільних установ. Здебільшого ці категорії співробітників не мали професійної підготовки. У результаті цього станом на 16 жовтня 1941 р. тільки в Харківській області штат міліції нараховував 1867 осіб, із них 167 – технічного та 1168 – рядового складу. Перед ними стояли складні завдання з набуття досвіду та навичок міліцейської служби. Жінки, як і чоловіки, несли постову службу, регулювали вуличний рух, виконували функції дільничних і старших інспекторів.

Для відбиття можливої хімічної атаки противника в усіх міліцейських підрозділах на підставі наказу НКВС УРСР від 7 вересня 1941 р. проводилися щоденні тренування в протигазах тривалістю від 15 хвилин до 3 годин. Відповідальність за проведення навчання була покладена на начальників відділів та управлінь міліції.

14 вересня 1941 року в Харкові був сформований полк міліції в складі батальйонів, комісаром якого став майор міліції Комаров – начальник Управління міліції Харківської області, комісаром – лейтенант міліції Вакуленко. Майже третину полку складали курсанти і командно – викладацький склад Харківського училища міліції.

4 серпня 1941 р. в УНВС по Харківській області був оголошений наказ, яким передписувалося всьому особовому складу міліції посилити оборонну роботу з підготовки до діяльності в бойових умовах і підкреслювалась необхідність у стислі терміни оволодіти знаннями й навичками поводження зі зброєю та боєприпасами, вмінням застосовувати їх в будь-якій ситуації.

Відповідно до цього наказу в підрозділах міліції створювались навчальні групи для вивчення й практичного застосування зброї; особлива увага приділялась поповненню міліції новими співробітниками та їх підготовці до дій у бойовій обстановці.

У наказі Народного комісаріату внутрішніх справ визначалися вимоги до перебудови всієї діяльності шкіл міліції відповідно до головного завдання воєнного часу – прискореної підготовки співробітників органів внутрішніх справ. Установлювалися часові рамки підготовки, здійснювалося переведення усіх шкіл міліції з 2-річного терміну навчання на 9-місячний. Підвищувались вимоги до змісту навчального процесу: курсанти, що закінчили навчальні заклади міліцейського профілю, повинні були володіти не лише методами оперативної роботи, але і тактикою сучасного бою. Внутрішнє життя шкіл і курсів узгоджувалося з наказами військового відомства.

Ще з початку липня 1941 р. школи жили за законами воєнного часу. Розпорядок дня курсантів і режим роботи командно-викладацького складу був дуже напруженим: 12-годинний робочий день, не менше 7 годин класного заняття, а години, що залишалися, присвячувалися роботі у відділеннях міліції. Для курсантів запроваджувалося казармене положення, відмінялися відпустки в місто, підвищувалися вимоги до пропускного режиму. У школах організовувалося цілодобове чергування, в нічні години працювали патрулі та вартові.

Ураховуючи нові складні обставини, в усіх школах були проведені спеціальні прискорені випуски: розширявся профіль підготовки, з'явилися відділення помічників оперативних уповноважених, політпрацівників міліції, працівників паспортних відділів, військово-облікових столів, дільничних уповноважених та ін. Зміст нормативних документів, що регулювали навчальний процес, оновлювався згідно до нових вимог до міліцейських навчальних закладів: затверджувалися нові навчальні плани та програми, змінювався характер навчання. Усе підпорядковувалося інтересам війни.

Необхідно також відзначити роботу співробітників міліції з організації, керівництва й участі у діяльності винищувальних батальйонів. Винищувальні батальйони з боротьби з парашутними десантами та диверсантами противника створювались при міських, районних і повітових відділах (відділеннях) НКВС чисельністю у 100–200 осіб згідно з наказом НКВС СРСР від 25 червня 1941 р. «Про заходи з боротьби з парашутними десантами і диверсантами

противника у прифронтовій полосі». Начальниками цих батальйонів, як правило, призначались оперативні працівники НКВС.

Організація винищувальних батальйонів і груп сприяння їм нерозривно була пов'язана з бойовим і політичним навчанням. Підготовка здійснювалася за 110-годинною програмою Головного управління всеобучу та додатковою 30-годинною спеціальною програмою Штабу винищувальних батальйонів НКВС. До програми було включено питання тактичної підготовки підрозділів батальйонів, а також порядок несення караульної служби, вогняну, саперну, хімічну, стройову та санітарну підготовку. Окрім оволодіння стрілецькою зброєю й тактикою бою, бійці батальйонів вивчали спеціальні теми, як-то: «Організація патрулювання в населеному пункті», «Знешкодження шпигунів і диверсантів», «Тактика бою з парашутним десантом» і т. ін. Заняття з особовим складом винищувальних батальйонів охоплювали також вивчення тактики партизанської боротьби. Працівники міліції надавали допомогу й у військовому вихованні особового складу винищувальних батальйонів: вчили його користуватися зброєю й засобами протихімічного захисту.

Одержано 12.10.2017

УДК 327.51

Яна Олександрівна ГРИГОРЕНКО,
доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук

КОНЦЕПЦІЯ БЕЗПЕКИ ЗГІДНО З КОДЕКСОМ ПОВЕДІНКИ СТОСОВНО ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ АСПЕКТІВ БЕЗПЕКИ

В умовах зростаючого розвитку міжнародного співробітництва сучасних держав, ураховуючи невпинний вплив процесів глобалізації, які відображаються на всіх сферах суспільної життєдіяльності та як зазначив В. Я. Тацій, відкриваючи І Харківський міжнародний юридичний форум, «несуть за собою не тільки переваги, а іноді й небезпеку», питання, що стосуються окремих аспектів безпеки, особливо аспектів військово-політичної безпеки, набувають все більшого, можна навіть сказати всеосяжного значення.

Перш за все, необхідно позначити, що Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки визначив необхідність розширення співробітництва у сфері безпеки, зокрема

© Григоренко Я. О., 2017

через подальше заохочення дотримання норм відповідальної та заснованої на співробітництві поведінки у галузі безпеки. Це свідчить про те, що держави повинні повністю поважати принципи, на підставі яких функціонує Нарада з питань безпеки і співробітництва в Європі, що втілені у Гельсинському підсумковому акті від 1 серпня 1975 року, а саме суверенна рівність, зокрема юридична рівність, територіальна цілісність та свобода і юридична незалежність; вільний вибір та розвиток політичних, соціальних, економічних та культурних систем; незастосування сили або загрози силою проти територіальної цілісності, політичної незалежності; непорушності територіальних кордонів; мирне урегулювання спорів та використання таких засобів як переговори, дослідження, примирення, арбітраж, судовий розгляд та інші мирні засоби на власний розсуд, включаючи будь-яку іншу процедуру урегулювання; невтручання у внутрішні справи іншої держави; повага прав людини та основних свобод, включаючи свободу думки, релігії, переконань та поглядів; рівність та право народів розпоряджатися власною долею; співробітництво між державами та сумлінне виконання зобов'язань державами згідно міжнародного права. Зазначені принципи як загальне і ціле співвідносяться із принципами міжнародного права. Але слід звернути увагу на те, що «в умовах боротьби з міжнародним тероризмом загострюється спір між фундаментальними цінностями людського спів буття: свободою – з одного боку, та безпекою – з іншого». Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки регламентує, що держави жодним чином не підтримують терористичні акти та вживають належні заходи для запобігання тероризму і боротьби з ним в усіх його формах. Держави у повній мірі співпрацюють у боротьбі проти тієї загрози, яку становить терористична діяльність шляхом виконання положень узгоджених між ними міжнародно-правових документів та зобов'язань з цього приводу. Порушення прав людини й основоположних свобод, а також інших зобов'язань у сфері людського виміру, миру і безпеки, яким загрожують прояви агресивного націоналізму, расизму, шовінізму, ксенофобії й антисемітизму потрапляють до орбіти міжнародного співробітництва, мирних міждержавних відносин, що спрямовані на створення здорових економічних та екологічних умов та з метою протидії зростанню напруженості, здатної привести до конфлікту та кризових ситуацій. У цьому разі важливого значення набуває не тільки забезпечення міжнародної безпеки взагалі, а й військово-політичної безпеки зокрема, як

важливого елемента глобальної неподільної безпеки. Лакмусовою стрічкою, своєрідним індикатором у цьому разі буде слугувати військовий потенціал, який повинен бути співмірним з потребами держави у галузі безпеки.

Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки задекларував політично зобов'язуючі норми та заклав певні концептуальні засади безпеки, які проявляються у визнанні принципів міжнародного права, на яких ґрунтується безпека; ужиття заходів для запобігання тероризму; заохочення у разі утримання від застосування сили або загрози силою; визначенні військового потенціалу на основі національних демократичних процедур з урахуванням законних інтересів безпеки інших держав та недопущення військового домінування; контролі над озброєнням, роззброєнням та зміцненням довіри, стабільності і безпеки в якості важливого елемента своєї неподільної безпеки; демократичному політичному контролі над військовими та воєнізованими силами, силами внутрішньої безпеки, а також розвідувальними службами і поліцією, як невід'ємної складової стабільності та безпеки; керівництві та комплектуванні збройних сил та їх підготовки і спорядженні в мирний та воєнний час здійснюватися згідно з положеннями міжнародного права. Тому можна вважати, що концепція безпеки згідно Кодексу поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки має політично зобов'язуючий характер та спрямована на розширення співробітництва у сфері безпеки.

Одержано 12.10.2017

УДК 348.97:342.7

Лілія Миколаївна ГРИШКО,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-0347-1118

ВПЛИВ ПРИПИСІВ ІСЛАМУ НА КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ОСОБИ В МОНАРХІЯХ АРАБСЬКОГО СХОДУ

У тих же державах, де релігія має характер державної ідеології, у т. ч. в монархіях Арабського Сходу (далі – МАС), конституційна регламентація статусу особи в поєднанні із принципом ісламу в якості державної релігії викликає багато питань. Історико-

© Гришко Л. М., 2017

теоретичні та юридичні питання ісламу досліджували І. А. Александров, І. Ю. Крачковський, М. В. Лубська, М. С. Мамаладзе, Г. І. Мирський, Н. О. Оганесян, М. А. Сапронова, М. Т. Степанянц, Л. Р. Сюкияйнен, Х. Бехруз та ін. Проте, державно-правова практика у сфері забезпечення прав людини вимагає пояснення змісту проголошених конституціями прав, свобод та обов'язків з урахуванням приписів ісламу.

Саме принцип визнання ісламу державною релігією є найголовнішим конституційним принципом, проголошеним конституціями Кувейту, Бахрейну, Оману, Йорданії та інших МАС. Водночас конституціями цих держав (наприклад, ст. 104 Конституції Бахрейну) заборонено змінювати державний статус ісламу. Конституції Бахрейну (ст. 2), Катару (ст. 1), Кувейту (ст. 2), ОАЕ (ст. 7), Оману (ст. 2) декларують, що шаріат є основним, фундаментальним джерелом законодавства. Це означає, що іслам залишається визначальним фактором при закріпленні та тлумаченні прав, свобод та обов'язків. Саме іслам є основним орієнтиром для розробки нормативних актів, а сама конституція відповідає основним принципам шаріату.

При цьому слід відзначити суттєву модернізацію державно-правового життя МАС. Не дивлячись на роль держаної релігії – ісламу, ці держави прагнуть до закріплення міжнародно-правових стандартів у галузі прав людини. Зокрема, в тексті конституцій МАС закріплено свободу віросповідання та гарантії її реалізації.

Практично в усіх ісламських країнах приписи ісламу впливають на конституційний статус особи. На думку А. Муадуді, «іслам встановив деякі універсальні, фундаментальні права для кожної людини в силу статусу як людської істоти». Інші вчені вважають, що основні поняття принципів прав людини були введенні в ісламі з самого початку і що ісламська доктрина прав людини налічує 1400-літню історію. Права людини не надаються людині державою, а даруються Аллахом. Ще одна особливість ісламської концепції права є розгляд прав людини не як прав індивідуума, а як прав умми в цілому.

Правам людини надається сакральний, праведний характер, оскільки головні джерела їх походження зводяться до Аллаха. В ісламській концепції держави статус повноправних громадян мають піддані держави, що є мусульманами. Релігійна належність є визначальним фактором наділення громадян ісламської держави правосуб'єктністю в повному обсязі. Тільки мусульмани наділені у повному об'ємі усіма громадянськими та політичними правами.

На відміну від західної концепції, яка вбачає основний сенс закріплення прав людини в їх охороні від посягань з боку держави, іслам розглядає владу в якості головного виконавця волі Аллаха з впровадження прав людини в життя. Саме класичне ісламське право залишається основою ісламської концепції прав людини, у тому числі тих, які одержали статус кодифікованих міжнародно-правових ісламських регіональних джерел новітнього часу.

На думку багатьох вчених, такі принципи як рівність всіх перед законом, свобода волевиявлення та релігії, здійснення соціальної справедливості, гарантії права на життя, свободу,свободу поведінки, роботу та інші здійснюються та гарантуються за допомогою ісламу. Особиста свобода, дарована людям Аллахом, при чому свобода індивіда має подвійний характер та обмежується свободою колективу. Політична участь мусульман в житті держави реалізується через принцип «шура». Ісламська концепція права розглядає права людини не як «права індивіда», а як права «умми». Рівність членів умми є найважливішим принципом.

Конституції цих країн в розділах про основні права та обов'язки, декларують право кожного громадянина на участь в політичному, економічному, культурному та релігійному житті держави. Конституція Катару передбачає, що катарське суспільство базується на справедливості, свободі, рівності та високій моралі, а держава захищає ці принципи, всіляко підтримуючи безпеку, стабільність та рівні можливості для всіх. Разом із тим, на конституційні права та свободи громадян Катару серйозний вплив мають норми державної релігії – ісламу, а деякі норми щодо особистих та сімейних прав, як і в інших ісламських країнах, регулюються виключно мусульманським правом.

За позицією ісламського правознавця Мухаммада Садек Афіфія за ісламським правом людина має право повної свободи віросповідання, має право захищати своє віросповідання, відправляти релігійні обряди та закликати інших слідувати її прикладу. Проте, В Основному нізамі Саудівської Аравії міститься категоричне положення сповідувати іслам і фактично не допускається розповсюдження іншої релігії. Така неприйнятність інших релігій суперечить сучасним загальноприйнятим принципам та нормам прав людини та громадянина. Не мусульманські релігії дозволено тільки серед іноземних робітників. Суворо заборонені будь-які публічні прояви належності до не мусульманської релігії (натільні хрести, Біблія тощо), хоча там проживають від 500 тис. до 1 млн. католиків. Особи, звинувачені у «нелегальній практиці» своєї

релігії, можуть бути піддані судовому покаранню і вислані з країни. Ісламська складова Саудівської Аравії проявляється також у тому, що сприяє закріпленню ісламської моралі, культури, етики в суспільній свідомості та поведінці. У відповідності зі статтею 26 Основного нізаму держава захищає права людини згідно з Ісламським Шаріатом.

Проте, Конституції Кувейту, Бахрейну, Катару, Йорданії передбачено повну свободу віросповідання. Зокрема, конституція Катару (ст. 35) забороняє дискримінацію за релігійною ознакою. В статтях, що стосуються сім'ї та суспільства, відсутні імперативні положення сповідувати іслам.

Тому, не дивно, що Конституції Катару (ст. 35), Кувейту(ст. 29), Об'єднаних Арабських Еміратів (далі – ОАЕ) (ст. 25), Оману (ст. 17), Йорданії (ст. 6) та Бахрейну (ст. 18) проголошують, що усі люди рівні між собою; забороняється дискримінація за ознакою віри. Проте, є суттєве застереження (обмовка). Основні закони МАС гарантують свободу здійснення релігійних культів у відповідності зі встановленими звичаями, за умови, що вони не суперечать державній політиці та не порушують суспільну мораль (ст.. 35 Кувейт, ст. 32 ОАЕ, ст. 28 Оман, ст. 14 Йорданія, ст. 22 Бахрейн, ст. 50 Катар).

Водночас на усіх жителів цих країн покладають певні обов'язки, наприклад, повага до Основного закону та інших законів держави та ордонансів, прийнятих державними органами, однаково як і додержання суспільного порядку та моралі, є обов'язком, що покладається на всіх, хто проживає в Султанаті (ст. 40 Конституції Оману).Додержання громадського порядку та поваги суспільної моралі є обов'язком усіх жителів Кувейту (ст. 49 Конституції Кувейту).

Оскільки і державний і суспільний лад в МАС ґрунтується на нормах ісламу, то зміст проголошених прав та свобод одержує ісламське забарвлення.

Загалом основні права та свободи мусульман одержали своє конституційне закріплення. Проте, це скоріш зовнішній фасад модернізації ісламського підходу до прав людини в МАС. Тлумаченні конституційних прав та свобод відбувається на основі приписів ісламу. Систематичне порушення прав людини підтверджує їх нереалізованість у цих державах.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.135:94(430)«1933/1945»

Геннадій Геннадійович ДЕДУРІН,
доцент кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-5277-023X

ДЕФОРМАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ У НІМЕЧЧИНІ ВНАСЛІДОК ВСТАНОВЛЕННЯ НАЦИСТСЬКОЇ ДИКТАТУРИ

Невід'ємною ознакою держави є виконання нею правоохоронної функції. У демократичних країнах, це дозволяє регулювати суспільні відносини, підтримувати законність та баланс у взаємостосунках між органами державної влади і громадянами. Проте, історії відомі випадки, коли встановлення антидемократичних режимів викликає певні деформації правоохоронної функції держави, внаслідок чого, відбувається перетворення правоохоронних органів на інструмент терору, що використовується проти власних громадян. Яскравим прикладом такого роду деформацій є нацистська Німеччина.

30 січня 1933 р. рейхсканцлером Німеччини став Адольф Гітлер. Ця подія виявилася фатальною для демократичних інститутів Веймарської республіки. Вже у перші місяці перебування при владі нацистів, спостерігалися зміни у правоохоронній політиці держави. Так, 31 січня на чолі міністерства внутрішніх справ Пруссії, яке вважалося найбільш впливовим поліцейським органом Німеччини, став Герман Геринг – друга особа у ієрархії гітлерівської партії. Загальнодержавне міністерство внутрішніх справ очолила ще одна людина з найближчого оточення новопризначеного канцлера – Вільгельм Фрік.

З цього моменту розпочалася нацифікація поліцейського апарату. На керівні посади призначалися вихідці зі штурмових загонів та СС. Головним завданням поліції ставала не боротьба зі злочинністю, а розгортання репресій проти політичних опонентів націонал-соціалістів.

4 лютого 1933 р. президентом П. Гінденбургом було підписано сумнозвісний закон «У захист германського народу». Його основні положення підривали основи демократії і громадянського суспільства в країні, надаючи можливість владі забороняти будь-які збори, що нібито могли становити загрозу для громадського спокою. Інші положення закону підривали свободу слова.

© Дедурін Г. Г., 2017

17 лютого 1933 р. прусський міністр внутрішніх справ Г. Герінг видає наказ, який дозволив поліції майже без обмежень застосовувати зброю для встановлення «громадського порядку», а 22 лютого, за його ініціативою, близько 30 тисяч членів штурмових загонів (СА) були мобілізовані до лав допоміжних сил поліції, тим самим, отримавши офіційний статус. Отже поліцейські, тобто державні органи, ставали органами нацистської партії, своєрідною наддержавною каральною структурою.

Виступаючи перед «поповненням», Г. Герінг відверто сформулював мету свого знаходження на чолі поліцейського апарату найбільшої землі Німеччини: «Я прийшов сюди не для того, щоб дотримуватися справедливості та законності. Я прийшов знищувати і викорінювати». Не важко здогадатися, що весь поліцейський апарат було переорієнтовано саме на виконання цієї мети його очільника.

Наприкінці лютого нацисти підпалили рейхстаг, звинувативши в цьому комуністів. Ця подія стала сигналом до ще більш рішучого наступу нової влади на залишки демократії у країні. Під тиском рейхсканцлера А. Гітлера, президент П. Гінденбург 28 лютого підписав диктаторський за своїм характером закон «Щодо охорони народу і держави», фактично припинивши дію конституційних прав і свобод. Низка положень закону дозволяла перегляд кореспонденції і прослуховування телефонів, обшуки і арешти майна.

Оприлюднення зазначеного закону спровокувало поширення практики неконтрольованого ув'язнення в концентраційні табори громадян (першим став Заксенхаузен поблизу Оранієнбургу, створений під безпосереднім керівництвом Г. Герінга), яке отримало назву «превентивного арешту». Такий арешт міг відбутися без ордеру, слідства і суду. Це юридичне «ноу-хау» нацистів позбавляло громадян можливості апелювати до законів та юстиції. Компетенція правоохоронної, точніше вже каральної системи, свідомо виводилася з-під контролю державних інстанцій.

21 березня 1933 р. було видано наказ «Про зраду», згідно з яким учинки, що шкодили репутації держави чи уряду прирівнювалися до державної зради. Цей же наказ передбачав організацію мережі «надзвичайних судів» і амністію членам НСДАП, СС і СА, яких було засуджено за часів існування Веймарської республіки. Вчорашні злочинці перетворювалися на героїв і «мучеників».

26 березня 1933 р. з прусського міністерства внутрішніх справ було виділено політичну поліцію, що отримала назву «гестапо» та стала першим відверто каральним органом у системі Третього

рейху. Очолив гестапо Рудольф Дільс, який мав давні тісні зв'язки з Г. Герінгом. Гестапо, формально підпорядковуючись Міністерству внутрішніх справ, володіло надзвичайними повноваженнями, що дозволило йому швидко перетворитися у один з найважливіших інструментів проведення каральної політики як безпосередньо в Німеччині, так і, згодом, на окупованих територіях. Гестапо займалося розслідуваннями діяльності всіх ворожих режиму сил, при цьому його діяльність була виведена з-під нагляду адміністративних судів, в яких зазвичай відбувалося оскарження дій державних органів. У той же час гестапо набуло право вже згаданого «превентивного арешту».

Завершенням демонтажу політичної системи Веймарської республіки стало видання наприкінці березня 1933 р. закону «Про надзвичайні повноваження». Він остаточно закріпив у Німеччині диктатуру нацистів. Передача імперському уряду законодавчих повноважень знищувала поділ законодавчої і виконавчої влади на користь останньої, а надані уряду повноваження з видання законів, що суперечать конституції, власне нівелювали її значення, тим самим деформувавши правоохоронну систему країни, яку дуже швидко було перетворено на інструмент насилля і терору у руках нацистів.

Одержано 12.10.2017

УДК 347.5

Марія Юріївна ЄФІМЕНКО,
адвокат (м. Харків),
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЕРЖАВОЮ У СФЕРІ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Останнім часом актуалізуються питання відшкодування моральної шкоди, завданої в результаті вчинення тих чи інших дій різноманітними суб'єктами. Не дивлячись на складність оцінки моральної шкоди, відповідне положення існує у законодавстві і суди вимушені дотримуватися його дотримуватися та присуджувати відшкодування у необхідних випадках. Відносини з приводу відшкодування шкоди, завданої державою у сфері нормотворчої діяльності у цьому аспекті не є виключенням. На сьогодні практично відсутнє доктринальне обґрунтування та

© Єфіменко М. Ю., 2017

спеціальні законодавчі положення щодо відшкодування моральної шкоди, завданої державою у сфері нормотворчої діяльності, проте науковий аналіз цього кола проблем є вельми актуальним.

Для виникнення деліктних правовідносин стосовно відшкодування шкоди у сфері нормотворчої діяльності держави, необхідною є наявність ряду юридичних фактів, при всій сукупності яких у особи виникає право на відповідне відшкодування. Поряд з цим, найважливішою серед цих умов, без яких деліктні відносини не можуть виникнути як такі – це заподіяння шкоди фізичним чи юридичним особам. При цьому, значення має не будь-яка шкода, що була завдана вказаним суб'єктам, а лише та, яка стала наслідком видання нормативно-правового акту, який у подальшому було визнано незаконним і скасовано.

Постає питання і про те, чи може бути завдана та, у подальшому, відшкодована моральна шкода, завдана виданням незаконного нормативно-правового акту, який було скасовано. З цього приводу Д. Ф. Плачков, досліджуючи питання відповідальності держави за завдання шкоди фізичній особі внаслідок вчинення злочину, доходить однозначного висновку, що у цьому випадку відшкодуванню підлягає і моральна шкода. Стаття 1207 ЦК України закріплює обов'язок держави відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину. Виходячи з такого формулювання, дійсно, держава має відшкодовувати не тільки майнову, а й немайнову (моральну) шкоду. При цьому, слід визначитися, чи підлягає така шкода відшкодуванню у справах про завдання державою шкоди виданням нормативно-правового акту, який у подальшому було визнано незаконним і скасовано.

Важливо враховувати той факт, що у справах про відшкодування шкоди у сфері нормотворчої діяльності можуть одночасно бути заподіяні як майнова, так і моральна шкода. Проте, може бути заподіяна лише моральна шкода без завдання особі тих чи інших майнових збитків. Якщо в результаті прийняття нормативно-правового акту, який згодом було визнано незаконним і скасовано, особі все ж не була заподіяна майнова шкода у вигляді реальних збитків чи упущеної вигоди, однак була заподіяна моральна шкода, яку ця особа зможе довести у судовому порядку, відшкодуванню підлягає лише моральна шкода. Отже, право на відшкодування моральної шкоди виникає незалежно від права на відшкодування майнової шкоди. При цьому, на відміну від майнових збитків, коли можливо чітко визначити розміри

заподіяної шкоди, у випадку моральної шкоди така оцінка буде умовною і здійснюватиметься на розсуд суду. При цьому, слід погодитися з думкою І. С. Ніжинської, що на сьогодні у ЦК України законодавець не встановлює мінімального і максимального розмірів компенсації за моральну шкоду. На її думку, визначити відповідальність за таку шкоду в якійсь конкретній грошовій сумі неможливо, оскільки, по-перше, кожна справа має свої особливості, по-друге, повинно зберігатися компенсаційне призначення інституту відшкодування моральної шкоди. Не може бути мови про еквівалент відшкодування, оскільки виміряти розмір, глибину, силу людського болю неможливо. Але розмір такого відшкодування не повинен бути настільки малим, щоб вона втратила своє дійсне призначення, чи настільки великим, щоб призводив до безпідставного збагачення потерпілої особи. Тому проблема мінімального і максимального розмірів такої компенсації повинна бути вирішена законодавчо, зокрема, нормами ЦК України.

Що стосується реалізації вказаних положень про відшкодування моральної шкоди, на жаль, відповідна судова практика з цих питань не є сформованою. Мають місце лише окремі судові рішення, в яких окреслені питання відшкодування моральної шкоди за вчинені державою правопорушення у сфері нормотворчої діяльності.

Таким чином, можна дійти висновку про те, що шкода, завдана органами державної влади в сфері нормотворчої діяльності включає у тому числі і моральну шкоду, яка підлягає відшкодуванню незалежно від вини заподіювача.

Одержано 12.10.2017

УДК 347.962.3(477)

Олександр Євгенович ЖЕЛЕЗОВ,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-6173-8795

ПРОФЕСІЙНА ТА МОРАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ ЗА КОДЕКСОМ СУДДІВСЬКОЇ ЕТИКИ ТА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

На сьогодні дуже гостро постає питання про те, що суддя при здійсненні своїх повноважень повинен бути дуже моральною людиною і прикладом для суспільства. В колишні часи СРСР норми

© Железов О. Є., 2017

моралі були уніфіковані так званим «Моральним кодексом будівника комунізму», і хоча норми моралі не є запорукою для обов'язкової відповідальності в СРСР, існувала ст. 6 Конституції 1907 р., яка прописувала, що Комуністична партія є керівником всього суспільства «… керівна і направляюча сила Радянського суспільства».

Після оголошення Україною своєї незалежності з початку 90-х років минулого століття почався перехід до загально людських цінностей. Суспільство почало звертати увагу на професійні аспекти етики тієї або іншої професії. У процесі розвитку законодавства про судоустрій взяв свій початок процес корпоративної етики суддів. Переломним моментом постав момент Революції гідності в 2014 році і прийнятий на хвилі цієї події закон України «Про очищення влади». Він постав запорукою для новітнього законодавства на якому базується судова реформа в Україні.

Нове законодавство передбачає дуже розвинуту відповідальність для професійного судді. Це може бути як дисциплінарна відповідальність, передбачена ст. 107 закону України «Про судоустрій та статус суддів», так і моральна відповідальність, яка закріплена ст. 58 вище вказаного закону. Насамперед порушення суддівської етики може мати правові наслідки, коли моральний вчинок не співпадає з Кодексом суддівської етики.

Кодекс суддівської етики був прийнятий 24 жовтня 2002 року, на V з'їзді суддів, але нова його редакція затверджена на XI з'їзді суддів ст. 58 перетворює його на норму прямої дії, і цією нормою права Кодекс суддівської етики перетворюється з корпоративної норми у норму права. Цим кодексом закріплюються всі правові та моральні принципи якими керується суддя як у час проведення судового засідання, так і у своїй позасудовій поведінці. В правовій основі цього кодексу полягають: Конституція України, закон України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, резолюцією Генеральної Асамблеї ООН щодо ефективного впровадження Основних принципів незалежності судових органів, а також Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року, Європейською хартією про закон щодо статусу суддів, Рекомендацією CM/Rec (2010) 12 Кабінету Міністрів Ради Європи.

Згідно зі ст. 1–3 цього кодексу суддя зобов'язаний бути прикладом додержання вимог закону і принципу верховенства

права, має уникати будь-якого незаконного впливу на його діяльність та не має права використовувати своє посадове становище в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб, тобто при зловживанні правом суддя підлягає відповідальності. Але ст. 4 даного кодексу вказує, що ці проступки не можуть бути підставою для дисциплінарного провадження, у разі якщо буде присутнє вчинення іншого правопорушення. У ст. 5–15 описано поведінку судді під час судового процесу, і обов'язки покладені на нього яких він повинен дотримуватися, тому, що у разі їх невиконання на суддю може бути покладено дисциплінарну відповідальність так як це є його поведінка на робочому місці. Мета ст. 15–20 цього Кодексу є уніфікація норм адміністративних та відповідальних з нормами моралі, в тому щоб суддя був не тільки в правовому полі але і у моральному одночасно.

Крім того, закон України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає такий правовий інститут як декларація доброчесності цей інститут регулюється ст. 62 цього. Зміст цієї декларації полягає у тому,що суддя зобов'язаний до 1 лютого подати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларацію доброчесності за формою, що визначається Комісією.

Ця декларація доброчесності судді складається з переліку тверджень, правдивість яких суддя повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або не підтвердження, в ній зазначаються прізвище, ім'я, по батькові судді, його місце роботи, займана посада та твердження про;відповідність рівня життя судді наявному в нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; своєчасне та повне подання декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та достовірність задекларованих у них відомостей; не вчинення корупційних правопорушень;відсутність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності; сумлінне виконання обов'язків судді та дотримання ним присяги;невтручання у правосуддя, яке здійснюється іншими суддями;проходження перевірки суддів відповідно до закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» та її результати; відсутність заборон, визначених законом України «Про очищення влади». Тому можна сподіватися, що переатестація суддів яка планується у зв'язку з проведенням суддівської реформи буде дуже плідною та зробить професійний суддівський корпус ще є моральним прикладом для суспільства.

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

Згідно з вище викладеним, законодавство України зробило крок у своєму розвитку по відповідальності суддів. Професійний суддя є ключовою особою яка здійснює правосуддя, тому дотримання моральних норм відіграє дуже важливу роль, і ці зміни є важливими й актуальними.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.951:351.712

Юлія Олександрівна ЗАГУМЕННА,
професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-0617-8363

АУТСОРСИНГ ДЕРЖАВНИХ ФУНКЦІЙ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Невід'ємною складовою сучасного розвитку України є створення та функціонування ефективної системи державного управління, головними завданнями якої є запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади й місцевого самоврядування, забезпечення прав і свобод громадян, надання якісних державних та громадських послуг. Послаблення керованості суспільними процесами, низька якість управлінських послуг, неефективне використання коштів платників податків, низький рівень довіри населення до органів державної влади є тими факторами, які визначають необхідність удосконалення системи публічного управління в Україні взагалі та державного управління зокрема. При цьому доцільно звернути увагу на досвід реформування державного управління в зарубіжних країнах, що дасть змогу дослідити кращі світові практики у цій сфері та визначити перспективи їх адаптації до вітчизняних умов, а також уникнути певних негативних наслідків реорганізації системи державного управління в нашій державі.

У світовій практиці існує широкий спектр інноваційних інструментів управління, які можна застосовувати для розробки і реалізації цільових програм і проектів безпосередньо в державних органах та органах виконавчої влади. Найбільш поширеними інноваційними інструментами в управлінні є:

© Загуменна Ю. О., 2017

– аутсорсинг – передача організацією визначених функцій іншій компанії, що спеціалізується у відповідній сфері;

– бенчмаркінг – вивчення найкращого досвіду управління і впровадження його у власну діяльність;

– реінжиніринг – фундаментальне переосмислення діяльності та відповідні дії для досягнення стрімких, кардинальних змін.

У науковій літературі не існує єдиних підходів до визначення поняття «аутсорсинг». Термін «аутсорсинг» запозичений з англійської мови (від англ. «outsourcing») та дослівно перекладається як використання чужих ресурсів. Іншими словами, аутсорсинг – це передача на договірній основі непрофільних функцій іншим організаціям, що спеціалізуються в конкретній сфері й мають відповідний досвід, знання, технічні засоби. Аутсорсинг – це форма управління, що дозволяє оптимізувати функціонування організації за рахунок зосередження діяльності на головному напрямі.

Перевагами застосування методики аутсорсингу є те, що він дає можливість органам виконавчої влади концентруватися на основних цілях діяльності, переорієнтовувати внутрішні ресурси на важливіші цілі, використовувати ресурси приватних компаній, відсутні в органів виконавчої влади.

Розробка та забезпечення вирішення проблеми приватизації функцій державних органів безпосередньо пов'язана із проблемою оптимізації їх функцій, що у свою чергу передбачає постійний аналіз функцій, виключення дублюючих та вивільнення від надмірних функцій, вдосконалення механізму реалізації функцій та ін. Щодо останньої складової, то одним із варіантів її забезпечення є передача окремих державних функцій на аутсорсинг (передача на довгостроковій основі окремих адміністративно-управлінських процесів зовнішнім постачальникам на конкурсній основі). Але у цьому випадку орган державної влади, який виступає замовником, повинен чітко уявляти, що саме він передає на аутсорсинг і якої якості послугу хотів би отримати. Можна повною мірою погодитись із висновками дослідників проблем аутсорсингу у державному секторі щодо основних умов успішного впровадження процедур аутсорсингу в діяльність органів державного управління. Назвемо деякі з них: проведення регулярного аналізу діяльності органів виконавчої влади з метою виявлення процесів та видів діяльності, які підлягають аутсорсингу, у тому числі проведення аналізу співвідношення витрат та можливої вигоди; визначення функцій та видів діяльності, які за своєю природою є виключно державними і не підлягають аутсорсингу; розвиток конкуренції на ринку послуг,

що підлягають аутсорсингу; проведення аудиту ефективності виконання укладених контрактів та деякі інші. Відмітимо також необхідність розробки методичної бази з реалізації аутсорсингу та оцінки якості послуг.

Експертами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) функції державних органів, які передаються на аутсорсинг, поділяються на три групи. Перша група – це забезпечувальні функції (прибирання приміщень, послуги з охорони тощо), які не належать до ключових напрямів діяльності органів влади. До другої групи належать забезпечувальні функції, які вимагають достатньо високої професійної кваліфікації виконавців. Це функції, які пов'язані із інформаційними технологіями, фінансами, управлінням персоналом, правовою підтримкою, операційні функції, пов'язані із документообігом, та ін. Як стверджується, за останні 20 років аутсорсинг у державному секторі у країнах ОЕСР був пов'язаний передусім із аутсорсингом цієї групи функцій. І третю групу функцій утворюють безпосередньо ключові функції органів державної влади. Але що стосується цих функцій, зазначимо, що навіть у країнах – лідерах ОЕСР доцільність аутсорсингу ключових функцій є предметом активних дебатів політиків та експертів.

Аналіз досвіду зарубіжних країн свідчить про те, що розвиток приватизації державних функцій значною мірою пов'язаний із впровадженням концепції нового державного управління (New Public Management), відповідає всім його основним принципам: використання ринкових механізмів у державному управлінні, підвищення ефективності та результативності органів влади, прозорість діяльності державних служб тощо. Основними лідерами у цьому напрямі є англосаксонські країни (Великобританія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія). Під їх впливом нове державне управління і принципи ринкової держави стали запроваджуватися й іншими індустріально розвиненими країнами. Пошлемося для прикладу на досвід Німеччини.

У німецькому адміністративному праві виділяють безпосереднє та опосередковане державне управління. При безпосередньому державному управлінні держава реалізує функції через державні органи. При опосередкованому державному управлінні функції держави здійснюються іншими суб'єктами: юридичними особами публічного права та суб'єктами приватного права. Опосередковане державне управління, яке здійснюється суб'єктами приватного права, визначається в адміністративному праві Німеччини терміном «приватизація», яке охоплює різні форми

передачі реалізації державних функцій у приватноправову сферу. Виділяються три основні моделі приватизації. Зауважимо, що вони мають місце як у практиці державного управління Німеччини, так і інших країн. Це такі моделі: організаційна, функціональна (аутсорсинг) та матеріальна.

Основна роль аутсорсингу в державному управлінні полягає в підвищенні якості державних послуг і ефективності таких адміністративно-управлінських процесів, як забезпечення впровадження нових інформаційних технологій; управління матеріальними активами державних органів; організація добору персоналу, надання послуг, складання фінансової звітності; контроль витрат державної діяльності, економії бюджетних послуг; фокусування уваги органів виконавчої влади на основній діяльності.

Узагальнення міжнародної практики свідчить, що використання аутсорсингу в органах виконавчої влади з метою підвищення якості виконання функцій досягло успіхів. Здебільшого аутсорсинг використовувався державними органами для надання більш якісних послуг, а також впровадження додаткових, компенсації недостатнього досвіду та технологій під час виконання встановлених для державного органу функцій.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.155

Леонід Олександрович ЗАЙЦЕВ,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТИМЧАСОВИМ УРЯДОМ РОСІЇ ГРОШОВОГО ОБІГУ 1917 РОКУ

З початком першої світової війни в Російській імперії припиняється дія емісійного закону 1897 року, та запроваджується закон від 27 липня 1914 року про надання Державному банку права випуску в обіг додаткових кредитних білетів не забезпечених золотом. В результаті, на кінець 1916 року, емісія грошових знаків була доведена до 6,5 мільярдів рублів.

Високі темпи емісії незабезпечених паперових грошових знаків, скорочення виробництва призвели до швидкого зростання цін на товари та послуги. Рубль стрімко обезцінювався, і к лютому

© Зайцев Л. О., 2017

1917 року його покупна здатність складала всього 26–27 довоєнних копійок. Таким чином, майже за три роки кредитний рубль обезцінювався в 4 рази.

Після лютневого перевороту та переходу влади в країні до Тимчасового уряду на базі міністерства фінансів Російської імперії 2 березня 1917 року було утворено міністерство фінансів Тимчасового уряду, яке продовжило розширену емісію паперових грошових знаків. Згідно низки указів та постанов Тимчасового уряду до жовтня 1917 року випуск грошових знаків було доведено до 19,4 мілліардів рублів.

В цей період продовжували випускатися грошові знаки попередніх випусків (так звані «царские деньги» або як їх називали «романовские», або «николаевские») усіх типів та номіналів. Але в березні розпочинаються підготовчі роботи по випуску нових грошових знаків.

Постановою Тимчасового уряду від 26 квітня 1917 року була запроваджена нова купюра номіналом в 1000 рублів. У Віснику Тимчасового уряду пояснювалось, що причиною випуску стала необхідність збільшення грошової маси без додаткового завантаження друкарських верстатів, а також розширенням обороту готівкових грошових знаків. На момент емісії ще не було нового державного гербу і тому на віньєтці було поміщено зображення будинку Таврійського палацу де працювала Державна Дума, а від цього і народна назва «думские билеты» або «думки». Білет поступив у обіг 10 червня 1917 року.

9 травня 1917 року постановою Тимчасового уряду був здійснений випуск державних кредитових білетів номіналом 5 рублів зразка 1909 року з спрощеною нумерацією.

Постановою тимчасового уряду від 22 серпня 1917 року були започатковані кредитні білети номіналом 250 рублів. У Віснику пояснювалось що випуск таких кредитних білетів «носит характер технического мероприятия» і пов'язаний не зі збільшенням грошової маси, а просто нового раніше відсутнього номіналу. На момент випуску вже існував новий державний герб Росії у вигляді двоглавого орла з опущеними крилами (за малюнком І. Я Білібіна) котрий і був зображений на оборотній стороні білету. Білет поступив у обіг 8 вересня 1917 року.

Постановою Тимчасового уряду від 22 серпня 1917 року були започатковані сумнозвісні казначейські знаки номіналом в 20 та 40 рублів (т.з. «керенки»), які поступили в обіг 18 жовтня. Малюнок знаків було взято з марки консульської пошти.

Окрім перерахованих грошових знаків випускались «марки-гроші» номіналами 1, 2 та 3 копійки, які повторювали випуск 1915 року але без орла на зворотній стороні.

Ще одним неординарним кроком по поповненню грошової маси в умовах інфляції слало допущення у вересні 1917 року Тимчасовим урядом в грошовий обіг в якості законного платіжного засобу (з деякими обмеженнями) ряд цінних паперів:

5 % короткотермінових зобов'язань державно казначейства;

4 % білети державного казначейства;

Облігації «Займа Свободи»;

Облігації воєнного займу;

Купони деяких цінних паперів.

Чим було закладені правові засади обертання значної маси грошових сурогатів і на наступні роки, але вже іншими владами.

Одержано 12.10.2017

УДК 338.439.1(477)

Ігор Вікторович ЗОЗУЛЯ,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-3507-0012

ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯН НА БЕЗПЕЧНІСТЬ ТА ЯКІСТЬ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ЯК ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

Відповідно до ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. І, як зазначається в Енциклопедичному довіднику майбутнього адвоката за редакцією С. Ф. Сафулька, «права людини представляють собою певні можливості людини, необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, які об'єктивно визначаються досягнутим людством рівнем розвитку і мають бути рівними для усіх людей».

Захист прав громадян на безпечність та якість продуктів в Україні є забезпеченням одного із базових прав, оскільки в його основі розуміється поєднання права людини як соціально-історичної категорії з правом людини на забезпечення

© Зозуля І. В., 2017

фізіологічних потреб споживання якісних харчових продуктів як власне сенсу її особистого існування. При цьому, як відомо, якість харчових продуктів залежить, як за ДСТУ ISO 9001:2009, від «факторів сфери виробництва і умов вирощування рослинної продукції, якості сировини, напівфабрикатів, технології їхнього оброблення, обладнання; факторів сфери розподілу – якості зберігання, транспортування, реалізації; факторів сфери споживання – якості короткочасного зберігання, споживання і засвоєння». Тому, як вбачається, на якість і безпечність харчових продуктів для споживача впливають два основних фактори – обумовлюючe якість і безпечність харчових продуктів нормативно-правове забезпечення та беззаперечне дотримання його положень на будь-якому з виробничих технологічних етапів.

Разом із тим, ще наприкінці 2011 року С. Белінська, Н. Орлова, Ю. Мотузка зазначали, що «основні недоліки вітчизняної системи державного контролю безпечності харчових продуктів зумовлені низкою чинників, серед яких: дублювання функцій органів контролю, відсутність чіткої організаційної структури на національному рівні, повільне впровадження ризик-орієнтованої системи управління безпечністю». І це при тому, що щорічно в Україні реєструється майже 1,5 тис. випадків харчових отруєнь.

Сьогодні, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № 667, основними суб'єктами забезпечення безпечності харчових продуктів та захисту споживачів є Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) як центральний орган виконавчої влади, Кабінет Міністрів України та Міністерство аграрної політики та продовольства – які в сукупності реалізують «державну політику у галузі ветеринарної медицини, сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин, ідентифікації та реєстрації тварин, санітарного законодавства, попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення, метрологічного нагляду, ринкового нагляду в межах сфери своєї відповідальності, насінництва та розсадництва (в частині сертифікації насіння і садивного матеріалу), реєстрації та обліку машин в агропромисловому комплексі, державного нагляду (контролю) у сфері агропромислового комплексу, державного нагляду (контролю) у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва, державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері, за

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

якістю зерна та продуктів його переробки, державного нагляду (контролю) за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованого організму у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності, здійснення радіаційного контролю за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування».

В означеній Постанові Кабінету Міністрів України, на жаль, не знайшлось місця для Міністерства охорони здоров'я України, в складі якого існує Державна санітарно-епідеміологічна служба України та веб-сайт якої, як і сторінка «небезпечні фактори (реєстр) Міністерства стабільно не працюють, та для інших відомств тощо. До речі, ми не знайшли за 2017 рік й вагомих наказів Мінагрополітики, що безпосередньо стосувались би питань безпечності харчових продуктів – переважно тільки про затвердження редакцій статутів ряду продуктових підприємств та конкурсний відбір їх директорів.

Тому питання – як реально забезпечується право громадян на безпечність та якість продуктів в Україні – залишається відкритим, оскільки певна інформація з цього напрямку продовжує залишатись конфіденціальною. Слід зазначити, що станом на сьогодні в базі Верховної Ради України «Законодавство України» за ключовими словами «безпечність та якість продуктів» зареєстровано лише 8 документів. Разом із тим, закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.1997 № 771/97-ВР надає базові визначення, що мають прямо стосуються кожної людини в Україні – безпечний харчовий продукт – це харчовий продукт, який не справляє шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним для споживання, вода питна – харчовий продукт, придатний для споживання людиною та ін.

Крім того, до суб'єктів забезпечення безпечності харчових продуктів та захисту споживачів в Україні також відносяться: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство екології та природних ресурсів України; а також комітети та служби – Державна санітарно-епідеміологічна служба, Державна екологічна інспекція та ін.

Сьогодні права споживача на безпечний харчовий продукт захищені в достатньо широкому спектрі як вітчизняним, так і міжнародним зарубіжним законодавством, ратифікованим Україною. Це, зокрема, Стандарт ДСТУ ISO 9001:2009 «Системи управління

якістю. Вимоги»; закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 06.09.2005; Римська декларація про всесвітню продовольчу безпеку і План дій Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з проблем продовольства; Регламент (ЄС) Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення загальних принципів і вимог законодавства про харчові продукти, створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів і встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпекою харчових продуктів» від 28.01.2002 № 178/2002; Регламент № 852/2004/ЄС від 29.04.2004 «Про гігієну харчових продуктів» тощо. Таким чином, підтримка Україною в напряму захисту прав громадян на безпечність та якість продуктів міжнародних документів, зокрема, Регламентів країн ЄС, є свідоцтвом її прагнення до скорішої євроінтеграції і в повній мірі забезпечується, крім правоохоронної, й усіма іншими правовими формами здійснення функцій держави – правотворчою, правозастосовною, установчою, контрольно-наглядовою.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.0(477)«1918»

Станіслав Юрійович ІВАНОВ,
доцент кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-0166-9016

ПРАВООХОРОННА СИСТЕМА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (квітень–грудень 1918 р.)

В період розбудови незалежної, демократичної України, коли відбувається реформування правоохоронних органів. Особливо важливим є врахування накопиченого досвіду попередніх структур, що здійснювали ці функції до здобуття Україною незалежності. Правоохоронна система Української Держави вважається однією із найефективніших систем доби визвольних змагань 1917–1921 рр.

Найдієздатнішим державним органом періоду гетьманату П. Скоропадського стала Державна варта – озброєні підрозділи, на які було покладено виконання функцій дореволюційних поліції та жандармерії. 18 травня 1918 року Рада Міністрів ухвалила постанову, якою скасувала «Тимчасове положення про міліцію» видане Тимчасовим урядом і рішення УЦР стосовно організації міліцейських формувань. Органи міської і повітової міліції

© Іванов С. Ю., 2017

отримували нову назву – Державна варта, та потрапляли у підпорядкування до МВС.

9 серпня було затверджено статут Державної варти, який визначав її структуру. У складі міністерства внутрішніх справ виник окремий департамент Державної варти. Його директор мав ті самі повноваження, що і заступник міністра. За штатом у директора було два заступники. Департамент нараховував п'ять відділів. Першим його директором став П. Аккерман, який до того перебував на посаді товариша прокурора у Віленському окружному суді.

Державна варта мала виконувати наступні завдання: забезпечення охорони громадського порядку; нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування; несення охорони державного кордону; здійснення контролю за пересуванням та проживанням іноземних громадян; вирішення процедурних питань пов'язаних з наданням або позбавленням українського громадянства; контролювання зберігання та обігу вибухонебезпечних речовин та інше. Проте, зважаючи на зростання у суспільстві протестних настроїв, одним з головних напрямків у діяльності Державної варти стала контррозвідка, завдання якої полягали у своєчасному виявленні і припиненні злочинів, що несли загрозу державному ладу і безпеці, здійсненні відбору інформації щодо політичних настроїв, страйкового та профспілкового руху, діяльності політичних партій та організацій, викриттю партизансько-повстанських загонів.

Від волосного до губернського рівня територію Української Держави охопила мережа підрозділів нової правоохоронної структури. Особи, що займали посади інспекторів Державної варти, водночас виконували обов'язки помічників губернських, повітових старост і міських отаманів. У губерніях керування службовим персоналом і підрозділами Державної варти, а також догляд за їх діяльністю на місцях покладалось на губернського старосту. У повіті – на повітового старосту. Штатний розклад Державної варти формувався з розрахунку: один піший вартовий на 2 тис. населення. У кожному повіті створювалися кінні сотні, підпорядковані повітовим інспекторам.

Для охорони залізниць було сформовано окремий корпус залізничної варти, поділений на сім районів: Київський, Одеський, Південний, Катеринославський, Лівобережний, Харківський і Подільський. Діяльність Державної варти поєднувала територіально-адміністративні (існування підрозділів на губернському, повітовому та міському рівнях), галузеві (залізнична варта) та функціональні (інформування та збір розвідданих) принципи.

Формування кадрового складу підрозділів Державної варти відбувалося на основі залучення колишніх співробітників імперської правоохоронної системи. Їх повернення на службу, сприяло більш сталому розвитку правоохоронних органів, відновленню старої агентурної мережі. Стосовно прокурорського нагляду за діяльністю Державної варти, то він був формальним, що врешті призвело до масових порушень та службових зловживань.

Утримання Державної варти вимагало чималих коштів з бюджету, які йшли на рахунки МВС й складали десятки, а наприкінці існування Української Держави, в умовах пожвавлення анти гетьманських рухів, сотні мільйонів карбованців. Проте Державна варта з різних причин не виправдала сподівань гетьмана і не стала тим органом, який водночас мав вирішувати різні функції: правоохоронну, контр розвідувальну, військову, адміністративну тощо. Досвід Державної варти переконує, що правоохоронні органи мають виконувати притаманні їм функції.

Отже, не дивлячись на складні умови в яких опинилася Українська Держава, гетьманові вдалося створити правоохоронні органи, котрі протягом нетривалого часу забезпечили належну роботу держави та сприяли виконанню її правоохоронної функції.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.0;340.1

Лідія Іванівна КАЛЄНІЧЕНКО,
доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-4068-4729

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ ПРИМУС ТА СИСТЕМА ЙОГО ФОРМ

Одним із основних завдань сучасних держав є забезпечення суспільної злагоди та правопорядку у суспільстві. При цьому ефективність реалізації даного виду завдання у певній мірі залежить від досконалості системи державно-примусових заходів держави та якісності їх застосування суб'єктами правозастосовної діяльності. У центрі системи державно-примусових заходів будь-якої держави незалежно від форми її правління, режиму чи устрою,

© Калєніченко Л. І., 2017

лежить категорія державно-правового примусу. Державний примус як відносно відокремлена самостійна правова категорія володіє низкою суттєвих ознак та форм, які у своїй сукупності розкривають сутність даного правового явища, характеризують його.

Державний примус є багатоаспектним явищем. У юридичній літературі існують різні точки зору щодо сутності даного правового явища. Одні вчені розуміють державний примус як метод здійснення державної влади. Інші, – метод державного керівництва суспільством. Деякі вважають, що це засіб здійснення державної влади, форма її функціонування або прояву; частина держаних функцій.

Державний примус є одним із атрибутів, визначальних ознак, державної влади. Лише держава має монопольне право застосовувати заходи державного примусу у суспільстві. Монополія держави щодо застосування державного примусу, з однієї сторони, пояснюється сутністю держави, завданнями та функціями, які покладені суспільством на дану політичну форму організації. А з іншої сторони, монопольне право держави застосовувати щодо всіх членів суспільства державно-примусові заходи витікає із змісту самої ідеї суспільного договору, яка лежить в основі договірної теорії виникнення держави епохи Просвітництва.

Однією із ознак застосування державного примусу у межах здійснення державної влади у правовій демократичній державі є його легалізованість та легітимність.

Легальність та легітимність є взаємопов'язаними відносно самостійними правовими явищами. Легальність – це юридичне вираження легітимності. Легальність у загальному вигляді являє собою здатність державної влади, державного примусу втілюватися у нормах права, та функціонувати у їх межах.

У свою чергу, легітимність державної влади, державного примусу полягає у ставленні суспільства та світового співтовариства до державної влади як такої та застосовуваних нею примусових заходів. При цьому легітимна влада, державний примус завжди вимагають легалізації, проте, не будь-яка легалізована влада, заходи державного примусу, є легітимними.

Категорія державного примусу, з однієї сторони, є статичною, а, з іншої, – динамічною.

Статично примус впливає на правову свідомість і вид юридично значущої поведінки суб'єктів права у формі правових норм, правових інститутів, а динамічно – як система правовідносин.

Потенційний примус виникає та діє з моменту прийняття відповідного нормативно-правового акту, який містить відповідні зобов'язування, заборони, обмеження, покарання. Натомість, реальний примус тісно пов'язаний із правозастосовною діяльністю, реалізується відповідними компетентними органами, посадовими особами незалежно від волі та бажання правозобов'язаних суб'єктів, у межах права, з метою попередження правопорушень, покарання та виховання правопорушників.

Застосування державного примусу не залежить від волі та бажання суб'єктів права, щодо яких він здійснюється. Процес реалізації примусових заходів не залежить від бажання конкретного суб'єкта права у конкретній життєвій ситуації виконувати чи не виконувати їх.

Засоби попереджувального впливу, засоби припинення, засоби поновлення є підмножинами єдиної системи засобів державного примусу. Кожна із вказаних груп засобів державного примусу має власний, закріплений на законодавчому рівні перелік заходів реалізації, переслідує відповідну мету.

Держава і право є взаємопов'язаними правовими явищами, дослідження сутності одного неможливо без дослідження сутності іншого, у зв'язку з цим у межах даного дослідження ми вважаємо за доцільне використовувати термін «державно-правовий примус».

Державно-правовий примус застосовується з метою захисту прав та законних інтересів особи, суспільстві, держави. Заходи державно-правового примусу застосовуються у чітко визначених законодавством випадках (наявності відповідної фактичної підстави), тільки у тій формі, порядку та умовах які передбачені діючою системою нормативно-правових приписів держави (юридична підстава).

Державно-правовий примус реалізується через правозастосовну форму діяльності держави. На індивідуальному рівні правового регулювання заходи державно-правового примусу втілюються в результаті прийняття правозастосовних рішень.

Отже, державно-правовий примус – це метод впливу держави на особу та суспільство, з метою забезпечення належної реалізації норм права, котрий здійснюється через правозастосовну діяльність незалежно від волі та бажання юридично зобов'язаних суб'єктів.

Державно-правовий примус має наступні ознаки:

– державно-правовий характер;

– є методом здійснення державної влади і засобом правового впливу на суспільні відносини;

– є методом правового регулювання, що застосовується не лише у зв'язку з неправомірною поведінкою, а й з метою попередження, запобігання порушення вимог норм права, відновлення порушених прав і свобод;

– застосовується з метою захисту прав та законних інтересів особи, суспільства, держави у чітко визначених законодавством випадках, тільки у тій формі, порядку та умовах які передбачені діючою системою нормативно-правових приписів держави;

– реалізується через правозастосовну діяльність держави.

У системі існуючих видів (форм) державного примусу слід розрізняти наступні групи за відповідними критеріями:

– за формою здійснення: а) правові форми здійснення державно-правового примусу (заходи покарання (стягнення, відповідальності); заходи припинення; заходи поновлення; заходи попереджувального впливу (превентивні заходи)); б) організаційні форми здійснення державно-правового примусу;

– залежно від ступеня участі держави і особи в правовідносинах (за сферою врегулювання суспільних відносин): державно-правовий примус, який застосовується у сфері публічного права, державно-правовий примус, який застосовується у сфері приватного права;

– за юридичним критерієм: легітимний та нелегітимний і правовий та не правовий примус (насильство);

– залежно від заходів безпосереднього здійснення державно-правового примусу*:* державно-правовий примус, який здійснюється заходами попереджувального впливу (превентивними заходами); заходами припинення; заходами поновлення; заходами покарання (стягнення, відповідальності);

– залежно від способу впливу на правосвідомість та вид юридично значущої поведінки особи і суспільства: психічний, фізичний державно-правовий примус;

– залежно від предмету правового регулювання: державно-правовий примус конституційного права, державно-правовий примус адміністративного права, державно-правовий примус цивільного права, державно-правовий примус кримінального права тощо.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.28

Володимир Євгенійович КИРИЧЕНКО,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-5497-907X

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Від стародавніх часів можна спостерігати за процесом взаємопроникнення різних культур та відповідного впливу цієї дифузії на розвиток як державних, так і правових інститутів. Нарешті сьогодні, навіть за умов ізольованості тих чи інших культур, навряд чи можна знайти чисту, суто національну, правову культуру. Ми маємо справу з міксом, який поєднав місцеве та зовнішнє, переважно те, що отримало світове визнання.

Зовнішній вплив ставав дедалі більшим, залежно від того як зростали можливості цивілізації – економічні, політичні, релігійні, ідеологічні тощо. Після промислової революції відбулись якісні зміни в постіндустріальній технології, що суттєво сприяли поширенню західного укладу життя, рахуючи й політико-правову складову. Сучасні фінансові інституції, торгівля, інформаційні технологій, пропагандистські засоби, глобалізаційні процеси стрімко розповсюджуються охоплюючи всі країни обумовлюючи зростання зовнішнього фактору в формування правової системи.

Поступово глобалізація набуває всеохватного та незворотного характеру, що обумовлено виходом на передній план проблематики, яка має значення для всього людського співтовариства, яка не може бути вирішеною окремою державою, чи навіть групою держав. Насамперед це питання суспільної безпеки, долання міжнародного тероризму та злочинності, вирішення екологічних проблем, захисту загальнолюдських цінностей, якими є права та свободи людини.

Дослідники глобалізаціних процесів зазначають, що ці загальнолюдські проблеми змінюють саму цивілізаційну парадигму, спонукають до формування нового світопорядку, який забезпечив би безпеку людству та ґрунтувався б на гармонізації національних і міжнародних інтересів.

Втім поряд з лобістами глобалізації існують і скептики, як от Дж. Стігліц, який в своєму дослідженні «Глобалізація та її розчарування» не приховує негативних наслідків глобалізації,

© Кириченко В. Є., 2017

насамперед в економіці. Потужний дисонанс між стрімким зростанням капіталу американських корпорацій та неухильним погіршенням економічного становища країн «третього світу», а також посткомуністичних держав (що до України, то така поляризація багатих і бідних нікого вже не дивує) слугує причиною появи альтермондіалістського руху. Дійсно, ринкова економіка з її конкурентним механізмом та намаганням отримати максимально можливий прибуток, а також незбіг інтересів суб'єктів глобального ринку, неефективне управління економікою в багатьох країнах, корумпованість, все це негативно відбивається на світовій економіці та управлінні міжнародними фінансами, а відтак розчаровує в глобалізації та в реформах, що провадяться під її впливом.

Позитивна чи негативна оцінка глобалізації не зупиняє сам процес, а відтак і його вплив на держави світу, на їх внутрішні та зовнішні функції. Країни не існують ізольовано одна від одної, всі вони є членами міжнародного співтовариства, а відтак приречені на вирішення глобальних проблем і навіть за умов пасивного ставлення будуть відчувати наслідки цього вирішення іншими. За цих глобалізаційних умов внутрішні функції держави не можуть розвиватися ізольовано, орієнтуючись лише на національний інтерес та не враховуючи інтереси світового співтовариства. І сьогодні, вже можна сказати традиційно, звертається увага на інтернаціоналізаційну тенденцію в розвитку внутрішніх функцій, що випливає з взаємопов'язаності внутрішньої та зовнішньої політики держави, а відтак надає внутрішнім функціям значного міжнародного забарвлення.

Вище вже було використано, усталену ще за радянські часи, класифікацію функцій держави за сферою дії, тобто поділ на внутрішні та зовнішні функції. Такий підхід і до сьогодні залишається актуальним. На наш погляд у цій класифікації спостерігається й певний логічний зв'язок з такою категорією як «державний суверенітет», який також має подвійний прояв – внутрішній та зовнішній і який також потерпає від глобалізаційних змін.

Отже пропонується звернути увагу на те, якої трансформації зазнає одна з внутрішніх функцій держави – правоохоронна, під впливом глобалізації. Здебільшого, під правоохоронною діяльністю розумілася діяльність компетентних органів, громадських організацій, посадових осіб з охорони правопорядку, попередженню правопорушень, вирішенню спірних ситуацій, що зачіпали права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, реалізації заходів

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

юридичної відповідальності. Власне компетентні органи були покликані: охороняти права і свободи громадян; захищати всі форми власності; забезпечувати режим законності; попереджати правопорушення; боротися зі злочинністю; охороняти громадський порядок; виконувати покарання; співпрацювати з іншими державами в правоохоронній сфері.

Втім можна відзначити, що ця функція держави поступово втрачає свою внутрішність та набуває глобального виміру, бо сьогодні права людини визнані міжнародним співтовариством в якості загальнолюдської цінності[1]. Такий стан речей вимагає від держав проведення узгодженої політики відносно дотримання стандартів прав і свобод особистості, створення спеціальних міжнародних органів з контролю за дотриманням державами прав і свобод людини і громадянина.

Права людини стали головним критерієм при визнанні держави демократичною. Декларується, що ці права є основою політики у відносинах з іншими державами та світовим співтовариством. Глобалізація питання захисту прав людини обумовила трансформацію його із внутрішньої справи держави на рівень міжнародної політики та права, з подальшим визнанням міжнародної юрисдикції щодо питань прав людини.

Задля реалізації правоохоронної функції компетентні органи, питома вага в яких припадає на органи внутрішніх справ, змушені відповідним чином реагувати на суспільні зміни.

Науковці, що досліджували цю реакцію, відзначали, що функції різноманітних управляючих систем відчувають потужний вплив з боку нових об'єктивних факторів, змінюється їх зміст, співвідношення, у взаємодії ланок виникають нові моменти. Так, можна говорити про міжнародний пріоритет захисту основних прав і свобод громадян. Втім сьогодення ставить нові виклики на цьому шляху. Одна справа продекларувати захист визнаних прав і свобод, а інша реалізувати цей захист у повсякденному житті. Під час загострення внутрішньодержавних та міжнаціональних відносин органи внутрішніх справ виступають як інституція, що наділена не лише владними повноваженнями, а й силовими засобами впливу.

[1] Втім, присутні й виключення. Попри прийняття Біля про права, що суттєво доповнив Конституцію США, Сполучені Штати тривалий час зберігали рабство та дискримінацію етнічних груп. Сьогодні частково визнають Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та зовсім ігнорують Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права і Конвенцію про права дитини.

Проте, навіть за цих умов, досягти реалізації непросто, що стосується українських реалій, достатньо пригадати заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» від 21 травня 2015 р.

Ще однією проблемою глобального плану, що позначилась на правоохоронній функції є проблема тероризму, яка зачіпає життєві інтереси всіх народів та потребує для свого вирішення колективних зусиль всіх держав. Тероризм, якщо його розглядати в контексті глобалізації є проблемою світоглядною, а відтак інтерсоціальною, як і вся міжнародна злочинність, а ще й етнорелігійною.

Національні держави мають можливість протистояти викликам тероризму лише за умов розбудови високоефективної системи державного управління, що спирається, у своїй діяльності, на принципи міжнародного права, які б не входили в протиріччя з національним системами права. Справа за міжнародно-правовою базою боротьби з тероризмом, розбудовою системи врегулювання конфліктів, що породжуються терористичними актами, напрацювання однакового інструментарію протистояння глобальному тероризму, все це суттєво збільшить потенційні можливості в боротьбі зі світовим злом. Тільки спільні зусилля національних держав, що спираються на право, можуть гарантувати безпеку своїм громадянам у протистоянні з глобальним тероризмом.

За яких же умов слід очікувати від держав об'єднання зусиль. Природно, як свідчить історія, таке трапляється лише під впливом серйозної зовнішньої загрози. Прикладом з минулого може слугувати антигітлерівська коаліція, що об'єднала не тільки різні держави, а й різні ідеології, а після знищення загрози розпалась, запаливши «холодну війну».

Як видається, глобалізація активізувала не лише зовнішні функції держави, на кшталт зовнішньополітичної чи то зовнішньоекономічної, які все більше набувають загальносвітового виміру але й зорієнтувала назовні ті функції, що традиційно сприймались як внутрішні. Поява спільних інтересів у держав, їх єднання навколо загальнолюдських цінностей інтернаціоналізували ці інтереси. Хотілося б сподіватися, що всі держави є зацікавленими в підтриманні світового правопорядку, враховуючи й колективну безпеку, оскільки поодинці важко себе захищати.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.5

Кристина Володимирівна КИСИЛЬОВА,
старший викладач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОРГАНІЗАЦІЙНО ПРАВОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Останнім часом питання національної безпеки і оборони є дуже актуальними для України, оскільки наша держава перебуває в стані військового конфлікту. Національна безпека в першу чергу повинна бути спрямована на захист народу від зовнішніх і внутрішніх факторів. Сучасна демократична держава, що діє на підставі конституційних норм, має право захистити себе та суспільство, якому ця держава служить, від втручання інших держав або від втручання в законно існуючий державний устрій.

Загальну систему органів, що забезпечують національну безпеку в Україні складають органи законодавчої та виконавчої влади; органи державного управління спеціальної компетенції; правоохоронні органи; громадські організації.

Одним із найважливіших органів, покликаних забезпечувати національну безпеку України, є Рада національної безпеки і оборони України (РНБО).

Статтею 107 Конституції України передбачено що, «Рада національної безпеки і оборони України» є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України.

Указом Президента України від 30 серпня 1996 року № 772 утворено Раду національної безпеки і оборони України як постійно діючий конституційний орган з питань координації та контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони. Раду національної безпеки і оборони України утворено замість Ради оборони України та Ради національної безпеки України, які працювали у період з 1991 до 1996 року

До правової основи діяльності Ради національної безпеки і оборони України можна віднести Конституцію та закони України, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, акти Президента України. Немаловажне значення має і Стратегія національної безпеки (затверджена указом Президента України від 26.05.2015

© Кисильова К. В., 2017

№ 287/2015), а також Воєнна доктрина (затверджена указом Президента України від 24.09.2015 № 555/2015).

Рада національної безпеки і оборони України є спеціальним органом при Президентові України, який координує заходи у питаннях національної безпеки і оборони. Головою Ради національної безпеки і оборони України, згідно з українським законодавством, є Президент. У разі дострокового припинення повноважень Президента України виконання обов'язків голови РНБО на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Голову Верховної Ради України.

Другим за важливістю, особою в цьому органі є Секретар Ради національної безпеки і оборони України, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України і безпосередньо йому підпорядковується. Секретар Ради національної безпеки і оборони України є державним службовцем який підпадає під дію Закону України «Про державну службу». На посаду Секретаря Ради національної безпеки і оборони України та його заступників можуть призначатися як цивільні особи, так і військовослужбовці. Секретар РНБО має апарат, діяльність якого регулюється Положенням про Апарат Ради національної безпеки і оборони України, яке затверджено указом Президента України від 14.10.2005 № 1446/2005.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України здійснює планування діяльності РНБО; подає Президентові на розгляд проекти рішень органу; здійснює організацію та проведення засідань; контролює виконання прийнятих на засіданнях рішень; здійснює координацію діяльності робочих органів РНБО; висвітлює позиції відомства в контактах з іншими органами влади, політичними партіями, громадськими організаціями, пресою.

Орган наділений досить широкими повноваженнями. Зокрема, проводить свої дослідження в плані поліпшення державної політики національної безпеки і подає Президентові свої рекомендації та пропозиції для реалізації. При цьому орган залучає до цієї роботи фахівців з різноманітних сфер (це можуть бути державні установи, дослідницькі інститути, університети тощо). РНБО також може виступати ініціатором у розробці відповідних законодавчих документів. Крім цього, Рада уповноважена контролювати діяльність всіх органів влади, включаючи місцеві. Повноваження даного органу істотно розширюються в умовах воєнного або надзвичайного стану. У таких ситуаціях він покликаний забезпечувати захист населення країни від військових та інших загроз.

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

Президент України, спрямовує діяльність і здійснює загальне керівництво роботою Ради національної безпеки і оборони України; затверджує перспективні та поточні плани роботи Ради національної безпеки і оборони України, час і порядок проведення засідань; особисто головує на засіданнях Ради національної безпеки і оборони України; дає доручення членам Ради національної безпеки і оборони України, пов'язані з виконанням покладених на неї функцій; заслуховує поточну інформацію Секретаря Ради національної безпеки і оборони України про хід виконання її рішень, у разі необхідності виносить питання про стан виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України на її засідання; затверджує Положення про апарат Ради національної безпеки і оборони України, його структуру і штатну чисельність за поданням Секретаря Ради національної безпеки і оборони України тощо.

Персональний склад Ради національної безпеки і оборони України формує сам Президент України. До складу РНБО за посадою, крім Президента та секретаря входять Прем'єр-міністр України, міністр оборони України, голова Служби безпеки України, міністр внутрішніх справ України, міністр закордонних справ України. Членами Ради національної безпеки і оборони України можуть бути керівники інших центральних органів виконавчої влади, а також інші особи, визначені Президентом України. На сьогоднішній час структура РНБО складається з Президента України, секретаря РНБО, мністра внутрішніх справ, голови СБУ, голови НБУ (за погодженням), Прем'єр-міністра України, міністра закордонних справ, Генерального прокурора України (за згодою), Голови ВРУ (за згодою), начальника Генерального штабу, глови Служби зовнішньої розвідки, міністра юстиції, міністра оборони, голови Адміністрації Президента України, Голови Верховного Суду України (за згодою), міністра інформаційної політики України.

Основною формою, через яку РНБО реалізує свою діяльність є засідання. На кожному з цих засідань всі члени Ради голосують особисто за себе, делегування своїх повноважень іншим особам не допускається.

У засіданнях Ради національної безпеки і оборони України може брати участь Голова Верховної Ради України. На запрошення Голови Ради національної безпеки і оборони України у її засіданнях можуть брати участь голови комітетів Верховної Ради України, інші народні депутати України, керівники центральних органів виконавчої влади та інші особи, які не є членами Ради національної безпеки і оборони України.

Рішення Ради національної безпеки і оборони України приймаються не менш як двома третинами голосів її членів. Прийняті рішення вводяться в дію указами Президента України та є обов'язковими до виконання органами виконавчої влади.

Обсяг і складність вирішуваних завдань у системі національної безпеки залежить від оцінки реальних загроз і ступеня їх небезпеки для життєво важливих інтересів України, зроблених на основі об'єктивного аналізу. За результатами цих оцінок завдання РНБО слід розділити за часовими параметрами на оперативні, є такі, які вимагають невідкладного рішення, тактичні, що передбачають деякий, не дуже великий часовий інтервал для їх вирішення, і стратегічні, тобто такі, вирішення яких здійснюється у віддаленій перспективі.

Механізм забезпечення національної безпеки України повинен бути зорієнтований на практичну координацію всіх видів діяльності державних і громадських інститутів з метою запобігання, виявлення і усунення явних і потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз. Важливо також зазначити, що для вирішення проблем міжгалузевого характеру, забезпечення науково-аналітичного та прогнозного супроводження діяльності Ради національної безпеки і оборони України за її рішенням, можуть утворюватися міжвідомчі комісії, робочі та консультативні органи.

Крім того фінансування діяльності Ради національної безпеки і оборони України як державного органу, здійснюється за рахунок державного бюджету України.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.862

Валерій Петрович КОВАЛЬ,
здобувач юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
Директор юридичного департаменту
Міністерства оборони України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ОДНОГО З ЕЛЕМЕНТІВ ЇХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах розвитку сучасного державотворення, «прагнення подолати дію рудиментів тоталітарного минулого» та обрання

© Коваль В. П., 2017

курсу нашої держави у напрямі до європейської інтеграції, вищими органами державної влади приділяється пильна увага питанням забезпечення прав громадян. Аналіз останніх законодавчих нововведень дає змогу виявити тенденцію, яка полягає у тому, що український парламент у ході розгляду та ухвалення актів вищої юридичної сили, приділяє увагу забезпеченню прав не тільки громадян у цілому, а розмежовує та виявляє проблематичні, кризові та неврегульовані належним чином ситуації у забезпеченні прав дітей, жінок, біженців, військовослужбовців, пенсіонерів, в'язнів, безпритульних осіб та осіб з особливими потребами.

Уведення в нашій державі воєнного стану згідно чинного законодавства передбачає обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина виключно для забезпечення національної безпеки із зазначенням строку дії цих обмежень про які обов'язково зазначається у відповідному Указі Президента України. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року не містить будь-яких положень про те, що реалізація прав військовослужбовців також підлягають обмеженню у разі введення правового режиму воєнного стану.

Наукою адміністративного права сьогодні визначено, що обмеження прав і свобод військовослужбовців є категорією об'єктивного порядку, що пов'язана з правовими, економічними, політичними і службовими факторами і являє собою встановлення законодавчих меж при реалізації окремих суб'єктивних прав військовослужбовців, що здійснюється з метою забезпечення дисципліни і законності у військовому колективі, нормального функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань, повного і якісного виконання ними своїх функцій, функціонування держави та інститутів громадянського суспільства, додержання прав і свобод людини і громадянина.

Це є цілком логічним та закономірним, але незважаючи на наукові досягнення, у будь-якому разі українське законодавство повинно відображати обставини та перелік прав, що наповнюють адміністративно-правовий статус військовослужбовців, які підлягають обмеженню у разі введення воєнного стану і яким чином введення воєнного стану впливає на динамічну категорію «адміністративно-правовий статус військовослужбовця». Це обумовлено тим, що останнім часом у сфері адміністративно-правового регулювання статусу військовослужбовців відбулись суттєві зміни, які значною мірою модернізували цей статус, вплинули на різні аспекти його забезпечення. У той же час,

більшість цих змін до чинного законодавства вносилась доволі швидко, а в певних випадках не зовсім продумано. Саме тому, в Україні гостро стоїть питання подальшого наукового пошуку у напрямі вивчення адміністративно-правового статусу військовослужбовців з метою напрацювання відповідних пропозицій щодо удосконалення його правового регулювання, правозастосовної практики та вивчення питання про реалізацію прав військовослужбовців як одного з елементів їх адміністративно-правового статусу крізь призму правового режиму воєнного стану, який вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.511

Юрій Миколайович КОЛОМІЄЦЬ,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-5171-7808

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Правоохоронна функція сучасної держави є однією з найважливіших, оскільки вона, перш за все, забезпечує виживання, або збереження, суспільства як цілісності. У зв'язку з цим можна погодитися з Г. Елінеком, на думку якого метою держави є захист об'єктивного права, тобто забезпечення правопорядку. Змістом правоохоронної функції для правової демократичної держави є визнання та практичне здійснення прав і свобод людини та громадянина, гарантування їх захисту. Разом з тим, порушення Росією суверенітету і територіальної цілісності України, збройна

© Коломієць Ю. М., 2017

агресія проти неї, анексія Криму, дії зі дестабілізації суспільно-політичної обстановки у східних та південних регіонах, вимагає сьогодні по новому оцінити зміст даної функції.

Правоохоронна функція є провідною у системі внутрішніх функцій держави і передбачає гарантований захист прав і свобод громадян через встановлення ефективного правового порядку, забезпечення законності, захист суверенітету, територіальної цілісності, національної безпеки і державного кордону.

Згідно зі ст. 3 Конституції України, людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Така задекларованість визначає зміст і спрямованість діяльності держави та всіх її органів з утвердження, забезпечення та гарантування прав і свобод людини. Особливої гостроти така діяльність набуває у ситуації посягання на ту державно-правову та соціальну дійсність, в основі якої лежать постулати громадянського суспільства та демократичної правової держави.

Реалізація державної політики у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, забезпечення громадського порядку, громадської безпеки як від внутрішніх, так і від зовнішніх загроз, відносяться до компетенції Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ та його органів на місцях, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Разом з тим, у широкому сенсі, забезпечення громадського порядку і спокою громадян є завданням як державних, так і недержавних організацій.

У інституційно-організаційному аспекті провідна роль у забезпеченні прав і свобод людини та громадянина належить Президентові України.

Відповідно до ст. 102 Конституції України, Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Реалізація цих повноважень Президента здійснюється через ініціювання законів, видання указів, спрямованих на забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Забезпечуючи правоохоронну функцію глава держави здійснює помилування – звільнення конкретної особи від покарання або стягнення, призначеного їй, яке здійснюється у вигляді повного або часткового звільнення від відбуття як основного, так і додаткового покарання, зняття судимості.

Президент вживає заходів з охорони суверенітету, незалежності і державної цілісності. Виконуючи ці завдання, Президент діє зокрема

у ролі Верховного Головнокомандувача, у разі загроз безпеці держави він вводить воєнний і надзвичайний стан. В умовах надзвичайного стану органам, що здійснюють управління на відповідній території, Указом Президента України про введення надзвичайного стану, затвердженого законом України, визначаються межі додаткових повноважень для здійснення заходів, необхідних для якнайшвидшої нормалізації обстановки, відновлення конституційного правопорядку і законності, а також для ліквідації загрози безпеці громадян.

Повноваження глави держави у сфері захисту прав і свобод громадян втілено у праві вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів, у праві Президента скасовувати акти Кабінету Міністрів України, деякі інші нормативні акти у разі порушення ними прав і свобод особи в Україні.

Повноваження Президента, як гаранта прав і свобод людини та громадянина, реалізуються також через діяльність таких органів як: Рада національної безпеки і оборони; Адміністрація Президента; Комісія при Президентові України з питань громадянства; Департамент з питань помилування; Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю тощо. Основна ціль зазначених органів – посилення гарантій дотримання прав громадян.

Серед повноважень щодо реалізації правоохоронної функції Президентом України слід відзначити право Президента на призначення судді за поданням Вищої ради правосуддя, Генерального прокурора, а також третини складу Конституційного Суду України. Не менш важливим є право глави держави після консультацій з Вищою радою правосуддя вносити до Верховної Ради України проект закону, відповідно до якого утворюються, реорганізовуються і ліквідовуються суди.

Важливим напрямком реалізації правоохоронної функції Президентом України є його нормотворча діяльність, пов'язана із системним реформуванням правоохоронних органів. Так, Указами Президента України було схвалено Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України (від 4 березня 2016 року № 92/2016); Концепцію реформування кримінальної юстиції України (від 8 квітня 2008 року № 311/2008), метою якої є підвищення її ефективності для забезпечення прав і свобод людини; Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України (від 8 листопада 2012 року № 631/2012) тощо. Неможливо не згадати і Указ Президента Україні від 12 січня 2015 року № 5/2015, яким було затверджено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Цим документом були визначені

першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України, серед яких важливе місце посіли судова реформа та реформа правоохоронної системи. Метою судової реформи є реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів задля практичної реалізації принципів верховенства права і забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд справ незалежним та неупередженим судом. Щодо правоохоронної реформи, то метою державної політики в цій сфері є коригування завдань та функцій правоохоронних органів, упровадження нових засад проходження служби, нових критеріїв оцінки роботи правоохоронців для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

Правоохоронна функція держави полягає у забезпеченні охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, довкілля, встановлених і регульованих правом усіх суспільних відносин. Вона була притаманна державі завжди і є однією з провідних у її діяльності. Завдяки саме цій функції забезпечується існування, благополуччя самого суспільства, особистості в ньому. Роль Президента України у реалізації правоохоронної функції є досить важливою, оскільки пов'язана, перш за все, із забезпеченням реалізації прав і свобод громадян України.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.74(477.54-21ХАР)«1919/1923»

Ігор Дмитрович КОЦАН,
доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-3839-9614

ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В РОБОТІ РОБІТНИЧО-СЕЛЯНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ ХАРКІВЩИНИ В ПЕРШІ РОКИ ЇЇ ІСНУВАННЯ

Дотримання законності – це, з одного боку, гарантія від необґрунтованого притягнення до відповідальності невинних, з іншого боку – суворе покарання осіб, винних у вчиненні злочинів проти держави і правопорядку. Тому з перших років існування

© Коцан І. Д., 2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

міліції забезпеченню виконання цього принципу приділялася необхідна увага.

Періодично стосовно дотримання законності здійснювались перевірки діяльності повітових управлінь міліції Харківщини уповноваженими на те органами. Так, 10 березня 1919 р. за розпорядженням відділу управління повітового виконкому відрядженими від відділу представниками була проведена перевірка діяльності управління Ізюмської повітової радянської робітничо-селянської міліції. За результатами перевірки був складений акт. Оцінювався загальний стан справ в управлінні, а також перевірялась робота відділів. У акті була дана позитивна оцінка діяльності повітової міліції. При перевірці діяльності карного відділу особлива увага була звернена на дотримання правил затримання. Випадки затримання більш ніж 24 години дозволялись спеціальними розпорядженнями Надзвичайної комісії. Було виявлено три випадки затримання від одної до трьох діб без обвинувачувального матеріалу. Затримання були проведені за розпорядженнями волосних виконкомів. Було визнано необхідним зажадати від волосних виконкомів, щоб у випадку передачі ними затриманих представникам міліції на місцях одночасно передавався і весь обвинувачувальний матеріал.

У лютому 1920 р. начальник Харківської губернської міліції Мірошниченко у наказі по губернській робітничо-селянській міліції вказував на випадки застосування насильства чинами міліції при проведенні дізнання й допитів заарештованих. Такі дії начальник міліції визнав ганебними і попередив, що винні будуть негайно віддаватися під суд.

Виходячи з циркулярного наказу Головміліції 15 квітня 1920 р., усім завідуючим міськими і повітовими міліціями пропонувалося вжити найсуворіших заходів для очищення робітничо-селянської міліції від злочинних елементів, що проникли до її лав. Всі міліціонери, викриті в такому зловживанні, підлягали негайному звільненню і передачі до суду Ревтрибуналу. Наказувалося у найкоротший термін установити при вході в управління міліції скриньки з написом «Для скарг на незаконні дії чинів міліції», куди громадяни могли б опускати оскаржувальні заяви. Ключі від таких скриньок повинні були знаходитися в начальників міліції, які повинні через кожні два дні особисто розкривати скриньки і при наявності скарг реєструвати їх у пронумерованих і прошнурованих журналах. Після проведення дізнання результати відзначалися як на оскаржувальних заявах, так і у відповідних графах журналів. По

з'ясовуванню провини і по визначенню покарання належало в кожному окремому випадку опубліковувати це в місцевих радянських газетах, наказах по управлінню, що вивішувались над скринькою «для скарг». Управління міських і повітових міліцій зобов'язані надавати губернській міліції звіти два рази на місяць про кількість і характер посадових злочинів службовців міліції.

Газета «Комуніст» 9 жовтня 1920 р. повідомляла про те, що заслужене покарання понесли Фокін А.Є., в минулому околоточний наглядач і завідуючий канцелярією поліцмейстера міста Царицина і його син Фокін А.А., який також служив при царському режимі в управлінні поліцмейстера, а при Денікіні – в державній сторожі. Приховавши своє минуле, обидва поступили на службу в міліцію. Фокін А.Є. працював на посаді секретаря управління Харківської міськміліції. При арешті в них були виявлені у великій кількості паспортні бланки, список комуністів, яких Фокіни старанно реєстрували на випадок переміни влади, а також велика сума грошей.

5 лютого 1921 р. з метою зміцнення законності в наказі по Харківській губернській міліції приводився текст Дисциплінарного статуту для службовців радянської робітничо-селянської міліції РРФСР, затверджений 22 серпня 1919 р. Статут містив загальні положення і визначав дисциплінарні стягнення службовцям міліції і порядок їх накладання, а також порядок оскарження стягнень.

5 березня 1921 р. наказом по губернській міліції оголошувалася виписка з газети «Комуніст» від 26 лютого 1921 р. про виконання постанови колегії Харківської губернської надзвичайної комісії стосовно Волкова П. А. і Александрова М. В., котрі, будучи міліціонерами 2 району Харківської міськміліції, брали участь у збройних грабежах 6 грудня 1921 р. у Липовім Гаю і 11 грудня 1921 р. у селі Шабаєво. Волков П. А. був розстріляний, а Александров М. В. засуджений на 10 років ув'язнення. Начальник Харківської губернської міліції Кузнєцов нагадував усім начальникам міліції і чесним працівникам про необхідність постійного контролю за дотриманням законності всіма чинами міліції. При виявленні ознак злочину в діяльності міліціонерів, він пропонував негайно звільняти зі служби винних із занесенням їх прізвищ на «чорну дошку» з передачею їх до суду з метою уникнення дискредитації радянської влади і престижу радянської робітничо-селянської міліції. Наказ був зачитаний у всіх міліційних командах Харківської губернії.

На «чорну дошку» заносилися також і особи, звільнені зі служби в дисциплінарному порядку, якщо вони були винні у заподіянні особливо ганебного вчинку.

12 грудня 1923 р. народним комісаром внутрішніх справ, що командував військами України і Криму, народним комісаром юстиції і народним комісаром праці був затверджений Дисциплінарний статут робітничо-селянської міліції. У статуті давалося поняття міліцейської дисципліни, визначалися права й обов'язки начальників міліції і їх підлеглих, передбачалися заходи заохочення і стягнення. Статут зобов'язував працівника міліції «поводитися гідним чином як на службі, так і поза нею», охороняти права громадян і бути з ними чемним, чесним, безкорисливим, із повною сумлінністю виконувати свої службові обов'язки і бережно ставитися до державного майна, як до народного надбання.

Про всі протизаконні дії начальників міліції й агентів карного розшуку при виконанні ними службових обов'язків належало повідомляти в управління міліції й у відділення карного розшуку письмово або усно з метою вжиття відповідних заходів у ставленні до винних. Скарги повинні були подаватися в такому порядку: на начальників губернських управлінь міліції і на начальників губернських відділів карного розшуку до Головміліції й до Укрцентррозшуку, на начальників повітових управлінь міліції і на начальників повітових відділень карного розшуку подавати до губернських управлінь міліції і до губернських відділів карних розшуків, на начальників районних управлінь міліції, завідуючих кримінально-пошуковими столами, на агентів карного розшуку, старших і молодших міліціонерів – до начальників повітових міліцій і до начальників відділень карного розшуку по приналежності.

В інструкції про організацію радянської міліції, зокрема, відзначалося, що до відання міліції належать: 1) попередження і припинення порушень порядку, установленого владою, яка видає відповідні декрети і розпорядження; 2) суворе дотримання всіма громадянами декретів, законів і розпоряджень центральної влади по обліку, розподілу й утриманню твердих цін на продукти промисловості і сільського господарства... Кожний працівник міліції, говорилося в іншій інструкції, виданій в 1920 р., зобов'язаний нести свою службу бездоганно, чесно, старанно під страхом совісті вартового порядку і законів, дотримуючись суворої товариської дисципліни; неухильно стежити за виконанням громадянами декретів, постанов і розпоряджень місцевої і центральної влади.

Одержано 12.10.2017

УДК [340.13:316.3](477)

Іван Васильович КРІЦАК,
старший викладач кафедри теорії
та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-3530-4269

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство є найважливішим елементом розвитку держави та відіграє ключову роль в управлінні державними справами, вирішенні питань місцевого значення, розробці і реалізації ефективної державної політики у різних сферах суспільної життєдіяльності, утвердженні відповідальної перед людиною демократичної, соціальної, правової держави; розв'язанні політичних, соціально-економічних та гуманітарних проблем.

Революція Гідності відкрила новий етап в історії розвитку громадянського суспільства в Україні, продемонструвала вплив громадськості на суспільно-політичні перетворення, стала поштовхом для оновлення та переформатування влади. Негативний вплив на розвиток громадянського суспільства та забезпечення прав і свобод людини і громадянина справляють тимчасова окупація Російською Федерацією Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та військова агресія Російської Федерації в окремих районах Донецької і Луганської областей, існуючі у зв'язку з цим перешкоди в утворенні і діяльності організацій громадянського суспільства на відповідних територіях.

Сьогодні в Україні забезпечено нове сприятливе законодавче поле для створення та діяльності інститутів громадянського суспільства. Так, з метою підвищення ролі громадянського суспільства в різних сферах діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема щодо впровадження реформ на підтримку ініціатив громадськості, а також задля налагодження ефективного діалогу та партнерських відносин органів державної влади та органів місцевого самоврядування з організаціями громадянського суспільства, особливо що стосується питань забезпечення прав і свобод людини і громадянина, Президентом України виданий указ «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 26 лютого 2016 року № 68/2016, яким визначені основи державної політики сприяння

© Кріцак І. В., 2017

розвитку громадянського суспільства на державному рівні у «Національній стратегії розвитку громадянського суспільства на 2016–2020 роки».

Національна стратегія передбачає, що держава створює сприятливі умови для розвитку громадянського суспільства, різноманітних форм демократії, налагодження ефективної взаємодії громадськості з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. У ній також наголошується на необхідності європейської інтеграції та розвитку електронного урядування, надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час проведення антитерористичної операції. Особлива увага акцентується на ефективній взаємодії держави, громадянського суспільства та бізнесу задля модернізації України, підвищення добробуту і створення рівних можливостей для всіх, а також залучення додаткових людських, організаційних, фінансових та технічних ресурсів для надання соціальних та інших суспільно значущих послуг, сприяння процесу децентралізації державного управління і підвищення його якості та запобігання корупційним проявам.

Крім вищезгаданих нормативно-правових актів, Прем'єр-міністром України підписане розпорядження «Про затвердження плану заходів на 2017 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки» у якому наголошується на необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку інститутів громадянського суспільства. У відповідності до Національної Стратегії у кожній з областей України розроблені та затверджені регіональні цільові програми сприяння розвитку громадянського суспільства.

Серед основних проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні на сучасному етапі можна назвати такі як:

– відсутність ефективного громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– недостатня практика залучення громадськості до формування та реалізації державної політики і вирішення питань місцевого значення;

– відсутність ефективних стимулів з боку держави для благодійників, зокрема податкових, обтяжені бюрократичні процедури, відсутній дієвий механізм захисту від шахрайства та інших зловживань у сфері благодійництва;

– більшість організацій громадянського суспільства не має доступу до державної фінансової підтримки через її обмежений обсяг, незастосування прозорих конкурсних процедур та надання необґрунтованих переваг окремим видам організацій громадянського суспільства; реалізацію програм (проектів, заходів), розроблених організаціями громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка держави, ускладнюють надмірно короткі строки, протягом яких вона надається, та необґрунтовані обмеження на види витрат, які можуть бути профінансовані за рахунок бюджетних коштів;

– потенціал організацій громадянського суспільства не повною мірою використовується органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування для надання соціальних та інших суспільно значущих послуг; спостерігається тенденція надання переваги у цій сфері державним і комунальним підприємствам та установам, що не сприяє підвищенню якості послуг та призводить до надмірного зростання бюджетних видатків;

– недостатніми є стимули щодо здійснення організаціями громадянського суспільства підприємницької діяльності, спрямованої на вирішення соціальних проблем (соціальне підприємництво), долучення таких організацій до надання соціальних послуг зі сприяння у працевлаштуванні та професійної підготовки соціально вразливих верств населення;

– відсутня єдина державна інформаційно-просвітницька політика у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства тощо.

Таким чином, побудова потужного громадянського суспільства в Україні є одним із пріоритетних напрямів розвитку держави, однак рівень розвитку самого громадянського суспільства ще доволі слабкий. Це пов'язано з багатьма як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами, особливо пострадянською спадщиною та менталітетом населення. Авторитарний режим не дозволяв мати власну думку, проявляти будь-яку ініціативу. Безумовно, що в такій ситуації люди, в переважній більшості, були не активні та не бажали створювати інститути громадянського суспільства. Останнім часом створюються справді дієві громадські та благодійні організації, сильного розвитку набув волонтерський рух. У цілому ситуація з розвитком громадянського суспільства покращується, але до ідеалу ще досить далеко.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.53

Віктор Вікторович ЛАЗАРЄВ,
доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-9468-0497

ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У ПРАВООХОРОННІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ

Високий рівень злочинності, а також поява нових її видів вимагає здійснення комплексу заходів, спрямованих на кардинальне підвищення ефективності роботи правоохоронних органів. Зважаючи на це, одним із пріоритетних завдань, що ставить перед нами сьогодення, є оптимізація їх організаційно-правового забезпечення, причому конструктивне вирішення можливе лише за активної участі всіх державних інститутів. Слід зазначити, що провідна роль у цьому процесі належить саме представницькому (законодавчому) органу державної влади – парламенту.

Однак, варто зазначити, що до теперішнього часу парламент не використовує повною мірою можливості стосовно здійснення контролю над силовими структурами. У ряді випадків спостерігається надмірна концентрація реальних повноважень контролю над правоохоронцями в одному органі – органі виконавчої влади, який у своїй повсякденній діяльності жодним чином не підконтрольний ні громадянам, ні обраним ними представницьким органам. Отже, законодавча гілка влади, на відміну від виконавчої, має обмежену інформацію стосовно справжнього стану в силових структурах і не може реально використовувати свої важелі впливу.

Розглядаючи зазначену проблему, можемо стверджувати, що нині багато питань у цій галузі не з'ясовано. До того ж, на тлі реформування системи правоохоронних органів, зокрема і в Україні, багато висновків і рекомендацій мають характер дискусійних, тому для подальшого обговорення зазначеного питання слід його ретельно дослідити.

Необхідність постійного контролю з боку суспільства за діяльністю поліції зумовлена потребою запобігання використання поліції як інструменту насильства, зловживання владою, гноблення прав людини. Але суспільству (або його представникам) досить складно контролювати поліцейські органи з тієї причини, що поліція має закріплену законом владу над цим суспільством. Тому

© Лазарєв В. В., 2017

реальність і ефективність громадського контролю може бути забезпечена тільки тоді, коли такий контроль здійснюється через представницький орган держави – парламент.

Розглядаючи парламентський контроль за діяльністю поліції, слід звернути увагу на неоднозначність його визначення. З одного боку, його розуміють як форму громадського контролю за діяльністю поліції, з другого – це різновид парламентського контролю за роботою виконавчої влади. Останнє зумовлює застосування парламентом стосовно поліції загальноприйнятих форм контролю, що використовуються ними і в інших сферах.

Однією з форм, що найчастіше використовують парламенти для контролювання діяльності поліцейської системи держави, є запити (інтерпеляції). Стосовно поліції ця форма контролю має перманентний характер. Мета процедури запитів – одержати конкретну інформацію від поліцейських органів, досліджувати її, викривати зловживання й інші порушення, а також шукати шляхи вирішення проблем у правоохоронній сфері. Цю процедуру також використовують для одержання фактів, які допоможуть членам парламенту зрозуміти складні питання, що містяться у відповідних законопроектах.

Іншою важливою формою парламентського контролю є право створювати парламентські комітети і комісії для проведення розслідувань у правоохоронній сфері. Комісія, створена для проведення розслідування, є лише органом, що проводить розслідування і встановлює факти. Її єдиною функцією є надання звіту парламенту, що створив цей орган. Прерогативою самого парламенту завжди залишається розроблення необхідного висновку щодо проведеного розслідування й аналізу інформації, що відкрилася внаслідок цього.

Парламентський контроль дає змогу суспільству впливати на поліцейські сили для участі у визначенні основних напрямів їх діяльності, оцінки та притягнення до відповідальності у випадках порушення закону. Це зумовлено тим, що парламентський контроль має одну важливу перевагу перед багатьма іншими видами контролю, особливо внутрішньовідомчим. Ця перевага полягає в тому, що його результати прозорі, вони, як правило, стають відомі громадянам країни, є об'єктивнішими і доступнішими для громадськості. У цьому ж полягають і його труднощі, головна з яких – протидія з боку виконавчої влади, викликана вузьковідомчими інтересами.

Парламентський контроль має на меті не лише притягнення до відповідальності окремих працівників поліції. Поліція діє

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

відповідно до законів, що приймаються парламентом, тому не завжди відсутність ефективності в роботі правоохоронних органів є наслідком поганої організації, а не адекватного правового регулювання. Використовуючи ж основні засоби парламентського контролю, такі як запит і розслідування, законодавчі органи разом із «силовими» структурами мають змогу вивчити сутність проблеми й виробити спільні пропозиції з її врегулювання. У цьому випадку є підстави стверджувати, що в деяких випадках контрольна функція парламенту покликана бути чинником, який не розділяє, а об'єднує зусилля між парламентом і поліцією.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.72

Олена Валеріївна ЛЕВАДА,
здобувач науково-дослідного інституту
державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-0086-5050

ПІЛЬГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ ЯК ПРАВОВІ ЗАСОБИ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

З позицій загальної теорії держави і права пільга визначається як передбачена у законодавстві можливість полегшення становища суб'єкта права через надання йому будь-яких переваг або часткового звільнення від виконання встановлених правил і обов'язків. Пільги виражаються у звільненні від виконання деяких обов'язків або наданні додаткових юридичних можливостей вчиняти певним чином. На доктринальному рівні пільги традиційно класифікуються за різними критеріями: суб'єктний склад, зміст, порядок надання, термін дії, джерела фінансового забезпечення, сфера дії та інші. Зазначені аспекти знайшли досить широке висвітлення у працях з різних галузей юридичної науки (право соціального забезпечення, трудове право, адміністративне право) і не потребують, на наш погляд, окремого висвітлення. В цілому, інститут пільг призначений для полегшення соціального становища суб'єктів права і створення сприятливих умов для задоволення їх потреб і реалізації законних інтересів. Таким чином, держава сприяє формуванню оптимальних умов для повноцінної життєдіяльності окремих категорій громадян.

© Левада О. В., 2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

У практичному аспекті, шляхом закріплення у законодавстві пільг, особі надаються додаткові законодавчо передбачені можливості діяти певним чином (вступ до вищого навчального закладу на особливих умовах), звільненні (частковому звільненні) від виконання обов'язків (сплата комунальних послуг, обов'язок сплатити за проїзд у громадському транспорті), наданні додаткових особливих прав (переваг), компенсацію за державний рахунок витрат та інших суміжних дій. При цьому обов'язковою умовою встановлення пільг є попереднє обтяження особи певним соціально значущим навантаженням (виконання службових обов'язків певного виду за рахунок особистого часу, здійснення діяльності особливої суспільної значущості, несення збитків від подій надзвичайного характеру). Для приклада можна навести положення ст. 95 закону України від 02.07.2015№ 580-VIII «Про Національну поліцію», яка гарантує поліцейському право на пільгове реабілітаційне, санаторно-курортне лікування, оздоровлення та відпочинок у медичних реабілітаційних центрах, санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах та оздоровчих закладах Міністерства внутрішніх справ України за рахунок бюджетних коштів. Зміст передбачених пільг вказує на їх компенсаторний характер, що обумовлюється особливим професійним чи іншим соціальним статусом осіб (особи), для яких (якої) вони встановлені. Завдяки компенсаторному потенціалу пільг, як відзначає Г. Г. Пашкова, у суспільстві досягається підвищення рівня «життєіснування» особи як учасника суспільних відносин.

У процесі правового регулювання суспільних відносин пільги сприяють розширенню правового статусу особи і громадянина специфічними можливостями юридичного характеру. Це підтверджується тим, що пільги встановлюються для категорій громадян, які у межах стандартної моделі правового регулювання режиму реалізації соціальних можливостей не мають змоги через соціально-економічні чи організаційні причини реалізовувати законні права чи інтереси (діти, які позбавлені батьківського піклування, особи з обмеженими можливостями). Встановлюючи пільги, законодавець створює умови для переведення процесу задоволення їх інтересів в найбільш сприятливий режим на рівні з загальновстановленим для інших членів соціуму.

На відміну від правових пільг, обмеження мають на меті стримати суб'єкта суспільних відносин від протизаконного діяння, що створює умови для задоволення загальносуспільного інтересу в охороні та захисті. Правові обмеження часто розглядаються як засіб попередження зловживання правом з боку посадових осіб, які наділені владними повноваженнями. Гіпотетично, недотримання

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

службовою особою правових обмежень, як відзначає О. В. Петришин, набуває соціально небезпечного характеру і може нанести шкоду як інтересам держави, так і громадянам. Прикладом цього є положення ст. 8 закону України від 10.12.2015 № 889-VIII «Про державну службу», яка містить обов'язок кожного державного службовця не розголошувати персональні дані осіб, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, а також іншу інформацію, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню. Наведене положення вказує на те, що державний службовець обмежений законом у використанні інформації, яка стала йому відомою у процесі професійної діяльності. У протилежному випадку нецільове поширення (розголошення) подібної інформації призведе до порушення особистих прав і свобод громадян, створить перепони для реалізації ними цивільної правосуб'єктності, завдасть моральної шкоди тощо.

Шляхом введення правових обмежень держава намагається запобігти порушенню прав і свобод громадян і створити умови для недопущення можливої дискредитації інституту державної служби з боку громадськості. Отже, правові обмеження, як елемент правового статусу особи, має специфічне призначення – попереджати факти зловживання правом. Правові обмеження покликані створити об'єктивні умови для того, щоб мінімізувати умови для протиправних вчинків осіб, що наділені владою. Превентивний зміст правообмежень є детермінантою бажаної позитивної моделі поведінки носіїв державно-владних повноважень, від дій яких значною мірою залежить ефективність подальшого державного розвитку і авторитет державної влади в суспільстві.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.951:351.82

Сергій Анатолійович ЛЕВЕНЕЦЬ,
курсант 2 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Процеси інтеграції та світової глобалізації сприяють розширенню форм та напрямів вітчизняної поліцейської діяльності, яка безумовно повинна відповідати європейським та світовим стандартам поліції. На сьогоднішній день робота поліції держав –

© Левенець С. А., 2017

членів ЄС здійснюється у відповідності до уніфікованих принципів та стандартів, котрі розроблені та прийняті у відповідності до загальновизнаних демократичних цінностей, що в цілому сприяє зміцненню національного, європейського та світового правопорядку.

Аналіз основних напрямів реформування поліції Великобританії, Німеччини, Франції, Польщі й інших країн ЄС дозволив сформулювати теоретичні положення та практичні рекомендації щодо покращення поліцейської діяльності в Україні. Підґрунтям побудови нової моделі поліції можуть слугувати такі постулати:

1) поліція – це сервісна служба, що надає послуги населенню на певній території;

2) діяльність поліції не повинна обмежуватися боротьбою з правопорушеннями, замикатися на власних внутрішніх завданнях, діяти не проти громадян, а для громадян, розвиваючи систему надання послуг населенню, з огляду на її соціальне призначення. Поліції має належати провідна роль у нейтралізації соціальної напруги, забезпечення внутрішньої безпеки, прав людини, вона повинна бути їх гарантом;

3) ефективність роботи поліції вимагає якісного управління її діяльністю, що підтверджується не лише кількісними, а й якісними показниками, довірою населення тощо.

Впровадження в Україні відповідних європейських стандартів і позитивного зарубіжного досвіду мають відбуватися з урахуванням специфіки національної правової системи, рівня розвитку суспільства і першочергових потреб, інтересів народу України. Ключовими незмінними ідеями у процесі подальших реформ повинні залишатися політична нейтральність, децентралізація, боротьба з корупцією, підвищення культури службової діяльності поліцейських.

На шляху демократизації, важливе подальше реформування Національної поліції України, удосконалення законодавства у цій сфері, запровадження більш ретельного і прозорого підбору кадрів, дієвої системи підвищення професіоналізму, прозорих інструментів співпраці з населенням і громадськими об'єднаннями.

Україна також повинна остаточно визначитись з моделлю поліцейської діяльності, задля того, щоб не виникало необхідності постійно перебудовувати її після остаточного затвердження відповідної структури. Це підтверджують спроби створення муніципальної поліції в Україні на законодавчому рівні й на практиці на попередніх етапах реформування. На користь

муніципальної поліції в системі місцевого самоврядування свідчать і реформи, спрямовані на децентралізацію влади, посилення ролі органів місцевого самоврядування і територіальних громад на відповідній території.

І насамкінець варто зауважити, що вступ України до ЄС, активне співробітництво з Радою Європи, ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями, виконання взятих міжнародно-правових зобов'язань, змушують остаточно відійти від негативної практики попередніх авторитарних режимів, перетворити МВС з ієрархічного і закритого органу пострадянського режиму у підконтрольний громадськості відкритий демократичний орган публічної влади, з якісно новою філософією управління, дієвими формами і методами роботи. Це сприятиме розбудові в Україні своєрідної національної моделі поліцейської діяльності, яка відповідала б загальновизнаним демократичним цінностям, європейським стандартам, служила б суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Одержано 12.10.2017

УДК 343.8:94

Євгенія Сергіївна ЛОГВИНЕНКО,
викладач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-7687-843X

РОЗУМІННЯ ПОКАРАННЯ У ФІЛОСОФСЬКИХ ВЧЕННЯХ СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ

Філософські вчення Стародавнього Китаю мали суттєві розходження з багатьох політичних питань, але у розумінні ролі та мети покарань були схожими. Здебільшого застосування покарань ув'язувалось у єдину систему з політикою нагороджень, яку мав проводити володар. Така система «нагород і покарань» мала одне призначення – централізувати та зміцнити владу правителя, ліквідувати його політичних опонентів, приборкати непокору народу в будь-яких її проявах. Тобто покарання розглядалося як метод управління суспільством. Разом з тим, політико-правові вчення містили і певні застереження володарю щодо справедливості покарання. Якщо володар буде помилятися у цій

© Логвиненко Є. С., 2017

важливій справі, то він не зможе досягти спокою в державі, оскільки не матиме довіри своїх підданих. Отож, хаотичне та неправильне застосування покарань, коли він карає невинних, роздає ранги та чини, призводить до невдоволення людей, суттєво підриває авторитет влади. Це, у свою чергу, призведе до глобальних і трагічних наслідків, так як буде безповоротно змінено природній хід Неба і Землі. Щоб уникнути цього каратися повинні лише ті, хто скоїв злочинні діяння.

Мислителі Стародавнього Китаю злочин ототожнюють з діянням, яке виходить за межі дозволенного. Дозволене включало все те, що допомагало досягти кінцевої мети – встановлення абсолютної влади монарха. Виходячи з цього, недозволеним вважалося усе, що заважало рухатися у заданому напрямі та досягнути омріяного ідеалу. Способи і методи, які при цьому використовувалися, – це виключно прерогатива правителя, як стрижня соціального порядку. Їх вибір – виключно особиста воля і справа володаря. У філософських ученнях його подано як батька, що опікується своєю родиною. Тобто суспільство ототожнюється з родиною, тим самим підкреслюється виключна роль правителя у ньому. Тому тільки він мав визначати вид покарання і необхідність його застосування.

Особливістю розуміння покарання у країн Стародавнього сходу було те, що воно не ув'язувалося зі ступеню тяжкості скоєного злочину, з мірою заподіяної шкоди особі, або ж речам. Будь-яке порушення закону, навіть незначне, мало суворо каратися. А інколи і намір порушити закон, як у Давньому Китаї, підлягав жорстокому покаранню. Як правило, встановлювалися схожі покарання за різні види злочинів. Навіть за незначний злочин особа могла бути страчена.

Специфікою кримінального законодавства держав Стародавнього Сходу було й те, що так звані «уложення законів» являли собою по суті зводи покарань. Коли у них йдеться про злочинне діяння і визначається ступень суспільної небезпеки, то насамперед враховується реальність та масштабність загрози владі правителя. Тобто найбільш небезпечними вважалися діяння, які становили загрозу царю. Менш небезпечними – суспільству. Тому усі покарання у країнах Стародавнього світу можна поділити на ті, які становили загрозу авторитету влади, і ті, які безпосередньо не торкалися сфери інтересів монарха. І. І. Царьков визначав їх як «периферійні». Злочини, що «вчинені проти периферійної частини суспільства і периферійної частини території, вони далекі, менш

небезпечні і тому менш цікаві для Володаря». Напроти, злочини, які перешкоджали або обмежували функції правителя вважалися край небезпечними. До того ж, правитель наділений «божественною владою» мав бути надійно захищений. Надійний і ефективний метод захисту – застосування покарань.

Отже, покарання у країнах Стародавнього сходу це, насамперед, політичний інструмент, який використовувався правителем для боротьби з політичними опонентами, централізації влади і зміцнення деспотії, утримання в покорі підданих. Що таке право у Стародавньому світі не знали. Перші «уложення законів» по суті являли собою «уложення про покарання». Покарання ще не стало окремим інститутом. Відбувалося поступове становлення системи покарань. На цей процес великий вплив мала релігія та мораль того часу.

Одержано 12.10.2017

УДК 94(477)«1917»

Ігор Альбертович ЛОГВИНЕНКО,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-1505-4418

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ У 1917 РОЦІ: УРОКИ ІСТОРІЇ

Сьогодні історія Української революції 1917–1921 рр. має чималу історіографію. Вітчизняні науковці присвячували свої роботи як окремим подіям тих буремних років, так і створювали узагальнюючі праці, де розглядались особливості національного державотворення того періоду. На початок революції основний масив українських земель входив до складу Російської імперії. З поваленням самодержавства у тодішніх, так званих, «національних окраїнах імперії», серед яких була і Україна, націонал-патріотичні сили активно включилися у боротьбу за владу. 7 березня 1917 р. була створена Українська Центральна Рада (УЦР), яка 10 червня своїм І Універсалом проголосила автономію України. Через декілька днів 15 червня було сформовано Генеральний Секретаріат УЦР, який фактично почав виконувати функції уряду. Усе це край негативно сприймалося у Петрограді. Вже наступного дня

© Логвиненко І. А., 2017

Тимчасовий уряд звернувся до українського народу з відозвою у якій заявив про неправомірність «оголошення України суверенною державою». І Всеросійський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів взагалі назвав І Універсал незаконним. Майже всі загальноросійські політичні партії негативно поставилися до проголошення автономії України. Ставлення до Універсалу наочно показало ставлення російського шовінізму до прагнення українського народу самостійно творити своє життя. Тиск на Центральну Раду, заклики скасувати проголошену автономію ні до чого не призвели. Тоді Петроградський уряд вдався до іншого методу – переговорів з українськими лідерами. На жаль, керманичі УЦР не зуміли виявити твердість та відстояти автономію України. Прийнятий Радою 3 липня ІІ Універсал по суті являв собою договір між УЦР та Тимчасовим урядом. Національні лідери відмовлялись від самостійного вирішення питання про автономію України. Це мали зробити Установчі збори терміни виборів та скликання яких не були чітко визначенні. До того ж, УЦР зобов'язувалась виконати низку вимог центральної російської влади – поповнити свій склад на 30 % представниками національних меншин, що проживали в Україні, сформувати новий склад Генерального Секретаріату та розробити його Статут, які мали затверджуватись у Петрограді тощо.

Отже, події які передували прийняттю ІІ Універсалу та його зміст переконливо показували, що українські політики у своїй більшості не були готовими до самостійних, рішучих дій у справі національного державотворення. Напроти, петроградська влада, російський політикум того часу виступили «єдиним фронтом» проти українських домагань автономії, оскільки не уявляли навіть за можливе існування України поза межами Російської імперії (з вересня 1917 року – республіки).

Після Жовтневого перевороту у Петрограді до влади прийшли більшовики. Було сформовано новий російський уряд – Раду Народних Комісарів на чолі з В. Леніним. Більшовицький лідер та його прибічники, які до взяття влади пропагували право націй на самовизначення, тепер активно втручаються в українські справи, оскільки були переконані, що існування радянської системи в Росії не можливе без України. Показовою стала промова Л. Троцького перед агітаторами-комуністами, які мали в Україні проводити більшовицьку пропагандистську роботу. «… нам необхідно повернути Україну Росії, – наставляв він. – Без українського вугілля, заліза, руди, хліба, солі, Чорного моря Росія існувати не може, вона

задихнеться, а з нею і радянська влада і ми з вами… задля досягнення встановленої мети усі засоби однаково хороші… Україна повинна бути нашою, і нашою вона буде тільки тоді, коли буде радянською».

Більшовицькі осередки в Україні отримували чималу фінансову підтримку з Петрограду. У своїх спогадах член Київської організації РСДРП (б) Ф. Гнеповський пише, що за ініціативи В. Леніна у грудні 1917 року українські більшовики отримали значні кошти – 3 млн 200 тис. карбованців. Цікавим є те, що у цей час, незважаючи на розпочату військову агресію, Рада просила у Раднаркому 500 тис. карбованців задля врятування фінансової системи й економіки на той момент вже проголошеної УНР. Зрозуміло, що ніякий грошей Центральна Рада не отримала.

Нерішучість та неоднозначність у поглядах тогочасних політиків на майбутнє України знайшла своє відображення у ІІІ Універсалі, яким, з одного боку, проголошувалась Українська Народна Республіка, а з іншого – заявлялось про збереження федеративного зв'язку з Росією. Історія прийняття ІІІ Універсалу, як слушно відзначив історик І. Лисяк-Рудницький, показала наявність в українській політиці двох альтернативних концепцій національної державності – «федералістичної» та «самостійницької». У жовтні-листопаді 1917 року прибічники федералізму мали переважну більшість в УЦР. Не був виключенням і сам М. Грушевський, який писав, що «Всеукраїнська федерація для нас не є чимось особливо цінним… ми хочемо федерації всесвітньої». В. Винниченко найближчим завданням Ради вважав створення нового федеративного уряду «не із центру, який гниє, а з окраїн, які ще здорові».

Лише зі створенням радянської УНР у Харкові і початком агресії військ Раднаркому Росії на Київ більшість українського політикуму схиляється до необхідності самостійного державотворення. УНР з центром у Харкові стала зручним плацдармом через який радянська Росія розпочала військову агресію на Україну. Відтепер на усі заклики українських урядовців припинити це вторгнення Раднарком відповідав, що він не втручається у внутрішні справи України, а «війна йде між двома УНР – харківською та київською».

З прийняттям 9 січня 1917 року IV Універсалу розпочався самостійницький етап державного будівництва. Українська Народна Республіка проголошувалась самостійною, незалежною, вільною, суверенною державою. Створювалось «нове правительство» – Рада Народних Міністрів. Цей надзвичайно важливий документ було

прийнято у складних умовах військової агресії Росії, внутрішньопартійних протиріч і чвар у самій Центральній Раді. Національні політики не зуміли згуртуватися навіть в умовах загальної загрози. Помилки УЦР призвели до втрати авторитету і підтримки простого українського люду. Це врешті-решт стало причиною політичної поразки Центральної Ради. Спроба врятувати ситуацію прийняттям 29 квітня довгоочікуваної Конституції УНР ні до чого не призвела. Було запізно, час втрачено.

Історія УЦР багато в чому повчальна. Сьогодні Україна проходить важкі випробування: анексія Росією Криму, вторгнення її військ на сході України, інформаційна війна, пропаганда т. зв. «руського миру» тощо. Усі ці та інші дії, способи та методи Росії відносно України не нові. Багато в чому вони повторюють те, що було у 1917 році. Це і проголошення т. зв. ДНР-ЛНР, через які російські війська розпочали де-факто війну проти України. Але при цьому В. Путін, не визнаючи факт агресії, заявляє про невтручання у внутрішні справи України, де начебто йде громадянська війна. Пропаганда «російського миру» сьогодні схожа з більшовицькою 1917 року, в основі якої була демагогія, бажання дезорієнтувати населення, перекручування фактів та відверта брехня.

Історія Центральної Ради є показовою для сучасних українських політиків. Одна з основних причин, що призвела до поразки УЦР і, врешті, через яку не вдалося відстояти Українську Народну Республіку – це відсутність необхідної консолідації національних політичних сил у вирішенні нагальних державних справ (створення і розбудова власної армії, своєчасне вирішення соціальних, економічних проблем, ефективність роботи законодавчого та виконавчого органів влади тощо). Сьогодні також політичні партії і блоки є достатньо роз'єднані. На жаль, доволі часто політики відстоюють корпоративні або ж вузькопартійні, а інколи і власні інтереси, а нагальні загальнодержавні рішення приймаються із запізненням, що, безумовно, негативно впливає на імідж та авторитет влади не тільки серед громадян, а й на міжнародній арені.

На наше переконання, необхідно враховувати досвід минулого, зробити відповідні уроки задля уникнення помилок сьогодні, коли Україна відстоює власну незалежність у протистоянні з небезпечною путінською, по суті імперською Росією.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.5

Денис Володимирович МАНДИЧЕВ,
здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ГОСПОДАРСЬКИМИ СУДАМИ УКРАЇНИ

Економічний розвиток нашої держави, активізація міжнародних, в тому числі господарських, зв'язків, обумовлюють посилення ролі системи господарських судів в сфері реалізації правоохоронної функції держави. Слід погодитися з думкою О. М. Остапенка з приводу того, що однією з необхідних умов успішного функціонування всіх елементів створюваного в Україні ринкового механізму є законність і дисципліна в діяльності суб'єктів господарювання, адже чинним законодавством передбачене добровільне та сумлінне виконання суб'єктами господарювання своїх договірних зобов'язань. Саме на досягнення таких цілей спрямована діяльність системи господарських судів.

О. Л. Соколенко визначає правоохоронну функцію держави як комплексний цілісний пріоритетний напрямок державної політики, спрямований на забезпечення відповідно до засад верховенства права та пріоритету прав людини охорони права і правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку.

Отже, правоохоронну діяльність в тій чи іншій мірі здійснюють всі органи державної влади та місцевого самоврядування. Відповідно, правоохоронні органи – це державні органи зі спеціальним статусом, для яких правоохоронна функція є основною та єдиною. Такому розумінню правоохоронних органів відповідає вузький підхід до їх визначення, який зокрема, знаходимо в законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Правоохоронні органи, відповідно до ст. 1 цього закону, це органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

© Мандичев Д. В., 2017

Відтак, закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» не тільки наводить вузький перелік правоохоронних органів, але і чітко відмежовує правоохоронні органи від судів, що слідує як із назви, так і зі змісту Закону. У зв'язку з цим, виникає необхідність у виділенні окремої державної системи – судової.

В науковій літературі превалює думка про те, що основним призначенням судової влади в державі є відправлення правосуддя, у межах якого судова влада виконує наступні функції: 1) правозахисну, яка полягає в захисті судом законних інтересів громадян і держави, що охороняються законом; 2) правоохоронну – суд відіграє важливу роль у стримуванні злочинності й запобіганні злочинним проявам, застосовуючи покарання до осіб, які вчинили злочини та інші правопорушення; 3) виховну, бо своєю діяльністю суд сприяє формуванню у громадян і посадових осіб поваги до права й закону.

На думку Н. А. Чабан, суд, не будучі правоохоронним органом (у вузькому розумінні цього поняття), тим не менш, виконує правоохоронні функції.

Роль судової системи в механізмі реалізації правоохоронної функції держави, як зазначає О. І. Безпалова, виявляється переважно шляхом охорони та захисту прав і свобод людини в результаті здійснення владного впливу на відповідні суспільні відносини.

Система господарських судів належить до судів загальної юрисдикції. Відтак, в державі господарські суди є носіями судової влади, яка виражається у здійсненні ними судочинства в господарських справах.

Особливістю організації господарських судів є те, що вони утворюють єдину систему (ланки системи), яка належить до єдиної судової системи, однак, в той же час, має власну ієрархічну структуру, а також лише їй притаманні функції щодо розгляду та вирішення відповідної категорії справ – господарських спорів.

Правоохоронна функція господарських судів у державі виражається у:

1) забезпеченні економічної безпеки та дисципліни, що є невід'ємною складовою національної безпеки держави;

2) створенні сприятливих умов для сталого та надійного розвитку господарських правовідносин, захисті економічної конкуренції та добросовісності суб'єктів господарювання;

3) захисті прав, свобод та інтересів учасників господарських правовідносин, а також осіб, чиїх інтересів вони торкаються;

4) захисті корпоративних та пов'язаних з ними прав учасників господарських правовідносин, в тому числі у відносинах з власниками господарських товариств;

5) захисті прав кредиторів при визнанні суб'єкта підприємницької діяльності банкрутом;

6) сприянні у залученні інвестицій в економічний та інноваційний розвиток держави шляхом гарантування судового захисту прав інвесторів та їх майнових інтересів;

7) виробленні та забезпеченні єдності судової практики в справах, підвідомчих господарським судам.

Отже, господарські суди України відіграють важливу роль у реалізації правоохоронної державної функції. Водночас, для розвитку їх правового статусу та посилення ролі у забезпеченні економічної та фінансової безпеки України необхідно створити для цього належні правові та організаційні умови, зокрема, шляхом удосконалення положень відповідного законодавства. Так, наприклад, на законодавчому рівні слід визначити мету та завдання діяльності господарських судів; розширити принципи, на яких ґрунтується їх робота (законності, доступності та ін.); оптимізувати систему господарських судів тощо.

Одержано 12.10.2017

УДК [342.511:342.518](438)

Микола Іванович МАРЧУК,
завідувач кафедри конституційного
і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-0217-478X

ДО ПРОБЛЕМИ «РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ» ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Потреба осучаснення Української держави безпосередньо пов'язана із необхідністю трансформації системи органів державної влади, наповнення їх функцій новим змістом та потребою передачі частини даних функцій на місцевий рівень. Разом із тим даний процес має іще один вимір – передачу частини таких функцій суб'єктам приватно-правових відносин, тобто фактичне їх «роздержавлення». Даний підхід є актуальним і для правоохоронної функції держави. Прикладом цього можуть стати наукові та

© Марчук М. І., 2017

практичні напрацювання правоохоронців Республіки Польща у даній сфері. Такий підхід допомагає позбавити, зокрема, поліцію від тих завдань, які можуть належним чином виконуватися іншими (недержавними) суб'єктами забезпечення громадського порядку і громадської безпеки та зосередити її потенціал на найбільш значущих напрямах.

У першу чергу у Польщі було проведено приватизацію завдань поліції у галузі охорони осіб та майна. До недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності було віднесено охоронні фірми, детективні агентства та служби охорони порядку, що створюються організаторами масових заходів.

Організаційно-правові засади їх діяльності визначено законом Польщі від 22 серпня 1997 р. «Про охорону осіб та майна». У штаті приватних суб'єктів охоронної діяльності Польщі на даний час перебуває близько 250 тис. осіб (натомість чисельність особового складу поліції нині складає близько 90 тис. осіб). Визначені даним законом суб'єкти пропонують широкий спектр послуг з охорони осіб та майна, а саме: фізичну охорону осіб, об'єктів і територій; конвоювання транспорту; охорону спортивних і культурно-масових заходів тощо.

Польський законодавець при цьому чітко визначив перелік об'єктів, територій та закладів, що підлягають обов'язковій охороні, – це об'єкти, важливі для обороноздатності, державного економічного інтересу, державної безпеки та інших важливих інтересів держави. До них віднесено: підприємства з виготовлення спеціальної (стратегічної) продукції; склади державного резерву; аеро- та морські порти; банки; електростанції; теплоелектроцентралі; трубопроводи; телекомунікаційні та поштові об'єкти та заклади; енергетичні та телекомунікаційні лінії; греблі; державні архівні установи. Вищеназвані об'єкти повинні охоронятися спеціальними приватними озброєними охоронними формаціями (охоронними бюро, службами безпеки), персонал яких має право на носіння зброї та відповідне технічне забезпечення. Водночас зауважимо, що інші завдання у галузі охорони громадського порядку та громадської безпеки на основі закону формально приватизації не піддавалися.

У зв'язку із проведенням такого «роздержавлення» правоохоронної функції у РП цілком логічною видається постановка питання про можливість застосування примусу суб'єктами приватного права. Так, закони Польщі від 22 серпня 1997 року «Про охорону осіб і майна» та «Про забезпечення масових заходів» уповноважують приватних суб'єктів охоронної діяльності до

здійснення повноважень у галузі охорони осіб і майна та визначають цілі цієї діяльності. Зокрема, зазначено, що охорона осіб повинна забезпечувати безпеку їх життя, здоров'я та особисту недоторканість, а охорона майна має бути спрямована на запобігання злочинам і правопорушенням щодо майна, протидію спробам заподіяння шкоди, унеможливлення доступу на охоронювану територію не уповноважених на це осіб. Легітимними формами охоронної діяльності визнані безпосередня фізична охорона та технічне забезпечення. Слід зазначити, що дана діяльність підлягає ліцензуванню з боку поліції воєводства та здійснюється її комендантом.

До повноважень охоронних фірм відносяться: встановлення підстав легітимного перебування осіб на охоронюваних територіях або об'єктах; перевірка документів з метою встановлення особистості; затримання осіб, які становлять очевидну безпосередню загрозу для життя або здоров'я людей, а також для майна, що перебуває під охороною, за умови їх негайної передачі поліції. У разі виникнення потреби ефективність реалізації цих повноважень гарантується можливістю застосування засобів безпосереднього примусу.

Законодавцем визнані такі засоби безпосереднього примусу: фізична сила у вигляді нейтралізуючих прийомів або інших подібних технік оборони, кайданки, багатофункціональні оборонні палиці, сторожові собаки, електричні паралізатори, газова зброя. Разом із тим органи поліції уповноважені видавати письмові рекомендації з метою усунення виявлених порушень і дотримання приватними охоронними структурами приписів права.

Іще однією формою «роздержавлення» правоохоронної функції поліції стало створення в Польщі детективних агентств. Закон від 6 липня 2001 р. «Про детективні послуги» визначив засади здійснення підприємницької діяльності у галузі надання детективних послуг, права і обов'язки детективів, засади та порядок набуття повноважень щодо надання такого виду послуг. Відповідно до ст. 2 закону поняття «детективні послуги» визначено як дії, що полягають у добуванні інформації про осіб, предмети та події, реалізовані на підставі укладеної з клієнтом угоди, у формах та в галузі, не віднесених до компетенції державних органів та інституцій.

Детективи уповноважені здійснювати такі чинності: збір інформації у цивільних справах щодо майна та дотримання вимог чесності у господарчих стосунках, нелегітимного використання у господарчій діяльності товарних знаків і торгівельних марок,

нечесної конкуренції та оприлюднення відомостей, що становлять комерційну таємницю; розшук майна та осіб (загиблих або таких, які переховуються); збір інформації у справі, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, провадження у справах про фінансові злочини та ін.., якщо при провадженні можна застосувати норми кримінального права, за умови, якщо замовник цих дій не є органом, що здійснює або наглядає за провадження з цих справ.

Детективна діяльність у Республіці Польща визнана діяльністю квазіполіцейською, а тому законодавець передбачив досить жорсткі умови отримання ліцензії детектива, що видається комендантом поліції воєводства після складання кандидатом іспиту спеціально створеній комісій. Тематика іспиту надзвичайно широка, охоплюючи питання з різних галузей права. Разом із тим законом не визначено чіткий перелік засобів і методів, що можуть використовуватися детективом при виконанні службових повноважень.

Підвівши риску, хочемо зазначити, що в основі «роздержавлення» правоохоронної функції поліції в Республіці Польща лежить потреба увільнити поліцію від функцій, що можуть виконуватися іншими (у тому числі й недержавними) суб'єктами, а також прагненням надати громадянам можливість безпосередньої участі у підвищенні рівня безпеки в суспільстві. При цьому залучення до здійснення правоохоронної діяльності суб'єктів приватно-правових відносин об'єктивно сприяє розширенню стратегічних можливостей суспільства і держави у боротьбі з правопорушеннями.

Одержано 12.10.2017

УДК 35.082.7

Сахиб Салех МАХДИ,
аспирант Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

АДМИНИСТРАТИВНО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ МЕРЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

На сегодня одной из наиболее значимых проблем стабильного развития и функционирования системы государственной службы является выборочное присутствие различных практик гендерной дискриминации как при поступлении на службу, так и во время ее прохождения гражданами Украины. В связи с этим, актуальным

© Махди С. С., 2017

заданием юридической науки является исследование существующих административно-правовых мер противодействия гендерной дискриминации в системе государственно-властных отношений с целью оценки их результативности и выработке предложений, направленных на повышение их регуляторной эффективности.

Отметим, что по своей сущности недопущение гендерной дискриминации в сфере государственной службы является сердцевиной принципа равного доступа к государственной службе, который предусмотрен действующим законодательством во всех современных государствах мира. В Украине принцип равного доступа к государственной службе предусмотрен, прежде всего, Конституцией Украины как Основным Законом государства, который гарантирует равное право доступа граждан на государственную службу и службу в органах местного самоуправления.

Согласно букве украинского законодательства равный доступ к государственной службе предполагает запрет всех форм (в том числе и на почве гендерной принадлежности) и проявлений дискриминации, отсутствие необоснованных преимуществ определенной категории граждан во время вступления на государственную службу и ее прохождения. Соответственно, в действующем законодательстве предусмотрены меры, направленные на противодействие дискриминационным практикам. Условно, их целесообразно разделить на меры общего организационного характера, меры индивидуального характера и кадровая политика.

Меры общего организационного характера связаны непосредственно с общей реализацией политики в сфере государственной службы. Исходя из содержания раздела III закона Украины «О государственной службе» от 10.12.2015 № 889-VIII мерами организационного характера предупреждения возможных прецедентов гендерной дискриминации является деятельность субъектов, которые наделены полномочиями организовывать управленческо-правовой режим прохождения государственной службы на всех уровнях. В частности речь идет о функционировании центрального органа исполнительной власти, который осуществляет политику в сфере государственной службы, Комиссии по вопросам высшего корпуса государственной службы, руководителей государственной службы в государственном органе, служба управления персоналом государственного органа.

Меры индивидуального характера сопряжены с определенными в законе правомочностями государственных служащих защитить

себя от дискриминации при выполнении профессиональных обязанностей в процессе прохождения государственной службы. К таким мерам следует отнести подачу жалобы и требование письменно подтвердить приказ или распоряжение вышестоящего руководителя. Подача жалобы вышестоящему руководству служащим, который считает, что он поддается гендерной дискриминации, является важной административно-правовой мерой защиты прав государственного служащего. Согласно ст. 11 закона Украины «О государственной службе» от 10.12.2015 № 889-VIII служащий может требовать от руководителя государственной службы создания комиссии для проверки изложенных в жалобе требований. Комиссия создается в составе не менее трех человек и в течении двадцати дней должна проверить изложенные в жалобе факты, о чем письменно уведомить лицо, которое подало жалобу. Процедура подачи и рассмотрения жалобы должна рассматриваться в контексте защиты права на государственную службу. Правом на требование письменного подтверждения приказа (распоряжения) вышестоящего руководства (ст. 9 Закона о госслужбе) можно воспользоваться в случае возникновения у исполнителя сомнений в законности такого приказа (распоряжения). Гипотетически, если в процессе служебно-трудовых отношений руководитель среднего звена получает распоряжения вышестоящего руководителя в котором четко прослеживается дискриминационное содержание, сущность которого имеет в своей основе гендерную составляющую, распоряжению присущи признаки незаконности. В таком случае исполнитель может потребовать письменное подтверждение такого распоряжения и проинформировать вышестоящий орган или руководителя о дискриминационной составляющей его вынужденных действий.

В качестве отдельной административной гарантии предупреждения дискриминации также выделим эффективную кадровую политику в сегменте государственного управления. Основная цель кадровой политики в системе государственной службы состоит в том, чтобы обеспечить оптимальный баланс процессов обновления и сохранения численного и качественного состава кадров в его развитии в соответствии с потребностями самой организации, требованиями действующего законодательства, состоянием рынка труда. В связи с тем, что основной материей кадровой работы является человек, группы людей, которыми наполняются организационные структуры системы государственного

управления, кадровое обеспечение является важнейшей гарантией эффективности государственной службы. Соответственно, любые проявления гендерной дискриминации в рамках корпоративных служебных отношений ставят под угрозу качество формирования кадрового состава, совершенствование трудового потенциала, а также является деструктивным фактором, который влияет на результативность выполнения государственными служащими своих обязанностей. В связи с этим, важнейшей идейной составляющей кадровой политики является практическая реализация основ антидискриминационной политики государства Украина, которые предусмотрены законом Украины «Об основах предупреждения и противодействия дискриминации Украины» от 06.09.2012 № 5207-VI.

Реалии сегодняшнего развития государственности Украины требуют пересмотра идейных стандартов антидискриминационной политики по примеру развитых государств Европейского Союза. Следует отметить, что по состоянию на сегодняшний день в Украине начался процесс усовершенствования административно-правового механизма предупреждения дискриминации в сфере государственной службы. В качестве подтверждения этого следует указать на проект закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины (относительно гармонизации законодательства в сфере предотвращения и противодействия дискриминации с правом Европейского Союза)», который был зарегистрирован в Верховной Раде 20.11.2015 и 16.02.2016 принят за основу.

Получено 12.10.2017

УДК 659.4:327

Сергій Миколайович МЕЛЬНИК,
начальник військово-юридичного факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ГЕНЕРАЛЬНИМ ШТАБОМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день забезпечення інформаційної безпеки та організація використання інформаційного простору пронизує не тільки суспільне життя, а й стає одним із провідних напрямів

© Мельник С. М., 2017

діяльності державних органів влади, державних діячів, політологів, аналітиків та військовослужбовців. Усвідомлення про важливість забезпечення інформаційної безпеки та наслідків, що можуть статися у разі не приділення належної уваги до її забезпечення, спонукало нашу державу до ратифікації Конвенції про кіберзлочинність. Не вдаючись до аналізу питання про забезпечення інформаційної безпеки у глобальному вимірі, зупинимось на тому, яким чином забезпечується інформаційна безпека органами військового управління (на прикладі Генерального Штабу Збройних Сил України).

Згідно Наказу Міністерства оборони України Генеральний Штаб Збройних Сил України входить до переліку органів військового управління юрисдикція яких поширюється на всю територію України та діє на підставі Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України, яким регламентовано його повноваження щодо забезпечення інформаційної безпеки у Збройних Силах України. Серед яких можна виділити: 1) проведення інформаційно-аналітичної діяльності в інтересах підтримання у готовності і бойового застосування Збройних Сил; 2) визначення потреб в інформаційних ресурсах; 3) здійснення комплексу заходів щодо захисту інформації з обмеженим доступом, що є власністю держави, криптографічного та технічного захисту інформації; 4) організація опрацювання інформаційно-аналітичних матеріалів щодо стану та підготовки Збройних Сил та надання їх у встановленому порядку Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України та органам державної влади; 5) впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність органів військового управління; 6) участь в організації використання інформаційного простору держави та здійснення контролю за таким використанням.

Повноваження Генерального штабу Збройних Сил України у сфері забезпечення інформаційної безпеки характеризуються повнотою та достатністю для забезпечення того, щоб більшість складових інформаційної безпеки було забезпечено на користь збереження та зміцнення національної безпеки держави, обороноздатності, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів. Але справа в тім, що будь-яке повноваження органу державної влади або органу управління буде набувати ефективності тільки у разі якщо запроваджено належний механізм його реалізації. Зокрема це стосується повноважень, якими наділений Генеральний штаб Збройних Сил України у сфері забезпечення інформаційної безпеки як складової неподільної глобальної безпеки.

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

Для безперешкодної реалізації зазначених повноважень та отримання ефективних наслідків від них необхідно розглядати на законодавчому рівні та серед наукової спільноти питання про взаємодію органів військового управління у сфері інформаційної безпеки та підіймати питання про притягнення до відповідальності у разі вчинення дій, що спрямовані на посягання на інформаційну безпеку у лавах Збройних Сил України. Адже Генеральний штаб Збройних Сил України, здійснюючи повноваження, що спрямовані на забезпечення інформаційної безпеки, сприяє забезпеченню інформаційного суверенітету України, вдосконаленню державного регулювання розвитку інформаційної сфери, наповненню внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну, вжиттю комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.12(094)

Анастасія Муслімівна МЕРНИК,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОХОРОНИ ОСНОВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Важливою ланкою в забезпеченні основних прав людини є механізм правової охорони основних прав. Сам термін «охорона прав» широко використовується в загальній теорії права, конституційному праві та галузевих юридичних науках. Проте, в більшості досліджень він не визначається. Ця обставина значною мірою заважає більш глибше дослідити правові явища, що відображають правоохоронні відносини, призводить до змішання таких понять, як «охорона», «захист», «забезпечення прав», «реалізація прав», «гарантія прав і свобод», що в підсумку знижує ефективність, наукову і практичну значимість досліджень.

Крім того, серед вчених, які все-таки дають визначення охорони основних прав людини, немає єдності. Зазначені обставини вимагають того, щоб поняття «охорона основних прав» набуло

© Мерник А. М., 2017

наукової обґрунтованості і зайняло відповідне місце в системі категорій права.

Існує, як мінімум, чотири підходи до визначення цього терміна. Один з цих підходів заснований на твердженні про те, що поняття «охорона прав людини» тотожний терміну «захист прав людини», що обидва ці терміни є синонімами, та можуть замінювати один одного. Так, діяльність, спрямована на усунення перешкод в здійсненні прав і обов'язків, на боротьбу з невиконанням обов'язків і зловживанням правом, становить зміст охорони (захисту) прав.

Ототожнення «охорони» та «захисту» обґрунтовується авторами тим, що:

– заходи захисту і заходи охорони не зустрічаються в чистому вигляді, так як заходи захисту певною мірою виконують функції охорони;

– слова «охорона» і «захист» етимологічно близькі, а явища рівнозначні.

Визнати ці доводи переконливими не представляється можливим, оскільки «близькість» понять і явищ зовсім не виключає їх змістовну і цільову індивідуальність.

Інший підхід до визначення поняття охорони прав людини зводиться до того, що воно включає в себе досить широкий спектр правових явищ. За своєю структурою охорона диференціюється на три наступні ланки: регулятивна, забезпечувальна і захисна.

Таке розуміння цього явища скоріше потрібно вважати здійсненням права, ніж «охороною прав людини».

Третій підхід до визначення охорони прав зводиться до того, що охорона прав – це перш за все державний примус, який включає в себе наступні елементи: інститут відповідальності, інститут захисту, інститут попередження, інститут процесуального забезпечення.

Схожий підхід до зазначеної проблематики до правоохоронних засобів включає: заходи попереджувального впливу, заходи припинення правопорушень, заходи захисту суб'єктивних прав і забезпечення юридичних обов'язків, заходи юридичної відповідальності.

Проте, в цьому випадку безпідставно обмежили механізм охорони прав тільки примусом, виключивши з нього багато дієвих непримусових правових засобів охорони прав. Слід наголосити, що завдання охорони прав людини неможливо вирішувати виключно заходами державного примусу; вдосконалення охорони права вимагає постійного соціального контролю, зміцнення дисципліни,

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

виховно-правової роботи, застосування не тільки ретроспективної, а й позитивної відповідальності.

Четвертий підхід полягає в тому, що ряд дослідників в поняття «охорона прав людини» включають як власне охорону прав (недопущення посягань на основне право людини) так і захист прав (активне відновлення порушеного (оскарженого) права), співвідносячи «охорону прав» і «захист прав» як ціле і частину.

Так, охорона прав полягає не тільки у відновленні порушеного права, а й у створенні таких умов, при яких суб'єктивні права громадян безперешкодно б реалізовувались.

Наведені вище точки зору про охорону основних прав як на досить широке правове явище ґрунтуються, як видається, на існуючих нині в теорії права функціях, однією з яких є правоохоронна функція. В теорії права переважає думка про те, що функція права – це напрям правового впливу на суспільні відносини за допомогою вирішення однорідних завдань, об'єднаних єдиною метою.

З наведеної дефініції видно, що стрижнем функції є мета. В зв'язку з цим можна зробити висновок, що правоохоронна функція як правове наукове явище також формується навколо мети, яка визначається як запобігання правопорушень та інших соціальних відхилень. Причому, під запобіганням правопорушень необхідно розуміти сукупність таких правових явищ як: з одного боку – превенції і припинення правопорушень, а з іншого – захист прав (відновлення прав і юридичної відповідальності).

Однак, в такому вигляді мета, покладена в основу функції права, що отримала назву правоохоронна, представляється дуже широкою. Вона включає в себе, по суті, дві рівновеликі цілі. Якщо мета охорони прав людини полягає в попередженні та профілактиці порушень прав людини, в усуненні перешкод (які не є правопорушеннями), що заважають їх здійсненню, то мета захисту основних прав полягає в тому, щоб відновити вже порушене право, якщо це об'єктивно можливо. Таким чином, відмітною ознакою охорони прав і захисту прав є ступінь їх зв'язку з порушенням прав. Охорона діє тоді, коли немає порушення права, а захист повинен наступати тоді, коли є правопорушення.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.741:35.088.7

Юлія Олександрівна МИХАЙЛОВА,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-6736-7980

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ НАУКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Питання ефективності функціонування поліції є надзвичайно актуальними, адже саме на цей орган покладається забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Серед багатьох факторів, які визначають ефективність діяльності поліції по виконанню покладених на неї завдань, найважливіші місця займають управління та організація праці.

Організація праці – це раціональний взаємозв'язок між трьома елементами трудового процесу – знаряддями праці, предметами праці та робочою силою. Задача організації праці полягає у найбільш раціональному використанні робочої сили, знарядь і предметів праці.

Вищою формою організації праці є наукова організація (далі – НОП). Наукова організація праці – це процес удосконалення організації праці на основі досягнень науки і передового досвіду.

На даному етапі функціонування Національної поліції України все гостріше постає питання яким чином ефективно впровадити НОП в діяльність поліцейських та успішно розв'язати завдання наукової організації праці. Одним із шляхів оптимізації та ефективного впровадження НОП в діяльність поліцейських в нашій країні є використання передового світового досвіду наукової організації праці, адже в Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ зазначається, що одним із шляхів реалізації Концепції є вивчення та застосування передового світового досвіду щодо функціонування органів внутрішніх справ європейських держав.

Зарубіжними країнами сьогодні накопичено значний досвід щодо впровадження НОП в діяльність поліцейських підрозділів, особливо це стосується патрульної служби, адже у більшості країн

© Михайлова Ю. О., 2017

чисельність патрульних становить 60–75 % особового складу поліцейських органів, тому вона все частіше стає об'єктом досліджень, причому глибоких та всебічних, із залученням спеціалістів з галузей управління, права, соціології, економіки, психології та ін.

Характерною особливістю наукової організації праці для патрульної служби зарубіжних країн є наділення працівників патрульно-постової служби широким колом повноважень. Вони мають право офіційно попереджати про недопущення подальшої протиправної поведінки, затримувати правопорушників, проводити обшуки, застосовувати методи фізичного впливу, використовувати гумові кийки, наручники, вогнепальну зброю, гранати зі сльозогінним газом і т. п.

Типовим для поліцій зарубіжних країн щодо наукової організації праці є високе технічне забезпечення патрульної служби, без чого її ефективна робота взагалі неможлива. На службу поліції поставлені найновіші досягнення природничих і технічних наук. Поліція має розгалужену систему експертно-дослідних і наукових установ. Одночасно закони США, Франції, Великобританії, Канади, ФРН встановлюють такий порядок використання науково-технічних засобів, який сприяє виявленню істини при розслідуванні злочинів і водночас забезпечує охорону прав і законних інтересів громадян.

Завдяки високому рівню технічної оснащеності патрульної служби поліції розвинутих країн забезпечується мобільність нарядів. Чимало уваги приділяється інформаційному забезпеченню нарядів: у багатьох країнах поліцейські з патрульного автомобіля за лічені хвилини можуть отримати будь-які дані, що містяться у базі даних інформаційного центру.

Ще однією особливістю наукової організації праці поліцейських зарубіжних країн є розробка та забезпечення оптимальної системи організації патрулювання. З цією метою в поліції більшості зарубіжних країн характерною рисою став розподіл території, що обслуговується на невеликі ділянки, кожна з яких розглядається як окрема територіальна одиниця. Кордони дільниць патрулювання визначаються так, щоб кожна з них мала приблизно однакові умови та прямокутну конфігурацію. Надається перевага квадрату, що забезпечує коротшу середню відстань між окремими пунктами і надає більше можливостей для зміни маршруту, якщо в цьому виникає необхідність. Розподіл працівників за дільницями

залежить від об'єму роботи, яку слід виконати. Відповідно, розмір патрульних дільниць у багатьох містах поступово збільшується в міру віддалення від центру та наближення до околиць, що обумовлено зменшенням чисельності населення на території та кількості вчинених там правопорушень.

Розроблення планів дислокації нарядів, також відноситься до завдань наукової організації праці. Під час розробки таких планів, як правило ураховують постійні і тимчасові фактори, що вирізняють обслуговувану територію, беруться до уваги й різні дані про відомих поліції осіб, які раніше скоювали злочини, або схильних до вчинення протиправних дій розшукуваних осіб, що переховуються від судових і правоохоронних органів, викрадене майно, зниклих безвісти тощо. Особливо враховується чисельність і професійна кваліфікація персоналу, призначеного нести патрульну службу, та виявлений шляхом опитування та аналізу практики ступінь довіри жителів до поліції, а також упевненість у її можливостях, що впливає на частоту та характер наданих населенням повідомлень. У різних країнах широко практикують «активний» метод патрулювання, що полягає в таємному та відкритому спостереженні поліцейських за особами, що уже вчиняли такі самі злочини, а також за місцевістю, де вони можуть появитися, для запобігання вчиненню на території обслуговування будь-яких небезпечних злочинів.

Форми і методи роботи патрулів постійно вдосконалюються завдяки проведенню глибоких і всебічних наукових досліджень, часто із залученням спеціалістів в області управління, права, соціології, економіки, психології та інших галузей знань. Очевидно, що доцільним для українських спеціалістів мають бути подальші постійні спостереження за найбільш результативними розробками закордонних колег, утім слід також враховувати деякі особливості у роботі патрульної поліції в Україні, її регіональні особливості функціонування, недосконалість нормативного забезпечення, рівень технічного оснащення.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.951

Валерій Іванович МОСКОВЕЦЬ,
кандидат соціологічних наук, доцент
(Харківський національний університет внутрішніх справ);
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-0216-9470

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Проблема забезпечення національної безпеки викликає сьогодні серйозну заклопотаність громадських і державних діячів, учених, усіх громадян України. Багатоаспектність і комплексність цієї проблеми зробили її предметом дослідження фахівців практично всіх галузей наукового знання: техніки, філософії, соціології, права, психології, економіки, математики, екології, біології, охорони здоров'я та ін.. Проте дослідження зазначеного питання, в першу чергу, потребує від нас визначення поняття «національна безпека». Для цього звернемося до закону України «Про основи національної безпеки України», де цьому явищу дається наступне визначення: «національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам». Таким чином, можна стверджувати, що національна безпека охоплює усі важливі елементи життя країни в цілому.

Політика національної безпеки України має бути спрямована на захист життєво важливих національних інтересів, яка базується на таких визначених законодавством України принципах: пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів; своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам; чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки; демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави; залучення громадянського суспільства до процесу вироблення та реалізації політики національної безпеки; використання в інтересах України механізмів міжнародної колективної безпеки.

З точки зору концептуальних основ для забезпечення національної безпеки істотне значення має не лише наявність

© Московець В. І., 2017

деталізованої та розробленої системи законодавства, а й рівень розвитку правової системи, важливими компонентами якої є ступінь відповідності функціонуючих правових норм правосвідомості та праворозумінню громадян. З огляду на це проблему забезпечення національної безпеки неможливо вирішити при низькому рівні правової культури громадян і представників органів державної влади, відсутності традиції правової держави. Реалізація основних принципів і положень політики національної безпеки Української держави досягається шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих доктрин, стратегій, концепцій і програм у таких сферах, як політична, економічна, соціальна, воєнна, екологічна, науково-технологічна, інформаційна тощо. На наш погляд національна безпека – вельми складна багаторівнева функціональна система, в якій здійснюється постійна взаємодія і протиборство між внутрішніми та зовнішніми загрозами і життєво важливими інтересами особи, суспільства та держави. За такої взаємодії протиборства та інтереси і загрози постійно впливають інші елементи системи національного оточуючого середовища та дій управлінського середовища. Цільовою функцією цієї системи є ступінь захищеності національних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Здійснюючи дослідження національної безпеки ми можемо констатувати, що в понятті «національна безпека» є кілька рівнів: «безпека людини», «суспільна безпека», «державна безпека». Своєю чергою, національна безпека є складовою понять «міжнародна регіональна безпека» та «міжнародна глобальна безпека», оскільки нація є частиною людства, і жодна нація не може протиставляти себе людству чи підміняти себе з ним, що означало би протиставлення частки себе цілому, або ототожнення частки з цілим. Тому не можна абсолютизувати, перебільшувати значення національної безпеки, одночасно не можна також применшувати значення і роль національної безпеки як дуже важливого складника глобальної безпеки. Водночас, звертаючись до закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» у ст. 9 ми можемо побачити, цей нормативно-правовий акт визначає основні блоки завдань громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, до яких можна віднести наступні завдання: у сфері охорони громадського порядку, у сфері охорони державного кордону, у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Розглядаючи зазначені блоки завдань, які ставляться перед громадськістю ми можемо диференціювати їх з рівнями національної безпеки. Отже, такі рівні національної безпеки: «безпека людини», «суспільна безпека», «державна безпека» цілком відповідають таким завданням, що ставляться перед громадськістю, як охорона громадського порядку, охорона державного кордону, виникнення надзвичайних ситуацій, подолання надзвичайних ситуацій. Таким чином, ми можемо побачити, що основні завдання, які ставляться перед громадськістю законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» повністю відповідають рівням національної безпеки. Однак для з'ясування ролі громадськості і її значення у забезпеченні національної безпеки держави ми маємо визначити: чи є громадськість у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки. Для з'ясування зазначеного питання звернемося до галузевого законодавства. Так у відповідності до ст. 4 закону України «Про основи національної безпеки України» серед суб'єктів забезпечення національної безпеки зазначаються громадяни України та об'єднання громадян. Звідси ми можемо констатувати, що громадськість є суб'єктом забезпечення національної безпеки.

Отже, для забезпечення належного функціонування держави нею створюється належний механізм забезпечення національної безпеки. Елементом цього механізму в Україні є розвинене громадянське суспільство, на яке вітчизняним законодавством покладається обов'язок захисту усіх елементів національної безпеки. Поряд з цим, варто зазначити, що громадськість здійснює захист національної безпеки поряд з державними органами. Однак громадськість виступає допоміжною, підштовхувальною силою по забезпеченню національної безпеки і не може самостійно здійснювати цю функцію. Таким чином, хоча громадськість і наділена рядом прав і завдань стосовно забезпечення національної безпеки держави, вона є лише допоміжним суб'єктом здійснення цієї діяльності поряд з державними органами, яким вона має право допомагати.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.7

Олексій Олексійович НАВРОЦЬКИЙ,
аспірант юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ І КЛАСИФІКАЦІЇ ПРАВ ДИТИНИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

У сучасних реаліях розвитку української національної державності, одним із пріоритетних завдань діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування є пошук і реалізація оптимальних управлінських засобів забезпечення повноправності дитини. Враховуючи те, що діюче законодавство України і документи Організації Об'єднаних Націй закріплюють широкий перелік прав дитини, усталених підходів до визначення категорії «права дитини» та їх класифікації вироблено по цей час не було. У зв'язку з цим, своєрідним внеском юридичної науки у вирішення означеної вище проблеми, є розробка класифікації прав дитини на основі напрацьованих юридичною доктриною підходів.

Представники національної правової доктрини накопичили певний досвід наукової розробки проблематики прав дитини. Так, С. А. Саблук у дисертаційному дослідженні «Правове становище дитини в Україні (теоретико-правовий аспект) (2009 р.) права дитини визначає як «природні й соціально-державні можливості, необхідні для існування дитини, її виховання, розвитку, здобуття знань, набуття навичок формування фізичного, духовного, морального і соціального потенціалу». Дещо ширше визначення пропонує Н. М. Опольська. У дослідженні «Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект)» права дитини нею визначаються як «об'єктивно визначені соціально-економічним рівнем розвитку суспільства юридично гарантовані можливості задоволення потреб та інтересів дитини, реалізація яких є необхідною умовою для її нормального життя та гармонійного розвитку і здійснюється самою дитиною або за допомогою інших осіб, тобто гарантовані державою можливості задоволення потреб, що дають змогу дитині розвиватися відповідно до віку та індивідуальних задатків». Заслуговує також на увагу і варіант визначення прав дитини, який пропонуються Н. М. Онищенко та О. Л. Львовою, які права дитини асоціюють з певними можливостями дитини щодо її гармонійного розвитку і

© Навроцький О. О., 2017

росту в певних соціальних, економічних і духовних умовах, що відповідають певним координатам часу і простору.

Вважаємо, що наведені вище визначення не є оптимальним з огляду на намагання повною мірою визначити соціально-юридичні можливості дитини. На користь цього говорить та обставина, що жодне з них не відображає класичні структуру суб'єктивного права, яка складається з трьох елементів: «право-поведінка» (право на власні дії), «право-вимагання» (право на дії з боку держави або зобов'язаної особи), «право-домагання» (право на забезпечувальні державно-примусові дії з боку держави). У відповідності до викладеної позиції дитина не лише має узаконену можливість діяти певним чином для задоволення потреб та інтересів, а також користується можливістю вимагати від держави та інших суб'єктів суспільних відносин вчиняти дії та приймати рішення, спрямовані на забезпечення повноцінної життєдіяльності. Спираючись на це права дитини ми визначимо як передбачені нормами чинного законодавства і гарантовані державним впливом можливості самостійно вчиняти дії, спрямовані на створення умов для її повноцінної життєдіяльності задля досягнення благополуччя у всіх сферах суспільного життя, а також вимагати обов'язковості вчинення таких дій третіми особами або державою у випадках, передбачених законом. Зауважимо, що повноцінна життєдіяльність і благополуччя є центральними сутнісними ознаками при визначенні прав дитини. Саме стан благополуччя дитини як об'єктивна ситуація, коли у дитини є все те, що задовольняє потреби її розвитку і сприятливо характеризує її в очах оточуючих близьких і його самого є кінцевою метою нормативно-правового врегулювання статусу дитини.

Запорукою повного і всебічного висвітлення прав дитини є їх розгорнута класифікація. Відзначимо, що у юридичній доктрині були поодинокі спроби класифікації прав дитини. Так, Н. М. Крестовська, пропонує два критерії класифікації прав дитини: в залежності від рівня юридичної регламентації (права, що передбачені законодавством міжнародного рівня та права, що передбачені законодавством національного рівня) та в залежності від змісту (загальнолюдські права та свободи, адаптовані щодо дитини та спеціальні права дитини). В свою чергу, А. Д. Гусєв та Я. С. Яскевич у навчальному посібнику «Права людини» (2002 р.) пропонують класифікацію прав дитини в залежності від сфери життєдіяльності дитини на особисті і соціально-культурні.

Різноманітність юридичних конструкцій, які нормативно закріплюють права дитини у різних сферах життєдіяльності дає

підстави підтримати позначені критерії класифікації прав дитини. Разом із тим, ми вважаємо наведений перелік груп прав дитини вузьким за змістом і недостатнім для повноцінного доктринального розкриття специфіки правового статусу дитини. Тому, за вказаним критерієм пропонуємо умовно розподілити права дитини у такі самостійні групи: природні права й свободи дитини, громадянські (особисті) права дитини, права дитини у сфері публічно-громадського життя, права дитини у сфері культурно-духовного розвитку, права дитини в сфері економічних відносин і праці, права дитини у сфері оздоровлення та відпочинку, права дитини у сфері соціального забезпечення, права дитини як члена сім'ї, права дитини, яка має статус біженця, або розлученої з сім'єю. Слід зауважити, що групи прав дитини є взаємопов'язані за змістом і відображають особливі соціально-правові можливості дитини як громадянина і члена соціуму.

Одержано 12.10.2017

УДК 351

Віталій Олегович НАЙДА,
курсант 2 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Збройна агресія Російської Федерації проти національної безпеки та територіальної цілісності України призвела до повної окупації Автономної Республіки Крим. РФ активно підтримує сепаратистські та проросійські заворушення на Сході нашої держави за допомогою відповідних, добре оснащених розвідувально-диверсійних підрозділів. Крім цього, у безпосередній близькості від українського кордону на території РФ сконцентровано значні угрупування Збройних Сил РФ, достатні для забезпечення військового вторгнення на територію України. Водночас РФ проводить широкомасштабну інформаційну війну проти України, застосовує різноманітні засоби політичного та економічного тиску тощо.

Такі зміни у зовнішньополітичному середовищі вимагають повноцінного використання не лише всіх можливостей державних

© Найда В. О., 2017

інститутів, але й потенціал недержавного сектору, зокрема інститутів громадянського суспільства.

Під час подій кінця листопада 2013 р. – лютого 2014 р. громадянське суспільство реально довело, що воно здатне виступати надійним гарантом незворотності демократичних перетворень в Україні. Цей безпрецедентний досвід та аналіз подальшого перебігу суспільно-політичних процесів дає підстави розглядати громадянське суспільство в Україні як вагомий суб'єкт протидії зовнішній агресії і слугує надійним гарантом забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності України.

Сталою тенденцією останніх років залишається зростання кількості офіційно зареєстрованих громадських об'єднань значна частина з яких, тією чи іншою мірою, зміцнює обороноздатність держави. Це стосується, зокрема, незалежних аналітичних центрів, науково-технічних товариств, об'єднань ветеранів бойових дій, ветеранів збройних сил та спецпідрозділів, оборонно-спортивних товариств, оздоровчих та фізкультурно-спортивних об'єднань, козацьких об'єднань, молодіжних патріотичних організацій тощо.

Отже, громадянське суспільство відіграє неабияку роль у забезпеченні національної безпеки в умовах агресії Російської Федерації, яка проявляється у наступних аспектах:

1. Потенціал громадянського суспільства залучається до оновлення засадничих документів державної політики, нормативно-правових актів у сфері забезпечення безпеки, участі у розробці інших документів та управлінських рішень.

2. Громадяни та громадські об'єднання фінансово та матеріально підтримують Збройні Сили України та інші українські збройні формування. Масового поширення серед громадян та громадських об'єднань України набуло надання благодійної допомоги Збройним силам України, зокрема, в рамках акції «Підтримай Українську армію!».

3. Громадські об'єднання беруть участь в організації та проведенні військової підготовки, допризовної військової підготовки, у військово-патріотичному вихованні молоді.

4. Громадські об'єднання організовують та проводять масові мирні акції, спрямовані на суспільно-політичну консолідацію, засудження війни та агресора, протидію російській пропаганді та об'єктивне інформування світової громадськості.

5. Громадськість співпрацює з органами державної влади щодо протидії та припинення діяльності організацій антидержавного, сепаратистського спрямування.

Отже, з метою більш повного та ефективного використання громадянського суспільства для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії РФ необхідно здійснювати подальше вдосконалення форм і механізмів державно-громадської взаємодії. Пріоритетне значення на цьому шляху має приділятися громадській участі у суспільно-політичній консолідації, налагодженні системи громадського контролю та протидії інформаційній агресії.

Одержано 12.10.2017

УДК [347.962.2:005](477)

Олексій Олегович НАУМКІН,
студент 3 курсу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ПРИ ВІДБОРІ НА ПОСАДУ СУДДІ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО СУДОУСТРІЙ І СТАТУС СУДДІВ»

У даний період часу дуже гостро постає питання громадського контролю за органами які здійснюють правосуддя. Існує декілька форм громадськості на правосуддя:

1) Коли громадськість безпосередньо здійснює правосуддя (товариські суди у СРСР);

2) Коли представники громадськості складають безпосередньо органи правосуддя (діяльність народних або присяжних засідателів);

3) Коли громадськість може вплинути на кадрову політику держави при формуванні корпусу професійних суддів (безпосередні вибори суддів громадянами держави або існування громадських органів за якими існує право: заблокувати яку-небудь кандидатуру не доброчесного судді).

Перша форма дуже примітивна і існує більш у тоталітарних державах. Це наприклад, постанова від червня 1929 року ВУЦВК і РНК УСРР за якою утворюються громадські суди та примирні камери. Ці органи створювались на загальних зборах робітників якщо це був товариський суд або на громадських зборах селян коли це була примірна камера. Але у цей час керівництво здійснювало ВКП(б) СРСР, тому представники цих органів були під контролем відповідних структур цієї організації. Тому представники

© Наумкін О. О., 2017

товариських судів не мали спеціальної юридичної освіти, а повинні були відповідати «Моральному кодексу будівника комунізму». З провалом тоталітарного режиму дана форма правосуддя припинила своє існування.

Друга форма правосуддя бере початок свого існування з реформ 60-х років XIX ст., коли з'явився суд присяжних засідателів. У даний час присяжні засідателі існують згідно із законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016. Згідно зі ст. 63 ч. 3 вони формуються безпосередньо відповідними місцевими радами. Та згідно зі ст. 68 під час виконання своїх обов'язків звільняються від виконання своїх основних трудових обов'язків. Це означає, що наша держава піклується про статус та кадровий відбір присяжних засідателів. Але невизначений статус засідателів у спеціалізованих судах (наприклад Вищий Антикорупційний Суд України).

Третя форма бере свій початок від мирових судів. Інститут також виник у час демократизації суспільства 60-х років XIX ст. Вони обиралися земськими зборами і Міськими думами. У наступний час наша держава відійшла від принципу відбору суддів представницькими органами, але це пов'язано з тим, що голова держави координує відбір на посаду судді та кандидатура судді повинна пройти довгий шлях від відбору Вищої кваліфікаційної комісії суддів та спеціального навчання протягом 12 місяців у Національній школі суддів до подання Вищої ради правосуддя Президенту України. У цьому процесі безпосередню участь бере Громадська рада доброчесності, яка регулюється ст. 85 закону України «Про судоустрій і статус суддів» ця рада утворюється згідно з законодавством з метою відповідності норм професійної етики, яких повинен обов'язково дотримуватися даний суддя або кандидат на посаду судді. Громадська рада доброчесності складається з 20 членів та повинна збирати: перевіряти, аналізувати інформацію щодо судді або кандидата на посаду судді, надавати Кваліфікаційній комісії суддів інформацію щодо кандидата на посаду судді та надавати за наявності відповідних підстав Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Для здійснення цих повноважень зазначених у цій статті передбачається, що членом Громадської ради доброчесності надається право безоплатного та повного доступу до відкритих державних реєстрів.

Громадська рада доброчесності формується з громадськості, але до неї не входять особи, які перебувають у дружніх чи особистих

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

стосунках с суддею чи кандидатом на посаду судді, якщо він перебуває у дружніх чи інших особистих стосунках з суддею чи з кандидатом на посаду судді, якщо він причетний до справ які розглядав чи розглядає такий суддя, за наявності іншого конфлікту інтересів або обставин, що викликають сумнів у його неупередженості. Члени Громадської ради доброчесності призначаються зборами представників громадських об'єднань які скликаються Головою Вищої кваліфікаційної комісії суддів у цих зборах приймають участь громадські організації які здійснюють діяльність у правозахисній сфері, а також ставлять за мету подолання корупції в Україні. Ці організації не можуть фінансуватися юридичними особами які мають бюджетний або інший фінансовий зв'язок з офіційно визнаними Верховною Радою терористичними організації та країною агресором. Членом Громадської ради доброчесності обирається громадянин України строком на 2 роки. Громадська рада доброчесності вважається правомочною за умовою призначення, як найменше 10 її членів.

Можна сказати, що Громадська рада доброчесності є тим органом, що втілює думку громадськості відносно кожної кандидатури судді тому потрібно сказати, що це дуже важливий і потрібний орган який надає шанс громадського контролю з боку суспільства.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.749

Ігор Львович НЕВЗОРОВ,
професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-3973-950X;

Павло Васильович ХОТЕНЕЦЬ,
суддя Господарського суду Харківської області, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ФУНКЦІЇ СПЕЦІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ В ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Створення в структурі зарубіжної поліції спеціальних підрозділів відбувалося в різні часи і для виконання різних функцій, таких, як:

- припинення антигромадських виявів, масових безпорядків (групових хуліганських проявів, масових безладь, бунтів в місцях позбавлення волі);
- вжиття заходів по боротьбі з організованою злочинністю;
- звільнення заручників, силової підтримки поліцейських заходів;
- боротьби з тероризмом;
- розшук і затримання особливо небезпечних і озброєних злочинців;
- забезпечення охорони публічного порядку при проведенні масових заходів;
- подолання великих виробничих аварій, катастроф, стихійного лиха та інших надзвичайних обставинах;
- охорона суддів та учасників, які беруть участь у кримінальному судочинстві, охорона учасників програми по захисту свідків.

Своєю чергою, концепція щодо створення сил спеціального призначення зародилася в США в 1960 році. В Лос-Анджелесі був створений перший загін SWAT. Спочатку спеціальний підрозділ не мав організаційної структури і в нього входили звичайні співробітники поліції які пройшли спеціальну підготовку, і крім своєї участі в SWAT виконували свої звичайні повсякденні завдання, що негативно вплинуло на організацію діяльності підрозділу. Так,

© Невзоров І. Л., Хотенець П. В., 2017

по команді збір не всі співробітники прибували вчасно, виконуючи свої безпосередні службові обов'язки, оскільки не мали можливості звільнитися.

Надалі загін SWAT став окремим підрозділом з постійним складом.

В даний час за аналогією міста Лос-Анджелес регіональні підрозділи SWAT діють у всіх великих містах США, з успіхом виконуючи поставлені перед ними завдання по боротьбі зі злочинністю та тероризмом.

В Італії під час поліцейської реформи в 1977 році для боротьби з тероризмом було створено спеціальний підрозділ NOCS. У першому складі NOCS входили 30 співробітників поліції, які пройшли протягом року ряд тренувань, по рукопашному бою, стрільбі з вогнепальної зброї тощо. По закінченню підготовки, бійців загону стали залучати до виконання спеціальних операцій, як правило, в основному для затримання учасників терористичного угрупування «Червоні бригади». Надалі група була перетворена на повноцінний дивізіон із збереженням первісних цілей і функцій NOCS, а саме боротьба з тероризмом і попередження терористичних актів.

Всі бійці є поліцейськими і підпорядковуються безпосередньо керівництву поліції Італії, при цьому підтримуючи тісні відносини з іншими спецпідрозділами Європи, і займаючись підготовкою бійців спецпідрозділів інших країн.

GSG 9 – спецназ федеральної поліції Німеччини виконує завдання з проведення спеціальних операцій.

GSG 9 входить безпосередньо підпорядковується тільки МВС Німеччини. Це зроблено для того, щоб виключити участь підрозділу в незначних операціях, не властивих підрозділу.

Чисельність GSG 9 становить 300 чоловік, які діляться на три загони. Перший виконує завдання по боротьбі з тероризмом, другий загін виконує завдання по захисту будь-яких морських об'єктів і суден від нападів терористів. Третю групу GSG 9 складають парашутисти-десантники. В даний час бійці підрозділу виконують різні спеціальні заходи, як на території Німеччини, так і за її межами.

Поліцейський спецназ Польщі SPAP – підрозділ поліції спеціального призначення – створений у всіх воєводствах. Його завданням є антитерор, затримка збройних злочинців тощо.

Grupo de Operacoes Especiais (GOE) – антитерористичний спецпідрозділ у складі поліції громадської безпеки Португалії. Його чисельність становить 150 чоловік.

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

Головне призначення загону спеціального призначення «ШЕР» Внутрішніх військ Національної гвардії Киргизії – антитерор і боротьба зі злочинністю. Загін створений для боротьби зі злочинністю, з незаконними бандформуваннями, ліквідація їх баз та захисту конституційних прав громадян. Загін складається із професійно підготовлених офіцерів і прапорщиків, що проходили спеціальну підготовку в Туреччині, Китаї, США.

В Узбекистані створена окрема бригада швидкого реагування (ОБШР). Узбецький спецназ тренують фахівці США, Туреччини, Великобританії. В цій країні існує також ОБСО (окремий батальйон спеціальних операцій) «Каплан» («Рись»), створений в 2001 році по аналогу високогірних альпійських підрозділів Австрії («Ягдкоманд»). Він складається виняткова зі співробітників, що мають офіцерське звання та пройшли спеціальну підготовку, що включає в себе: здатність переносити екстремальні навантаження на організм, викликані умовами високогір'я; здатність адекватно реагувати на найменші зміни оперативної обстановки та ін., що ставить їх на один щабель з багатьма спецпідрозділами світу.

В МВС Таджикистану діють:

– ОМОН – загін міліції спеціального призначення;

– загін гірськолижних стрільців;

– загін гірських єгерів;

– загін спеціальної розвідки;

Таким чином, міжнародний досвід свідчить, що спеціальні підрозділи, створені в системі поліції, і діють у багатьох державах світу. Причиною та підставою їх створення у переважній більшості є трагічні події, пов'язані з організованою злочинністю, тероризмом, взяттям заручників, диверсіями на спецоб'єктах тощо.

Поряд з цим, маємо зауважити, що зарубіжний досвід діяльності спеціальних підрозділів вказує, на те що діють як окремі спеціальні підрозділи з постійним складом та чітко визначеними завданнями та функціями, що дає можливість своєчасно реагувати на терористичні акти, порушення публічного порядку в умовах крайнього ускладнення оперативної обстановки тощо.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.74(477)

Інна Олегівна ОСТАПЕНКО,
здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАСНУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК ОРГАНУ ПІДТРИМКИ ПРАВОПОРЯДКУ У ВІЙСЬКОВОМУ ГАРНІЗОНІ

Головним завданням сучасної правової держави є реалізація правоохоронної функції, забезпечення якої неможливе без існування надійної правоохоронної системи.

Одним з основних суб'єктів правоохоронної діяльності, забезпечення законності, правопорядку та військової дисципліни, захисту конституційних прав військовослужбовців у Збройних Силах України в цілому та у гарнізоні зокрема, є Військова служба правопорядку (далі – Служба правопорядку), до основних завдань та функцій якої зокрема віднесено запобігання, виявлення і припинення злочинів та інших правопорушень у Збройних Силах України, обставин, причин і умов, що їм сприяли, а також захист військового майна від розкрадання та інших протиправних посягань. Однак Служба правопорядку не має юридичних повноважень вести досудове слідство, оперативно-розшукову діяльність тощо. Так, якщо військовослужбовець самовільно залишив частину, військовим слід звернутися до державних правоохоронних органів та чекати відповідних дій.

На разі, в Україні склалася така ситуація, коли під час виконання завдань в зоні проведення антитерористичної операції, в інших військових гарнізонах в умовах дії особливого періоду діюча система правоохоронних органів не забезпечує ефективне та оперативне розслідування військових злочинів, що негативно впливає на стан боєготовності військових частин і підрозділів Збройних Сил України та інших військових формувань у межах гарнізону.

Відповідно до чинного законодавства України проведення досудового розслідування кримінального правопорушення, у тому числі у військовій сфері, належить до компетенції органів Національної поліції України, в окремих випадках досудове розслідування проводять слідчі органів безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

Однак, поліція відчуває певні труднощі під час проведення оперативно-розшукових і слідчих заходів при розслідуванні

© Остапенко І. О., 2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

специфічних складів злочинів у військовій сфері, вчинених військовослужбовцями на території дислокації військових частин, а також у населених пунктах, які розташовані на лінії розмежування. У зв'язку з цим виникає необхідність у створенні єдиного незалежного правоохоронного органу із функціями забезпечення правопорядку та широкими повноваженнями щодо виявлення, припинення, розслідування і запобігання правопорушень, скоєних військовослужбовцями, на місцевому рівні у межах військового гарнізону та на території держави в цілому.

У переважній більшості провідних країн Європи та світу, таких як США, Велика Британія, Франція, Китай, Японія та інших, правоохоронні органи з військовим статусом (військова поліція, карабінери, жандармерія) функціонують в структурі їх збройних сил, підпорядковані міністру оборони або мають подвійне підпорядкування, наділені широкими повноваженнями щодо виявлення, припинення та розслідування злочинів, скоєних військовослужбовцями, а також виконують поліцейські та адміністративні функції в інтересах відповідної країни.

Враховуючи досвід із забезпечення правопорядку у військових структурах найбільш розвинутих країн Європи та світу, в яких функціонують правоохоронні органи з військовим статусом, рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 було схвалено Концепцію реформування кримінальної юстиції України, якою передбачено перетворення Служби правопорядку у Військову поліцію України та віднесення до її компетенції розслідування військових злочинів, проект закону про яку з 2015 року знаходиться на розгляді у Верховній Раді України (проект Закону № 1805 від 21.01.2015).

Таким чином існує необхідність у створенні в рамках такої Військової поліції оперативно-розшукових підрозділів для розслідування правопорушень, які вчиняють військовослужбовці гарнізону. Адже правопорушення у військовій сфері мають свої специфічні особливості (наявність соціального суб'єкту, специфічне розташування об'єктів, неможливість проведення окремих слідчих дій представниками Національної поліції України тощо).

Події останнього часу продемонстрували масові повторювання правопорушень, які трапляються у військовій сфері. Так, одним із таких правопорушень є пожежі на військових складах. За останні три роки в різних гарнізонах України на складах боєприпасів та військової техніки сталися до десятка пожеж різної інтенсивності, серед яких: жовтень 2015 року – місто Сватове у Луганській області,

березень 2017 року – місто Балаклія у Харківській області, вересень 2017 року – село Малоянисоль у Донецькій області, вересень 2017 року – селище Калинівка Вінницької області та інші. За кожним випадком відомості внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Однак, слід зазначити, що правопорушення повторюються, а військова інфраструктура протягом останніх років зазнає значних ударів та втрат, що призводить до знищення стратегічних запасів військового майна та послаблення обороноздатності держави.

Так, військова поліція повинна не лише забезпечувати здійснення досудового розслідування з урахуванням специфіки військової служби, а й попереджувати та виявляти правопорушення.

Таким чином, створення Військової поліції удосконалить організацію забезпечення правопорядку і законності у Збройних Силах України, правоохоронних органах спеціального призначення та інших військових формуваннях у межах гарнізону, забезпечить можливість оперативно здійснювати розслідування найбільш поширених військових злочинів, що позитивно вплине на рівень національної безпеки держави.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.1

Юрій Юрійович ПАЙДА,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-6424-6419

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В РОБОТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Реформування правоохоронної системи України є одним із найважливіших кроків на шляху становлення демократичної держави, в якій пануватиме верховенство права. Упродовж реформи органи внутрішніх справ повинні пройти складний процес трансформації із каральних органів у сервісну службу європейського зразка, основним завданням якої стане забезпечення прав та свобод людини. Необхідним елементом реалізації згаданої трансформації є реформування порядку підготовки майбутніх

© Пайда Ю. Ю., 2017

правоохоронців та створення сучасної європейської моделі роботи працівників поліції. Залучення громадських організацій (як національних, так і міжнародних) до процесу підготовки і безпосередньої роботи, здійснення громадського контролю за дотриманням прав і свобод людини і громадянина у роботі поліції сприяє відкритості системи МВС зокрема та підвищенню рівня довіри до поліції.

В Україні забезпечення прав і свобод людини і громадянина є одним із основних завдань процесу реформування українського суспільства, що набуває особливого значення в контексті європейської інтеграції України. Прагнення української держави стати повноправним членом світового співтовариства спрямоване на зміщення векторів діяльності правоохоронних органів з метою першочергового забезпечення останніми національних конституційних норм та світових стандартів дотримання прав людини.

За сучасних умов ефективне забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності вимагає концептуально нових підходів, що обумовлюють докорінні зміни організаційно-правових засад їх функціонування, зокрема гуманізацію діяльності та підвищення її авторитету, побудову відносин між правоохоронними органами і народом на засадах партнерства, удосконалення форм, методів та засобів забезпечення прав людини тощо.

Чинне законодавство України ставить на перше місце забезпечення прав і свобод людини і громадянина у діяльності правоохоронних органів. Зокрема в законі України «Про Національну поліцію» у статтях 1, 2 закладені концептуальні основи для формування нового, людиноцентристського мислення поліцейського. Так, вказано, що Національна поліція України (далі – поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку. А серед завдань поліції окремо наголошено на тому, що завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки та порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави. Та тільки третє місце за значимістю посідає завдання щодо протидії злочинності.

Важливим аспектом нового Закону є закріплення верховенства права як принцип діяльності поліції. У ст. 6 Закону зміст вказаного принципу розкрито у вже традиційній для українського законодавства площині: через визначення пріоритету прав і свобод

людини над повноваженнями та інтересами органів державної влади. В Законі встановлено, що поліція в своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

У статті 7 Закону «Дотримання прав і свобод людини» закріплено також дуже важливий принцип пропорційності в обмеженні прав і свобод людини: «Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування».

У цій же статті вперше на законодавчому рівні виписано внутрішній механізм припинення проявів катування поліцейськими та неналежного поводження: «Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. Уразі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності».

І, нарешті, у частині 5 вказаної статті встановлено, що в діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

Таким чином, можна констатувати, що України зробила значний крок у забезпеченні дотримання прав людини і громадянина у правоохоронній діяльності, закріпивши відповідні норми на законодавчому рівні.

Одержано 12.10.2017

УДК 343.1

Ігор Олексійович ПАНОВ,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МАЙБУТНЄ МИТНОЇ СЛУЖБИ – ПИТАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Більш ніж чверть століття тому, 25 червня 1991 року, Український парламент ухвалив закон «Про митну справу в Україні». Однак, незважаючи на те, що із введенням у 2004 році у дію Митного кодексу Закон втратив чинність, митники саме цей документ вважають основою створення законодавчої бази діяльності української митниці, фундаментом започаткування реалізації митної справи в незалежній Україні.

Реформування системи фіскальних органів у цілому і митниці зокрема – давнє бажання усіх урядів, що були в Україні за часи її новітньої історії. За останні декілька років обговорювалися різні варіанти реформування органів, діяльність яких спрямована на наповнення державного бюджету. Масштаб проблеми реформування полягає в тому, що і з митною і податковою системами також пов'язана діяльність багатьох інших державних органів і цілих напрямів регуляторної сфери. Це і правоохоронна система, і інфраструктура, і різні види державного контролю. Для того, щоб ефективно реалізувати, на перший погляд, очевидні перетворення, необхідним є розуміння фактичної специфіки державної митної та податкової діяльності, сутності фіскальної та регулятивною складової функцій цієї діяльності.

У 2013 році в фокусі влади опинився варіант об'єднання податкових і митних органів з урахуванням світового досвіду. Схема з єдиним фіскальним міністерством вже була випробувана в десятках країн. Шлях об'єднання не у всіх країнах виявився ефективним. В кожному окремому випадку на успіх подібних реформ впливали абсолютно різні фактори і підводні камені. За думкою ініціаторів повинно було відбутися об'єднання функцій податкової та митної служб для уникнення їх структурного, функціонального та інформаційного дублювання, для підвищення справедливості та ефективності фіскальної системи, покращення якості обслуговування платників податків, підвищення рівня конфіденційності для клієнтів. Натомість виникла деградація

© Панов І. О., 2017

кадрового та професійного потенціалу, руйнація всієї правоохоронної складової в галузі митної справи. А інформаційне об'єднання звелося виключно до злиття підрозділів статистики. Перебільшення фіскальної складової діяльності митної служби, яка не має прямого стосунку до управління митним кордоном, негативно відобразилося на структурі утвореного державного органу.

Роком пізніше урядовою постановою було ліквідовано Міністерство доходів і зборів та створено Державну фіскальну службу. Втім зміна вивіски не змінила вмісту, а структура залишилася, як і раніше, не мобільною і недиверсифікованою. Митниця у складі фіскальної служби не отримала чіткої управлінської вертикалі та чіткого визначення відповідальності за результати реалізації митної політики, а також залишилося не визначеним питання єдиного центру прийняття рішень з митних питань та питань розвитку митної справи. Проте ліквідація Міністерство доходів і зборів значною мірою не змінила розстановки сил і балансу функцій всередині Державної фіскальної служби. Ключовий акцент продовжував робитися на питанні наповнення державного бюджету. При цьому, суто митні функції, функції митного адміністрування службою реалізуються за залишковим принципом.

У 2015 році виникла ідея передачі митниць в управління (аутсорсинг) іноземним компаніям. Хоча ідея була дискусійною, уряд України прокоментував необхідність проведення експерименту із зовнішнього управління митницями тим, що під час перевірок на митницях виявлені значні недоліки та порушення в організації митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, негативні результати у боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил. Таким чином планувалося передати на аутсорсинг чотири митниці в західних областях. Головним посилом такого нововведення була ліквідація корупції, припинення контрабандних потоків, збільшення зборів на митному кордоні та впровадження нової, ефективної системи управління українськими митницями.

Згодом думки розділилися. З одного боку депутати зареєстрували законопроект «Про Національну митницю», який передбачав існування митниці як самостійного органу, з другого – Кабінет міністрів України тримав курс, узгоджений з Міжнародним валютним фондом, на позбавлення митниць статусу юридичних осіб і включення їх до складу територіальних органів Державної фіскальної служби на правах структурних підрозділів з одночасною ліквідацією такого поняття як митний пост. Наприкінці 2016 року

ЄС і МВФ почали наполягати на структурній реформі Державної фіскальної служби України. Після не простих переговорів українська сторона погодилася з таким пунктом меморандуму про співпрацю з Міжнародним валютним фондом, як повне злиття податкової та митної адміністрацій. Оскільки фахівці з митної справи, експерти з питань зовнішньоекономічної діяльності, діячі законодавчої і виконавчої гілок влади розуміють можливі економічні і, насамперед, політичні наслідки такого рішення, воно до сьогодні не було прийняте і перспектива його прийняття мізерна.

За планами уряду структурна реформа митниці передбачає запровадження організаційної структури фіскальної служби за функціональним принципом, підвищення аналітичної спроможності апарату Державної фіскальної служби, ліквідацію митниць в областях та скорочення кількості адміністративного персоналу. Вже з 1 січня 2018 року всі 27 митниць України будуть об'єднані в одну Міжрегіональну митницю. Слід зазначити, що керівники регіональних представництв міжрегіональної митниці будуть мати менше повноважень, ніж зараз мають керівники обласних митниць.

Увесь цей час, з метою привернути додаткову увагу законодавців, уряду та суспільства до проблем реформування митниці, у митному співтоваристві відбувалися дискусії за участю політичних та економічних експертів, експертів із митних питань Незалежної митної агенції, громадськості, бізнесу, профспілкової організації митних органів України, представників парламентського Комітету з питань податкової та митної політики щодо поглядів на майбутнє української митниці.

Процес реформування податкової та митної служб супроводжується низкою критики та рядом питань, вирішення яких є необхідним для ефективної та повної мобілізації коштів до бюджетів та позабюджетних фондів. Утворення міністерства з чисто фіскальною функцією свідчить про те, що податкова політика в Україні розвивається в європейському руслі. Проте в Україні успішній реалізації даної реформи може перешкодити певна національна специфіка. Тому метою будь якої системної реформи в нашій державі, а особливо бюджетоутворювальної, повинно бути не технічне копіювання однієї із існуючих моделей податково-митної інтеграції, а взяття за основу кращої світової практики і застосування її у вітчизняних реаліях. З наявного світового досвіду розбудови податкових і митних органів Україна обрала варіант Великої Британії. Саме інтеграція податкової та митної служб в Об'єднаному Королівстві вважається однією з найуспішніших фіскальних реформ у світовій практиці. Управління по податковим

та митним зборам було створено з орієнтацією на платника податків. У складі Управління функціонують чотири підрозділи, що діють за напрямами оподаткування фізичних осіб, податкових пільг, корпоративного оподаткування і забезпечення сплати податків з прибутків, доходів і капіталів, а також здійснюють збір та облік митних платежів, податків (включаючи ПДВ), пов'язаних із імпортом товарів, контролює імпортні та експортні потоки товарів.

Наразі, ще аналізуються минулі та майбутні реформаторські заходи, ведуться пошуки ефективної моделі вітчизняної митниці, обговорюються функціональні та інформаційні взаємодії митниці із державою, бізнесом та громадянами, від яких і залежить те, чим закінчиться фіскальна реформа в нашій державі і яким буде майбутнє митної незалежності України.

Одержано 12.10.2017

УДК 35.078.3

Ірина Вікторівна ПАНОВА,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-4325-5428

ОХОРОНА ПРАВА ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Розвиток української правової системи, визнання пріоритету прав і свобод людини і громадянина, включення у глобальний світовий інформаційний простір національної інформаційної сфери потребує належної охорони інформаційних прав громадян в сфері публічного управління. Закон України «Про інформацію» прямо зазначає, що право на інформацію охороняється законом. Держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації. Втім право людини на доступ до інформації вимагає не тільки гарантії його належної реалізації, а і таких засобів охорони, що могли б захистити людину від можливих посягань.

Національне законодавство містить різні юридичні засоби охорони та захисту реалізації зазначених прав громадян. До них можна віднести всі юридичні засоби, що виконують превентивну функцію, спрямовані на запобігання порушень прав людини,

© Панова І. В., 2017

зокрема, норми права, які закріплюють: можливості для вільного доступу до статистичних даних, інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів; обов'язок суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення; обов'язок суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації; здійснення державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію тощо

Право громадянина на доступ до інформації в сфері публічного управління знаходить свій прояв у його фактичній поведінці, а саме зверненню до суб'єкта владних повноважень з метою отримання інформації. В такому випадку громадянин стикається з публічними потребами та інтересами, які представляє і захищає суб'єкт владних повноважень. Закон України «Про доступ до публічної інформації» не містить переліку інформації, яка не може бути надана, а натомість визначає критерії, на підставі яких може бути обмежено доступ – залежно від конкретних обставин ситуації та інформації, що запитується. Доведення того, що доступ до інформації може бути обмежений, покладається на розпорядника публічної інформації. Таким чином, якщо ці інтереси не вступають між собою у протиріччя, відповідно до нормативно визначених процедур, відбувається реалізація згаданих вище потреб у межах владно-управлінської діяльності або в інших формах державної діяльності, пов'язаних з нею. З іншого боку такі дії обумовлюють виникнення правового обов'язку у суб'єкта владних повноважень щодо забезпечення їх реалізації та охорони. В такому випадку саме охорона виступає формою реалізації суб'єктами владних повноважень прав громадян на доступ до інформації в сфері публічного управління, яка передбачена законодавством з метою забезпечення досягнення конкретного суспільно-державного результату.

Охорона прав громадян на інформацію в сфері публічного управління відбувається також у створенні механізму захисту від протиправних посягань. Важливим елементом зазначеного механізму, якому притаманна яскраво виражена правозахисна функція, є юридична, зокрема адміністративна, відповідальність. Так, законом України «Про доступ до публічної інформації» та ст. 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність за вчинення таких порушень: ненадання відповіді на запит; ненадання інформації на запит; безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію; неоприлюднення інформації відповідно до ст. 15 закону України

«Про доступ до публічної інформації»; надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації; несвоєчасне надання інформації; необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом; нездійснення реєстрації документів; навмисне приховування або знищення інформації чи документів.

Однією з головних якостей адміністративної відповідальності є її оперативність. Кодексом України про адміністративні правопорушення встановлені досить стислі терміни, протягом яких може відбуватись притягнення до адміністративної відповідальності. Саме оперативність обумовлює цінність адміністративної відповідальності як засобу охорони та захисту прав громадян, а можливість швидкого реагування на порушення є одним із суттєвих факторів її ефективності.

Підсумовуючи вищевказане варто зазначити, що охорона прав громадян на доступ до інформації може також відбуватись в процесі реалізації суб'єктами владних повноважень адміністративної відповідальності як примусового методу публічного управління в інформаційній сфері, адже в окремих випадках метою публічного управління як раз і є забезпечення інформаційних прав і свобод громадян, може виявлятись через деліктне адміністративно-правове регулювання, тобто в тих випадках, коли відносини, пов'язані із забезпеченням прав громадян на доступ до інформації, регулюються тільки шляхом встановлення адміністративної відповідальності за певні правопорушення.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.9:351.74

Оксана Олександрівна ПАНОВА,
доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-3533-5076

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИЛ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ Й БЕЗПЕКИ ЗА ОСОБЛИВИХ УМОВ

Детермінантами безпрецедентного погіршення стану публічного порядку і безпеки виступають не стільки самі по собі негативні соціально-економічні чинники суспільного розвитку сучасної

© Панова О. О., 2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

України, скільки нездатність протиставити цим чинникам зважену державну економічну, соціальну, правову політику і організаційно-правовий механізм її реалізації на всій території країни, забезпечити належний правовий порядок використання сил та засобів органів внутрішніх справ і узгодженості функціонування всіх ланок системи державної влади, відповідальність державного апарату за рішення, що приймаються, у тому числі у сфері безпосереднього захисту прав і законних інтересів громадян від протиправних посягань, беззаконня і свавілля. Невипадково тому в даний час провідного значення набувають спроби зміцнення правоохоронної системи, відновлення довіри до неї населення, надання їй більшого динамізму, обґрунтованості і відповідальності за рішення, що приймаються.

Комплексне використання сил і засобів органів поліції з підтримання публічного порядку повинне базуватися на принципах: зосередження основних сил і засобів в найбільш вірогідних місцях порушень публічного порядку; безперервність, гнучкість і активність правоохоронців; маневреність силами і засобами.

До чинників, що викликають необхідність маневру силами і засобами, можна віднести: скоєння небезпечного злочину; розшук і затримання особи, що його вчинила; виникнення масових заворушень між озброєними угрупуваннями; проведення мітингів, та інших масових заходів без попереднього узгодження з органами місцевого самоврядування і тому подібне.

Маневр передбачає, з одного боку, об'єднання зусиль різних служб і підрозділів по виконанню єдиного завдання, взаємне надання допомоги, з іншої – дозволяє одними і тими ж силами ефективніше підтримувати публічний порядок в певних районах міста.

Таким чином, надійне забезпечення публічного порядку і безпеки в особливих умовах обумовлює необхідність комплексного використання сил і засобів органів поліції яке залежить від ряду об'єктивних чинників, а саме:

– кількості і протяжності вулиць в місті, числа місць відпочинку та інших громадських місць, де потрібна присутність співробітників поліції;

– укомплектованістю особового складу підрозділу патрульної поліції як основної сили по охороні публічного порядку і постійної роботи по ліквідації поточного некомплекту поліцейських;

– виключення дислокацій сил різних служб в одному і тому ж місці в один і той же час;

KhNUIAiR(Institutional Repository of KhNUIA)

– участі співробітників апаратів МВС, ГУНП, та інших додаткових сил з підтримання публічного порядку, створення за рахунок цього більшої щільності сил в місцях концентрації правопорушників;

– масованого використання військовослужбовців спеціальних моторизованих військових частин в одному з районів міста при різкому ускладненні оперативної обстановки;

– добре налагодженої обліково-аналітичної роботи, що дозволяє безперервно стежити за оперативною обстановкою і своєчасно приймати рішення відповідно до неї.

На наш погляд, об'єктивний підхід до вирішення проблем публічного порядку: вимагає комплексного використання сил і засобів органів поліції; комплексний підхід з охорони публічного порядку вимагає погоджених дій не лише сил органів поліції, але і державних органів управління, а також органів місцевого самоврядування та інших громадських формувань; комплексність в охороні публічного порядку може бути досягнута лише за умови, що кожен орган державної влади, орган місцевого самоврядування, органи поліції постійно реалізують матеріальні і процесуальні норми у сфері охорони публічного порядку.

Одержано 12.10.2017

УДК 341.17

Олександр Сергійович ПЕРЕДЕРІЙ,
доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-4898-876X

ПРІОРИТЕТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ У СВІТЛІ АКТИВІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Підписання у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію) надало нового імпульсу для реформування всіх елементів правоохоронної системи України. Передусім, це було пов'язано з руйнуванням тоталітарних рудиментів функціонування органів охорони правопорядку на основі визнання поваги до демократичних принципів, верховенства права, ефективного врядування, надійного захисту прав людини і основоположних

© Передерій О. С., 2017

свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і повазі до різноманітності, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової економіки. Реальне втілення цих принципів зобов'язує переглянути пріоритетність стратегічних цілей діяльності всіх органів і структур, що входять до правоохоронної системи України. Зокрема:

– забезпечення особистої безпеки особи, забезпечення охорони суспільних відносин від протиправних посягань, створення у суспільстві умов, за яких можливе стабільне функціонування всієї системи державних органів. Результативність виконання вказаного завдання обумовлюється, перш за все, «гнучкістю» та компетентністю правоохоронних служб, взаємодією з громадянським суспільством та політичним керівництвом держави;

– сприяння міжнародній стабільності та безпеці на основі ефективної багатосторонності, посилення співробітництва та діалогу між Сторонами з питань міжнародної безпеки та антикризового управління, зокрема з метою реагування на глобальні й регіональні виклики та основні загрози;

– правоохоронна політика держави має відповідати засадам Спільної політики безпеки і оборони України і ЄС (СПБО), а також недопущенню конфліктів та антикризового управління, забезпечення регіональної стабільності, роззброєння, нерозповсюдження, контролю над озброєннями та експортом зброї, а також поліпшенням діалогу у цьому сегменті відносин. СПБО має для ЄС важливе значення з огляду на сучасні загрози цивілізаційного розвитку;

– налагодження співробітництва в частині запобігання поширення зброї масового знищення, супутніх матеріалів і засобів їхньої доставки;

– розробка ефективної системи контролю над озброєнням, експортного контролю та заходів боротьби з незаконною торгівлею зброєю, зокрема стрілецькою і легкою;

– налагодження ефективної системи запобігання та боротьби з тероризмом відповідно до міжнародного права, міжнародних норм у сфері прав людини, а також відповідно до гуманітарного права та норм права, що регулюють статус біженців. Сьогодні тероризм став однієї з найбільш актуальних і обговорюваних проблем світового порядку. Цілями терористичних актів є не тільки військові об'єкти та військові, але й найбільш уразливі цивільні об'єкти і цивільні особи. Акти терору спрямовані на розповсюдження масової паніки, лякання, підрив довіри до влади, її шантаж, окупації територій суверенних держав тощо. Терористичні прояви кидають виклик не

тільки урядам країн, але й самому сучасному суспільному устрою. Тому кожен державний службовець зобов'язаний робити все можливе для організаційної і інформаційної протидію тероризму) (протидія тероризму має здійснюватися у напрямі обміну інформацією щодо терористичних угрупувань та організованих груп, які здійснюють їх підтримку, обміну досвідом та інформацією про тенденції тероризму та стосовно засобів і способів боротьби з тероризмом, зокрема допомогу у технічній галузі та навчанні, обміну досвідом стосовно запобігання тероризму);

– забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема відповідних документів Ради Європи;

– налагодження системи спільного управління міграційними потоками територіями та подальший розвиток всеохоплюючого діалогу щодо питань у сфері міграції, зокрема протидія нелегальній міграції, незаконного переправлення осіб через державний кордон та торгівлі людьми, а також включення проблемних питань у сфері міграції до національних стратегій економічного та соціального розвитку регіонів, звідки походять мігранти;

– розбудова ефективної системи запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму. Із цією метою Сторони посилюють двостороннє та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво на оперативному рівні. Сторони забезпечують імплементацію відповідних міжнародних стандартів, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF) та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті ЄС;

– налагодження системи співробітництва правоохоронних інституцій України і ЄС, яка спрямована на протидію незаконному обігу наркотиків, зменшення обсягів їх постачання, торгівлі та попиту на наркотики, боротьбу з наслідками для здоров'я та соціальними наслідками наркозалежності, а також на більш ефективне запобігання відводу хімічних прекурсорів, що використовуються для нелегального виробництва наркотиків та психотропних речовин;

– комплексна і ефективна протидія перетину державного кордону нелегальними мігрантами, контрабанди товарів, вчинення економічних злочинів, злочинів у сфері оподаткування, здійснення корупційних дій як у приватному, так і в державному секторі, протидія підробці документів, боротьба з кіберзлочинністю;

– підвищення стандарти протидії протиправним явищам в сфері забезпечення екологічної безпеки, створення ефективного

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

механізму транскордонного та міжрегіонального співробітництва (зазначимо, що в ЄС забезпечення екологічної політики є цілим відокремленим видом спільної державної політики).

Практичне втілення зазначених пріоритетів у діяльності правоохоронної системи України залежить від системи взаємопов'язаних факторів. Найголовнішими з них є політична воля держави реалізовувати реформи, економічна спроможність держави і підтримка широких верств громадськості. У процесі реалізації реформ правоохоронних органів України слід також усвідомлювати, що впровадження європейських еталонних стандартів правоохоронної діяльності має відбуватись за умови, коли примусові дії в межах правоохоронної діяльності мають бути не основним, а похідним (допоміжним) засобом, що є на озброєнні у правоохоронних структур.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.11

Юлія Миколаївна ПЕРЕРВА,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-7559-5710

ПРАВОВА ЕКСПЕРТИЗА ЗАКОНОПРОЕКТУ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЛЕГІТИМНОСТІ ЗАКОНУ

Розвиток чинного законодавства України та його реформування ставить нові вимоги як до змісту закону так і до його якості. Сьогодні важко уявити, що новий законодавчий акт може бути створено без участі професіоналів, перше за все юристів. Залучення наукових установ, навчальних закладів та спеціалістів для здійснення експертизи законопроекту міцно посіло своє місце у практиці законодавчого процесу. Це питання є не новим і для науки, дослідженням експертизи законопроектів займалися такі вчені, як Г. О. Івлієв, М. В. Максимов, О. С. Піголкін, Т. Я. Хабрієва та ін., але актуальність її подальшої розробки зберігається, оскільки експертиза законопроектів не знайшла належного врегулювання чинним законодавством.

Виникає питання, що ж таке експертиза і в чому вона полягає? Звичайно в юридичній літературі під поняттям» «експертизи» розуміють спеціальне дослідження законопроекту на предмет його

© Перерва Ю. М., 2017

сумісності з чинним законодавством. Це найбільш загальне визначення навряд чи можна вважати достатнім для розуміння цілей експертизи.

Метою експертизи взагалі – є оцінка відповідності досліджуваного законопроекту певним правовим критеріям. У зв'язку з цим постає потреба у розробці «критеріїв якості закону». Треба, щоб ці критерії охоплювали всі показники якості закону.

Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів ухвалені постановою колегії Міністерства юстиції України визначають перелік питань предмету правової експертизи, який є орієнтовним і призначений для проведення експертного дослідження проекту нормативно-правового акта будь-якого виду та галузі права. І хоча в постанові зазначено, що залежно від змісту проекту, особливостей предмета його регулювання, виду експертизи до нього можуть бути включені додаткові питання більш конкретного характеру. На наш погляд, при експертизі саме законопроекту до числа таких критеріїв слід віднести також: обґрунтованість застосування правового регулювання у формі закону; дотримання правил законодавчої техніки; дієвість – розгляд завдань, що вирішуються у конкретній сфері та відповідність результатів поставленій меті, цілям, культурним особливостям та надбанням держави.

Формування комплексного уявлення про експертизу законопроекту неможливе без аналізу її завдань. Так, завданнями експертизи, на думку Центру політико-правових реформ, є: об'єктивний і всебічний розгляд законопроекту; перевірка відповідності законопроекту вимогам і нормам чинних нормативних актів, правил законопроектування; оцінка відповідності проекту нормативного акта сучасному рівню наукових знань, державній науково-правовій політиці, соціальній і економічній доцільності; аналіз рівня використання наукових досліджень, світового досвіду, прогнозування соціально-економічних; аналіз правових та інших наслідків реалізації законопроекту; підготовка науково-обґрунтованих експертних висновків.

Значення експертизи законопроектів сьогодні особливо зростає, оскільки українське законодавство інтенсивно розвивається і реформується. Проте, внутрішня науково-правова експертиза, яка здійснюється у Верховній Раді, не спроможна вирішити всіх проблем. Потрібне також посилення економічної, фінансової та інших видів експертиз законопроектів, які дозволяли б передбачити всебічні, в тому числі і криміногенні, наслідки прийняття і застосування того чи іншого закону.

Необхідно зазначити, що чинним законодавством й досі не визначається перелік наукових установ, навчальних закладів та інших спеціалізованих суб'єктів, які можуть залучатися до експертизи законопроекту, крім того, не закріплюються будь-які вимоги, яким вони повинні відповідати. Це є недоліком, який особливо гостро відбивається на процедурі проведення експертизи законопроекту та іноді не дає можливості отримати бажані результати.

Слід визнати, що експертна діяльність має свої особливості та потребує спеціальних знань. Таким чином, серйозною проблемою в окремих випадках може стати недостатній рівень підготовки експертів, точніше, спеціальної підготовки. При роботі над законопроектом істотну роль відіграють суб'єктивні якості експертів і це неминуче. Тому на перший план виходить створення та закріплення заходів, які скорочуватимуть негативні наслідки впливу суб'єктивного фактору. Ними, наприклад, можуть бути: визначення критеріїв вимог до експерта – необхідний обсяг знань, навичок і вмінь; відбір відповідним чином експертів та навчання експертній діяльності (спочатку слід запровадити спецкурс «Правова експертиза» в установах вищої освіти за всіма юридичними спеціальностями); ліцензування експертної діяльності юридичних осіб. На жаль, законодавцями дуже мало уваги приділяється цьому питанню, що зменшує можливості підготовки і прийняття законодавчих актів високої якості.

Говорячи про експертизу законопроектів, неможливо обійти увагою таку її властивість як універсальність. Так, експертиза законопроекту може проводитись як до подання його на розгляд Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи, так і до початку розгляду проекту закону або за результатами його розгляду. Необхідно зазначити, що особливістю експертизи, що проводиться до подання законопроекту на розгляд Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи та під час попереднього опрацювання законопроекту в комітеті, має бути оцінка первинної ідеї законодавчої ініціативи. Відсутність грамотної експертної оцінки на найпершому етапі – формулювання мети та концепції, базових положень майбутнього законопроекту, визначення кола осіб, на яких буде поширюватися дія закону, – може призвести до вад у плануванні законопроектної роботи, а згодом вплинути й на якість закону.

Багатогранність і глибинна соціальна зумовленість завдань правового унормування суспільних відносин наочно виявляється в переліку посталих проблем, які впливають на напрямки науково-інформаційного пошуку. Вони насамперед потребують: 1) дослідження різних соціальних чинників, які зумовлюють необхідність правового регулювання суспільних відносин; 2) виявлення і ретельного

врахування в процесі формування законів різних інтересів соціальних і національних утворень, суспільних груп і суспільства в цілому, їхніх особливостей, звичаїв, традицій; 3) проведення в разі доцільності спеціальних експериментів для вибору оптимального варіанта правового регулювання різних груп суспільних відносин і вироблення найефективнішої форми правового впливу на них.

На сьогодні не існує нормативно-правового акту, яким би була врегульована складна процедура експертизи законопроекту. І хоча в Україні діє закон «Про наукову і науково-технічну експертизу», його положення не охоплюють експертизу законопроекту, а лише визначають правові, організаційні та фінансові основи експертної діяльності у науково-технічній сфері.

Підводячи підсумки проведеному аналізу та враховуючи викладене, можна зробити наступні висновки і пропозиції. Експертиза законопроекту сама по собі не може виключити неправильні дії суб'єкта законодавчої ініціативи, а при її застосуванні на подальших етапах розгляду законопроекту й законодавчого органу. Але вона може бути більш дієвою: по-перше, у випадку нормативного закріплення вимог, яким повинні відповідати суб'єкти, що залучаються до експертизи законопроекту; по-друге, у випадку уніфікації та чіткого нормативного закріплення процедури експертизи; по-третє, у випадку чіткого та єдинообразного уявлення у суб'єктів, які її здійснюють про критерії оцінки закону з точки зору його якості. Вочевидь, необхідність урегулювання експертизи законопроекту спеціальним законом «Про експертизу проектів законів» це значно вплине на її дієвість та ефективність.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.1

Ігор Митрофанович ПОГРІБНИЙ,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-0588-9550

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СКЛАДУ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Функції держави визначаються як основні напрямки її діяльності, що виражають її сутність і соціальне призначення.

© Погрібний І. М., 2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

До основних форм здійснення функцій держави можна віднести законодавчу, управлінську (виконавчу), судову і контрольно-наглядову діяльність.

Всі зазначені вище форми з властивими їм засобами, способами і методами служать втіленню в життя функцій держави і вказують на розподіл повноважень і видів діяльності між окремими інститутами державного механізму.

В ст. 1 Конституції, Україна вказується як правова держава. Тобто, будь-яка державна діяльність спирається на правові форми здійснення своїх функцій через формування і реалізацію права.

Не виключенням є і функція охорони прав і свобод людини і громадянина, на реалізацію якої спрямована інша, вдало окреслена авторами підручника «Загальна теорія держави і права», як функція забезпечення правозаконності і правопорядку. До особливих напрямків держави в цій сфері відносяться: діяльність законодавця з ухвалення та оприлюднення доступних населенню законів; підвищення ролі правосуддя; поліпшення організації роботи правоохоронних органів, особливо в боротьбі з організованою злочинністю і всебічне розгортання демократичних принципів і норм у діяльності державного апарату. Особлива увага звертається на підвищення правосвідомості посадових осіб і громадян. Перш за все, члени суспільства повинні усвідомити необхідність знання законів і виконання їх вимог, вміння відстоювати і захищати свої права законними способами. Головна мета у цьому напрямку – подолання правового нігілізму і переконання в цінності права, коли людина, незалежно від її правового статусу буде обирати варіант правомірної поведінки за звичкою, відчуваючи його комфортність.

Що ж до правових форм здійснення охоронної функції держави як правило, до них за критерієм однозначності зовнішнього виразу і юридичних наслідків відносять діяльність правоохоронних органів і правосуддя. Тобто по суті мова йде про реалізацію відповідних юридичних норм. Глобальною ж формою реалізації правових норм виступають правові відносини, як специфічні соціальні зв'язки, учасники яких є носіями суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, повноважень і юридичної відповідальності.

В загальній теорії права виокремлюються дві категорії соціальних зв'язків, а саме: «організуємі» та «організаційні» суспільні відносини. Перші завжди виникають з приводу досягнення певних цілей, а другі – для нормалізації процесів «організуємих». Цим різновидам соціальних зв'язків відповідає поділ суспільних відносин на матеріально-правові і процесуально-правові. І якщо визначено

суб'єктний склад, об'єкти, зміст матеріальних правовідносин визнається в певній мірі сталим то при дослідженні процесуальних правовідносин простежується ціла низка характерних рис і особливостей які потребують додаткового висвітлення.

У більшості випадків суб'єкти охоронної функції держави одночасно виступають у якості суб'єктів процесуальних відносин. Пояснюється це тим фактом, що процесуальні правові відносини будуються за принципом субординації, мають владний характер, на відміну від матеріальних правовідносин, інший суб'єктний склад.

Як мінімум, однією із сторін у процесуальних правовідносинах є особа з владними повноваженнями і вся динаміка зазначених правовідносин спрямована заради реалізації, так званого чужого інтересу, тобто, індивіда, заінтересованого у результатах юридичної справи (позивача, потерпілого, споживача та ін.), юридичної особи або держави. Професор В. М. Горшеньов влучно назвав їх «лідируючими суб'єктами».

Зазначене у першому наближенні може пояснити особливості процесуальних правовідносин як необхідних, що виконують службову роль щодо матеріальних правовідносин. Ці обставини в жодній мірі не зменшують цінність процесуальних відносин у реалізації охоронної функції держави і механізмі правового регулювання в цілому.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.2(477)

Сергій Павлович ПОНОМАРЬОВ,
докторант Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПУБЛІЧНА БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Забезпечення публічної безпеки, як складової сектора безпеки, залишається в Україні з огляду на високий рівень злочинності актуальним питанням і потребує осмислення поняття та змісту публічної безпеки та заходів з метою удосконалення її правового регулювання.

На сектор безпеки і оборони покладаються основні функції забезпечення національної безпеки – захист державного суверенітету,

© Пономарьов С. П., 2017

територіальної цілісності, конституційного ладу, суспільних цінностей, прав і свобод громадян.

Президент Петро Порошенко у 2016 році видав указ, яким ввів в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України про Концепцію розвитку сектора безпеки і оборони України.

Основним завданням Концепції є реформування і розвиток сектора безпеки і оборони, з метою своєчасного і ефективного реагування на весь спектр загроз національній безпеці України, раціонального використання можливостей і ресурсів держави.

Сектор безпеки і оборони України охоплює напрямки діяльності структур, інститутів і персоналу, які відповідальні за адміністративний контроль, забезпечення і нагляд в сфері безпеки. В системі сектору безпеки важливе місце займає забезпечення публічної безпеки і порядку.

Згідно із законом України «Про Національну поліцію» одним із основних завдань органів поліції є забезпечення публічної безпеки і порядку.

В науковій літературі і в нормативно-правових актах публічна безпека характеризується також термінами «Громадська безпека» і «Громадський порядок». Не претендуючи на детальне дослідження співвідношення і різниці за змістом вказаних понять, слід зауважити, що вони позначають сферу суспільних відносин, які виникають в процесі забезпечення правопорядку, але публічна безпека має більш широкий зміст, чим громадська безпека чи громадський порядок.

Публічна безпека у звичайних умовах життєдіяльності охоплює такі види правових відносин:

– що виникають і складаються у процесі забезпечення суспільної злагоди, спрямовані на попередження і негайне припинення дій (діянь), які можуть призвести до порушень нормальних умов життя населення, стати перепоною корисній трудовій діяльності людей, їх колективів, державних органів, організованому проведенню масових заходів;

– що виникають і спрямовані проти громадського порядку і громадської безпеки та викликають необхідність застосування заходів адміністративного та кримінально-правового припинення протиправної поведінки окремих осіб, організацій чи установ.

Забезпечення публічної безпеки ґрунтується на принципах діяльності суб'єктів, які відповідальні за її забезпечення. Саме принципи вказують на суттєві аспекти у змісті та значенні громадської безпеки, а також на сталість суспільних і державно-

правових відносин у цій сфері. О. М. Бандурка зазначав, що принципи – це вихідні, основні правила, керівні настанови, норми діяльності для впровадження системи, управління загальними процесами. О. М. Бандурка вважав, що принципи мають ґрунтуватися на об'єктивних законах, закономірностях, виявлених в процесі управлінської діяльності. Принципи мають суттєве значення як у звичайних умовах, так і за умов виникнення надзвичайних ситуацій.

Загальний аналіз законодавства України та практики його застосування, міжнародний досвід щодо забезпечення публічної безпеки дозволяє вирізнити головні принципи забезпечення публічної безпеки: законність; пріоритет захисту прав людини і громадянина; дотримання прав юридичних осіб; своєчасність та адекватність реагування на загрози для публічної безпеки з боку відповідних органів публічного управління; забезпечення контролю за діяльністю органів публічного управління у сфері забезпечення публічної безпеки з боку громадськості; комплексність регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення публічної безпеки; взаємної відповідальності особи, суспільства та держави за стан забезпечення публічної безпеки; забезпечення взаємодії всіх органів публічного управління з метою ефективного використання сил та засобів забезпечення публічної безпеки в умовах надзвичайної ситуації; здійснення міжнародного співробітництва у сфері забезпечення публічної безпеки.

Загальне поняття безпеки полягає у відсутності неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю заподіяння будь-якої шкоди для життя, здоров'я та майна громадян, для навколишнього природного середовища, в реалізації комплексу заходів, у використанні людських і матеріальних ресурсів, які призначені для запобігання такій шкоді, у захищеності населення, об'єктів довкілля, суспільного і державного майна від небезпеки за надзвичайних ситуацій, в безпечній експлуатації обладнання, споруд, механізмів, яка усуває можливість створення загроз для життя, здоров'я та інтересів людини, навколишнього середовища та об'єктів господарювання.

В теорії та практиці розділяють різні типи безпеки: а) за суб'єктами (особиста, суспільна, національна, колективна, державна); б) за масштабами (міжнародна, регіональна, локальна); в) за суспільними сферами (політична, військова, економічна, екологічна, радіаційна); г) залежно від характеру і спрямування певних видів суспільної діяльності (безпека праці, безпека життєдіяльності, безпека дорожнього руху, безпека авіаційна, безпека мореплавства, інформаційна безпека) тощо.

Центровим елементом в системі публічної безпеки є «безпека особи» (human securiti), яка включає сім компонентів особистої безпеки: економічна безпека, продовольча безпека, медична безпека, безпека особи, безпека співтовариств і політична безпека.

Система безпеки охоплює такі основні елементи: наукову теорію (філософію), доктрину (концепцію), політику (стратегію і тактику забезпечення безпеки; сукупність міжнародних, державних і громадських (недержавних) інститутів та організацій, які забезпечують безпеку особи, суспільства, держави; засоби, способи і методи забезпечення безпеки. Система безпеки розуміється як відсутність небезпеки, збереженість, надійність, захищеність, забезпеченість, незагрозливість.

Стан забезпечення публічної безпеки характеризується, насамперед, ефективністю протидії злочинності, захищеністю прав і свобод людини і законних інтересів суспільства і держави.

Якщо зважати, що упродовж 2016 року в Єдиному реєстрі досудових розслідувань зареєстровано 1121401 кримінальне правопорушення, що більше ніж за 2015 рік (1093314, або +2,8 %), відмічається збільшення тяжких злочинів (з 177855 до 312521, або на +20,1 %), зросла кількість кримінальних правопорушень проти власності (з 362213 до 404549, або на +12,0 %), збільшилась кількість крадіжок із квартир (27204 проти 21379, або на +27,2 %), майже на чверть зросла кількість грабежів (27199 проти 21108, або на +23,0 %), збільшилась кількість розбійних нападів на +9,8 %, вимагань, шахрайств, інших злочинів, то говорити про належне забезпечення публічної безпеки в Україні немає підстав. У більшості регіонів держави збільшилось число викритих злочинів проти довкілля (з 3181 до 3941, або на +23,9 %), незаконної порубки лісу (+55,5 %), порушення правил охорони або використання надр. Майже наполовину зросла кількість виявлених злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж електрозв'язку (з 598 до 865, або на +44,6 %). Особливу занепокоєність викликає зростання таких кримінальних посягань на публічну безпеку, як зростання злочинів терористичного характеру (з 2294 до 2345, або на +2,2 %).І хоч на третину зменшилось число облікованих кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України (з 473 до 302, або на – 36,2 %), проте в Київській, Сумській, Чернігівській, Волинській, Дніпропетровській областях їх кількість значно зросла.

Різні види безпеки особи, суспільства, держави об'єднуються поняттям національної безпеки. Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає національну безпеку як

захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Публічна безпека є однією із сфер національної безпеки. Публічна безпека утворює атмосферу спокою, обстановку впевненості в надійності та ефективності захисту від ймовірних злочинів та інших протиправних посягань, у наявності для цього відповідних гарантій, відчуття безпеки, на яку можна покластися, в якій впевнені суб'єкти права, утворює такий стан суспільної та особистої свідомості, такий соціальний настрій, який характеризується відсутністю загроз життю і здоров'ю, свободі, недоторканості та безпеці людей, власності та іншим цінностям, коли люди почувають себе в безпеці і вільними від страху.

Під публічною безпекою розуміється стан захищеності інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Життєво важливими інтересами являється сукупність потреб, задоволення яких надійно забезпечує існування і можливості прогресивного розвитку особистості, суспільства і держави.

Громадська безпека як соціально-правова категорія є об'єктом конституційного регулювання. В. ст. 3 Конституції України записано: «Людина, її життя і здоров'я, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.». На конституційний характер норм, що забезпечують громадську безпеку, звертають увагу вчені-юристи. Громадський порядок і безпека таким чином, мають розглядатися як широка категорія, що охоплює всю систему суспільних відносин, а як більш вузьке поняття пов'язується з відносинами в сфері адміністративно-політичної діяльності і побуту.

Правопорядок і безпека – це результат дії законності, реалізованої свободи учасників правовідносин. Вільне, а не насильне запровадження в життя прав, свобод та обов'язків людей забезпечує демократичний розвиток суспільства, реальний правопорядок, характерними рисами якого є: розподіл влад, здійснення принципу справедливості у громадському житті, гуманізм, рівність усіх перед законом, захист державою інтересів суб'єктів права, відповідальність держави перед своїми громадянами за порушення їх законних інтересів, відповідальність громадян перед державою за скоєні правопорушення та ін.

Публічну безпеку слід розуміти як стабільний стан суспільства щодо несприятливих впливів. Із введенням в обіг поняття «публічна безпека», до цієї сфери стали відносити чинники, пов'язані з обставинами внутрішньої та зовнішньої загрози, насамперед, ті, які можуть бути причинами і умовами вчинення протиправних дій.

До несприятливих впливів, що характеризують публічну безпеку, необхідно віднести всі чинники, що становлять загрозу людині, суспільству, державі і можуть бути класифіковані за видами проявів як кримінальні злочини, адміністративні правопорушення, інші протиправні дії.

Сектор безпеки і оборони включає в себе правоохоронну систему, збройні сили, розвідувальні органи, органи митного і прикордонного контролю, фіскальні органи, підрозділи державної служби з надзвичайних ситуацій, державної міграційної служби, судові органи. Сектор безпеки і оборони об'єднує їх діяльність з забезпечення національної безпеки, складовою якої є публічна безпека.

Одержано 12.10.2017

УДК[347.73:005.584](477)

Світлана Миколаївна ПОПОВА,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-3958-4133;

Лілія Миколаївна ПОПОВА,
доцент кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету будівництва та архітектури, кандидат економічних наук, доцент

ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

В умовах реформування економіки в напрямі ринкового ведення господарства зростає роль юридичних норм, що регулюють відносини, які виникають у процесі організації та здійсненні господарської діяльності. Але на сучасному етапі формування ринкових відносин, як відмічають вітчизняні та зарубіжні дослідники, діяльність багатьох органів державної влади

© Попова С. М.,
Попова Л. М., 2017

та місцевого самоврядування не завжди сприяє розвитку цих відносин в нашій країні. І саме чинне законодавство має бути надійною гарантією порушених прав усіх суб'єктів господарської діяльності.

Учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Загальними принципами господарювання в Україні є:

– забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання;

– свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом;

– вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України;

– обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємництві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави;

– захист національного товаровиробника;

– заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини.

У сфері господарювання держава здійснює довгострокову (стратегічну) і поточну (тактичну) економічну і соціальну політику, спрямовану на реалізацію та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів, різних суспільних верств і населення в цілому. Одним із напрямів економічної політики держави є регуляторна діяльність. Державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності – напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України.

Усі форми організації соціуму на будь-якому рівні вимагають відповідного контролю. Всім об'єктам суспільної діяльності – від маленької фірми до держави в цілому – необхідний облік та контроль. Відсутність контролю або його надмірність однаково ведуть до руйнації такого об'єкту.

Особливого значення проблеми організації контролю набувають в епоху глобалізації світового господарства. Економічна криза, на думку вітчизняних і зарубіжних вчених, продемонструвала, перш за все, кризу ідеології ліберальної ідеї саморегулювання ринку та викликала потребу докорінного переосмислення механізмів і моделей державного впливу на економічні та соціальні процеси. Нагромадження зовнішньої та внутрішньої заборгованості не лише вказують на нераціональність структури та рівня розвитку окремих елементів і підсистем економіки, але й яскраво відобразили недоліки та прорахунки в господарському механізмі країни.

Прогресивний розвиток будь-якого суспільства може відбуватися лише на міцній економічній базі. Тому у контрольному механізмі будь-якої країни провідне місце займає економічний контроль, однією з гілок якого є фінансово-господарський контроль, як ефективний важіль державного управління господарськими процесами.

На жаль, сьогодні 38 % економіки України знаходиться в тіні, тобто бюджет країни поповнює лише 62 % підприємств, що здійснюють господарську діяльність. За рівнем корупції, на думку багатьох міжнародних експертів, Україна займає «перше» місце у світі. А діяльність численних антикорупційних органів, які були створені у нашій державі, є дуже низькою. Так, у Звіті про діяльність Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) за І півріччя говориться, що розмір збитків та шкоди, завданих кримінальними правопорушеннями, віднесеними до підслідності НАБУ (за цей період), становив 86166 млн грн, а відшкодовано було 136 млн грн (Довідково касові видатки на утримання цього органу сягали 218 млн грн), або на 60 % більше, ніж відшкодовані суми.

Більш того, глава Уряду України вважає, що перевірки бізнесу контролюючими органами є «питанням номер один», що стримує розвиток економіки. І тільки надзвичайна ситуація, що сталася в Одеській області 15 вересня 2017 року, примусила Кабінет Міністрів України дещо пом'якшити правила перевірок господарюючих суб'єктів державними контролюючими органами.

Саме тому Президент України у своєму посланні до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в

2017 році» закликав терміново створити принципово новий орган економічного контролю – Службу фінансових розслідувань, який не повинен мати права переслідувати ні окремих підприємців, ні представників великого бізнесу, «якщо тільки вони не є організаторами або учасниками схем системного розкрадання бюджетних коштів чи недоплати податків». Головним завданням цієї Служби має стати аналітична робота, спрямована на виявлення злочинних схем та їх експертне вивчення. З метою виконання цих завдань Служба фінансових розслідувань повинна мати усі повноваження для викорінення економічної злочинності. Інші ж правоохоронні органи «повинні взагалі забути про контроль за малим бізнесом», крім тих випадків, коли є аргументована підозра, що певний підприємець задіяний у конкретній шахрайській схемі.

Одержано 12.10.2017

УДК 349.2(477)«1985-1991»

Людмила Василівна САПЕЙКО,
доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-6911-8283

РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ (1985–1991 РР.)

Кризові явища, що почали виразно проглядатися в економіці СРСР періоду перебудови, а також в соціальній сфері, призвели до необхідності реформування багатьох галузей законодавства, в тому числі й трудового.

До Кодексу законів про працю Української РСР 1971 року в розглядуваний період було внесено ряд помітних змін соціальної спрямованості.

На підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР від 2 вересня 1987 року було розширено пільги працюючим вагітним жінкам і жінкам, які мали малолітніх дітей. Серед іншого змінами встановлювалося, що за бажанням жінки у період перебування її у відпустці по догляду за дитиною вона могла працювати на умовах неповного робочого часу або вдома. При цьому за нею зберігалося право на одержання допомоги у період частково оплачуваної відпустки по догляду за дитиною. Також, заборонялося залучення

© Сапейко Л. В., 2017

до роботи в нічний час вагітних жінок і жінок, що мали дітей до двох років.

Перебудова управління економікою вимагала розширення та гарантування прав працюючих громадян та трудових колективів, підвищення ролі профспілкових комітетів в дотриманні трудового законодавства.

Згідно із внесеними в 1988 році до Кодексу законів про працю УРСР змінами було удосконалено інститут колективного договору. Укладенню колективного договору мало передувати обговорення його проекту на зборах (конференції) трудового колективу. Загальні збори (конференція) схвалювали колективний договір і уповноважували профспілковий комітет підписати його з адміністрацією від імені трудового колективу.

Робітники і службовці отримали більш широкі можливості брати участь в управлінні підприємствами, установами, організаціями через загальні збори (конференції) і ради трудових колективів, професійні спілки та інші громадські організації, органи народного контролю та інші громадські органи, які діяли в трудових колективах, вносити пропозиції щодо поліпшення роботи підприємства, установи, організації, а також з питань соціально-культурного і побутового обслуговування.

Передбачалося, що умови договорів про працю, які погіршують становище робітників і службовців порівняно з законодавством СРСР і УРСР про працю, є недійсними.

Адміністрації підприємств, установ, організацій спільно з радами трудових колективів та профспілковими комітетами отримали право встановлювати за рахунок власних коштів додаткові, порівняно з законодавством, трудові і соціально-побутові пільги для працівників колективу або окремих категорій робітників і службовців.

П'ятиденний або шестиденний робочий тиждень встановлювався адміністрацією підприємства, установи або ж організації спільно з профспілковим комітетом з урахуванням специфіки роботи, думки трудового колективу і за погодженням з місцевою Радою народних депутатів.

Строк випробування при прийнятті на роботу не міг перевищувати трьох місяців, а в окремих випадках, за погодженням з відповідним комітетом профспілки, – шести місяців. Якщо працівник в період випробування був відсутнім на роботі у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або з інших поважних причин, строк випробування міг бути продовжений на відповідну кількість днів, протягом яких він був відсутній.

Розірвання трудового договору з ініціативи адміністрації підприємства, установи чи організації не допускалося без згоди профспілкового комітету, утвореного на цьому ж підприємстві, установі або організації. Якщо ж звільнення працівника було проведено без згоди профспілкового комітету орган, який розглядав трудовий спір, повинен був відкласти його вирішення до розгляду профспілковим комітетом питання про дачу згоди на розірвання трудового договору з працівником. У разі відмови в дачі згоди на звільнення працівника профспілковий комітет приймав рішення про поновлення його на роботі.

Так само лише за погодженням з профспілковим комітетом вирішувалося питання запровадження, зміни і перегляду норм праці.

Крім того, в умовах економічної нестабільності та спаду виробництва на етапі перебудови окремі підприємства та організації опинилися на межі свого закриття, постала проблема звільнення або ж скорочення чисельності працівників. У зв'язку з появою нових викликів, СРСР намагався надати правову захищеність працюючим особам. Тому Кодекс законів про працю УРСР був доповнений главою III-А «Забезпечення зайнятості вивільнюваних працівників», де зазначалися – порядок вивільнення працівників, гарантії забезпечення права на працю вивільнюваним працівникам, пільги і компенсації вивільнюваним працівникам.

Право на працю вивільнюваним працівникам гарантувалося наданням іншої роботи на тому ж підприємстві, в установі, організації; наданням роботи на іншому підприємстві, в установі, організації за тією ж професією, спеціальністю, кваліфікацією, а при її відсутності – іншої роботи з урахуванням індивідуальних побажань і суспільних потреб; наданням можливості навчання нових професій (спеціальностей) з наданням відповідної роботи. Однак, реалізувати на практиці зазначені законодавчі положення виявилося вкрай складно через розбалансованість державного механізму та стрімке погіршення економічної ситуації в країні, тому згадані норми в більшості мали декларативний характер.

Реформування трудового законодавства продовжилося після проголошення на початку 1990-х років переходу Української республіки до ринкової економіки. Одночасно з приведенням у відповідність до вимог часу нормативних положень Кодексу законів про працю УРСР, 1 березня 1991 року був прийнятий закон «Про зайнятість населення». Закон встановлював основні принципи державної політики зайнятості населення; державні гарантії права

на вибір професії та виду діяльності; додаткові гарантії зайнятості для окремих категорій населення (наприклад, одиноких матерів, які мали дітей віком до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів; осіб, звільнених після відбуття покарання); засади реалізації права громадян на зайнятість; завдання і функції державної служби зайнятості; компенсації і гарантії при втраті громадянами роботи тощо. Також у Законі офіційно визначалося поняття «безробітні» та перераховувалися категорії осіб, яки не могли визнаватися такими.

Одержано 12.10.2017

УДК 346.543

Юлія Олександрівна СВІТЛИЧНА,
кандидат наук з державного управління,
докторант Харківського національного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Питання побудови держави з розвиненою конкурентоспроможною соціально орієнтованою економікою пов'язане з підвищенням ефективності державного регулювання інвестиційних процесів у комплексному розвитку її регіонів. Особливо актуальною ця проблема є на регіональному рівні у зв'язку з нерівномірністю інвестиційного розвитку регіонів.

Проблематиці державного управління розвитком регіонів присвячено дослідження багатьох українських учених, зокрема О. Амосова, О. Бандурки, С. Бандури, І. Райніна, С. Білої, М. Долішнього, Д. Стеченка, В. Вороніна, А. Дєгтяря, М. Корецького, А. Кузнєцова, В. Мамонової, В. Мартиненка, О. Носової, Н. Нижник, М. Латиніна, Т. Лозинської, Г. Одинцової та ін.

Несприятливий бізнес-клімат є основним чинником, що стримує інвестиції. Анексія Криму й агресія Росії на сході України значно звузили внутрішні джерела для інвестицій, а отримання міжнародних фінансових ресурсів стало ускладненим. Окремі міжнародні інвестори вимушені обережніше ставитися до ризиків вкладання коштів в інвестиційні проекти в Україні з огляду на погіршення зовнішньоекономічних зв'язків з Російською Федерацією й іншими країнами – членами СНД, які перебувають під політичним тиском Росії.

© Світлична Ю. О., 2017

У законі України «Про засади державної регіональної політики» державна регіональна політика визначається як система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб із забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Вважається, що головною метою регіональної інвестиційної політики є стабільний соціально-економічний розвиток регіону на основі оптимального використання інвестиційних ресурсів. Досягнення цієї мети потребує не лише нарощування інвестиційних ресурсів, а й підвищення економічної та соціальної ефективності їх використання шляхом спрямування на інноваційний розвиток виробництва, на створення високопродуктивних робочих місць і розвиток інфраструктурного середовища. При цьому регіональна інвестиційна політика має бути синхронізована із загальнонаціональною, сприяти їй на рівні регіону у досягненні спільних цілей та виконанні спільних завдань.

У процесі формування та реалізації регіональної інвестиційної політики використовуються як адміністративні, так і ринкові методи регулювання, причому набір його методів і важелів залежить, скоріше, від конкретних економічних реалій і традицій управління економічним розвитком держави, а не від соціально-економічних інституціональних підвалин суспільства. Так, нині розвинуті країни з ринковою економікою (в тому числі країни «старого ЄС») використовують різні адміністративні обмеження, а країни колишнього соціалістичного табору (Китай, В'єтнам) – ринкові механізми. Зокрема, у Франції, Японії та Швеції сильними залишаються позиції прихильників активного державного регулювання, тоді як у Великій Британії та Італії перевагу віддають неоліберальним ідеям. Наприклад, у Франції та Японії щороку розробляються плани державної інвестиційної стратегії, в яких чітко окреслюються напрямки державного інвестування. Водночас жоден з урядів країн Заходу не відмовився від здійснення структурної політики, були лише змінені її пріоритети та механізми.

Але необхідно взяти до уваги, що механізм фінансового управління на рівні регіону визначається, перш за все, сутністю й особливістю економічних відносин і ступенем розвитку виробничих сил у державі. Регіональна фінансова політика є похідною від державної, вона є складовою державної регіональної політики.

Основними чинниками, які стримують надходження інвестицій до регіонів України, є такі: високий рівень фінансових і політичних

ризиків в Україні, високий рівень інфляції, нестабільне та недосконале законодавство (за роки незалежності законодавство, що регулює іноземне інвестування, змінювалося близько 10 разів), відсутність достовірної інформації про фінансово-економічний стан об'єктів інвестування, нерозвиненість фондового ринку, відсутність державних гарантій захисту іноземного інвестора та законодавчо затверджених методик з оцінювання інвестиційних проектів. Але водночас в Україні існують чинники, які приваблюють іноземних інвесторів: місткий ринок, низька вартість робочої сили, вигідне географічне розташування, сприятливі кліматичні умови тощо.

Погоджуючись із В. Б. Артеменком (2006), вважаємо, що в умовах трансформаційної економіки основними напрямками регіональної інвестиційної політики на сучасному етапі є такі: 1) контроль над інвестуванням у найважливіші об'єкти; 2) зміна джерел фінансування інвестицій, заміщення бюджетних асигнувань ресурсами приватних інвесторів (корпоративних та індивідуальних); 3) перехід на нові організаційні форми й економічні методи керування інвестиційними проектами; 4) пріоритетність проектів, що мають високу значущість, швидку окупність, вигідність із погляду створення нових робочих місць і надходжень «швидких грошей» у місцевий бюджет.

Методи й інструменти державного регулювання інвестиційної діяльності мають бути більш гнучкими та адаптованими до соціально-економічного розвитку регіонів країни. Між усіма методами й інструментами механізму державного регулювання регіональних інвестиційних процесів простежуються взаємозалежність і взаємозумовленість можливостей їх застосування, тому вони можуть створювати ефективну систему фінансового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні лише в комплексі. У цьому контексті вирішення окреслених проблем надасть змогу підвищити ефективність і дієвість цього механізму, а також забезпечить створення привабливого інвестиційного клімату держави.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.1

Ігор Іванович СЕНЧУК,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-0025-8143

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗДІЙСНЕННІ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Побудова України як демократичної, соціальної, правової держави передбачає утворення відповідного державного апарату, діяльність якого повною мірою забезпечувала б виконання завдань та функцій, що стоять перед сучасною державою. В наш час держава здійснює безліч різних внутрішніх і зовнішніх, основних і додаткових, постійних і тимчасових функцій, – економічну, соціальну, екологічну, культурну, інформаційну тощо, які становлять єдність змісту, форм і методів здійснення державної влади в певній сфері діяльності. З усієї сукупності цих завдань можна виділити такі, що визначають її сутність, без яких вона не може повноцінно діяти, наприклад, забезпечити перехід до ринкових відносин, гарантувати свободу підприємництва та вільної конкуренції, створити умови для реалізації кожною особою права бути власником, провести політичну реформу в інтересах народу для подальшої демократизації політичної системи.

Роль держави в суспільному житті яскраво виявляється в її функціях. Проте, для належного забезпечення функціонування держави потрібен спеціальний механізм. До цього механізму захисту держави можна віднести систему правоохоронних органів. Водночас, слід зазначити що правоохоронні органи – це державні органи, основною (спеціальною) функцією яких є забезпечення законності та охорона правопорядку, боротьба з правопорушеннями, охорона законних прав та інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства і держави в цілому. До них належать органи прокуратури, органи внутрішніх справ, служби безпеки, органи охорони державних кордонів, державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби та ін.

До системи правоохоронних органів належать деякі інші державні установи й громадські організації, які, відповідно до законодавства, наділені значними повноваженнями у сфері правоохоронної діяльності, хоча в цілому їх функції не зводяться до останньої, а також не забезпечуються можливістю застосування

© Сенчук І. І., 2017

державного примусу. Серед таких установ та організацій слід звернути особливу увагу на органи юстиції та адвокатури.

Зміст правоохоронної діяльності визначається правоохоронною функцією держави. Така діяльність здійснюється у межах правоохоронних відносин та має відповідати їх принципам.

Державно-владна діяльність правоохоронних органів виражається в тому, що вони як частина механізму держави володіють компетенцією розгляду різного роду юридичних справ та спираються на можливість застосування державного примусу.

Правоохоронна діяльність за своєю структурою може бути поділена на:

– попередження виникнення умов і причин суспільно небезпечних явищ;

– припинення процесу їх розвитку;

– ліквідацію наслідків таких явищ.

Правоохоронні органи беруть участь у здійсненні як внутрішніх, так і зовнішніх функцій держави.

Прокуратура як специфічний орган державного управління виконує такі завдання та функції:

– підтримання державного обвинувачення в суді;

– представництво інтересів громадянина або держави в суді;

– нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, досудове слідство, дізнання;

– нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також вжиття інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Служба безпеки як державний правоохоронний орган спеціального призначення виконує такі завдання та функції:

– захист незалежності, територіальної цілісності та обороноздатності країни від розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав;

– захист незалежності, територіальної цілісності та обороноздатності країни від підривної діяльності з боку власних злочинних організацій, груп людей чи навіть окремих осіб;

– боротьба з організованою злочинністю, мафією, корупцією, які становлять загрозу життєво важливим інтересам.

Державні служби (інспекції, адміністрації) – санітарні, податкові, протипожежні та інші – спеціальні державні органи, що виконують функції контролю та нагляду за дотриманням підприємствами, організаціями, установами, посадовими особами та громадянами окремих, встановлених відповідними актами правил: санітарних, податкових, ветеринарних та ін.

Органи внутрішніх справ – правоохоронні органи, які виконують такі функції:

– економічні – діяльність щодо захисту власності, економіки в цілому від злочинних посягань та ін.;

– екологічні – діяльність екологічної міліції та ін.;

– охорони правопорядку – патрульної поліції;

– співробітництва у забезпеченні світового порядку – участь у діяльності Інтерполу.

Органи юстиції – органи виконавчої влади, призначенням яких є організація здійснення державної правової політики:

– розробка проектів законів, здійснення систематизації законодавства;

– забезпечення організаційної діяльності судів;

– керівництво нотаріатом, судово-експертними установами, державною виконавчою службою та ін.;

– організація правового навчання населення;

– реєстрація політичних партій та інших об'єднань громадян, а також нормативних актів міністерств та відомств.

Отже, можемо констатувати, що в умовах перехідного періоду робота правоохоронних органів стає одним з пріоритетних напрямків державної діяльності. Виражаючи сутність сучасної держави, вона спрямована на вирішення завдань щодо забезпечення охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, усіх установлених та врегульованих правом суспільних відносин. Тому належна її реалізація повинна стати запорукою гармонійного розвитку суспільства та побудови правової держави.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.72

Віталій Олександрович СЕРЬОГІН,
професор кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

ГРУПОВИЙ ПРОФАЙЛІНГ ЯК ЗАГРОЗА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРАЙВЕСІ

Використання інтернет-сайтів, як правило, є безкоштовним, тобто інформація на них зазвичай доступна без будь-яких витрат. Проте останнім часом існує тенденція до того, що багато компаній, котрі працюють в Інтернеті, надають доступ до своїх веб-сайтів

© Серьогін В. О., 2017

лише тоді, коли користувач заповнить електронну форму заявки, де вказується ім'я, адреса, адреса електронної пошти тощо. Інформація, яку користувач надає про себе, реєструється і використовується для певних цілей. Ці дані іноді поєднуються з даними про інтернет-серфінг і потім використовуються для виявлення певних характеристик методами так званого добування даних (англ. Data Mining) – виявлення прихованих закономірностей або взаємозв'язків між змінними у великих масивах необроблених даних. З отриманих результатів виводяться групові профілі, котрі показують властивість або комплекс властивостей певної групи людей.

Групові профілі є дуже корисними й ефективними для прямого маркетингу, втім вони можуть мати негативні наслідки для інформаційного прайвесі долучених до таких профілів людей.

Для споживача такий підхід може бути цікавим, адже він більше не повинен отримувати пропозиції на продукти, в яких не зацікавлений, тоді як збільшення пропозицій на товари, в яких він насправді зацікавлений, полегшує порівняння цін. Однак у цьому є й певні недоліки. Коли люди розглядаються як члени групи, вони більше не можуть контролювати інформацію про себе. Інформація про більшість учасників групи може бути використана для прогнозування характеристик членів групи, про яких немає інформації. Натомість люди, які належать до групи, котра для маркетингу є нецікавою, взагалі не отримують жодних пропозицій. Адреса електронної пошти користувача розміщується в списках розсилки, в результаті він починає отримувати всі види спеціальних пропозицій електронною поштою. Інша, навіть більша, загроза полягає в тому, що особа може бути позбавлена можливості користування певними продуктами або послугами. У суспільстві, в якому більшість покупок здійснюється через Інтернет, це може стати проблемою для значних груп людей.

Звичайно, існують закони та правила конфіденційності, які допомагають уникнути деяких проблем. Одна, існує кілька випадків, коли ці закони є неефективними навіть для держав ЄС, де рівень захисту інформаційного прайвесі вважається найвищим у світі. Принципи захисту інформаційного прайвесі, закріплені в Європейській директиві 95/46/EG від 24 жовтня 1995 р., відповідають Керівним принципам Організації економічного співробітництва та розвитку і зводяться до таких вимог: 1) всі дані повинні бути отримані на законних підставах за згодою суб'єкта; 2) дані повинні бути актуальними, точними та повними; 3) мета

зібраних даних має бути розкрита, і дані можуть використовуватися лише для цієї мети; 4) дані не можуть бути розкриті стороннім особам без згоди суб'єкта; 5) необхідно вживати розумних запобіжних заходів щодо втрати, розкриття інформації, її знищення тощо; 6) суб'єкт повинен мати можливість знати про використання та цілі своїх даних; 7) суб'єкт має право виправити чи видалити свої дані; 8) збирач даних несе відповідальність за дотримання вищезазначених принципів.

Як бачимо, Європейська директива 95/46/EG захищає, як і попереднє законодавство, лише особисті дані, тобто ті, що містять відомості стосовно ідентифікованої чи такої, що може бути ідентифікована, фізичної особи. Це явно виключає дані щодо юридичних осіб та осіб, які не можуть бути ідентифіковані. Як наслідок, проблемними залишаються питання, коли дані вважаються ідентифікуючими. Дані про неідентифікованих осіб на сьогодні не захищені законодавством про інформаційне прайвесі. Звичайно, захистити анонімні дані досить важко. Проте деякі засоби захисту повинні бути введені. Річ у тім, що створення групових профілів, тобто вибір, стигматизація та конфронтація, суперечать принципам справедливого правосуддя та поводження щодо груп людей.

Не слід шукати вирішення даної проблеми з точки зору колективної конфіденційності, оскільки групи, залучені до групових профілів, не мають структури та організації. На сьогодні більш прогресивною виглядає концепція так званого «категоричного прайвесі». Це новий аспект інформаційного прайвесі, що в основному ґрунтується на концепціях особистої конфіденційності, але включає конфіденційність інформації, яка більше не може слугувати ідентифікатором людини, але може мати негативні наслідки для членів групи. «Категоричне прайвесі» стосується інформації, до якої застосовуються наступні умови:

1. Інформація була спочатку взята з особистої сфери фізичних осіб, але більше не слугує ідентифікатором окремих фізичних осіб, але, замість цього, використовується як ідентифікатор груп осіб.

2. При додаванні до ідентифікаторів груп і при розголошенні така інформація може призвести до таких самих негативних наслідків для членів групи, як це було б для окремої фізичної особи, якби інформація супроводжувалась ідентифікаторами цієї особи.

Такий підхід, на наш погляд, може слугувати підвищенню ефективності захисту інформаційного прайвесі і як такий потребує закріплення на законодавчому рівні.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.12

Андрій Юрійович СИДОРЕНКО,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІДОМЧИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Питання про класифікаційну характеристику відомчих нормативно-правових актів для вітчизняного правознавства має неабияке науково-практичне значення. З науково-теоретичної точки зору існування усталеної характеристики таких актів сприятиме всебічному розумінню їхньої сутності, уточненню ролі та місця відомчих актів в системі підзаконних нормативно-правових актів, вдосконаленню теоретичних концептів щодо завдань, функцій та компетенції центральних органів виконавчої влади. Кажучи про практичну складову, слід погодитися з думкою О. Л. Дзюбенко про те, що питання про завершеність або незавершеність переліку відомчих нормативних актів є принциповим. Постає проблема суто технічного плану – як оцінювати з точки зору законності та легітимності появу таких видів підзаконних актів, які не передбачені нормативно. Крім того, не зовсім зрозуміло як має на це реагувати Мін'юст України при реєстрації нормативних актів, типологія яких не є передбаченою. Також цією вченою звертається увага на те, що в науковій літературі не існує єдиного підходу щодо розуміння видів відомчих нормативних актів. Отже, акцентування уваги на питанні про види відомчих нормативно-правових актів неминуче виносить на порядок денний необхідність прийняття єдиного нормативного акта про нормативні акти. Як вказує з цього приводу Є. А. Гетьман, доки не буде прийнято єдиного нормативно-правового акта – закону України «Про нормативно-правові акти», який консолідує в собі норми щодо визначення компетенції, меж та видів нормативно-правових актів, які можуть прийматися певними державними органами взагалі та органами виконавчої влади зокрема, зазначене питання ми вважаємо невирішеним та проблемним, що може призводити до порушень законності при реалізації нормотворчої діяльності уповноваженими суб'єктами.

Слід зазначити, що в літературі, як правило, відомчі нормативні акти виокремлюються за зовнішньою формою акту: наказ (нормативно-правовий акт, що видається керівником органу

© Сидоренко А. Ю., 2017

державного управління (його структурного підрозділу), діючим на основі єдиноначальності з метою вирішення основних та оперативних завдань, які стоять перед цим органом); інструкція (містить правові норми, які систематизовані за певною сферою. Вони: 1) визначають службові права та обов'язки; 2) встановлюють порядок виконання актів вищих у порядку підлеглості органів; 3) закріплюють порядок здійснення окремих видів діяльності); положення (нормативно-правовий акт, який встановлює структуру і функції будь-якого органу або визначає порядок будь-якої діяльності); правила (встановлюють порядок здійснення окремих видів діяльності); статути (зводи правил, що визначають завдання, обов'язки, права та основні форми організації і діяльності окремих служб); настанови (зазвичай містять правила, що обумовлюють технічну сторону організації та діяльності конкретної служби).

Наступна група нормативно-правових актів має певну своєрідність. Це насамперед стандарти, нормативи, розклади та ін. Ці акти встановлюють так звані техніко-юридичні норми, які призначені регламентувати організаційно-технічні, фінансово-економічні та інші відносини службово-допоміжного характеру. Ці акти можуть діставати виразу в специфічній формі: у вигляді таблиць, переліків, штучних знаків, схем.

Майже аналогічний підхід до проблематики класифікації відомчих нормативно-правових актів демонструє В. І. Риндюк, на думку якого міністерства, відомства, державні комітети у межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства видають накази. Накази за своїм змістом можуть бути нормативними і ненормативними. Наказами часто затверджуються інші нормативно-правові акти – положення, інструкції, правила тощо. Погоджуючись з таким підходом Л. В. Могилевський вказує на те, що основним нормативно-правовим актом, який приймає міністерство, є наказ.

А. А. Француз, досліджуючи види нормативно-правових актів з охорони праці, розширює подані переліки видів відомчих нормативно-правових актів. Зокрема, він вказує на те, що у ст. 33 закону України «Про охорону праці» зазначено, що центральний орган влади здійснює державну політику у сфері охорони праці, нормопроектну діяльність, розробляє правила, норми, положення, інструкції та інші нормативно-правові акти з охорони праці або зміни до них та вносить відповідні пропозиції на розгляд центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у зазначеній сфері. Входячи із цього, він вважає,

що видами нормативних актів про охорону праці є правила, стандарти, норми, положення, статути, інструкції, керівництва, вказівки, рекомендації, вимоги, технічні умови безпеки, переліки.

Дещо інший підхід до питання класифікації відомчих нормативно-правових актів має О. І. Безпалова, на думку якої, «аналіз відомчих адміністративних нормативно-правових актів, прийнятих різними суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави, свідчить, що вони відрізняються між собою своєю юридичною силою. Погоджуємося з Є. Ю. Барашем у тому, що, змінюючи територіальні межі дії акту та коло виконавців, суб'єкт нормотворення визначає варіанти правового впливу і на об'єкти управління, у зв'язку з чим відомчі нормативно-правові акти, які приймаються відповідними суб'єктами, підрозділяються на загальнообов'язкові, спеціальні та локальні. Так, загальнообов'язкові нормативно-правові акти розповсюджують дію норм на всі органи та підрозділи конкретного суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави; спеціальні – на конкретні органи та підрозділи; локальні – мають регулятивне значення всередині конкретного органу або підрозділу суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави, визначають специфіку службової діяльності, приймаються керівником у межах наданих йому повноважень».

Відомчі нормативно-правові акти мають поділять за такими критеріями як: сфера дії. Цей критерій на її думку є важливим через те, що по-різному буде відбуватися процедура підготовки внутрішніх та зовнішніх (міжвідомчих) актів, що обумовлюється не тільки власно відмінностями предмету відання (регулювання), але й різницею у системі гарантій, способах забезпечення контролю тощо. Окрім того, при підготовці міжвідомчих актів юридична техніка зобов'язує врахувати узгодженість як відомчих інтересів, які не завжди знаходяться у гармонії, так і інтересів загальнодержавних; характер відомостей, що містяться у відомчих актах, За цим критерієм їх можна поділити на акти з такими грифами, як «Для службового користування», «Особливої важливості», «Цілком таємно», «Таємно» та іншими, а також прийняті в порядку експерименту; функціональне призначення у механізмі правового регулювання. Так, першу групу відомчих актів складають відомчі акти, які встановлюють нові норми права. Особливістю техніки їх підготовки є те, що ці акти набувають юридичну силу з моменту їх підписання. До другої групи належать відомчі акти, які затверджуються розпорядчими документами. Третю групу відомчих актів складають відомчі акти, якими

вносяться зміни до діючого законодавства. Дану групу актів слід розділити на дві підгрупи. До першої слід віднести розпорядчі документи, які вносять зміни до розпорядчих документів. До другої підгрупи слід віднести розпорядчі документи, які вносять зміни до діючих нормативних актів. До четвертої групи відомчих актів, які мають свою специфіку у техніці підготовки, відносяться відомчі акти, які вносять зміни та доповнення до діючих нормативних актів; порядок прийняття актів та компетенція суб'єктів відомчої нормотворчості. За цим критерієм, відомчі акти поділяють на одноособові відомчі акти (прийняті або затверджені керівником відповідного ЦОВВ або його заступником, якщо це визначено статутом певного відомства), колегіальні (відомчі акти, прийняті колегією Міністерства), спільні (відомчі акти, які приймаються кількома суб'єктами відомчої нормотворчості).

Одержано 12.10.2017

УДК 351.74

Олена Юхимівна СИНЯВСЬКА,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-6386-4151

НАПРЯМКИ ПОБУДОВИ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН ПОЛІЦІЇ ТА НАСЕЛЕННЯ

Провідне місце у здійсненні правоохоронної діяльності посідає у системі державних правоохоронних органів Національна поліція України (далі – поліція) – як «центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку».

Одним із принципів діяльності поліції закон визначає її взаємодію з населенням на засадах партнерства. Дійсно, високу ефективність діяльності поліції, більш того – взагалі її життєдіяльність неможливо забезпечити без встановлення дійсно партнерських відносин працівників поліції з населенням, оскільки, по-перше, органи та підрозділи поліції не в змозі самостійно, тільки силами своєї штатної чисельності на належному рівні виконати покладені на них державою службові завдання без взаємодії з

© Синявська О. Ю., 2017

населенням; по-друге, працівники поліції не можуть виконувати свої службові функції, працюючи в «ворожому середовищі», негативно настроєному до них оточенні – коли населення відносяться до правоохоронців не як до партнерів у спільній діяльності, а як до представників якоїсь антагоністичної по відношенню до них групи державних службовців. Отже, визначення шляхів налагодження ефективної взаємодії поліції з населенням, взаємодії на рівні партнерства є на сьогодні одним із пріоритетних завдань у процесі реформування органів внутрішніх справ в цілому і підвищення ефективності діяльності новоствореної поліції зокрема.

На нашу думку, основними напрямками покращення взаємовідносин поліції із населенням мають стати такі заходи.

Перш за все, необхідно вжити заходів щодо дійсної реалізації положень щодо взаємодії поліції з населенням, закріплених у законі України «Про Національну поліцію», щоб ці положення не залишились задекларованими «на папері». Необхідно реально, а не формально, здійснити реформу кримінальної статистики, відійти від старих показників ефективності діяльності правоохоронних органів і наповнити показники, перш за все, соціальним змістом, щоб основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції дійсно став рівень довіри до неї населення.

По-друге, необхідно запровадити дієві форми та методи контролю за виконанням службових обов'язків, персональної відповідальності за дії (бездіяльність) як керівників, так і кожного поліцейського та прийняті ними рішення, оскільки навіть одиничні випадки неналежного виконання своїх обов'язків, порушення прав і свобод людини викликають зниження довіри населення до поліції взагалі. Також важливо забезпечити зворотній зв'язок з різними верствами населення, що сприятиме дотриманню законності та прозорості під час прийняття працівниками поліції відповідних рішень.

По-третє, необхідно на державному рівні організувати правову освіту населення, починаючи з якомога молодшого віку, з тим, щоб наявні правові знання громадян переросли в усвідомлення проблеми спільної з органами правопорядку правоохоронної діяльності, у внутрішнє спонукання взаємодіяти з поліцією у сфері запобігання правопорушенням та охорони правопорядку в країні.

З цим напрямком тісно пов'язаний і наступний – радикальне вдосконалення системи професійної підготовки та виховання персоналу поліції, спрямоване на зростання їх професіоналізму; підвищення рівня професійної, культурної, етичної підготовки

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

працівників поліції для забезпечення партнерських стосунків з населенням, розвиток професійної комунікативної компетентності особового складу.

По-п'яте, оскільки партнерські відносини поліції з населенням в охороні правопорядку реалізуються також через громадські формування з охорони громадського порядку, необхідно завершити процес створення нормативно-правової бази діяльності останніх, організувати їх матеріально-технічне забезпечення, надання їм реальної правової та організаційної допомоги з боку територіальних підрозділів поліції, держадміністрацій та органів місцевого самоврядування, на державному рівні законодавчо закріпити пільгові умови для членів громадських формувань з охорони громадського порядку, створити необхідні умови для якомога ширшого залучення громадян до співпраці з органами правопорядку тощо.

По-шосте, на державному рівні необхідно проводити програму щодо підвищення іміджу поліції, авторитету професії правоохоронця. Цьому сприятиме не тільки якнайширше впровадження процесу паблік рілейшнз у діяльність поліції, а й реальне викорінення негативних явищ у діяльності персоналу (факти корупції, зловживань службовим станом, грубість, некомпетентність деяких працівників й та ін.), а також загальне та очевидне підвищення ефективності діяльності поліції.

По-сьоме, щоб взаємодія поліції з населенням відбувалася на рівні партнерства, призвела до бажаних наслідків, її треба будувати відповідно до науково обґрунтованих принципів, які можна поділити на дві групи: загальні та спеціальні (організаційно-технічні) принципи взаємодії. До загальних принципів взаємодії поліції та населення можна віднести наступні: добровільність; принцип дотримання прав людини і громадянина; принцип гуманізму; принцип справедливості; принцип науковості; принцип комплексності; принцип правової упорядкованості; принцип законності; принцип рівноправності; принцип гласності; принцип плановості.

Групу спеціальних або організаційно-технічних принципів можна розділити на дві підгрупи: принципи побудови системи взаємодії і принципи здійснення процесу взаємодії. До принципів побудови системи взаємодії можна віднести: принцип спільності інтересів; принцип функціональності; принцип нормованості; принцип спеціалізованості; принципи ієрархічності, територіальності та ін. До принципів здійснення процесу взаємодії можна віднести: принцип безперервності; принцип скоординованості дій; принцип

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

маневреності (або оперативності і гнучкості); принцип відповідальності за виконання зобов'язань при взаємодії (за наслідки взаємодії); принцип заохочення; принципи цілеспрямування; свободи обговорення проблем, які мають взаємний інтерес; поваги позицій та точок зору суб'єктів взаємодії тощо.

І, нарешті, останнє. Концепція співробітництва поліції з громадськістю за останні кілька десятиріч стала важливим елементом планування діяльності багатьох поліцейських сил та підрозділів Європи та Північної Америки. В інших країнах накопичений величезний досвід впровадження різноманітних програм і форм співробітництва з населенням. Цей досвід необхідно ретельно вивчати, переосмислювати і при можливості впроваджувати на Україні, оскільки на основі його узагальнення можна і необхідно розроблювати рекомендації з покращення взаємодії поліції і населення з урахуванням як сучасних умов, світової практики, так і менталітету українського народу.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.15

Ярослав Васильович СИНЯК,
курсант 4 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-5177-0337

ЩОДО ПОНЯТТЯ «ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ»

В умовах нормального стану існування держави визначальним є забезпечення громадського порядку, однак в умовах надзвичайного стану на перший план виходить забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави. Значить нормальне функціонування всіх сфер суспільної життєдіяльності вимірюється рівнем забезпечення громадського (публічного) порядку. Саме публічний порядок є запорукою підтримання миру і безпеки громадян задля того, щоб кожен член суспільства міг безперешкодно користуватися всіма благами сучасного світу. При цьому, сутність публічного порядку визначається двома важливими факторами – порядком і свободою, котрі є запорукою стабільності і завжди повинні йти пліч-о-пліч.

Говорячи про правоохоронну функцію держави варто сказати, що від правильного розуміння самого терміну, залежить

© Синяк Я. В., 2017

імплементація її концептів у життя та перехід поняття з категорії загального і абстрактно-символічного до реального та інструментального. У вітчизняній юридичній науці відсутнє єдине розуміння поняття «правоохоронна функція держави», що у свою чергу виразилося в наявності великої кількості різноманітних поглядів, течій, ідей та думок. Разом з тим, усі ці буцімто нові ідеї, безпосередньо ґрунтуються на напрацюваннях видатних вчених минулого. Виходячи з цього, для правильного трактування досліджуваного поняття ми вирішили звернутися до першоджерел.

Зокрема, Т. Гоббс, у своїй праці «Левіафан», наголошує, що право як суспільний феномен є обмеженим. Правом він вважав вседозволеність власних дій кожної особи, яку назвав «природним правом». Тобто, «природне право» – це абсолютна можливість особи обирати власну форму поведінки, використовувати власні сили на свій розсуд, адже право сили («the right of might») – це закон людської природи.

При цьому, розуміючи складну ситуацію «війни всіх проти всіх», люди об'єднувались заради самозахисту, і за допомогою укладеного між собою договору створили державу, яка повинна захищати їхні права та свободи, припиняючи стан війни всіх проти всіх. У результаті люди обмежили власне природне право для самозахисту та загального блага, уповноважуючи державу, в разі необхідності, застосовувати примус, навіть проти них самих.

Відтак, інструментарієм обмеження власного природного права, та водночас, його охорони і захисту, стали правоохоронні інститути, так звані «силові органи», на які покладено завдання охорони та захисту прав громадян від протиправних посягань інших осіб, а також підтримання громадського (публічного) порядку.

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу також на етимології поняття «охорона» та «захист», адже юридична література пішла шляхом відокремлення цих явищ. Так, В. І. Шишкін указує, що охорона являє собою сукупність передбачених нормами права взаємопов'язаних заходів, спрямованих на попередження можливих порушень права, усунення причин, що їх породжують, а також заходів, що сприяють нормальному процесу його реалізації. Захист – це передбачені нормами права дії (заходи) державних і громадських органів, спрямовані на примусове відновлення прав при їх порушенні. Таким чином, охорона є явищем субстанціональним, інституціональним, а захист – феноменом функціональним, інструментальним. Але тут виникає проблема, на яку звертає увагу К. Б. Левченко: якщо захист прав людини пов'язувати з

застосуванням примусових заходів, то поняття «захист» навряд чи може використовуватися при характеристиці діяльності правозахисних (неурядових) організацій, оскільки використання примусу є прерогативою виключно держави та державних правоохоронних органів.

В той же час, більшість дослідників схильні сприймати поліцію як «силове відомство» і прагнуть до того, щоб перетворити її в «службу», що сприйнятлива до потреб населення й безпосередньо підзвітна йому. Суспільство очікує, що працівники поліції будуть приділяти підвищену увагу причинам і попередженню злочинності, а не заходам, прийнятим після скоєння злочинів. У цьому контексті, мова йде про «партнерську модель» взаємодії поліції та громадськості. Таке тлумачення взаємодії громадян та поліції не зовсім правильне, адже називаючи їх «партнерами», ми вкладаємо зміст поняття рівноправність та відокремленість. У такому разі виходить «партнери, однак кожний з власними інтересами». Тому поліція повинна служити своєму народові, а не бути його «партнером», бо саме думка населення є найбільш об'єктивною оцінкою діяльності правоохоронної системи в цілому.

Таким чином, правоохоронна функція держави полягає в діалектичній охоронні прав та свобод громадян і водночас їхньому обмеженні (за Т. Гоббсом), а також вона передбачає попередження можливих порушень права, усунення причин, що їх породжують, створення заходів, що сприяють нормальному процесу його реалізації, не забуваючи при цьому основну мету існування правоохоронних органів – служити своєму народові, заради досягнення загального блага.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.1

Дмитро Вікторович СЛИНЬКО,
професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-7960-615X

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАЛУЗЕЙ ПРАВА

Удосконалення процесуальних норм права набуває сьогодні актуального науково-практичного значення. У зв'язку з цим

© Слинько Д. В., 2017

питання співвідношення матеріального та процесуального права і, відповідно, ознак, що характеризують процесуальні галузі права, також має значущий характер. Розгляд матеріальних галузей права суто у якості змісту, а процесуальних суто у якості форми є недоцільним, оскільки тягне за собою відмову визнання за ними самостійності та не дасть змоги встановити відмінності між матеріальним та процесуальним правом. Призначення галузей процесуального права в системі права України полягає у забезпеченні практичного втілення приписів матеріально-правових норм в життя суспільства і держави. Право не може регулювати суспільні відносини без процесуальних галузей права, норми яких виступають механізмом реалізації матеріальних норм і мають власний предмет і метод правового регулювання. Вагомою є взаємообумовленість матеріальних і процесуальних галузей. Норми, закріплені у галузях матеріального права, втрачають своє значення, не маючи механізму реалізації – норм, які закріплені у процесуальних галузях права, оскільки стає відсутнім практичний вплив на суспільні відносини, котрі потребують правового регулювання. У свою чергу норми процесуальних галузей права не існують самостійно, без норм матеріальних галузей, адже спрямовані на втілення в життя нормативних приписів, закріплених у матеріальних нормах.

Галузь права є категорією історичною, оскільки виникнення тих чи інших галузей права об'єктивно обумовлене і пояснюється природою самої системи права. Виникнення і формування галузей права взагалі і процесуальних галузей зокрема, відбувається під впливом як об'єктивних так і суб'єктивних чинників. До об'єктивних чинників слід віднести ступінь розвитку, своєрідність відносин, наявність правових норм, що їх регулюють, до суб'єктивних – волю законодавця, спрямовану на встановлення чи зміну форм правозастосовної діяльності, рівень правової свідомості суб'єктів законодавчої діяльності тощо

Дослідження поняття та ознак процесуальних галузей права дозволить визначити їх місце в системі права України. Це, у свою чергу, дасть змогу у певній мірі підвищити ефективність правового регулювання, уникнути помилок у правотворчій та запобігти їм у правозастосовній діяльності.

Галузь права – це значна, центральна ланка системи права. Вона є самостійним, юридично своєрідним підрозділом системи права, до складу якої входить сукупність однорідних правових норм, спрямованих на регулювання певної сфери суспільних

відносин. На думку Ю. А. Задорожного, галузь права виступає структурним елементом системи права всіх держав, що входять до романо-германської правової сім'ї. Вчений зазначає, що галузева диференціація права є тією рисою романо-германської правової сім'ї, яка надає їй специфічних та характерних ознак. Галузь права характеризується особливими ознаками – це її структурні особливості, специфічний предмет правового регулювання, юридична своєрідність галузі (особливий юридичний режим).

С. С. Алексєєв вважає, що галузь права представляє собою реально відособлений, самостійний, суверенний, відносно замкнений підрозділ структури права. Спільність норм, що становлять галузь права, характеризується юридичною цілісністю, тобто таким ступенем її внутрішньої організації, єдності її інститутів, коли вона виступає перед іншими галузями як єдине, неподільне ціле. Структурні особливості галузі права виражаються також у тому, що кожна галузь права має «своє законодавство», як правило, самостійні кодекси або інші кодифіковані законодавчі акти.

За допомогою характерних ознак галузі процесуального права відмежовуються в структурі права, обумовлюється їх самостійність, визначається їх місце в системі права. До цих ознак ми пропонуємо віднести наступні: 1) особливість матеріально-правових відносин, розвиток і здійснення яких опосередковується процесуальними галузями; 2) специфічність призначення матеріально-правових норм, які реалізуються за допомогою процесуальних галузей; 3) цілі та завдання процесуальних галузей; 4) особливість процесуальної діяльності; 5) характер індивідуально-конкретних справ, що вирішуються.

На підставі проведеного аналізу ознак, характерних для процесуальних галузей права, маємо підстави констатувати, що дані галузі виступають самостійною структурою, самостійним блоком в системі права і виконують відповідну службову роль.

Як уже відзначалося, діяльність органів держави, посадових осіб, усіх вповноважених суб'єктів з вирішення і усунення правових аномалій та впорядкуванням процедури здійснення прав та обов'язків сторін є особливо складною формою діяльності у сфері правозастосування – процесуальною діяльністю.

Процесуальна діяльність (процес) як правове явище виникає історично внаслідок необхідності соціальної практики усунути конфлікти у суспільстві, захистити права і свободи та забезпечити виконання обов'язків, тобто здійснити індивідуальне правове регулювання, застосувавши правові норми до конкретного

життєвого випадку. Таким чином забезпечується відносна стабільність окремих сторін існуючого суспільно-політичного устрою. Дана діяльність юрисдикційних та інших органів влади з врегулювання суспільних відносин, маючи велику соціальну значущість, здійснюється в чітко встановленому нормами порядку. Відповідно, ці норми права наділені загальними ознаками та у структурі права об'єднуються у самостійні утворення – процесуальні галузі права.

Пропонуємо наступне визначення галузі процесуального права. Це система процесуальних норм, спрямованих на регулювання певної сфери суспільних відносин, пов'язаної із впорядкуванням процедури захисту, відновлення у разі потреби і здійснення прав та виконання обов'язків сторін, вирішення і усуненням правових аномалій, за допомогою специфічних методів правового регулювання.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.97

Соломія Едуардівна СМОЛЯРЧУК,
курсант 1 курсу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ

ФУНКЦІОНАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ ЕТИКО-МОРАЛЬНИХ І КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Вступаючи до лав Національної поліції України, майбутній поліцейський зобов'язується служити своїй Батьківщині, народові України та кожній людині зокрема. Він жертвує найдорожчим, що в нього є – власним життям, заради захисту прав і свобод людини і громадянина, а також таких ідеалів як правопорядок, демократія, торжество закону і свобода.

Функції держави не є сталими, вони постійно змінюються, еволюціонують. В такому разі працівники Національної поліції України поряд із виконанням правоохоронної функції держави, яка найчастіше асоціюється із боротьбою зі злочинністю, повинні виконувати сервісну функцію поліції, яка на сьогоднішній день визнана пріоритетною у діяльності Національної поліції України. Девіз вітчизняної поліції – «служити і захищати». Тому головна сутність сервісної функції поліції полягає передусім у служінні кожній людині, з метою завоювання довіри українського народу.

© Смолярчук С. Е., 2017

Передумовою ефективного виконання працівниками поліції своїх функцій є налагодження тісної співпраці та взаєморозуміння між поліцією та громадянами. Цій меті повинна служити система професійної освіти та виховання майбутніх працівників поліції

Враховуючи те, що поліцейський є носієм культурних цінностей у сфері права, можна з упевненістю сказати, що він є і суб'єктом реалізації відповідних функцій. Своїми діями, рішеннями, манерою поведінки в цілому поліцейський у взаємовідносинах з клієнтами впроваджує у площину реального життя не просто культуру, а цілу низку правових цінностей, що перебувають під охороною права: життя людини, її честь, гідність, недоторканність, свободу, справедливість тощо. Таким чином, для представників поліцейської професії наявність високого рівня правової (моральної, політичної, психологічної) культури є обов'язковим елементом та необхідною умовою якісного виконання професійного обов'язку у взаємовідносинах з клієнтами.

Узагальнюючи сказане можна зробити висновок, що працівник поліції має бути еталоном культурної, стриманої, ввічливої, охайної, цілеспрямованої людини. Лише так можна уникнути деформації професійної свідомості. Інакше, з одного боку, у поліції будуть виховані, добрі, чесні люди, які не здатні надати професійної допомоги чи затримати правопорушника або навпаки працівник поліції може уособлювати в собі каральний орган, який не здатний на співчуття і повагу до людини.

Отже, за умови неухильного виконання усіх вимог, які виносяться до поліцейського, можна сподіватися, що громадяни будуть ставитися з повагою до Національної поліції України, виявляти довіру до неї і надавати їй всіляку допомогу та підтримку. Водночас, якщо працівник поліції буде вимогливий не лише до виконання законів, але й зможе проявити себе, як особа яка здатна прийти на допомогу у скрутній ситуації, якщо його дії будуть прозорі та чесні, тоді держава досягне бажаного рівня професіоналізму поліції, який буде відповідати всім міжнародним стандартам.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.5

Олександр Юрійович ТКАЧЕНКО,
аспірант Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Аналіз наукового надбання, пов'язаного із вирішенням проблем формування та реалізації державної політики на сучасному етапі, у тому числі із дослідженням адміністративно-правових засад формування та реалізації такої політики, дозволив переконатися у відсутності спеціальних досліджень, що пов'язані із розробкою нових підходів щодо розробки сучасних механізмів реалізації державної політики у ПЕС України з урахуванням процесів децентралізації влади в Україні та європейської інтеграції країни, а також впровадження оновленої доктрини адміністративного права у сучасну практику інноваційного розвитку ПЕС України. У роботі висувається гіпотеза щодо необхідності включення до структури сучасних юридичних механізмів реалізації державної політики у ПЕС України як невід'ємної складової – адміністративно-правового механізму зазначеної політики.

Під час реалізації державної політики у ПЕС України виникають (змінюються, припиняються) різноманітні суспільні відносини, регулювання яких здійснюється за допомогою норм різних галузей права (фінансового, трудового, кримінального, адміністративного та ін.). Водночас, важливими постають також результати проведених нами досліджень, а саме: встановлено, що напрямами реалізації державної політики у паливно-енергетичній сфері України, які мають поставати об'єктом адміністративно-правового регулювання, в умовах децентралізації влади та європейської інтеграції, передусім, мають бути: а) публічно-сервісний (надання адміністративних послуг); б) управлінський; в) забезпечення дисципліни і законності шляхом застосування заходів адміністративного примусу; 2) забезпечення поновлення прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права у адміністративних судах.

Виходячи із того, що зазначені вище напрями державної політики у ПЕС України пов'язані із процесами реалізації, які, у свою чергу, потребують належного механізму, у роботі вважалося за доцільне з'ясувати значення розробки адміністративно-правового

© Ткаченко О. Ю., 2017

механізму для ефективної реалізації державної політики у зазначеній сфері, а також висвітлити його загальну характеристику в умовах формування нової Енергетичної стратегії України 2035.

Ґрунтуючись на результатах аналізу існуючих наукових праць щодо розуміння поняття «адміністративно-правовий (організаційно-правовий) механізм», а також враховуючи зміст понять «механізм», «механізм держави» (наприклад, робота), поняття «механізм виконавчої влади, у нашій роботі узагальнено існуючі точки зору та запропоновано власне розуміння змісту поняття «адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у паливно-енергетичній сфері України». По-перше, системне світорозуміння сприяло визначенню значення та місця цього поняття на трьох рівнях: 1) з позиції надсистеми (системний правовий механізм реалізації державної політики у ПЕС України); 2) з позиції системи (системний адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у ПЕС України); 3) з позиції підсистеми (наприклад, за одним із критеріїв класифікації, складові адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у різних структурних елементах ПЕС України).

По-друге, трактування адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у ПЕС України зважає на важливість врахування і структурно-організаційної основи механізму державного управління, і структурно-функціонального розуміння механізму державного управління, і статики механізму реалізації державної політики у ПЕС України, і динаміки механізму реалізації державної політики у ПЕС України. По-третє, зміст поняття адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у ПЕС України виходить із усвідомлення підстав для акцентування уваги на важливості розгляду реалізації державної політики у ПЕС України як об'єкта адміністративно-правового регулювання, а саме: формування та розвитку публічно-сервісних суспільних відносин, управлінських суспільних відносин, відносин, які виникають під час застосування заходів адміністративного примусу; відносин, що виникають під час захисту порушених прав і свобод громадян та інших суб'єктів адміністративного права у адміністративних судах. По-четверте, під час визначення поняття адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у ПЕС України важливо зважати на взаємодоповнення та взаємозалежність низки понять, а саме: «механізм», «механізм реалізації (здійснення) функцій держави», «адміністративно-правове забезпечення», «механізм адміністративно-правового регулювання», «адміністративно-правовий

механізм». По-п'яте, поняття адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у ПЕС України має враховувати необхідність існування системоутворюючого чинника у зазначеному механізмі: у тезах запропоновано таким чинником вважати основну мету нової ЕСУ 2035, яка має досягатися у тому числі за допомогою адміністративно-правових засобів, способів та процедур.

Таким чином, пропонується визначення поняття «адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у паливно-енергетичній сфері України»: це інтегративне утворення із: 1) цілісної, ієрархічної, реально працюючої системи суб'єктів реалізації відповідної політики, за допомогою яких здійснюється публічна влада і реалізуються передусім функції публічно-сервісного та управлінського характеру в умовах децентралізації влади в Україні; 2) це система взаємопов'язаних та взаємозалежних адміністративно-правових засобів та способів, за допомогою яких уповноважені суб'єкти реалізації державної політики здійснюють цілеспрямований вплив на суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації державної політики у паливно-енергетичній сфері України, задля досягнення основної мети Енергетичної стратегії України 2035 в умовах європейської інтеграції України.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що ефективність адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у ПЕС України залежить як від внеску кожної складової зазначеного механізму у його ефективність, так і від налагодження конструктивної взаємодії між самими складовими та всередині складових. На нашу думку, всебічному, комплексному дослідженню зазначеного механізму може сприяти, серед іншого, аналіз його структурних елементів з урахуванням різних критеріїв класифікації. Наприклад, за критерієм «статика» («динаміка»), виникає потреба у визначенні наступної структури механізму: 1) статична складова: а) адміністративно-правова складова – правові норми передусім, адміністративного права та їхні юридичні джерела – відповідні нормативно-правові акти адміністративного законодавства; б) інституційна складова – система суб'єктів реалізації державної політики у ПЕС України; 2) динамічна складова – діяльність уповноважених суб'єктів щодо реалізації основних напрямів (функцій) державної політики у ПЕС України у відповідних формах (правова, організаційна) шляхом застосування належних методів.

Акцентовано увагу на значенні формування належної нормативно-правової бази (у тому числі її адміністративно-

правової частини) у розробці ефективного адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у ПЕС України, що підтверджується також і необхідністю виконання Україною вимог Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, приєднання до якого відбулося у 2010 році.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.721

Олена Сергіївна УСТИМЕНКО,
старший викладач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-5169-0123

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Сучасний період розвитку нашої держави характеризується проведенням реформ, що мають на меті вирішення проблем політичного, економічного та культурного характеру. Проте, незважаючи на позитивні здобутки реформування в Україні, необхідно відмітити, що пріоритетною теоретичною та практичною невирішеною проблемою сьогодення залишається забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Відповідно до ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави». Однак, законодавче закріплення у Конституції та проголошення ратифікованих міжнародних договорів у галузі прав людини частиною національного законодавства України є недостатнім для розбудови та функціонування нашої держави. Таким чином, у сучасному суспільстві має існувати діючий механізм захисту прав і свобод людини і громадянина, тобто можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод, а також система органів, які захищають і забезпечують ці права і свободи.

В Україні механізм забезпечення прав та свобод людини і громадянина реалізується крізь діяльність Уповноваженого

© Устименко О. С., 2017

Верховної Ради України з прав людини; Комітету Верховної Ради України з прав людини, національних меншин та міжнаціональних відносин, інших комітетів Верховної Ради України в частині діяльності по забезпеченню та захисту прав людини; Генеральної прокуратури України; інституту адвокатури; Міністерства внутрішніх справ України; Міністерства юстиції України; інших центральних органів виконавчої влади; міжнародних та національних правозахисних організацій; науково-дослідних установ; засобів масової інформації тощо. На жаль, правові інститути, діяльність яких спрямована на захист прав та свобод людини і громадянина, діють недостатньо ефективно та окремі складові механізму захисту прав людини потребують удосконалення.

На наш погляд, здійснення заходів щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина в Україні значною мірою залежить від якісної реалізації правоохоронної функції у державі, зокрема ефективної діяльності Національної поліції України, як центрального органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Крім того, одним із основних завдань Національної поліції України є саме охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави.

Слід також звернути увагу на те, що повага, підтримка та захист прав і свобод людини і громадянина у діяльності Національної поліції України, ефективне функціонування її у механізмі забезпечення прав та свобод залежать від рівня дотримання поліцейськими принципів законності та верховенства права, службової дисципліни, взаємодії з суспільством на засадах партнерства, та призводять до таких позитивних наслідків, як: зміцнення довіри і співпраці між різними категоріями населення, позитивний вплив на суспільну свідомість та формування поваги до закону, підтримка своєї професійної діяльності з боку різних інститутів громадянського суспільства, та, передусім, підвищення авторитету та престижу працівників поліції в Україні.

Діяльність Національної поліції України у механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина важко переоцінити, адже саме працівники поліції обслуговують фактичне використання людиною своїх прав і свобод. Завдання, засоби та процедури їх реалізації стосуються майже усіх верств населення України. Національна поліція України відповідно до різноманіття покладених на неї завдань та обсягом регулятивних, попереджувальних, контрольних та інших функцій, є найближчим до населення інструментом

державної влади, таким чином, вона виступає й одним з найважливіших та найефективніших елементів механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.738(477)

Наталія Олександрівна ФІЛІПСЬКА,
викладач кафедри конституційного
і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-9558-9422

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПРИВАТНІСТЬ У КІБЕРПРОСТОРІ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Тенденція глобалізації, пов'язана із швидким розвитком технологій, має надзвичайно тісний зв'язок із використанням глобальної мережі Інтренет. Щоденне використання інформаційних технологій та високотехнологічних пристроїв у повсякденному житті сприяє як оптимізації роботи організацій, підприємств та установ, так і забезпечує безперешкодний та швидкий доступ до корисної інформації користувачам. В той же час ці технології, використані неправомірно, можуть бути загрозою для тієї інформації, що охороняється законом. Це, в свою чергу, тягне за собою виникнення порівняно нової проблеми для людства загалом та кожної держави зокрема – проблеми забезпечення та дотримання права на приватність та захист в кіберпросторі як персональних даних, так і корпоративної інформації.

З огляду на сучасність та на певні зміни, які відбулися у світі протягом останніх 50–60 років, поняття приватності невід'ємно пов'язане і з правом на таємність та нерозголошення приватної інформації, а також із захистом від незаконного збору та використання її у будь-яких цілях. Розглядаючи поняття «право на приватність», слід зазначити, що воно виникло та було закріплене ще у 1950 році в одному із основних міжнародних документів у галузі прав людини – Конвенції ООН про захист прав людини і основоположних свобод у статті 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя».

© Філіпська Н. О., 2017

Україна, як сучасна правова держава, дбає про права людини, визнавши їх захист одним із пріоритетних напрямів своєї діяльності. Безперечно, це стосується й права на приватність. Однак, заходи, що вживаються, не завжди є достатньо ефективними для протидії неправомірному збору та використанню персональних даних особи та корпоративної інформації. Експерти зазначають, що Україна – дуже важливий центр хакерства, поряд із Росією, Бразилією, Китаєм та меншою мірою – Індією. Такі чинники, як високий рівень освіченості молоді у галузі сучасних інформаційних технологій, негативна тенденція до зниження рівня життя в Україні, високий рівень безробіття та обмежені можливості працевлаштування сприяють збільшенню протиправних та злочинних дій у даній галузі.

Слід також звернути увагу на можливості втручання у приватне життя особи не лише з боку злочинців, а й з боку, наприклад, спецслужб з метою проведення стеження за особою. Верховний комісар ООН з прав людини Наві Піллей у 2013 році наголосила на тому, що такі дії мають відповідати вимогам міжнародного законодавства, а саме – ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права щодо недопущення свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.

У такій ситуації зростає роль правоохоронних органів держави, до функцій яких входить попередження та протидія злочинам у кіберпросторі, які порушують право особи на приватність онлайн та оффлайн. Така діяльність має бути спрямована на протидію збору та використанню персональної інформації, яка може містити як особисті дані про людину, так і інформацію щодо її банківських рахунків, медичну інформацію тощо.

Існує низка міжнародних договорів, які стосуються права людини на приватність та захисту персональних даних особи, серед яких зазначена вище Конвенція ООН про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних 1981 року, Конвенція про кіберзлочинність 2001 року, резолюція Генеральної асамблеї ООН «Право на недоторканість особистого життя у цифровий вік» 2013 року. Приєднання України до цих договорів покладає на неї обов'язок вживати заходів щодо виконання вимог зазначених договорів.

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

Так, Основний Закон України у ст. 31 не допускає збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законодавством. Кримінальне законодавство України у деяких нормах розділу XVI «Використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» передбачають покарання за несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації, створеної та захищеної відповідно до чинного законодавства, ст. 190 – за шахрайські дії у цій сфері.

Крім того, у 2016 році затверджено «Стратегію кібербезпеки України», метою якої є створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави.

Однак, незважаючи на всі заходи, що вживаються з метою забезпечення права людини на приватність, як в Україні, так і у всьому світі зростає кількість посягань на це право та його порушень. На наш погляд, така ситуація повинна консолідувати зусилля держав у галузі правоохоронної діяльності, розширювати рамки міжнародного співробітництва задля ефективної протидії втручання у приватне життя особи та недопущення порушення її права на приватність, зокрема, у кіберпросторі.

Одержано 12.10.2017

УДК 351.74;340.12

Юрій Анатолійович ХОЛОД,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-1264-7656

ІНСТИТУТ ПОЛІЦІЇ У ФІЛОСОФСЬКІЙ СИСТЕМІ Г. ГЕГЕЛЯ

«Філософія права» Г. Гегеля – це синтез філософських, політико-правових та соціальних досліджень. Прославляючи державу як царство світового духу, німецький мислитель бачить у ній існуючі суперечності. Гегель зазначав, що «держава не є витвором мистецтва, вона перебуває у світі, тим самим у сфері

© Холод Ю. А., 2017

свавілля, випадковості і помилок, дурна поведінка може внести викривлення у безліч її сторін». Він вказує на те, що існує як «розумна», так і «нерозумна» держава. Порівнюючи ці два типи держав, він акцентує, що для «розумної держави» характерними ознаками є благополуччя, порядність і достаток підданих; для іншого типу («нерозумної держави») – «тупа байдужість, постійні переходи від підлості до нахабства, убогість».

У розумній державі, на глибоке переконання філософа, хороші закони ведуть до її процвітання, а вільна власність є основною умовою її благополуччя. «Оскільки я як громадянин включений у своє приватне життя, то я маю право вимагати, щоб і моє приватне благополуччя охоронялось державою та її соціальним інститутом – поліцією», яка на його думку, виконує тільки зовнішні функції «регулювання зовнішніх відносин, усвідомлення їх необхідності та управління». Одним із обов'язків поліцейської влади є протидія всім небезпекам, випадковим і необдуманим діям, що можуть порушити суспільний спокій і безпеку; вона зобов'язана забезпечувати суспільні відносини в усіх проявах, попереджувати намір у порушенні прав, слідкувати за підозрілими особами, викривати винних тощо.

На думку мислителя, поліція зобов'язана своїми діями сприяти забезпеченню громадського порядку і боротьбі зі злочинністю і тим самим сприяти справедливості, оскільки метою держави є щастя громадян. Гегель доходить висновку, що не існує чіткої межі, котра б сама по собі вказувала, що «шкідливо і що не є шкідливим; не існує також і щодо злочину такої межі, котра б вказала нам, що є підозрілим і що не є підозрілим, що необхідно заборонити або піддати нагляду і що не слід піддавати забороні». Основна причина цієї проблеми, за думкою Гегеля, є суперечливості розвитку суспільства, коли в одних умовах можна контролювати більш гуманними методами, а в інших, наприклад, під час війни, застосовувати більш жорсткі радикальні заходи. Таким чином, наголошує філософ, «поліція у своїй діяльності приймає рішення, у результаті якого може діяти дуже педантично і обмежувати щоденне життя людей», а для цього Гегель вимагає встановити контроль над поліцією.

Для того, щоб обмежити втручання поліції у так звану повсякденну діяльність громадян, останні повинні добросовісно виконувати закони держави (інакше людина не досягне своєї власної цілі). Тільки за умов, де обов'язок громадянина і його право виступають у діалектичній єдності як взаємопов'язані і

взаємообумовлені, у такій державі суб'єктивна мета громадян буде задоволена. На думку мислителя поліція зобов'язана своїми діями сприяти забезпеченню громадського порядку і боротьбі зі злочинністю і тим самим сприяти справедливості, оскільки «метою держави є щастя громадян».

Діяльність поліції Гегель пов'язує не тільки з існуючими правовими нормами, але й судовими інстанціями. «Поліція, – вказує філософ, – зобов'язана доставити підозрюваного для проведення слідства, перевірити обґрунтованість підозри, з'ясувати сутність обставин справи, імовірність обвинувачення; підозри у подальшому розслідуються судом. Та обставина, що діяльність поліції і судочинства розділені, має велике значення, і в цивілізованих державах нового часу обидві ці інстанції все більше і більше розмежовуються одна від одної».

У поліції мислитель насамперед вбачає важливий інститут держави. Гегель зазначав: «Мета поліцейського нагляду і опіки є надання індивіду всезагальної наявної можливості для досягнення індивідуальних цілей». Говорячи сучасною мовою, філософ виступає за виконання поліцією соціально-сервісних функцій, і забезпечення нормальних побутових умов у громадянському суспільстві. Гегель писав: «Коли людина у наш час спокійно виходить на вулицю, їй не приходить у голову, що все могло б бути інакше, бо ця звичка щодо безпеки стала її другою натурою, і ніхто не думає про те, що це результат дій особливих органів (поліції)».

У забезпеченні стабільного правопорядку в державі і суспільстві Гегель, окрім поліції, акцентує увагу на ролі громадянського суспільства. На думку мислителя, з метою боротьби з бідністю, яка може штовхати індивіда до правопорушень, «кожна людина має право вимагати від суспільства засоби до існування».

Підводячи підсумок роздумів щодо ролі поліції, Гегель зазначав, що «поліцейська опіка здійснюється і зберігається перш за все в умовах громадянського суспільства, всезагально виступає як зовнішній порядок і встановлення для захисту і безпеки мас від особистих цілей і інтересів, існуючих у цьому всезагальному».

Одержано 12.10.2017

УДК 342.5

Вікторія Юріївна ЦЕБИНОГА,
курсант 3 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-7500-3378

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Поряд з державними органами, що вирішують поточні й перспективні питання з господарського будівництва, культури, науки, освіти, обороноздатності, державної безпеки, зовнішньої політики тощо, є і такі, які створюються для охорони й захисту права, тобто для здійснення правоохоронної функції.

Цьому виду функції притаманні певні ознаки. Перша полягає в тому, що вона може здійснюватися не у будь-який спосіб, а лише за допомогою застосування юридичних заходів впливу. До них належать заходи державного примусу (попередження і припинення) та стягнення.

Іншою суттєвою ознакою виступає те, що застосовані під час її здійснення юридичні заходи впливу мають суворо відповідати закону чи іншим правовим нормам – лише останні можуть допускати застосування конкретного заходу впливу і чітко визначати його зміст. При цьому правоохоронна функція реалізується у встановленому законом порядку й з дотриманням певних процедур. В усіх випадках ухвалення рішень про застосування чи незастосування юридичних заходів впливу законом передбачено конкретні правила, які підлягають неухильному дотриманню.

Крім того, правоохоронна функція здійснюється з боку спеціально створених державних органів. Ці органи комплектуються відповідним чином підготовленими фахівцями в різних галузях. В їх розпорядження надаються необхідні матеріально-технічні засоби, а їх організація і діяльність детально й усебічно регламентуються в законодавчому порядку. Усе це в сукупності спрямовано на забезпечення оперативності, обґрунтованості, законності і справедливості вжитих такими органами заходів для охорони права.

Отже, правоохоронна функція безпосередньо пов’язана з таким терміном, як «правоохоронна діяльність». Щодо останнього відмітимо, що на сьогодні не існує чіткого нормативного закріплення даної правової категорії, лише існують загальноприйняті визначення, які широко використовуються в юридичній літературі. Зазвичай, серед головних завдань правоохоронної діяльності називають те, що вона

© Цебинога В. Ю., 2017

полягає в охороні закріпленого Конституцією України суспільного ладу, економічної і політичної системи держави, прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян, а отже, у зміцненні законності і правопорядку в державі. Особливе місце серед головних завдань правоохоронної діяльності посідає саме захист прав і свобод людини, її життя, здоров'я, честі, гідності та майна.

Традиційно, вітчизняна правова наука розглядає правоохоронну діяльність як єдину правоохоронну функцію, тобто самостійний та пріоритетний напрям державної політики, який за допомогою юридичних засобів здійснюється для досягнення певного соціального ефекту, як захист права загалом, так і прав свобод та законних інтересів людини зокрема, а також дотримання інтересів суспільства та держави.

В Україні існує велика кількість як державних, так і недержавних органів, установ, організацій, які здійснюють правоохоронну діяльність. Одним із таких органів виконавчої влади є саме Національна поліція України, діяльність якої спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України. Відповідно до ч. 1 ст. 1 закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Крім того, діяльність Національної поліції України обов'язково здійснюється відповідно до визначених законодавцем керівних і основоположних настанов. До них можна віднести: верховенство права, законність, пріоритет прав і свобод людини, прозорість та інші. Дані принципи характеризують правоохоронну функцію та направлені на правоохоронну діяльність як її зовнішній вираз.

Як бачимо, роль та практичне призначення Національної поліції України у процесі реалізації правоохоронної функції держави є важливою, адже поліція, як частина державного апарату, діє з метою виконання завдань та функцій держави: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх основоположних прав, свобод та інтересів; захист інтересів суспільства та держави, які знаходять своє вираження у їх матеріальних та духовних цінностях; попередження і припинення правопорушень; охорона і забезпечення публічного порядку; виявлення і розкриття злочинів, розшук злочинців, забезпечення безпеки дорожнього руху, захист власності від злочинних посягань та ін.

Одержано 12.10.2017

УДК 341.9

Олена Юріївна ЦЕБИНОГА,
курсант 3 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-0567-5686

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

У продовж останнього часу нормативно-правова база України зазнає чи малих змін та вдосконалень, що зумовлено стрімким розвитком не тільки соціальних, але й економічних та політичних змін. Не є винятком кримінальне процесуальне право України. останнім часом все більше приділяється увага розвитку альтернативних, тобто позасудових, способів врегулювання конфліктів, що більше притаманна цивільному праву. Зокрема, досить широко розглядається питання запровадження інституту медіації в українську систему права. Однак, дане питання, щодо реформування кримінальної політики зазнає гострої критики.

Окремі питання застосування медіації в Україні були висвітлені в працях таких вчених як: Ю. В. Баулін, Х. Д. Алікперов, А. А. Арутюнян, В. В. Землянська та З. В. Симоненко.

Інститут медіації давно використовують країни Європейського Союзу для вирішення кримінально-правових конфліктів. На думку зарубіжних вчених, даний спосіб вирішення таких спорів є альтернативних та зменшує натиск на судову практику, оскільки в наслідок примирення потерпілого та правопорушника, правосуддя не застосовується. Деякі вчені зазначають, що навіть впровадження даного інституту, не є достатньо ефективним щодо протидії вчинення злочинів та потребує подальшого вдосконалення, а саме впровадження механізмів альтернативних процедур для врегулювання конфліктів.

Доречними й сьогодні залишаються пропозиції науковців ухвалити закон «Про медіацію» та увести до кола суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності медіатора, а також визначити його права та обов'язки, розробити організаційні та матеріально-технічні заходи щодо забезпечення діяльності медіаторів. Основною перепоною на шляху законодавчого оформлення медіації в Україні є інформаційний вакуум навколо цього способу альтернативного вирішення спорів. Адже попри наявність великої кількості публікацій, більшість джерел з даної проблематики мають загальний інформативний характер без необхідної конкретики,

© Цебинога О. Ю., 2017

тому юридична громадськість має вельми туманне уявлення про сутність медіації, її процедуру та інструментарій, а най- головніше – про методику застосування медіативних технологій.

Згідно з ч. 1 ст. 469 чинного кримінального процесуального кодексу України угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угод примирення передбачених ст.468 чинного КПК України, а саме про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, можуть проводитися самостійно, за винятком слідчого, прокурора чи судді. Залучення до кола суб'єктів кримінального процесу, такого суб'єкта як медіатора, повинно посилити юридичну силу такого договору, оскільки основною метою діяльності медіатора повинно стати надання допомоги сторонам при досягненні домовленості та укладання проекту угоди примирення.

Однак чітко ч. 1 ст. 469 КПК України не закріплює можливість залучення медіатора, а передбачає залучення «інших осіб». У свою чергу, ст. 3 КПК України не містить чіткого визначення, хто такі «інші особи». Тому цілком доречно ч. 1 ст. 469 КПК України дещо уточнити шляхом внесення змін до останньої та викласти її в такій редакції: «Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою особи-медіатора, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді)».

Тому на законодавчому рівні потрібно чітко встановити вимоги до осіб, які можуть бути медіаторами в Україні, а також закріпити підстави, відповідно до яких останні не мають права обіймати посаду медіатора в Україні.

Як висновок можна сказати, що медіація – форма відновного правосуддя, яка на законодавчому рівні закріплена в багатьох зарубіжних країнах і позитивно зарекомендувала себе на практиці. Враховуючи все вищевикладене, з упевненістю можна стверджувати, що процес медіації розпочато в Україні, однак, на жаль, на законодавчому рівні він ще потребує належного закріплення. Актуальним залишається питання щодо ухвалення закону «Про медіацію», а також Кодексу етики медіатора.

Одержано 12.10.2017

УДК 342.33

Мар'ян Васильович ЧЕРХАВСЬКИЙ,
слухач магістратури факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-7922-4901

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПОНЯТТЯ «АПАРАТ ПРИМУСУ»

Здобувши у 1991 р. незалежність, перед «молодою» українською державою постала проблема визначення основних пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики та встановлення тих цінностей, які будуть визначальними для розвитку нашого суспільства. Часткове вирішення даного питання пов'язують із датою прийняття Конституції України, де у ст. 1 зазначено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Хоча відповідні положення Конституції України і носять програмний характер, подальший процес формування українського законодавства, вказує на виконання державою (в деяких аспектах звичайно у формальному розумінні) обов'язку стосовно відповідності вітчизняного законодавства європейським стандартам. Про це свідчить ратифікація Україною низки міжнародних договорів у сфері забезпечення прав та свобод людини і громадянина, прийняття нового Кримінального-процесуального кодексу тощо.

В той же час не лише законодавство нашої держави зазнало кардинальних змін, але й принципи, способи й засоби здійснення функцій держави. Відповідне оновлення відбулося, і наразі відбувається у системі органів державної влади. Якщо проаналізувати структуру будь-якої держави, наука теорії держави і права констатує факт наявності механізму держави, тобто механізму, який виконує функції та завдання держави. У свою чергу невід'ємним структурним елементом механізму держави є апарат держави (ключову роль в якому відіграє апарат управління та апарат примусу).

Аналізуючи словосполучення «апарат примусу» слід зауважити, що воно складається із двох термінів «апарат» та «примус». Для кращого розуміння сутності обраного для дослідження поняття, розглянемо значення вищезазначених понять у їхньому «семантичному аналізі».

Вживаючи термін «апарат» (від лат. «apparatus» – устаткування) варто вказати на такі його значення: 1) прилад, пристрій; 2) сукупність органів, що виконують певну життєву функцію організму; 3) сукупність установ, що обслуговують певну галузь

© Черхавський М. В., 2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

управління; 4) сукупність працівників установи, організації; 6) метод, спосіб дослідження.

Говорячи про значення слова «примус», сучасний тлумачний словник української мови надає наступну інтерпретацію відповідного поняття: «примус – натиск із чийогось боку, примушування; зусилля над собою; зумовлена кимсь або чимось необхідність діяти певним способом, незалежно від бажання; натиск обумовлений законом; без бажання, з обов'язку, виконувати повинності».

Провівши лексичний аналіз слова «примус», можна дійти висновку, що сучасна юридична наука, вживаючи поняття «примус», у своєму первинному походженні, вказує на законність застосування відповідного «насильства», його виправдану необхідність, з метою захисту особи, суспільства і держави від поведінки осіб, що становлять загрозу для «суспільного благополуччя».

Досліджуючи проблему застосування державою примусу, німецький соціолог М. Вебер зауважував, що сутність держави, незалежно від конкретних її цілей та напрямків діяльності, завжди полягає у тому, що вона є організацією для застосування примусу. Водночас сучасна правова думка, вказує на те, що примус повинен застосовуватися виключно у межах закону.

Звертаючись до дефініції поняття «апарат примусу», треба сказати, що серед теоретиків права немає єдиного розуміння відповідного елементу механізму держави. Зокрема А. Ю. Берегеда розглядає «апарат примусу» як засіб для виконання законів та розпоряджень державної влади. Запропоноване визначення, з нашої точки зору містить суттєві неточності, так як науковець ототожнює поняття «апарат примусу» з поняттям «виконавча влада», коли насправді вони співвідносяться ціле і частина. Чинне законодавство передбачає застосування державного примусу як крайнього заходу, і лише в тому випадку, коли мова йде про невиконання закону (не дотримання зобов'язання, вчинення злочину чи адміністративного правопорушення). За своєю природою примус як засіб впливу правової держави на особу, застосовується у разі відмови особи добровільно виконувати вимоги закону, а також у тому випадку, коли інші засоби не дали або не можуть дати потрібного результату.

С. М. Братусь наголошує, що для виконання норм права, існує механізм, який складається з людей – посадових осіб, наділених владою, які приводять в дію норми права за допомогою апарату примусу. Досить ґрунтовне визначення поняття примусу можна

зустріти у навчальному посібнику «Державне управління та державні установи», виданого авторами В. П. Рубцовим, Н. І. Перинською та Ю. П. Сурміним, під яким розуміються спеціалізовані загони озброєних людей, наділені повноваженнями в разі необхідності від імені держави застосовувати силу для забезпечення виконання велінь і розпоряджень держави, що містяться у приписах правових норм. До суб'єктів здійснення вказані автори відносять, армію, поліцію, службу безпеки та пенітенціарні установи.

У свою чергу Н. М. Оніщенко та О. В. Лебідєва надають визначення поняття апарат примусу через перелічення суб'єктів, які уповноважені від імені держави застосовувати примус відносно інших недержавних суб'єктів суспільних відносин.

Такий спосіб визначення поняття «апарату примусу» не можна вважати не вірним, однак варто зазначити, що саме поняття «апарат примусу» через перелік суб'єктів, які реалізують (втілюють у «життя») дану правову категорію у соціальну реальність, не дає її точного розуміння. У зв'язку з цим виникає окрема дискусія стосовно віднесення Збройних Сил України до суб'єктів, котрі здійснюють державний примус.

Таким чином, здійснивши аналіз теоретичних положень, щодо визначення поняття «апарат примусу», дану категорію можна визначити як систему державних органів (службових та посадових осіб), які наділенні державно-владними повноваженнями, що полягають у здійсненні правового, економічного та фізичного тиску на особу, з метою виконання останньою, незалежно від її бажання, вимог закону заради відновлення порушених прав та свобод.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.132.1

Анатолій Матвійович ШУЛЬГА,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-7634-3665

«ОСОБА» І «ОСОБИСТІСТЬ» ЯК ТЕРМІНИ ПРАВНИЧОЇ ЛІНГВІСТИКИ

В українській літературній мові при тлумаченні терміна «особа» зазвичай робиться наголос, що під особою насамперед слід

© Шульга А. М., 2017

розуміти конкретну людину у світлі характеристики її соціальних якостей. Але у даному контексті необхідно звернути увагу на те, що загалом термін «особа», як з позицій лінгвістичного, так і у плані філософського, соціологічного, психологічного, формально-юридично аналізу є неоднозначним. Особливістю української мови є те, що даний термін не завжди використовується при характеристиці людини. Проте, як уже зазначалось, під особою насамперед розуміється людина.

Особа – це окрема людина («людський індивід») як свідомо-вольовий учасник взаємовідносин людей, суб'єкт суспільних відносин, суб'єкт соціально значущої поведінки, який має певні соціальні й природні якості (аналогічне значення в російській мові має термін «личность», в англійській – «person»). Саме у цьому значенні, приміром, фігурує термін «особа» в реченні «встановити особу незнайомця». У даному значенні цей термін як термін «мови права», «мови закону (законодавства)» за часів колишнього СРСР в Українській РСР отримав навіть конституційне закріплення. Другий розділ Конституції (Основного Закону) Української Радянської Соціалістичної Республіки 1978 р. мав назву «Держава і особа», оскільки, як зазначалось в її преамбулі, вона була прийнята «відповідно до Конституції (Основного Закону) Союзу Радянських Соціалістичних Республік 1977 року», другий розділ котрої також мав назву «Держава і особа» (приміром, у ст. 52 Конституції Українській РСР зазначалось: «Громадянам Української РСР гарантується недоторканність особи»).

Проте особа – це не тільки окрема людина як свідомо-вольовий учасник взаємин людей. Особа – це також людина, котра мала чи має певне становище у суспільстві, в соціальній групі тощо (російськомовний аналог – термін «лицо», англомовний аналог – «person»). Відповідна людина іменується, приміром, як «духовна особа», «історична особа», «царююча особа». Так, наприклад, в Артхашастрі (Глава 1) йдеться, зокрема, про правила поведінки як власне самої «особи», тобто царя, так і про правила поведінки тих, завданням яких є «охорона особи (царя)». У зазначеному смисловому плані, з огляду на термінологію сучасного чинного законодавства, використовуються, приміром, такі терміносполучення як «особа похилого віку», «малолітня особа», «особа, що досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність», «особа без громадянства», «службова особа», «посадова особа», «уповноважена особа».

Але у сфері права, у сфері спеціально-юридичної термінології під особою може розумітись не тільки людина. Юристам відомо, що суб'єкти цивільного права, учасники цивільно-правових відносин –

це «особи» (російськомовний аналог – термін «лицо», англомовний аналог – «person»). Другий розділ чинного Цивільного кодексу України має назву (традиційну для країн з правовою системою романо-германського типу) «Особи» і вказує на їх види – «фізичні особи» (ст. 24), тобто люди і «юридичні особи», котрі, на відміну від людей, є не «природніми», а «штучними» явищами. Відповідно до ст. 80 Цивільного кодексу України юридичною особою «є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку».

Під особистістю (російськомовний аналог – термін «личность», англомовний аналог – «personality») розуміється усталена сукупність соціально значущих якостей («рис») людини, що характеризують її як члена певного суспільства, соціуму, спільноти тощо (розуміння «людини як єдності організму і особистості» одне із положень вчення В. М. Мясищева про «психологію стосунків»). Особистість – це конкретна людина з огляду на її культуру, характер, поведінку, – людина як носій певної моралі, моральних принципів, переконань, певних властивостей, поглядів тощо. У даному плані відповідним інтерпретаційним прикладом може бути класичне речення «врахування особистості злочинця при призначенні покарання» (враховується «позитивна характеристика з місця роботи», «сімейний стан» тощо). Зазначене речення-приклад, при його певному логічному перетворенні, може навіть підкреслити головну смислову особливість понять особа і особистість. Змістовна відмінність даних термінів стає абсолютно наочною, якщо сказати так: «врахування особистості особи, що вчинила злочин, при призначенні покарання».

Одержано 12.10.2017

УДК 342.9

Олена Геннадіївна ЮШКЕВИЧ,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківський національний університет внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-0024-6070

ФОРМИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

За останні три роки, з моменту трагічних подій на майдані під час «Революції гідності», можна констатувати активність громадського суспільства у всіх сферах життєдіяльності суспільства та держави.

© Юшкевич О. Г., 2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

Актуальності набуло питання функціонування ефективного механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства з публічною адміністрацією (органами виконавчої влади та місцевого самоврядування).

Основними проблемами розвитку громадянського суспільства в Україні на сьогодні слід визнати: відсутність ефективного громадського контролю за діяльністю публічної адміністрації; недостатня практика залучення громадськості до формування та реалізації державної політики і вирішення питань місцевого значення;благодійники не мають ефективних стимулів з боку держави, зокрема податкових, обтяжені бюрократичними процедурами, відсутній дієвий механізм захисту від шахрайства та інших зловживань у сфері благодійництва;більшість організацій громадянського суспільства не має доступу до державної фінансової підтримки через її обмежений обсяг, незастосування прозорих конкурсних процедур та надання необґрунтованих переваг окремим видам організацій громадянського суспільства; реалізацію програм (проектів, заходів), розроблених організаціями громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка держави, ускладнюють надмірно короткі строки, протягом яких вона надається, та необґрунтовані обмеження на види витрат, які можуть бути профінансовані за рахунок бюджетних коштів;

потенціал організацій громадянського суспільства не повною мірою використовується органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування для надання соціальних та інших суспільно значущих послуг; спостерігається тенденція надання переваги у цій сфері державним і комунальним підприємствам та установам, що не сприяє підвищенню якості послуг та призводить до надмірного зростання бюджетних видатків; недостатні стимули щодо здійснення організаціями громадянського суспільства підприємницької діяльності, спрямованої на вирішення соціальних проблем (соціальне підприємництво), долучення таких організацій до надання соціальних послуг зі сприяння у працевлаштуванні та професійної підготовки соціально вразливих верств населення; відсутня єдина державна інформаційно-просвітницька політика у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства.

На вирішення цих проблем чинним законодавством передбачено проведення консультації з громадськістю з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних,

економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Органи виконавчої влади під час проведення консультацій з громадськістю взаємодіють із засобами масової інформації, надають їм необхідні інформаційно-аналітичні матеріали.

Консультації з громадськістю проводяться у формі публічного громадського обговорення, електронних консультацій з громадськістю (безпосередні форми) та вивчення громадської думки (опосередкована форма).

Публічне громадське обговорення передбачає організацію і проведення публічних заходів: конференцій, форумів, громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей (нарад) з громадськістю; інтернет-конференцій, відеоконференцій. Додатково у рамках публічного громадського обговорення можуть проводитися засідання громадських рад, інших допоміжних органів, утворених при органах виконавчої влади.

Електронні консультації з громадськістю проводяться у підрубриці «Електронні консультації з громадськістю» рубрики «Консультації з громадськістю» офіційного веб-сайту органу виконавчої влади. Для проведення електронних консультацій з громадськістю використовується також урядовий веб-сайт «Громадянське суспільство і влада».

Вивчення громадської думки здійснюється шляхом: проведення соціологічних досліджень та спостережень (опитування, анкетування, контент-аналіз інформаційних матеріалів, фокус-групи тощо);створення телефонних «гарячих ліній», проведення моніторингу коментарів, відгуків, інтерв'ю, інших матеріалів у друкованих та електронних засобах масової інформації для визначення позиції різних соціальних груп населення та заінтересованих сторін;опрацювання та узагальнення висловлених у зверненнях громадян пропозицій та зауважень з питання, що потребує вивчення громадської думки. Для організації вивчення громадської думки з метою отримання об'єктивної та достовірної інформації орган виконавчої влади може відповідно до законодавства укладати договори з дослідницькими організаціями, фахівцями, експертами, інститутами громадянського суспільства про проведення на умовах відкритого конкурсу фахових, наукових соціологічних досліджень, спостережень, експрес-аналізу пропозицій різних соціальних груп населення та заінтересованих сторін.

Одержано 12.10.2017

УДК 340.111.5

Павло Олександрович ЯКОВЛЕВ,
кандидат юридичних наук
(юридичний факультет Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна)

ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН

Інформаційні відносини являють собою складне явище соціальної дійсності, яке формується у процесі збору, опрацювання, аналізу, використання, розповсюдження, захисту інформації суб'єктами суспільних відносин. Об'єктом інформаційних відносин є документована або публічно оголошувана інформація про події та явища в галузі політики, економіки, культури, охорони здоров'я, а також у соціальній, екологічній, міжнародній та інших сферах. Всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, виконання завдань і функцій. Коло суб'єктів інформаційних відносин є широким і представлене фізичними і юридичними особами, органами державної влади, місцевого самоврядування та їх посадовими особами, громадськими об'єднаннями.

Громадські об'єднання у відповідності до закону України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI представляють собою добровільні об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Громадські об'єднання за організаційно-правовою формою утворюються як громадська організація або громадська спілка. В свою чергу, громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи, а громадська спілка може засновуватися юридичними особами приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи. Громадські об'єднання діють у формі політичних партій, релігійних організацій, непідприємницьких товариств, що утворюються актами органів державної влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань, саморегулюючих

© Яковлев П. О., 2017

KhNUIAiR(Institutional Repository of KhNUIA)

організацій, організацій, які здійснюють професійне самоврядування, непідприємницьких товариств (які не є громадськими об'єднаннями), утворених на підставі інших законів, неурядових організацій інших держав.

Для здійснення своєї мети (цілей) громадське об'єднання об'єктивно стає учасником інформаційних відносин у суспільстві. Разом із тим, діюче законодавство надає право громадським об'єднанням низку правомочностей саме як учасника інформаційних відносин. Зокрема:

– вільно поширювати інформацію про свою діяльність, пропагувати свою мету (цілі);

– звертатися у порядку, визначеному законом, до органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами;

– одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації;

– брати участь у порядку, визначеному законодавством, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування і збирати відповідну інформацію для цього;

– брати участь у порядку, визначеному законодавством, у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування для проведення консультацій з громадськими об'єднаннями та підготовки рекомендацій з питань, що стосуються сфери їхньої діяльності.

Наведені вище правомочності дозволяють громадським об'єднанням бути повноцінним суб'єктом інформаційної діяльності. Держава зобов'язана постійно дбати про своєчасне створення, належне функціонування і розвиток інформаційних систем, мереж, банків і баз даних у всіх напрямах інформаційної діяльності. Держава гарантує свободу інформаційної діяльності громадським об'єднанням з урахуванням обов'язковості дотримання основ інформаційної безпеки України.

Одержано 12.10.2017

KhNUIAIR(Institutional Repository of KhNUIA)

Наукове видання

Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми

Тези доповідей круглого столу

(м. Харків, 27 жовтня 2017 р.)

Відповідальні за випуск: *Ю. А. Холод, І. А. Логвиненко, В. В. Лазарєв, П. О. Білоус, А. С. Тяпкін*
Коригування: *С. С. Тарасова, П. О. Білоус*
Комп'ютерне верстання: *А. О. Зозуля, П. О. Білоус*
Дизайн обкладинки: *А. С. Тяпкін*

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 13,3. Обл.-вид. арк. 12,39.
Тираж 40 пр. Зам. № 2017-28.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.